

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ 44' (94) - ΤΕΥΧΟΣ 4 - ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2017
ΑΘΗΝΑΙ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑ τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος κ. **ΙΕΡΩΝΥΜΟΥ**

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ: Κλάδος Ἐκδόσεων τῆς Ἐπικοινωνιακῆς καί Μορφωτικῆς
Ἑπιχειρήσεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

ΕΚΔΟΤΗΣ: Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κηφισίας, Ἀμαρουσίου καί Ὠρωποῦ κ. Κύριλλος,
Διευθυντής Κλάδου Ἐκδόσεων Ε.Μ.Υ.Ε.Ε.

ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΞΙΑ - ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΛΗΣ: Κωνσταντῖνος Χολέβας

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΔΟΚΙΜΙΩΝ: Κωνσταντῖνος Χολέβας, Λίτσα Ἰ. Χατζηφώτη.

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ - ΕΚΤΥΠΩΣΗ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Ἀποστολική Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ: Χρ. Κωβαῖος, Ἰασίου 1 – 115 21 Ἀθήνα. Τηλ.: 210-8160127 – Fax 210-8160128

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ: Ἰωάννου Γενναδίου 14, 115 21, ΑΘΗΝΑ. Τηλ: 210 72.72.253, Fax: 210 72.72.251
<http://www.ecclesia.gr> e-mail: periodika@ecclesia.gr

Γιά τήν ἀποστολή ἀνακουνώσεων καί εἰδήσεων ἀπευθύνεσθε:

- γιά τό περιοδικό ΕΚΚΛΗΣΙΑ: periodika@ecclesia.gr
- γιά τό περιοδικό ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ: efimerios@ecclesia.gr
- γιά τό περιοδικό ΘΕΟΛΟΓΙΑ: theologia@ecclesia.gr

Περιεχόμενα

ΤΕΥΧΟΣ - 4^ο,
ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2017

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟΝ	228
ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ	
<i>Τῆς Α.Θ.Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Βαρθολομαίου, Ἐόρτιον Γράμμα πρὸς τὸν Μακαριώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερώνυμον</i>	229
<i>Τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερωνύμου, Ἐόρτιον Γράμμα πρὸς τὴν Α.Θ.Π. τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχη κ. Βαρθολομαῖον</i>	231
ΕΚΔΗΜΙΑΙ	
<i>Ἡ Ἐκδημία τοῦ Μητροπολίτου Σταγῶν καὶ Μετεώρων κυροῦ Σεραφεῖμ (Στεφάνου).....</i>	232
ΣΥΝΟΔΙΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ	
<i>Τοῦ π. Κωνσταντίνου Καραϊσαρίδη, Ἡ μνημόνευση τῶν ἁγίων στή θεία λειτουργία.....</i>	237
<i>Τοῦ Ἀθανασίου Θ. Βουρλῆ, Ἵμνολογικά θέματα στήν τιμὴ τῶν Ἁγίων.....</i>	250
<i>Τοῦ Ἀρχιμ. Βαρνάβα Θεοχάρη, Ἐγκωμιστικὸι λόγοι Ἁγίων - Ἀπὸ τὸ βάπτισμα τοῦ μαρτυρίου στὸν ὄσιακό βίον.....</i>	262
<i>Τοῦ Ἀρχιμ. Νικολάου Χ. Ἰωαννίδη, Ἡ τιμὴ τῶν ἱερῶν Λειψάνων.....</i>	271
ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΙ - ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ	285
ΠΡΟΚΗΡΥΞΕΙΣ - ΚΛΗΤΗΡΙΑ ΕΠΙΚΡΙΜΑΤΑ	299
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ	301
ΔΙΟΡΘΟΔΟΞΑ ΚΑΙ ΔΙΑΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ	304

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟΝ

ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΝΕΣΤΗ!

ΣΤΟ ΤΕΥΧΟΣ Ἀπριλίου τοῦ περιοδικοῦ ΕΚΚΛΗΣΙΑ δημοσιεύουμε τίς Ἑόρτιες Ἐπιστολές ποῦ ἀντήλλαξαν γιά τό Ἅγιον Πάσχα ὁ Παναγιώτατος Οἰκουμενικός Πατριάρχης κ. Βαρθολομαῖος καί ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερώνυμος.

Δημοσιεύουμε ἐπίσης τό βιογραφικό τοῦ ἐκλιπόντος Μητροπολίτου Σταγῶν καί Μετεώρων κυροῦ Σεραφεῖμ καί τόν Ἐπικήδειο, τόν ὁποῖο ἐκφώνησε κατά τήν Ἐξόδιο Ἀκολουθία ὁ Ἀρχιεραματεὺς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Μεθώνης κ. Κλήμης.

Στήν ἐνότητα τῶν Συνοδικῶν Ἀναλέκτων μπορεῖτε νά διαβάσετε τίς εἰσηγήσεις τοῦ Αἰδεσιμολογιωτάτου Πρωτοπρ. Κωνσταντίνου Καραῖσαρίδη, τοῦ κ. Ἀθανασίου Βουρλῆ, τοῦ Πανοσιολογιωτάτου Ἀρχιμανδρίτου Βαρνάβα Θεοχάρη καί τοῦ Πανοσιολογιωτάτου Ἀρχιμ. Νικολάου Ἰωαννίδη στό ΙΣΤ΄ Πανελλήνιο Λειτουργικό Συμπόσιο (Λαμία, 19-21.9.2016).

Ἡ ὕλη τοῦ τεύχους συμπληρώνεται ἀπό τα ὑπηρεσιακά κείμενα τῶν Κανονισμῶν καί τῶν Προκηρύξεων, καθὼς καί ἀπό τίς εἰδησεογραφικές στήλες τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Χρονικῶν καί τῶν Διορθοδόξων καί Διαχριστιανικῶν.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Ἑόρτιον Γράμμα
πρὸς τὸν Μακαριώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν
καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερώνυμον

Τῆς Α.Θ.Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Βαρθολομαίου

(Ἅγιον Πάσχα 2017)

Ἀριθμ. Πρωτ. 315

Μακαριώτατε Ἀρχιεπίσκοπε Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος, ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ λίαν ἀγαπητὲ καὶ περιπόθητε ἀδελφέ καὶ συλλειτουργγὲ τῆς ἡμῶν Μετριότητος κύριε Ἱερώνυμε, Πρόεδρε τῆς Ἱεραῆς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τὴν Ὑμετέραν σεβασμίαν Μακαριότητα ἀδελφικῶς ἐν Κυρίῳ κατασπαζόμενοι, ὑπερήδιστα προσαγορεύομεν.

«Ἑορτάσωμεν ἡδέως τε καὶ σωφρόνως· αὕτη γὰρ ἀληθῶς ἡ ἡμέρα ἦν ἐποίησεν ὁ Κύριος· ἀγαλλιασώμεθα καὶ εὐφρανθῶμεν ἐν αὐτῇ· κηρύξωμεν τὴν τοῦ Σωτῆρος ἀνάστασιν, μᾶλλον δὲ τὴν ἡμετέραν βοήσωμεν σωτηρίαν· κηρύξωμεν τῆς σωτηρίου ἡμέρας τὴν ὑπόμνησιν· Αἴτιος δὲ ἡμῖν τῆς θείας ἑορτῆς καὶ πανηγύρεως ὁ Χριστός, ὁ καὶ πάντων ἡμῖν τῶν καλῶν πρόξενος· οὗτος γὰρ καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐποίησε καὶ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρήγαγεν· οὗτος καὶ νῦν ἀπολλυμένους ἔσωσε, νεκρωθέντας ἐζώωσε καὶ τῆς διαβόλου τυραννίδος ἀφείλετο· οὗτος δούλους ὄντας ἡμᾶς τῆς ἀμαρτίας, ἐλευθέρους ἀνέδειξεν, ἐξαλείψας τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον· “Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν, ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου, γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα”, ἐφ' οἷς ἄξιον καὶ ἡμᾶς εἰπεῖν· “Τί ἀνταποδώσωμεν τῷ Κυρίῳ περὶ πάντων ὧν ἀνταπέδωκεν ἡμῖν;”» (Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου, *Λόγος εἰς τὴν Ἁγίαν Κυριακὴν τοῦ Πάσχα*, Φιλοκαλία τῶν ἀσκητικῶν καὶ νηπτικῶν, ΕΠΕ 18, Θεσσαλονίκη 1996, 54-56).

Διὰ τῶν ἱερῶν τούτων συναισθημάτων ὁ μέγας κοινοβιάρχης Θεόδωρος ὁ Στουδίτης, τὸ κλέος τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, ἐώρταζεν ἐν τῇ Βασιλευούσῃ τὴν ἡμέραν Κυρίου. Διὰ τῶν αὐτῶν συναισθημάτων ἐορτάζομεν καὶ ἡμεῖς σή-

μερον, δύο χιλιάδας περίπου ἐτῶν μετὰ ταῦτα, ἀνακρινῶντες τὴν χαρὰν τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος μετὰ τῆς λύπης διὰ τὴν ὕλικὴν στέρησιν τῆς ἱστορικῆς αὐτοῦ Μονῆς, ὅπως καὶ πολλῶν ἐτέρων ἁγιασμάτων τῆς Μητρὸς ἡμῶν Ἐκκλησίας.

Ὅμως, Μακαριώτατε ἀδελφέ, ἡ ἐλπίς τῆς Ἀναστάσεως «οὐ καταισχύνει, ὅτι ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἐκκέχεται ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν διὰ Πνεύματος Ἁγίου τοῦ δοθέντος ἡμῖν» (*Ρωμ. ε'*, 5-6). Ἡ αὐτὴ ἀναστάσιμος ἐλπίς οὐ καταισχύνει καὶ τοὺς ἀπανταχοῦ τῆς οἰκουμένης πιστοὺς χριστιανοὺς, τοὺς τε ἐν εἰρηνικῇ καταστάσει διάγοντας καὶ ἐορτάζοντας, καὶ τοὺς διωκόμενους ἕνεκα τῆς ἀφοσιώσεώς των εἰς τὸν σαρκὶ παθόντα, ταφέντα καὶ ἐνδόξως ἀναστάντα Σωτῆρα Χριστόν, τὸν Κύριον τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου, τὸν διακρατοῦντα τὰ ἡνία τῆς ζωῆς ἐνός ἐκάστου ἐξ ἡμῶν καὶ μᾶς ἐκάστης τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐφ' ὧν Οὗτος κατέστησεν ἡμᾶς ποιμένας καὶ διδασκάλους καὶ εἰς Αὐτὸν χειροαγωγούς.

Αὐτὸς ὁ Ἀναστὰς Κύριος, τὸ φῶς, ἡ ζωὴ, ἡ χαρὰ, ἡ δόξα, ἡ ἀγαλλίασις, ἡ εὐφροσύνη, ἡ θυμηδία, ἡ ἀπόλαυσις πάντων ἡμῶν, εἴη, Μακαριώτατε καὶ τιμιώτατε ἀδελφέ, δι' Ὑμᾶς καὶ διὰ τὴν ἡν θεοφιλῶς ποιμαίνετε Ἐκκλησίαν, εὐλογία, δρόσος Ἀερμώνιος καταβαίνουσα εἰρηνικῶς, σύνδεσμος τῆς ἐν μυστηρίοις ὑπαρχούσης ἐνότητος τοῦ Γένους τῶν Ὀρθοδόξων Χριστιανῶν, πηγὴ κατανοήσεως τοῦ μυστηρίου τῆς ἀγάπης τῶν Τριῶν Θεῶν Προσώπων, τῆς συγκροτοῦσης ὅλον τὸν θεσμόν τῆς Ἐκκλησίας, ἐλπίς καὶ στῦλος καὶ ἐδραῖωμα τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, τῆς Ἐκκλησίας ἧτις διὰ τοῦ μετὰ τὴν Ἀνάστασιν πρὸς τοὺς Μαθητὰς κελεύσματος Του «πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη» ἐφανερώθη εἰς τὸν κόσμον καὶ ἔκτοτε

συνεχίζει τὸ σωτηριῶδες ἔργον Αὐτοῦ εἰς ἅπασαν τὴν οἰκουμένην.

Ἀπευθύνοντες, ὡς Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, ἐκ τῆς βοσπορίτιδος ταύτης ἄκρας, τῆς ἕδρας τῆς Ἀγιοτάτης Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸν ἐπίκαιρον καὶ κοσμοχαρμόσυνον χαιρετισμὸν τῆς ἐνδόξου ἐκ νεκρῶν ἐγέρσεως τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν «Χριστὸς Ἀνέστη» πρὸς τὴν Ὑμετέραν θεοφρούρητον Μα-

καριότητα, ἐν πολλῇ περιχαρείᾳ καὶ φιλαδέλφῳ ἀγάπῃ ἀσπαζόμεθα Αὐτὴν καὶ διατελοῦμεν ἀγαπητὸς Αὐτῆς ἀδελφὸς ἐν τῷ ἀναστάντι Χριστῷ, τῷ μόνῳ βασιλεῖ καὶ Δεσπότη ἡμῶν, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Ἅγιον Πάσχα ,βιζ´

Τῆς Ὑμετέρας σεβασμίας Μακαριότητος
ἀγαπητὸς ἐν Χριστῷ ἀδελφός,

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΣ

Ἐόρτιον Γράμμα πρὸς τὴν Α.Θ.Π. τόν Οἰκουμενικόν Πατριάρχην κ. Βαρθολομαῖον

Τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερωνύμου

(Πάσχα 2017)

Πρωτ. 1654
Ἀρ. Ἀθήνησι, Ἅγιον Πάσχα 2017
Διεκ. 717

Παναγιώτατε καὶ Θειότατε Ἀρχιεπίσκοπε Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης καὶ Οἰκουμενικέ Πατριάρχα, ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ λίαν ἀγαπητέ καὶ περιπόθητε ἀδελφέ καὶ συλλειτουργέ τῆς ἡμῶν Μετριότητος, κύριε Βαρθολομαῖε, τὴν Ὑμετέραν Θειοτάτην Παναγιότητα ἐν Κυρίῳ κατασπαζόμενοι ὑπερήδιστα προσαγορεύομεν.

«*Τὶς λαλήσει τὰς δυναστείας τοῦ Κυρίου, ἀκουσὰς ποιήσει πάσας τὰς αἰνέσεις αὐτοῦ*»; διηρωτάτο ὁ Προφητὰναξ Δαβὶδ (Ψαλμ. 105,2). Ὅμως ἰδού, παραγέγονεν σήμερον ἡ εὐσημος ἡμέρα, διὰ νὰ εὐρωσιν εἰς τό ὡς ἄνω ἐρώτημα ἀπάντησιν ἅπαντες καὶ ἵνα ἡμεῖς μαρτυρήσωμεν τὴν ἀλήθειαν «*Ἀνάστασιν Χριστοῦ θεασάμενοι*», ὁρῶντες προσέτι τὴν ἀνάμειξιν τῶν ἀγγέλων μετὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰς ἀσωμάτους δυνάμεις μετὰ τῶν σάρκα φορούντων δοξολογοῦντας καὶ ὑμνολογοῦντας τὸν Ἀναστάντα Κύριον ἐν τῷ ἀναπέμειν τὸν πασχάλιον ἕμνον·

«*Ὁ Σταυρὸν ὑπομείνας καὶ θάνατον, καὶ ἀναστὰς ἐκ τῶν νεκρῶν, παντοδύναμη Κύριε, δοξάζομέν σου τὴν Ἀνάστασιν*».

Ἐπὶ τῇ τοῦ Κυρίου Ἀναστάσει, τῇ κλητῇ ταύτῃ καὶ ἀγίᾳ ἡμέρᾳ, πᾶσα ἡ κτίσις εὐφραίνεται καὶ ἀγάλλεται καὶ τὰ σύμπαντα, οὐρανός, γῆ καὶ καταχθόνια, πληροῦνται φωτός, ὥστε ἀπανταχοῦ τῆς οἰκουμένης νὰ βασιλεύῃ ἡ χαρὰ καὶ νὰ γίνηται πανήγυρις πνευματικῇ.

Ἐγερεθεὶς ἐκ νεκρῶν ὁ ἀρχηγός τῆς πίστεως καὶ τῆς σωτηρίας ἡμῶν Χριστός διέθρηξε τὰ τοῦ Ἄδου δεσμά, συνέτριψε πύλας αἰώνιους, συνέθλασε μοχλοὺς σιδηροῦς, ἐνίκησε καὶ κατήργησε τὸν θάνατον λύσας τὰς ὀδύνας αὐτοῦ.

Γεγονὼς ὁ Ἰησοῦς πρωτότοκος τῶν νεκρῶν, ἅπαντες ἐλυτρώθημεν τῆς προγονικῆς κατάρας, τὸ τῶν βροτειῶν γένος ἀνέστη καὶ κατὰ τὸν ἱερόν Χρυσόστομον «ἀπὸ θανάτου γεγόναμεν ἀθάνατοι, ἀπὸ πώσεως ἀνέστημεν, ἀπὸ ἠττήματος κατέστημεν νικηταί».

Κατὰ τὴν ποθεινὴν καὶ σωτήριον ταύτην τοῦ Πάσχα ἐορτὴν ἐξαιρέτως μνησκόμεθα ἀπάσης τῆς Μιᾶς, Ἀγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ τὴν δεσποτείαν Κυρίου καὶ δὴ καὶ τῆς Ὑμετέρας ἐπιποθήτου Σεπτῆς Κορυφῆς καὶ στοιχοῦντες ἔθει ἀρχαίῳ ἀδελφικῶς κοινωνοῦμεν Αὐτῇ ἀνταλλάσσοντες τὸν πασχάλιον χαιρετισμόν·

Χριστὸς Ἀνέστη!

Εὐχεσθε, Παναγιώτατε, ὅπως πᾶς ὁ κόσμος ἐννοήσῃ τό μέγεθος τῆς ἀγάπης καὶ εὐεργεσίας τοῦ Κυρίου ἐν τῷ Σταυρῷ καὶ τῇ Ἀναστάσει Αὐτοῦ καὶ ὅπως εἰς ἀνταπόδοσιν ἅπαντες πιστεύσωσι τῷ ἀγίῳ ὀνόματι Αὐτοῦ καὶ καταστήσωσιν ἑαυτοὺς εὐαρέστους τῷ Θεῷ, τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς βαδίζοντες καὶ τὰς παγίδας τοῦ διαβόλου ἀποφεύγοντες, ἵνα τοιοῦτοτρόπως δυνηθῶσι καὶ τὰ κύματα καὶ τὰς θλίψεις τῆς παρουσίας ζωῆς, μάλιστα ἐν ταῖς δυσχειμέροις ταύταις ἡμέραις τῆς κρίσεως, μετ' ἀσφαλείας διαδραμεῖν καὶ τῶν αἰώνιων ἀγαθῶν ἐπιτυχεῖν.

Ἐπὶ δέ τούτοις, καὶ αὐθις φιλήματι ἀγίῳ κατασπαζόμενοι τὴν Ὑμετέραν Θειοτάτην Παναγιότητα καὶ τὴν περὶ Αὐτὴν χορείαν τῶν Σεβασμιωτάτων Ἀρχιερέων, ἐν Χριστῷ Ἀναστάντι, διατελοῦμεν

Ἐλάχιστος ἐν Χριστῷ ἀδελφός,

† Ὁ Ἀθηνῶν ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ
Πρόεδρος

Ἡ Ἐκδημία τοῦ Μητροπολίτου Σταγῶν καί Μετεώρων κυροῦ Σεραφεῖμ (Στεφάνου)

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος μέ βαθειά συγκίνηση ἀναγγέλλει τὴν πρὸς Κύριον ἐκδημίαν τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Σταγῶν καί Μετεώρων κυροῦ Σεραφεῖμ. Ὁ ἐκλιπὼν Ἱεράρχης ἐξεδήμησε τὸ Σάββατο 18.3.2017 σὲ ἡλικία 85 ἐτῶν στὸ Γενικὸ Νοσοκομεῖο Τρικάλων.

Ὁ μακαριστὸς Μητροπολίτης Σταγῶν καί Μετεώρων κυρὸς Σεραφεῖμ (κατὰ κόσμον Βύρων Στεφάνου) ἐγεννήθη τὸ 1932 στὸ Φανάρι Καρδίτσας. Ἐσπούδασε στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἀπὸ τὴν ὁποία ἔλαβε τὸ πτυχίον τοῦ 1955. Διάκονος ἐχειροτονήθη τὸ ἔτος 1965 καί Πρεσβύτερος τὸ 1966.

Ἐπηρετήθη ὡς Ἱεροκέρυξ τῆς Ἱερῶς Μητροπόλεως Θεσσαλιώτιδος καί Φαναριοφερσάλων καί ὡς ὑποδιευθυντὴς καί Καθηγητὴς τοῦ Ἀνωτέρου Ἱερατικοῦ Φροντιστηρίου Τήνου. Στὶς 31 Μαΐου 1970 ἐχειροτονήθη Μητροπολίτης Τρίκκης καί Σταγῶν καί τὴν 10ην Σεπτεμβρίου 1991 μέ ἀπόφαση τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐτοποθετήθη Μητροπολίτης τῆς Ἱερῶς Μητροπόλεως Σταγῶν καί Μετεώρων.

Ἡ Ἐξόδιος Ἀκολουθία τοῦ μακαριστοῦ Μητροπολίτου Σταγῶν καί Μετεώρων κυροῦ Σεραφεῖμ ἐψάλη στίς 20.3.2017 στὸν Μητροπολιτικὸ Ναὸ Ἁγίου Βησσαρίωνος Καλαμπάκας, προεξάρχοντος τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερωνύμου. Τοποτηρητὴς τῆς χηρευούσης Μητροπόλεως Σταγῶν καί Μετεώρων ὤρίσθη ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Ἰωαννίνων κ. Μάξιμος.

Ἐκ τῆς Ἱερῶς Συνόδου
τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

Ἐπικήδειος Λόγος εἰς τὸν ἀοίδιμον Μητροπολίτην Σταγῶν καί Μετεώρων κυρὸν Σεραφεῖμ (Στεφάνου) (1932-2017)

Ἐκφωνηθεὶς ὑπὸ τοῦ Θεοφιλεστάτου Ἐπισκόπου Μεθώνης κ. Κλήμεντος, Ἀρχιγραμματέως τῆς Ἱερῶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν Ἱερόν Ναὸν Ἁγίου Βησσαρίωνος Καλαμπάκας, τὴν 20.3.2017

Μακαριώτατε Πάτερ καί Δέσποτα,
Σεβασμιώτατε Μητροπολίτα Ἰωαννίνων
κύριε Μάξιμε, Τοποτηρητὰ τῆς Ἱερῶς ταύτης
Μητροπόλεως,
Σελτὴ χορεία τῶν ἀγιωτάτων Ἀρχιερέων,
Εὐλαβέστατοι πατέρες,
Ὅσιώτατοι μοναχοὶ καί μοναχαί,
Ἀξιότιμοι ἐκπρόσωποι τῶν τοπικῶν ἀρχῶν,
Φιλόχριστε καί πενθηφόρε λαὲ τῆς ἄρτι ἀπορρα-
νισθείσης Ἱερῶς Μητροπόλεως Σταγῶν καί
Μετεώρων

«Ὁ τὸν λόγον μου ἀκούων καὶ πιστεύων τῷ πέμ-
ψαντί με ἔχει ζωὴν αἰώνιον, καὶ εἰς κρίσιν οὐκ
ἔρχεται ἀλλὰ μεταβέβηκεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν
ζωὴν» (Ἰω. ε' 24).

Ἐν συγκινήσει βαθειά, ἡ Ἀγιωτάτη Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος προπέμπει σήμερον εἰς τὴν ἀγήρω μακαριότητα τὸν πολυσέβαστον Αὐτῆς θεράποντα, Μητροπολίτην Σταγῶν καί Μετεώρων κυρὸν Σεραφεῖμ. Εἰς τὴν σεμνὴν χορείαν τῶν προαπελθόντων σεβασμιῶν τῆς Ἐκκλησίας λειτουργῶν προστίθεται εἰς εἰσέτι τετιμημένος Ἱεράρχης, μία ἐξέχουσα Ἀρχιερατικὴ φυσιογνωμία, εἷς δόκιμος καὶ διακεκομμένος τῆς Ἱερῶς Συνόδου σύνεδρος,

εἷς ἀνεπιτήδευτος τοῦ Κυρίου λειτουργός, ὁ ὁποῖος ἀφιέρωσεν ἑαυτὸν καὶ πάντα τὸν βίον αὐτοῦ εἰς τὴν ἱεράν διακονίαν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ πενήτηντα δύο ἔτη.

Μετά πολυκύμαντον ἀλλά καρποφόρον βιοτήν, ὁ Κύριος «ὁ χρόνους μετρῶν τοῖς ζωσὶ καὶ καιροῦς θανάτου ἰσθῶν», ἐκάλεσεν αὐτὸν ἐκ τοῦ προσκαίρου κόσμου εἰς τὴν αἰώνιον βασιλείαν τῆς δόξης Αὐτοῦ, ἐκ τῆς ἐπὶ γῆς στρατευομένης Ἐκκλησίας εἰς τὴν ἐν οὐρανοῖς θριαμβεύουσαν, ὅπου ἦχος καθαρὸς ἐορταζόντων, ὅπου ἡ πανήγυρις «τῶν πρωτοτόκων τῶν ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς» (Ἐβρ. ιβ' 23).

Τὴν θεόσωστον ἐπαρχίαν αὐτοῦ Σταγῶν καὶ Μετεώρων ἐποίμανεν ἀξίως ἐπὶ 26 ἔτη, ἀγαπώμενος καὶ τιμώμενος ὑπὸ τοῦ ποιμνίου του, τὸ ὁποῖο τόσον ἐστήριξεν, ἐδίδαξεν καὶ ἔθρεψε πνευματικῶς. Περί τὴν σεβασμίαν σορὸν του σήμερον ἀναβιώνουν τὰ τετιμημένα ἔργα του, αἱ ἡμέραι δοκιμασίας, οἱ πολυώδυνοι ἀγῶνες, οἱ πανίεροι ὀραματισμοὶ του. Πάντα ταῦτα θά ἀποτολμήσωμεν νὰ διαζωγραφίσωμεν, χρέει ὑπείκοντες θλιβερῶ, δι' ὀλίγων μόνον καὶ λίαν πτωχῶν λόγων ἐν σχέσει πρὸς τὸ μέγεθος τῆς προσφορᾶς τοῦ ἀειμνήστου μεγάλου Ἱεράρχου, ὁ ὁποῖος διήνησε ἡμῖς σχεδὸν αἰῶνος, 47 ἔτη, ἐν τῇ Ἀρχιερωσύνῃ, ὡς ὁ δεῦτερος παλαιότερος τῇ τάξει κατὰ τὰ πρεσβεῖα Μητροπολίτης τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἔχων συνεργασθῆ μετὰ τεσσάρων Ἀρχιεπισκόπων.

Ὁ μακαριστὸς Μητροπολίτης Σταγῶν καὶ Μετεώρων κυρὸς Σεραφεῖμ, κατὰ κόσμον Βύρων Στεφάνου, ἐγεννήθη εἰς Φανάριον Καρδίτσης τὴν 27ην Ἰουλίου τοῦ ἔτους 1932, ἐξ εὐλαβῶν γονέων, τοῦ Στεφάνου καὶ τῆς Σοφίας, πρωτότοκος υἱὸς μεταξύ τῶν ἕξι ἀδελφῶν του. Τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἐπεράτωσε εἰς τὴν γενέτειράν του. Διεκρίνετο διὰ τὸν ζῆλον του εἰς τὰ γράμματα, ἡ δὲ ζωὴ του ὡς ἐφήβου ἦτο ὑποδειγματικὴ μεταξύ τῶν συμμαθητῶν του. Τὴν περίοδον ἐκείνην συνεδέθη πνευματικῶς, κατὰ θεῖαν εὐλογίαν, μετὰ τοῦ ἀειμνήστου Ἱεροκλήρου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Θεσσαλιώτιδος καὶ Φαναριοφερσάλων Ἀρχιμανδρίτου Εὐσταθίου Μπιλάλη, ὁ ὁποῖος ὡς πνευματικὸς του πατήρ διεδραμάτισε καθοριστικὸν ρόλον εἰς τὴν πορείαν τοῦ τότε φερέλιδος μαθητοῦ.

Ἡ κατὰ τὰ ὡς ἄνω πνευματικὴ ὑποδομὴ ὠδήγησε τὰ βήματα τοῦ ἀριστοῦχου νέου εἰς τὰ πανεπιστημιακὰ ἔδρανα. Τὸ 1950 ἐνεγράφη εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, λαβὼν τὸ πτυχίον του τὸ 1955. Ἐν συνεχείᾳ, ὑπηρετήσεν ὡς ἑφεδρὸς Ἀνθυπολοχαγὸς Πεζικοῦ εἰς τὴν Σχολὴν Μονίμων Ὑπαξιωματικῶν Σύρου, εἰς τὴν Θρησκευτικὴν Ὑπηρεσίαν καὶ εἰς ἄλλας Στρατιωτικὰς Μονάδας. Ἀπολυθεὶς τῶν τάξεων τοῦ Στρατοῦ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἀδελφότητα Θεολόγων «ἡ Ζωή» καὶ ἀνέλαβεν ἱεροκηρυκτικὴν καὶ κατηχητικὴν δρᾶσιν. Εἰργάσθη μετὰ ζήλου ὡς λαϊκὸς ἱεροκλήρυξ εἰς τὴν Ἱεράν Μητρόπολιν Ρεθύμνης καὶ Αὐλοποτάμου, ὡς καὶ εἰς τὸ Ἡράκλειον Κρήτης, τὴν Λαμίαν καὶ τὸν Πειραιᾶ.

Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1965 ἐχειροτονήθη Διάκονος ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Θεσσαλιώτιδος κυροῦ Κυρίλλου, ὑπηρετήσας ὡς ἱεροκλήρυξ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Θεσσαλιώτιδος καὶ Φαναριοφερσάλων, καὶ τὸ 1966 ἐχειροτονήθη εἰς Πρεσβύτερον ὑπὸ τοῦ ἰδίου Μητροπολίτου. Τὸ 1967 ἀπεσπάσθη ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου εἰς τὴν νῆσον Γυάρον, τὸν τόπον ἐξορίας συμπολιτῶν μας ὡς πολιτικῶν κρατουμένων, ὅπου εἰργάσθη ὡς ἱερεὺς καὶ ἱεροκλήρυξ διὰ τὰς πνευματικὰς ἀνάγκας τῶν ἐξορίστων καὶ προσέφερε πνευματικὰς ὑπηρεσίας ὡς τοῦτο μαρτυρεῖται ὑπὸ τῶν τότε κρατουμένων. Ἐκεῖ, μετὰ τὴν ἄφογη πνευματικὴ του ἀνατροφὴ καὶ ἐπικοινωνία, ἄφησε ἄριστες ἐντυπώσεις καὶ ἀναμνήσεις στοὺς ἐκποτισμένους συμπατριῶτες μας, σύμφωνα μετὰ αὐτὰ πού ἐδημοσιεύθησαν γιὰ πρώτη φορά στὸ βιβλίον τοῦ ἐξορίστου Μανώλη Πετρακάκη, Δασκάλου, μετὰ τίτλο «Ἀπὸ τὴν Γυάρο στὴ Λέρο». Στὴν ἀφιέρωσιν τοῦ βιβλίου γράφει ὁ κ. Πετρακάκης: «*Μέ πλέρια ἀγάπη καὶ σεβασμὸ εἰς τὸν Παπᾶν τῆς Γυάρου καὶ φίλον μου Σεβασμιώτατον κ. Σεραφεῖμ*».

Ἐπανελθὼν εἰς τὴν Μητρόπολιν Θεσσαλιώτιδος, ὑπηρετήσεν ἐν αὐτῇ ἐπὶ τὸ διάστημα ὡς Πρωτοσύγκελλος, ὡς Ἡγούμενος Μονῶν καὶ ὡς ἐπόπτης Προσκυνημάτων. Ἡ Ἱερά Σύνοδος, ἐκτιμήσασα τὴν προθυμίαν καὶ τὴν ἐργατικότητά του, τὸν ὤρισεν Τοποτηρητὴν τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Δημητριάδος. Ἐν συνεχείᾳ, κατὰ τὸ σχολικὸν καὶ ἐκκλησιαστικὸν ἔτος 1969-1970, μετὰ πρότασιν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἤσκησε διδακτικὸν ἔργον ὡς ὑπο-

διευθυντής και καθηγητής εις τό Ἀνώτερον Ἱερατικόν Φροντιστήριον Τήνου. Μητροπολίτης Τρίκκης και Σταγῶν ἐξελέγη ὑπό τῆς Ἱεράς Συνόδου τήν 15ην Μαΐου 1970, εις διαδοχὴν τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Τρίκκης κυροῦ Διονυσίου.

Ὁ τότε ἐψηφισμένος Μητροπολίτης ἐπληροφωρήθη τὴν εἶδησιν εις τό Ἐκκλησιαστικόν Φροντιστήριον τῆς Τήνου. Ὡς ἔγινε γνωστόν, δέν ἀπεδέχθη ἀρχικῶς τὴν ἐκλογὴν του και δέν ἀνῆλθε πάραυτα εις Ἀθῆνας διὰ νά δώσῃ τό Μικρό και Μεγάλο Μήνυμα, ἀλλά, κατόπιν τῆς ἐπιμονῆς τοῦ Μακαριστοῦ Ἀρχιεπισκόπου κυροῦ Ἱερωνύμου τοῦ Α΄, ἀνῆλθεν εις τὴν Ἱεράν Σύνοδον. Τήν 31ην Μαΐου τοῦ ἰδίου ἔτους ἐτελέσθη ἡ εις Ἐπίσκοπον χειροτονία του εις τόν Ἱερόν Μητροπολιτικόν Ναόν Ἀθηνῶν. Εἰς τόν λόγον του μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀνέφερε: «Ἐπεθύμουν νά ἐργασθῶ ὡς ἱερεὺς, ἐν ἀπλότητι, καθ' ὄλην τὴν διάρκειαν τοῦ βίου μου και ἡσθανόμην ἀγαλλίασιν ὡς ἰσχυρὴν προσηυχόμεν πρό τοῦ “τεθυμένου Χριστοῦ” και προσέφερον αὐτόν τροφήν εις τοὺς ἀδελφούς μου ἢ διηκόνουν εις τὴν μετάδοσιν τοῦ μυστηρίου τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ».

Μετά παρέλευσιν τετραετοῦς εὐδοκίμου ποιμαντορίας εις τὴν Ἱεράν Μητρόπολιν Τρίκκης και Σταγῶν, ἐμεσολάβησε τό 17ετές διάστημα τῆς ὑπεροχίου δοκιμασίας και διακονίας του ὑπό τόν τίτλον τοῦ Ἐπισκόπου Ὠρεῶν. Ἐν τῷ πνεύματι τῆς προσφορᾶς και τῆς ἀσκητικότητος, ἐδοκιμάσθη ἐν ποικίλαις θλίψεσι, ἀλλά δέν ἐκάμφθη ψυχικῶς, ἠνδρώθη δέ ἔτι πλεῖον εις τὴν ἐργασίαν τοῦ θείου Ἀμπελώνος. Ὡσπου τόν Σεπτέμβριον τοῦ 1991, ἐξελέγη (ἐτοποθετήθη) ὑπό τῆς Ἱεραρχίας εις τὴν νεοπαγῆ Ἱεράν Μητρόπολιν Σταγῶν και Μετεώρων και ἐνεθρονίσθη τὴν 19ην Ὀκτωβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους εις τόν ἴδιον τοῦτον Ἱερόν Μητροπολιτικόν Ναόν τοῦ Ἁγίου Βησσαρίωνος.

Ὅλοι σεῖς πού περιβάλλετε μετά σεβασμοῦ τό σεπτόν σκῆνωμα τοῦ Ποιμενάρχου σας, γνωρίζετε καλύτερα ἀπό τόν ὀμιλοῦντα τά ἔργα τῆς θεοφιλοῦς διακονίας του. Εἰς κάθε ἐνάρετον ἄνθρωπον πάντοτε ἀποκρύπτεται ἐν μέρος τῶν ἔργων του, τά ὅποια εἶναι γνωστά μόνον εις τόν Θεόν. Θά προσπαθήσουμε ὁμως μέ ἀδρές γραμμές νά σκιαγραφήσουμε τὴν προσωπικότητα και τὴν ποιμαντικὴν και κοινωνικὴν προσφορά τοῦ ἐκλιπόντος Ἱεράρχου

στον Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, σὺν λαό τῆς Καλαμπάκας και τίς μοναστικὲς ἀδελφότητες. Κατά τοὺς λόγους τοῦ ἰδίου τοῦ μεταστάντος Ἀρχιερέως κατά τὴν τελευταίαν του συνέντευξιν ἐτόνισε: «Ἐργαστήκαμε πρός δόξαν Θεοῦ, φτιάξαμε νέους Ἐνοριακοὺς Ναοὺς, ἐπανδρώσαμε ὅλες τίς Ἐνορίες, ἀναστηλώσαμε τά Μοναστήρια και ἡ Μητρόπολή μας μέ τὴ χάρι τοῦ Θεοῦ ἀνυψώθηκε σέ μόνιμη πιά, σέ μία γωνιά τῆς Θεσσαλικῆς γῆς, στή σκιά τῶν Μετεώρων, πνευματικὸς φάρος και ὁδηγός, σημεῖο ἀναφορᾶς γιὰ ὅλους». Ὅντως, διὰ τοῦ Νόμου 4386/2016 (Φ.Ε.Κ. 83/Α΄/11.5.2016), ἐπεκυρώθη νομοθετικῶς ἡ ἀπό 9.10.2015 Ἀπόφασις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, περὶ μονιμοποιήσεως τῆς συσταθείσης ὡς προσωποπαγοῦς Ἱεράς Μητροπόλεως Σταγῶν και Μετεώρων και τοιουτοτρόπως ἀνεπαύθη ἡ καρδιά τοῦ Γέροντος.

Ἄπαντα ταῦτα συνθέτουν τὴν ἐνζηλον μαρτυριαν ἑνός πνευματικοῦ ἡγήτορος, ὁ ὁποῖος μέ τὴν βοήθειαν και τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἀνεμόρφωσε κυριολεκτικῶς ἐκ βάθρων τὴν ἐπιτόπιον Ἐκκλησίαν. Ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας ἐπεδόθη εις τό ἔργον τῆς ἀπ' ἀρχῆς ὀργανώσεως ὄλων τῶν ἐνοριῶν και τῶν ἐκκλησιαστικῶν δομῶν. Πολλὰ και σπουδαιότατα οἰκοδομικά ἔργα ἐπραγματοποιήθησαν εις τὴν νεοσύστατον Μητρόπολιν, δι' ὧν ἡ Καλαμπάκα ἀνεβαθμίσθη πολλαχῶς. Ὅταν ἔγινε ἔδρα Μητροπόλεως, εἶχε μίαν μόνον ἐνορίαν: τόν Ἱερόν Ναόν τοῦ Ἁγίου Βησσαρίωνος. Ἰδρύθησαν και ἐπανδρώθησαν ἄλλες δύο Ἐνορίες και ἀργότερα, ὅταν ἀνοικοδομήθηκε ὁ Ναός τῶν Ἁγίων Κωνσταντίνου και Ἐλένης, ἰδρύθηκε και τέταρτη Ἐνορία. Ἀνηγέρθησαν 8 νέοι Ἐνοριακοὶ Ναοί, ἀνεμορφώθησαν 8 ἄλλοι, ἐκτίσθησαν 20 μεγάλα Παρεκκλήσια και 18 ἄλλα ἀνεμορφώθησαν. Ἐκτεταμένοι οἰκοδομικά ἔργα και συμπληρωματικά ἔργα ἐσημειώθησαν εις πολυαριθμούς ἄλλους Ναοὺς. Ἐπραγματοποιήθη συντήρησις Βυζαντινῶν ἐκκλησιῶν, ἔγιναν ἐγκαίνια σέ 29 Ἱερούς Ναοὺς και πλήρεις ἀγιογραφίσεις σέ 19, αἱ ὅποια και συνεχίζονται εις ἄλλους 32.

Κύριον μέλημά του οἱ συνεργοὶ του εις τό ποιμαντικόν και λατρευτικόν ἔργον, οἱ Ἱερεῖς, ὁ καταρτισμὸς τῶν Ἐφημεριῶν, ἡ μέριμνα διὰ τοὺς ἡλικιωμένους κληρικούς και τὰς πρεσβυτέρας. Ἐχει-

ροτόνησε 53 Ίερείς και 7 Ίερομονάχους στα Μετέωρα, ἐνῶ κατά τό διάστημα τῆς πρώτης Ἀρχιερατείας του στα Τρίκαλα 15 Ίερείς. Συνεκροτήθησαν, ὠργανώθησαν και ἐδραστηριοποιήθησαν ἀρκετοί τομείς τοῦ πνευματικοῦ ἔργου. Ἀναζωογονήθησαν τά Κατηχητικά Σχολεῖα και τά Ἑνοριακά Πνευματικά Κέντρα. Ἰδρύθηκε τό Γενικό Φιλόπρωχο Ταμεῖο. Δημιουργήθηκε ὁ «Τομέας Συμπαράστασεως Οἰκογενείας», καθώς και «Τομέας Ἐξωτερικῆς Ίεραποστολῆς». Συνεστήθη Σχολή Βυζαντινῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς. Σημαντικό ἔργον ἐπί Ποιμαντορίας του ὑπῆρξε τό Ἰδρυμα τοῦ Βρεφονηπιακοῦ Σταθμοῦ, τό ὁποῖο οἰκοδομήθηκε ὑπό τῆς Ἱεράς Μητροπόλεως και παρεχωρήθη στόν Δήμο Καλαμπάκας.

Ἀσκητικός και φιλομόναχος, ὁ ἀπελθὼν Γέρον Ἱεράρχης ἀγκάλιασε τόν μοναχισμό και μέ τήν βοήθεια τοῦ Θεοῦ ἐκοπίασε γιά τήν συντήρηση και τήν ἀνακαίνιση τῶν Ἱερῶν Μονῶν, ἐπιθυμῶν νά ἀναδειχθῆ ὁ πνευματικός και πολιτιστικός πλοῦτος τῆς μοναστικῆς πολιτείας τῶν Ἁγίων Μετεώρων, τῆς «Θηβαΐδος τῶν Σταγῶν». Μερίμνη του ἀνοικοδομήθησαν σέ ὅλες τίς Ἱερές Μονές νέα κτίρια, πραγματοποιήθησαν ἐκτεταμένες ἐργασίες, διεσώθησαν Μονές διαλελυμένες. Εἰδικῶς εἰς τήν Ἱεράν Μονήν Ἁγίων Θεοδώρων ἐγινε πλήρης ἀποκατάστασις τῆς παλαιᾶς κατεστραμμένης Μονῆς τοῦ 16ου αἰῶνος. Ἐκτίσθη νέα πτέρυγα, ἀνηγέρθη νέο Καθολικό και ἐκοσμήθη μέ θαυμάσιο περίτεχνο τέμπλο, δωρεά τοῦ ἰδίου τοῦ Μητροπολίτου. Εἰς τήν ἰδίαν Ἱεράν Μονήν ἠτοίμασε πρό ὀλίγου καιροῦ τόν τόπον τῆς τελευταίας ἐπί γῆς κατοικίας του.

Πολυσχιδῆς ὑπῆρξε ἡ παρουσία και ἡ δρᾶσις του κατά τήν μακράν Ἐπισκοπικήν διακονίαν του εἰς τās Ὑπηρεσίας και τās Συνεδριάσεις τῆς Ἱεράς Συνόδου ὡς Συνοδικοῦ Συνέδρου. Παρά τό γῆρας μετεῖχε και εἰς τās ἐργασίας τῆς Ἐκτάκτου Ἱεράς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας πρό δέκα ἡμερῶν (8 και 9 Μαρτίου), ὅπου ὡς εὐλογίαν διένειμεν εἰς ἅπαντας τούς Ἱεράρχας μίαν καλαισθητον και ἱστορικήν ἐκδοσιν τῆς Ἱεράς κατ' αὐτόν Μητροπόλεως μέ τίτλον «Ἡ Βυζαντινή Καθέδρα τῶν Σταγῶν». Ὡσαύτως ὁ Μακαριστός Γέροντας, ἔμπλεως χαρᾶς, ἐψηλάφησεν εἰς τās χεῖρας του τόν πρότριτα ὀλοκληρωθέντα Τιμητικόν Τόμον πρός τιμήν

τῶν 50 χρόνων Ἱερωσύνης και 45 Ἀρχιερωσύνης του. Παρ' ὅτι δέν θά εἶναι μεθ' ἡμῶν, ἐλπίζουμε οἱ διοργανωτές νά πραγματοποιήσουν τήν παρουσίαν του ὡς εἴρηται Τόμου, ὅπως εἶχε προγραμματισθεῖ διά τόν προσεχῆ Μάιον, ἔστω και ἐν τῇ σωματικῇ ἀπουσίᾳ τοῦ ἀποικομένου Ἱεράρχου, ὁμως μέ τήν πνευματικήν του παρουσίαν και εὐλογίαν.

Ἡ ἐλαχιστότης μου εἶχε τήν εὐλογίαν νά ἐργασθῆ εἰς τό πλευρόν τοῦ πολιοῦ Γέροντος ἐπί ἔννεα ἔτη (1999-2008), ὡς Γραμματεὺς τῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπί τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἐκπαιδεύσεως και τῆς Ἐπιμορφώσεως τοῦ Ἐφημεριακοῦ Κλήρου, τῆς ὁποίας Πρόεδρος ἐχηματίσεν ὁ Μακαριστός Μητροπολίτης. Ὁ σεπτὸς Γέρον πολλά ἐμόγησε στόν εὐαίσθητο χῶρο τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἐκπαιδεύσεως και ἐδίδαξε πολλά στοὺς Ἱεροσπουδαστές και τοὺς νεωτέρους Κληρικούς μέ τίς πατρικές του ἐπισκέψεις στα Ἐκκλησιαστικά Σχολεῖα, μέ τόν μεστό λόγο του και μέ τό ἱεραποστολικό του ἦθος.

Ἐτι πλείονα προσέφερε στήν Ἐκκλησία και διηκόνησε ποικιλοτρόπως μετά συνέσεως και ἀνταπαρνήσεως, ὅπως ὁ ἴδιος πρό ὀλίγων μηνῶν ἔλεγε: «Ἡ Ἐκκλησία εἶχε πάντοτε μιά σταθερή πορεία, ἀνεξαρτήτως τῶν ἀνθρώπων πού κατά καιρούς τήν διακόνησαν και τήν διακονοῦν και πού ὀπωσδήποτε ἔχουν βάλει και βάζουν τή δικιά τους σφραγίδα. Οἱ Ἐπίσκοποι και οἱ κληρικοί μπορεῖ νά ἀλλάζουν, ἡ Ἐκκλησία ὁμως πορεύεται σταθερά. Ἡ Ἐκκλησία ὑπάρχει γιά νά ἐμπνέει τοὺς ἀνθρώπους, νά τοὺς ὀδηγεῖ στή μετάνοια και τή σωτηρία. Γι' αὐτό και εἶναι τό καταφύγιο τῶν ἀνθρώπων, γιατί προσπαθεῖ παρά τίς δυσκολίες και τίς ἰδιομορφίες τῆς ἐποχῆς νά πετύχει νά ὀμοιωθοῦν οἱ ἀνθρωποι μέ τόν Θεό».

Μέ τήν πίστιν αὐτήν ἐγκατέλιπεν ὁ ἀγαθώτατος Ποιμὴν τῆς ἱστορικῆς και ἀρχαιοτάτης Μητροπόλεως Σταγῶν τόν ἀλλοιούμενον κόσμον και μετέστη πρός συνάντησιν τοῦ Νυμφίου τῆς Ἐκκλησίας εἰς τό ὑπερουράνιον θυσιαστήριον. Τό χοῖκόν του σκῆνος θά ἀποτεθῆ μετ' ὀλίγον εἰς τήν Ἱεράν Μονήν τῶν Ἁγίων Θεοδώρων, τήν ὁποῖαν τόσον ἠγάπησε, ἵνα εὐλογῆ και ἀπό τοῦ τάφου αὐτοῦ τόν τόπον ὃν διεποίμανε. Τό ὑψηλόν παράδειγμά του ἄς φωτίζη και ἄς ἐνισχύη πάντας, ἰδίᾳ δέ τοὺς νεωτέρους, εἰς διακονίαν ἀφωσιωμένην, εἰς ζῆλον

κατ' ἐπίγνωσιν καί εἰς αὐταπάρησιν ὑπὲρ τῆς δόξης τῆς Ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας καί τοῦ ὑπερμνήτου Ὄνόματος τοῦ Χριστοῦ. Ὁ αἰόδιμος Γέρον ἔχάραξε σοφῶς τὰ θεμέλια τῆς γνησίας ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς καί διὰ τοῦτο θά τόν τιμῶμεν, θά τόν μνημονεύωμεν καί θά εὐχόμεθα ὑπὲρ ἀναπαύσεως αὐτοῦ μετ' εὐγνωμοσύνης.

Εὐχαριστοῦμε καί δοξάζουμε τόν Θεόν πού τόν ἀνέδειξε Ἀρχιερέα καί προσέφερε τοιοῦτον πνευματικό ποιμένα στήν Ἐκκλησία Του.

Καί νῦν πορεύου ἐν εἰρήνῃ, ἀξιομακάριστε Δέσποτα, τήν μακαρίαν ὁδόν, μετὰ τῶν προσευχῶν

ἡμῶν πρὸς τόν Κύριον τόν συντρίψαντα τό κράτος τοῦ Ἄδου. Πάντες ἡμεῖς οἱ παρεστῶτες καί κυκλούμενοι τό σεπτόν σου σκήνος, προσευχόμεθα ὅπως ὁ καλέσας σε Κύριος, διά πρεσβειῶν πάντων τῶν Ὀσιομετεωριτῶν Πατέρων καί τοῦ ὁσίου Σεραφείμ Ἐπισκόπου Φαναρίου, ἀναπαύσῃ τήν μακαρίαν ψυχὴν σου ἐν σκηναῖς δικαίων καί ἀποδώσῃ σοι κατὰ τήν προσφορὰν καί τήν καρδίαν σου τόν ἄρρητον «*στέφανον τῆς ζωῆς*» (Ἰακ. α' 12). Τοῦ πολυσεβάστου Γέροντος Μητροπολίτου Σταγῶν καί Μετεώρων κυροῦ Σεραφείμ εἴη ἡ μνήμη ἀγήρωσ καί αἰωνία.

ΣΥΝΟΔΙΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ

Ἡ μνημόνευση τῶν ἁγίων στή θεία λειτουργία¹

Τοῦ π. Κωνσταντίνου Καραϊσαορίδη
Ἀναπληρωτοῦ Καθηγητοῦ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ.

(Εἰσήγηση στό ΙΣΤ΄ Πανελλήνιο Λειτουργικό Συμπόσιο
Στελεχῶν Ἱ. Μητροπόλεων, Λαμία, 19-21 Σεπτεμβρίου 2016)

1. Μερικές εἰσαγωγικές παρατηρήσεις

Ἀνάμεσα στήν πλούσια θεματολογία τοῦ παρόντος Λειτουργικοῦ Συμποσίου συγκαταλέγεται καί ἡ δική μου Εἰσήγηση μέ τίτλο: «Ἡ μνημόνευση τῶν ἁγίων στή θεία Λειτουργία». Ἡ ἐπιλογή αὐτοῦ τοῦ θέματος ἦταν ἀπαραίτητη πρῶτα γιά τήν ἐμβάθυνση τῆς δικῆς μου ἱερατικῆς αὐτοσυνειδησίας καί ἔπειτα γιά τόν λόγο ὅτι ἴσως προκαλέσει κάποια παρόμοια εὐεργετική ἐπίδραση στή δική σας ἱερατική ἢ γενικότερα λειτουργική αὐτοσυνειδησία.

Σήμερα, βέβαια, μέ τήν ὀλοκλήρωση τῆς ἐξέλιξης τῆς θείας λειτουργίας ἢ μνημόνευση τῶν ἁγίων σ' αὐτήν εἶναι κάτι τό ἐμφανές, ἀφοῦ καί οἱ σχετικές ἐκφράσεις, ἰδιαίτερα τῶν βυζαντινῶν λεγομένων λειτουργιῶν (Μ. Βασιλείου καί Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου), ἀλλά καί ἡ πλήρως διαμορφωθείσα αὐτοτελής ἀκολουθία τῆς Ἱερᾶς Προσκομιδῆς δέν ἐπιτρέπουν παρανοήσεις.

Ἐνα ἐπιπλέον κίνητρο γιά τήν ἐπιλογή τοῦ ὡς ἄνω θεματός μας εἶναι καί τό γεγονός ὅτι, ὅπως διεπίστωσα στήν πορεία τῆς ἔρευνάς μου, ὁ σημαντικότερος βυζαντινός ἐρμηνευτής τῆς θείας λειτουργίας, ὁ ἅγιος Νικόλαος Καβάσιλας, στό σχετικό ὑπόμνημά του στή θεία λειτουργία ἀφιερώνει ἐξ ὀλοκλήρου πέντε κεφάλαια στήν πραγμάτευση αὐτοῦ τοῦ θέματος, θέτοντας ἐρωτήματα ὁ ἴδιος καί συνθέτοντας τίς δέουσες ἀπαντήσεις ἢ ἀντιμετωπίζοντας, ἐν εἴδει ἀπολογίας τίς ἐπί τοῦ θέματος διατυπωθεῖσες λανθασμένες ἀπόψεις, μέ βάση τήν ὀρθότητα καί τή σημασία τῆς λειτουργικῆς πράξεως.

Γιά νά περιορίσουμε τήν ἔκταση τῆς πραγμάτευσής μας, προκειμένου μάλιστα νά ὑπάρχει μεγαλύτερη ἐμβάθυνση, θά ἀποφύγουμε τήν ἀναφορά

μας στήν ἀκολουθία τῆς Ἱερᾶς Προσκομιδῆς, στήν τωρινή της μορφή, ὅπου ἡ μνημόνευση τῶν ἁγίων ἔχει πληρότητα καί εὐκρίνεια ὡς πρός τή μορφή καί τή σημασία της, καθώς καί τίς ἄλλες περιπτώσεις, ὅπως εἶναι ἡ κατακλείδα τῶν «Εἰρηνικῶν», τῶν μικρῶν συναπτῶν δεήσεων κ.λπ. μέ τή μορφή τοῦ γνωστοῦ αἰτήματος: «Τῆς Παναγίας, ἀχράντου, ὑπερευλογημένης, ἐνδόξου, δεσποίνης ἡμῶν, Θεοτόκου καί ἀειπαρθένου Μαρίας μετὰ πάντων τῶν ἁγίων μνημονεύσαντες, ἑαυτούς καί ἀλλήλους καί πᾶσαν τήν ζωὴν ἡμῶν Χριστῶ τῷ Θεῷ παραθώμεθα». Ἐξ ἄλλου ἢ ἴδια ἢ φύση αὐτοῦ τοῦ αἰτήματος θεωρεῖ ὡς προϋπόθεση τῆ μνημόνευση (ἰκεσία, μεσιτεία) τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου² καί ὅλων τῶν ἁγίων, προκειμένου νά ἀφεθοῦμε ὁ καθένας προσωπικά καί ὅλοι μαζί ὡς λατρευτική ἐκκλησιαστική κοινότητα στή φροντίδα, προστασία, κοινωνία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ μοναδικοῦ μεσίτη διά τῆς προσφερθείσης θυσίας Του πρός τόν Πατέρα³.

Στήν πραγμάτευσή μας, στή συνέχεια, γιά τοὺς λόγους πού ἤδη ἔγινε ἀντιληπτό, θά ἀναφεροῦμε πρῶτα στίς «ἀρχαῖες λειτουργίες», ὅπου τό θέμα παρουσιάζεται ὑπό μία μορφή λιτή, καί μετὰ θά ἐξετάσουμε χωριστά τίς λεγόμενες «βυζαντινές λειτουργίες» μέ τίς ὁποῖες εἴμαστε πλήρως ἐξοικειωμένοι καί οἱ ὁποῖες παρουσιάζουν τό θέμα στήν πλήρη ἐξέλιξή του. Θά ἀποφύγουμε τήν ἀναφορά στή δυτική λειτουργική παράδοση, καθ' ὅσον τό θέμα παρουσιάζει τεράστια ἔκταση καί ποικιλομορφία ὡς πρός τίς γενικές κατηγορίες ἁγίων καί τίς εἰδικές, καί μάλιστα τοπικοῦ χαρακτῆρα, καί ἐπιπλέον ἐπηρεάζεται καί ἀπό τή θέση τῆς εὐχαριστιακῆς ἐπίκλησης, πρὶν ἢ μετὰ δηλαδή ἀπό τά ἰδρυτικά λόγια τοῦ μυστηρίου τῆς θείας εὐχαριστίας, πράγμα τό ὁποῖο ἐπηρεάζει καί τό

θέμα της μνημόνευσης των αγίων, τό όποιο συνεκδοχικά όρίζεται μέ τό γνωστό καί στήν ανατολική παράδοση λειτουργικό όρο «δίπτυχα».

Τέλος, καί ώς μία νότα έπικαιρότητας, θά μπορούσε ή πραγματέυσή μας νά λειτουργήσει, στό βαθμό πού τό δέχονται τά έχοντα τή σχετική ευθύνη έκκλησιαστικά πρόσωπα, ώς μία μεμετρημένη θεολογική καί πνευματική τοποθέτηση καί ανάλογη λειτουργική πράξη άπέναντι στήν ιδιαίτερη έξαρση σήμερα της τιμής των αγίων (ιδιαίτερα των συγχρόνων), των ιερών λειψάνων, των ιερών θαυματουργών εικόνων (άκόμη καί των αντίγραφων τους), πράγμα τό όποιο όδηγεϊ ίσως στον κίνδυνο, ώστε τά μή έχοντα θεολογική καί πνευματική παιδεία τέκνα της Έκκλησίας νά λησμονήσουν τό παύλειο: «καί αυτοί σωτηρίας τύχουσιν της έν Χριστώ Ίησοϋ μετά δόξης αιώνιου»⁴ αλλά καί τήν έπίσης συναφή αιώνια προειδοποίηση του Άποστόλου Παύλου προς τους Έφεσίους: «χάριτί έστε σεσωσμένοι»⁵.

2. Η μνημόνευση των αγίων στίς «άρχαιες» λεγόμενες λειτουργίες

Έδώ, πριν νά αναφερθοϋμε συγκεκριμένα στήν εικόνα πού παρουσιάζουν οι άρχαιες λειτουργίες, πρέπει νά γίνει ή απαραίτητη διευκρίνιση ότι τό θέμα της μνημόνευσης των αγίων στή θεία ευχαριστία έχει ώς υπόβαθρο άρχικά τήν τιμή καί μνήμη των μαρτύρων. Αυτή ή παλαιά παράδοση της έτήσιας⁶ τιμής των μαρτύρων έξελίχθηκε σέ τιμή καί μνήμη όλων των αγίων γενικά.

Στό έργο «Άποστολικαί Διαταγαί» συναντάμε τή χαρακτηριστική προτροπή: «άπαραιτήτως δέ συναθροίξεσθε έν τοις κοιμητηρίοις, τήν ανάγνωσιν των ιερών βιβλίων ποιούμενοι, καί ψάλλοντες ύπέρ των κεκοιμημένων μαρτύρων καί πάντων των άπ' αιώνος αγίων, καί των αδελφών υμών των έν Κυρίω κεκοιμημένων καί τήν αντίτυπον του βασιλείου σώματος Χριστου δεκτὴν ευχαριστίαν προσφέρετε έν τε ταῖς έκκλησίαις υμών, καί έν τοις κοιμητηρίοις καί έν τοις έξόδοις των κεκοιμημένων, ψάλλοντες προπέμπετε αυτούς, εάν ὧσι πιστοί έν Κυρίω»⁷.

Βέβαια, ή έπίσημη μνήμη των μαρτύρων έλάμβανε χώρα στή σημερινή θέση των διπτύχων, όπου μνημονεύονται από κοινού οι κεκοιμημένοι χρι-

στιανοί. Ο άγιος Ίωάννης ό Χρυσόστομος χαρακτηριστικά αναφέρει: «Μή δέ αποκάμωμεν τοῖς ἀπελθοῦσι βοηθοῦντες, καί προσφέροντες ὑπέρ αὐτῶν εὐχάς καί γάρ τό κοινόν τῆς οἰκουμένης κεῖται καθάρσιον. Διά τοῦτο θαρροῦντες ὑπέρ τῆς οἰκουμένης δεόμεθα τότε, καί μετὰ μαρτύρων αὐτούς καλοῦμεν, μετὰ ὁμολογητῶν, μετὰ ἱερέων καί γάρ έν σώμα ἐσμὲν ἅπαντες, κἂν λαμπρότερα μέλη μελῶν καί δυνατὸν πάντοθεν συγγνώμη αὐτοῖς συναγαγεῖν, ἀπό των εὐχῶν, ἀπό των ὑπέρ αὐτῶν δώρων, ἀπό των μετ' αὐτῶν καλουμένων»⁸. Στό τελευταίο αυτό χρυσοστομικό παράθεμα αλλά βέβαια καί στίς πρώιμες λειτουργικές κοινές εκφράσεις μνήμης των αγίων καί των κεκοιμημένων εκφράζεται καί ή ένότητα της Έκκλησίας μέ τή διπλή της ὄψη, αὐτήν της στρατευομένης καί αὐτήν της θριαμβεύουσας, αυτό πού μέ έναν τεχνικό όρο ὀνομάζουμε «κοινωνία των αγίων».

Στίς αρχαίες αναφορές αυτές οι από κοινού δεήσεις ύπέρ των αγίων καί των κεκοιμημένων αδελφών, πέραν του ότι έχουν γενικό χαρακτήρα, δέν προσδιορίζουν καθαρά τήν έννοια, τή σημασία αὐτῆς της μνημόνευσης. Εισάγονται άπλως μέ τήν πρόθεση «ύπέρ». Έτσι, βλέπουμε στήν αναφορά του Ευχολογίου του Σεραπίωνα, έπισκόπου Θμούεως, τή σχετική διατύπωση: «παρακαλοῦμεν δέ καί ὑπέρ πάντων των κεκοιμημένων, ὧν έστιν καί ή ανάμνησις». Μετά δέ τήν υποβολή των ὀνομάτων «ἀγίασον τὰς ψυχὰς ταύτας, σὺ γάρ πάσας γινώσκεις ἀγίασον πάσας τὰς έν Κυρίω κοιμηθείσας καί συγκαταρίθμησον πάσαις ταῖς ἀγίαις σου δυνάμεσιν καί δός αὐτοῖς τόπον καί μονήν έν τῇ βασιλείᾳ σου»⁹.

Στή θεία Λειτουργία των Άποστολικῶν Διαταγῶν μετά από τόν καθαγιασμό των ευχαριστιακῶν δώρων έπισημαίνουμε κατ' αρχάς τή γενική δέηση: «Υπέρ των άπ' αιώνος ευαρεστησάντων σοι αγίων, πατριαρχῶν, προφητῶν, δικαίων, αποστόλων, μαρτύρων, ὁμολογητῶν, επισκόπων, πρεσβυτέρων, διακόνων, υποδιακόνων, αναγνωστῶν, ψαλτῶν, παρθένων, χηρῶν, λαϊκῶν καί πάντων ὧν αὐτός έπίστασαι τὰ ὀνόματα»¹⁰. Έπίσης καί στήν τελευταία πρό της Θείας Κοινωνίας παράθεση αἰτημάτων, ανάμεσα στα ποικίλα αἰτήματα πού σχετίζονται μέ τήν πορεία της Έκκλησίας στή συγκεκριμένη ιστορική στιγμή, παρεμβάλλον-

ται ἀλληλοδιαδόχως καί δύο αἰτήματα, ὅπως: «τῶν ἁγίων μαρτύρων μνημονεύσωμεν, ὅπως κοινωνοὶ γενέσθαι τῆς ἀθλήσεως αὐτῶν καταξιωθῶμεν» καί «ὑπὲρ τῶν ἐν πίστει ἀναπαυσαμένων δεηθῶμεν»¹¹.

Στή Λειτουργία τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου μετά ἀπό τόν καθαγιασμό ὑπάρχει σειρά γενικῶν μνημονεύσεων καί ἀκολουθεῖ ἡ ὑπόδειξη γιά μνημόνευση ὀνομαστικά ζώντων μέ τήν ἐξῆς αἰτιολόγησι τοῦ αἰτήματος ἀπό τήν ἀκολουθοῦσα εὐχή: «ἀντίδος αὐτοῖς ἀντί τῶν ἐπιγείων τὰ οὐράνια, ἀντί τῶν φθαρτῶν τὰ ἀφθάρτα, ἀντί τῶν προσκαίρων τὰ αἰώνια, κατὰ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ Χριστοῦ σου, ἐπειδὴ ζωῆς καί θανάτου τήν ἐξουσίαν ἔχεις»¹². Στή συνέχεια, ἀφοῦ ὁ ἱερέας δεηθεῖ στόν Κύριο νά ἀξιωθεῖ νά μνησθεῖ «τῶν ἀπ' αἰῶνός σοι εὐαρεστησάντων κατὰ γενεάν καί γενεάν ἁγίων πατέρων, πατριαρχῶν, προφητῶν, ἀποστόλων, μαρτύρων, ὁμολογητῶν, διδασκάλων, ὁσίων καί παντός πνεύματος δικαίου ἐν πίστει τοῦ Χριστοῦ σου τετελειωμένου», ἀκολουθεῖ ἡ μνημόνευση τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, τοῦ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ὀνομαστικά, συμπεριλαμβανομένου καί τοῦ Παύλου καί τοῦ Λουκᾶ, τῶν μαρτύρων καί μεγαλομαρτύρων τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, ἀνδρῶν καί γυναικῶν, μέ ἰδιαιτερότητα τῆ μνημόνευση τῶν νηπίων τῶν ἀναιρεθέντων ὑπό τοῦ Ἡρώδου, τῶν μεγάλων πατέρων, τῶν ἐπτά Οἰκουμενικῶν Συνόδων καί τῶν συγκροτησάντων αὐτάς πατέρων, τῶν μεγάλων πατέρων τοῦ ἀσκητισμοῦ, μέ τή χαρακτηριστική διευκρίνιση: «οὐχ ὅτι ἡμεῖς ἐσμεν ἄξιοι μνημονεῦειν τῆς ἐκείνων μακαριότητος, ἀλλ' ἵνα καί αὐτοὶ παρεστῶτες τῷ φοβερῷ καί φρικτῷ σου βήματι ἀντιμνημονεύσωσι τῆς ἡμῶν ἐλεεινότητος»¹³. Ἡ μνημόνευση κλείνει μέ τήν ὑπόδειξη στόν λειτουργό νά συνεχίσει τίς μνημονεύσεις οἰκείων κ.λπ. κατὰ τή βούλησίν του.

Στή Λειτουργία τοῦ ἁγίου Μάρκου, στόν πρόλογο τῆς εὐχῆς τῆς ἀναφορᾶς καί πάντως πρό τοῦ καθαγιασμοῦ, ὑπάρχουν γενικά αἰτήματα: «...Κύριε ὁ Θεός ἡμῶν, μνησθεῖς τῶν ἀπ' αἰῶνος προπατόρων, πατέρων, πατριαρχῶν, προφητῶν, ἀποστόλων, μαρτύρων, ὁμολογητῶν, ἐπισκόπων, ὁσίων, δικαίων, παντός πνεύματος, ἐν πίστει Χριστοῦ τετελειωμένων καί ὧν ἐν τῇ σήμερον ἡμέρᾳ τήν ὑπό-

μνησιν ποιούμεθα καί τοῦ ἁγίου πατρὸς ἡμῶν Μάρκου τοῦ ἀποστόλου καί εὐαγγελιστοῦ τοῦ ὑποδείξαντος ἡμῖν ὁδὸν σωτηρίας»¹⁴. Καί βέβαια ἀκολουθεῖ ἡ ὑπόδειξη τῆς μνημόνευσης τῶν κεκοιμημένων χριστιανῶν.

Στήν ἀρμενική Λειτουργία ὑπάρχει μετά ἀπό τόν καθαγιασμό, μετά ἀπό τή μνημόνευση τῆς Θεοτόκου, μία γενική μνημόνευση τῶν ἁγίων κατὰ κατηγορίες: «τῶν ἁγίων ἀποστόλων, προφητῶν, διδασκάλων, μαρτύρων... κ.ἄ.»¹⁵. Ὑπάρχει, ὁμως, καί ἐκτενής ὀνομαστική μνημόνευση ἁγίων, πού συνδέονται μέ τήν Ἱστορία τῆς Ἀρμενικῆς Ἐκκλησίας ἀλλά καί γενικότερα μέ τήν Ἱστορία τοῦ Χριστιανισμοῦ¹⁶.

Ὁ Ene Braniste, παραπέμποντας σέ παλαιά μελέτη (1922) τοῦ O. Casel, φαίνεται ὅτι παραδέχεται τήν κοινή μνημόνευση ἁγίων καί κεκοιμημένων, γιά τόν λόγο ὅτι ἡ μνημόνευση στίς ἀρχαῖες ἀναφορές ἦταν γενικοῦ χαρακτῆρα καί συμπεριελάμβανε μαζί τούς ἁγίους καί τούς κεκοιμημένους χριστιανούς. Καί ἐξηγεῖ τή θέση του: «Αὐτό ὀφείλετο στό γεγονός ὅτι ἡ θεία λειτουργία προσφερόταν ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων γιά τήν ἀνάπαυση τῆς ψυχῆς τους καί τόν ἁγιασμό τους, ὅχι ὁμως γιά τήν συγχώρηση τῶν ἁμαρτιῶν τους. Κατὰ τήν ἀποψη αὐτή ἡ θεία λειτουργία θά μπορούσε κάλλιστα νά προσφερθεῖ τόσο γιά τούς συνηθισμένους κεκοιμημένους ὅσο καί γιά τούς ἁγίους, καθ' ὅσον θά μπορούσε νά εἶναι ὠφέλιμη καί στίς δύο περιπτώσεις, προξενώντας σέ ὅλους τήν ἔνωση μέ τό Χριστό καί τήν ἀνάπαυση ἐν σκηναῖς δικαίων. Μέ τό χρόνο, ὁμως, εἰσχώρησε σιγά - σιγά ὅλο καί περισσότερο στήν εὐχαριστιακή ἀνάμνηση ἡ ἰδέα τῆς ἁμαρτίας καί τῆς τιμωρίας γιά τήν ἁμαρτία. Σ' αὐτή τήν περίπτωση οἱ συνηθισμένοι κεκοιμημένοι ἄρχισαν τώρα νά μνημονεύονται ὄχι γιά τήν ἀνάπαυση τῶν ψυχῶν, ἀλλά κυρίως καί κατὰ πρότερο λόγο γιά τή συγχώρηση καί ἐλάφρυνση ἀπό τίς ἁμαρτίες μέ τίς ὁποῖες, ἐνδεχομένως, σέ ἀντίθεση μέ τήν ἀγαθή θέλησίν τους ἀναπαύθηκαν. Ἡ λειτουργία ἔτσι ὅλο καί περισσότερο ἔγινε προσευχή μεσιτείας καί ἐξιλαστήρια θυσία. Στά νέα αὐτά δεδομένα ἡ Ἐκκλησία δέν μπορούσε πλέον νά προσευχηθεῖ γιά τούς ἁγίους μέ τά ἴδια λόγια μέ τά ὁποῖα προσευχόταν γενικά γιά τούς κεκοιμημένους»¹⁷.

Όμως, παρά την παρατηρούμενη ως άνω ανακρίβεια στη λειτουργική όρολογία, ή όποια μπορεϊ να επιτεινόταν καί από την κοινή χρήση του όρου «μνημονεύειν», πολύ νωρίς στη συνείδηση τής Έκκλησίας διακρίνονταν οί μάρτυρες καί οί άγιοι, ως τά εκλεκτά τέκνα τής Έκκλησίας, τά μέλη τής θριαμβεύουσας Έκκλησίας, από τούς συνήθεις κεκοιμημένους χριστιανούς. Μάλιστα δέ ήρθε στό προσκήνιο ή σαφής διάκριση ότι στους άγιους άπευθυνόμαστε προσευχητικά ως μεσίτες μας ένώπιον του Θεού, ένώ τούς συνήθεις κεκοιμημένους τούς μνημονεύουμε μεσιτεύοντας, δηλαδή προσευχόμενοι γι' αυτούς.

Τά πράγματα όμως πολύ έγκαιρα άποσαφηνίστηκαν. Για παράδειγμα, ό άγιος Κύριλλος Ίεροσολύμων, διευκρινίζοντας τήν διαφορετικής σημασίας μνημόνευση τών άγιών καί τών κοινών χριστιανών στη θέση μετά από τόν καθαγιασμό τών Δώρων, αναφέρει σχετικά: «Είτα μνημονεύομεν καί τών κεκοιμημένων, πρώτον Πατριαρχών, Προφητών, Άποστόλων, Μαρτύρων, όπως ό Θεός εύχαίς αυτών καί πρεσβείαις προσδέξεται ήμών τήν δέησιν. Είτα καί ύπερ τών κεκοιμημένων άγιών πατέρων καί επισκόπων, καί πάντων άπλώς τών ήμίν προκεκοιμημένων, μεγίστην όνησιν πιστεύοντες έσεσθαι ταίς ψυχαίς, ύπερ ών ή δέησις αναφέρεται, τής άγίας καί φρικωδεστάτης προκειμένης θυσίας»¹⁸.

Στό ίδιο μήκος κύματος κινείται καί ό άγιος Ήπιφάνιος Κύπρου, ό όποιος διευκρινίζει αυτό ακριβώς, τό γιατί «δικαίων ποιούμεθα τήν μνήμην, καί ύπερ άμαρτωλών...»¹⁹. Ό Ene Braniste μάς δίνει σχετικές παραπομπές καί του Άγίου Αύγουστίνου²⁰.

3. Η μνημόνευση τών άγιών στίς λεγόμενες «βυζαντινές λειτουργίες»

Στή θεία Λειτουργία του Μ. Βασιλείου ή μνημόνευση τών άγιών μετά από τόν καθαγιασμό έχει τή γνωστή μορφή: «Ημάς δέ πάντα, τούς εκ του ένός άρτου καί του ποτηρίου μετέχοντας, ένώσαις άλλήλοις είς ένός Πνεύματος άγίου κοινωνίαν, καί μηδένα ήμών είς κριμα ή είς κατάκριμα ποιήσαις μετασχεϊν του άγίου σώματος καί αίματος του Χριστου σου, άλλ' ίνα εύρωμεν έλεον καί χάριν μετά πάντων τών άγιών τών άπ' αιώνος σοι

εύαρεστησάντων, προπατόρων, πατέρων, πατριαρχών, προφητών, άποστόλων, κηρύκων, εύαγγελιστών, μαρτύρων, όμολογητών, διδασκάλων καί παντός πνεύματος δικαίου έν πίστει τετελειωμένου.

Έξαιρέτως τής παναγίας, άχράντου ύπερευλογημένης, ένδόξου, Δεσποίνης ήμών Θεοτόκου καί άειπαρθένου Μαρίας.

Του άγίου Ιωάννου, προφήτου, Προδρομού καί βαπτιστου, τών άγιών ένδόξων καί πανευφήμων άποστόλων, του άγίου (του δεινός), ου καί τήν μνήμην επιτελοϋμεν, καί πάντων σου τών άγιών, ών ταίς ίκεσίαις έπίσκεψαι ήμάς, ό Θεός. Καί μνήσθητι πάντων τών προκεκοιμημένων επ' έλπίδι άναστάσεως ζωής αιώνιου (καί μνημονεύει ένταϋθα όνομαστί ών βούλεται τεθνεώτων) καί άνάπαυσον αυτούς, όπου επισκοπεϊ τό φως του προσώπου σου». Καί βέβαια συνεχίζει ή μεγαλειώδης αυτή εύχή μέ γενικά αίτήματα καί αναφορές σε όλες τίς περιστάσεις τής εκκλησιαστικής ζωής καί του προσωπικού βίου τών επί γής αγωνιζόμενων χριστιανών.

Άπό τό ως άνω παράθεμα τής αναφοράς του Μ. Βασιλείου έπισημαίνουμε δύο χαρακτηριστικές εκφράσεις: «άλλ' ίνα εύρωμεν έλεον καί χάριν μετά πάντων τών άγιών τών άπ' αιώνος σοι εύαρεστησάντων» καί ή επόμενη: «καί πάντων σου τών άγιών, ών ταίς ίκεσίαις έπίσκεψαι ήμάς, ό Θεός».

Στήν πρώτη εκφραση, από τήν εύχή ζητείται νά έλθει διά τής εύχαριστιακής μεταλήψεως ή έν Άγίω Πνεύματι κοινωνία καί ένότητα τών μελών τής Έκκλησίας μεταξύ τους καί μετά πάντων τών άγιών, οί όποιοι ήδη άπολαμβάνουν τήν άγιοπνευματική κοινωνία ως μέτοχοι καί φορείς τής χαρισματικής ζωής τών τέκνων τής Βασιλείας του Θεού. Στή δεύτερη ως άνω εκφραση, ή δέηση προς τούς άγιους είναι άκόμη πιό σαφής. Παρακαλούμε τόν Θεό νά μάς έπισκεφθει, νά μάς χαρίσει τίς δωρεές Του «ταίς ίκεσίαις τών άγιών».

Στήν άνάλογη εκφραση τής αναφοράς του άγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου μετά από τόν καθαγιασμό, ως άποτέλεσμα τής όλης διαδικασίας τής καθόδου του Άγίου Πνεύματος, τής μεταβολής τών εύχαριστιακών ειδών καί τής θείας μεταλήψεως τών πιστών, ή σχετική εύχή τρόπον τινά συμπρασματικά εισάγεται μέ τό «ώστε γενέσθαι τοίς

μεταλαμβάνουσιν εἰς νῆψιν ψυχῆς...» καὶ συνεχίζει ἐπιπροσθέτως: «...ἔτι προσφερόμέν σοι τὴν λογικὴν ταύτην λατρείαν ὑπὲρ τῶν ἐν πίστει ἀναπαυσασμένων προπατόρων, πατέρων, πατριαρχῶν κ.λπ.». Καὶ βέβαια παρατηροῦμε ὅτι, ἐνῶ γιὰ τοὺς χριστιανούς εὐχετικά ζητοῦνται τὰ περιγραφόμενα εὐεργετικά ἀποτελέσματα τῆς διὰ τῆς θείας εὐχαριστίας ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι θεοκοινωνίας, γιὰ τοὺς ἁγίους, μέ τῆ μορφῆ τῆς ἀπαρίθμησης τῶν γενικῶν κατηγοριῶν τους, γίνεται ἀπλή μνημόνευση, καλοῦνται δηλαδή νὰ εἶναι παρόντες καὶ σέ κοινωνία διὰ τοῦ Θεοῦ μαζί μας, χωρὶς νὰ ὑπενθυμίζεται, ὅπως στή Λειτουργία τοῦ Μ. Βασιλείου, ὅτι ἤδη βρῆκαν «ἔλεον καὶ χάριν», ἐκτός ἐάν θεωρήσουμε ὅτι εἶναι κάπως ἀνάλογη καὶ ἡ ἔκφραση τῆς χρυσοστομικῆς ἀναφορᾶς «ἔτι προσφερόμέν σοι τὴν λογικὴν ταύτην λατρείαν ὑπὲρ τῶν ἐν πίστει ἀναπαυσασμένων» ἢ ὅποια βέβαια ὑπονοεῖ τὴν κατὰ Θεὸν τελειώσή τους. Στὴ συνέχεια τῆς χρυσοστομικῆς ἀναφορᾶς μετὰ ἀπὸ τὴ μνημόνευση τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, παρεμφερώς, ὅπως καὶ στὴν ἀναφορὰ τοῦ Μ. Βασιλείου, ὑπάρχει ἡ ἔκφραση: «...καὶ πάντων σου τῶν ἁγίων, ὧν ταῖς ἰκεσίαις ἐπίσκεψαι ἡμᾶς, ὁ Θεός».

Ἀξίζει νὰ ἀναφέρουμε ἔστω καὶ ἐπιγραμματικά ὅτι τὸ θέμα τῆς μνημόνευσης τῶν ἁγίων καὶ τῆς σχέσεώς τους μέ τὴν προσφερόμενη εὐχαριστιακὴ θυσία ἀπασχόλησε ἐκτενέστατα τὸν ἅγιο Νικόλαο Καβάσιλα καὶ μάλιστα σέ πέντε κεφάλαια τοῦ Ὑπομνήματός του στὴ θεία Λειτουργία (κεφ. 10, 34, 48, 49, 50). Μάλιστα δέ τὸ τελευταῖο κεφάλαιο εἶναι τὸ ἐκτενέστερο τοῦ Ὑπομνήματός του. Τὸ 10ο κεφάλαιο ἀναφέρεται στὴν Προσκομιδὴ, γι' αὐτὸ καὶ δέν ἐπεκτείνουμε ἐδῶ τὸ λόγο. Ἀναφέρουμε μόνο δύο χαρακτηριστικὲς ἐκφράσεις τοῦ Ὑπομνήματος: «Εὐχαριστίαν πρὸς τὸν Θεόν, ἰκεσίαν, τὰς ἀφορμὰς, τὰ αἴτια τῆς τῶν δώρων προσαγωγῆς», «... ὥστε τὰ δῶρα εἶναι καὶ χαριστήρια καὶ ἰκεσία»²¹. Στούς λόγους βέβαια τῆς «εὐχαριστίας» συμπεριλαμβάνεται, ἐκτός τῶν πρωταρχικῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ, ὅπως εἶναι τὰ ἀποτελέσματα τῆς σωτηριώδους ἐξιλαστήριας θυσίας τοῦ Χριστοῦ κ.ἄ., καὶ τὸ γεγονός ὅτι ἤδη ἡ Ἐκκλησία «...καὶ αὐτῆς ἐκκληρονόμησεν ἐνεργεία τῆς βασιλείας ἐν μυρίοις τῶν ἐαυτοῖς χορευτῶν, οὓς ἀποικίαν ἀπέστειλεν εἰς τὸν οὐρανόν, οὓς “Ἐκκλησίαν

πρωτοτόκων ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς” (Πρβλ. Ἐβρ. 12, 23) ὁ μακάριος Παῦλος ἐκάλεσεν»²². Ἐνῶ παράλληλα γιὰ τοὺς ἀγωνιζομένους ἤδη ζῶντας χριστιανούς τῶν ὁποίων τὴν ἔκβαση τοῦ ἀγῶνος γνωρίζει ὁ Θεός καὶ γι' αὐτούς πού ἐκοιμήθησαν χωρὶς τὴ βεβαιότητα τῆς ἐν Κυρίῳ ἀναπαύσεώς τους, ἡ Ἐκκλησία διὰ τῶν προσευχῶν τῆς μνημονεύει τοῦ ἐξιλαστηρίου θανάτου τοῦ Κυρίου τῶν τελειωθέντων ἁγίων, ἀλλὰ καὶ τῶν «μήπω τελείων». Μνημόνευση, δηλαδή, μέ διττὸ χαρακτήρα: «ὑπὲρ μὲν ἐκείνων (ἐννοεῖται τῶν ἁγίων) εὐχαριστοῦσα», ἐνῶ «ὑπὲρ δὲ τούτων (τῶν ζώντων καὶ κεκοιμημένων χριστιανῶν) ἰκετεύουσα»²³.

Στὸ 34ο Κεφάλαιο μέ τίτλο: «Περὶ τῶν μετὰ τὴν θυσίαν εὐχῶν καὶ τίς ὁ λόγος καθ' ὃν ἐνταῦθα μνημονεύει τῶν ἁγίων καὶ τῆς Παναγίας ἐξαιρέτως», ἀναφέρεται στὸν διπλὸ χαρακτήρα τῆς εὐχῆς τῆς ἀναφορᾶς, δηλαδή τῆς εὐχαριστίας καὶ τῆς ἰκεσίας. Τῆς μὲν εὐχαριστίας ἀπευθυνομένης γιὰ τοὺς ἁγίους, ἐνῶ τῆς ἰκεσίας ἀπευθυνομένης γιὰ τοὺς ζῶντες καὶ κεκοιμημένους χριστιανούς²⁴. Ἐν εἶδει συμπεράσματος ὁ ἅγιος Νικόλαος Καβάσιλας, μάλιστα συγκρίνοντας τίς δύο ἀναφορές τῶν βυζαντινῶν λειτουργιῶν σέ σχέση μέ τὸ ὑπὸ συζήτησι θέμα, ἀναφέρει: «καὶ οὕτω μὲν ὁ μακάριος Ἰωάννης διπλοῦν τὸ σχῆμα τῆς ἱερᾶς ταύτης λατρείας εἶναι σημαίνων, χαριστήριον καὶ ἰκεσίον, χωρὶς (δηλαδή χωριστά) μὲν τίθησιν ὑπὲρ ὧν εὐχαριστεῖ, χωρὶς δὲ ὑπὲρ ὧν ἰκετεύει. Ὁ δὲ θεὸς Βασίλειος τῇ ἰκεσίᾳ παραμύγνυσι τὴν εὐχαριστίαν. Καὶ τοῦτο ποιεῖ πανταχοῦ τῆς ἱερουργίας καὶ τὰς εὐχὰς ἂν εὖροις σχεδὸν ἀπάσας κάτοῦτο κάκεινο δυναμένας. Μέμνηται δὲ καὶ τῶν ἁγίων, ὧν ὁ ἅγιος Ἰωάννης (Χρυσόστομος), καὶ κατ' αὐτὸν τῆς ἱερουργίας τὸν τόπον, ἀλλ' οὐ τὸν αὐτὸν τρόπον. Εὐξάμενος γὰρ ἀξιοθῆναι πάντας τῆς κοινωνίας τῶν μυστηρίων “μὴ εἰς κρῖμα ἢ εἰς κατάκριμα”, ἐπάγει: “ἀλλ' ἵνα εὖρωμεν χάριν μετὰ πάντων τῶν ἁγίων τῶν ἀπ' αἰῶνός σοι εὐαρεστησάντων, προπατόρων, πατέρων, πατριαρχῶν” καὶ τὰ ἐξῆς εἶτα “ἐξαιρέτως τῆς Παναγίας”. Ἀλλὰ καὶ ταῦτα τὰ ῥήματα ἔχει μὲν ἰκεσίαν, ἐμφαίνει δὲ εὐχαριστίαν, καὶ γὰρ εὐεργέτην τοῦ γένους κηρύττει τὸν Θεόν, ἐν οἷς μέμνηται τῶν παρ' αὐτοῦ τελειωθέντων καὶ ἁγιασθέντων ἀνθρώπων, μονονοῦ

λέγων ἵνα δῶς ἡμῖν χάριν, ἦν τοῖς ἁγίοις κατέθου πρότερον, ἵνα ἁγιάσης ὡσπερ καὶ ἄλλους φθάσας ἡγίασας τῶν ὁμογενῶν ἡμῖν»²⁵. Ἀκολουθῶς στὰ Κεφάλαια 48 καὶ 49, συνδυάζοντας τίς θεολογικές καὶ πνευματικές ἔννοιες καὶ τὰ ἀπορρέοντα ἀγαθὰ ἀποτελέσματα ἀπὸ τὴν ἀπὸ κοινοῦ ἀναφορά στὰ δῶρα (τὰ εὐχαριστιακά), στὸν δωροδότη (Κύριο), στὸν δωρολήπτη (πιστὸ ἢ ἀκόμη καὶ ἅγιο), συνθέτει θεολογικότητα καὶ πνευματικότητα εὐχαριστιακῆ διδασκαλία. Ἔτσι, τὰ δῶρα τῆς εὐχαριστιακῆς ἱερουργίας προσφέρονται στὸν Θεό, ὁ ὁποῖος μᾶς τὰ ἀντιπροσφέρει ὡς καθαγιασμένα πλέον εὐχαριστιακά δῶρα, δηλαδή ὡς Σῶμα καὶ Αἷμα Του. Καί σ' αὐτὴν τὴν περίπτωση οἱ ἅγιοι, πού πρόσφεραν ὑπὸ ὅποιεσδήποτε συνθήκες τὸν ἑαυτὸ τους «ὡς ὀλοκαυτώματα λογικά»²⁶, συμμετέχουν εὐχαρίστως σ' αὐτὴν τὴ δωροφορία μας πρὸς τὸν Θεό, ἀφοῦ αὐτὸς ἦταν ἐξ ὀλοκλήρου καὶ ὁ δικὸς τους στόχος, ἢ προσφορά τους στὸν Θεό, πράγμα τὸ ὁποῖο ἐπιστρέφει σέ μᾶς, στή λατρεύουσα κοινότητα, ὡς εὐλογία καὶ ἁγιασμός μετὰ τὴ δική τους παρεμβολή. Καί, γιὰ νὰ μὴ θεωρηθεῖ ὅτι αὐθαιρετοῦμε ἐρμηνευτικά, θὰ παραθέσουμε τὴν κατακλιδα τοῦ 49ου Κεφαλαίου πού ἔχει χαρακτηριστικὰ συμπεράσματα γιὰ τὰ ἀναπτυχθέντα εἰς τὰ ὡς ἄνω δύο Κεφάλαια: «Ὅθεν, εἴ τις αὐτῶν μεμνημένος καὶ τῆς εὐδοκιμήσεως αὐτῶν καὶ τῆς μακαριότητος καὶ τῆς δόξης τὸν στεφανώσαντα Θεὸν ὑμνήσειε, χάριν αὐτοῖς κατατίθεται χαρίτων ἀπασῶν τὴν τιμιωτάτην, καὶ μάλισθ' ὅταν ποιῆται τὴν ὑμνησιν οὐ φωναῖς ψιλαῖς μόνον ἀλλὰ καὶ δῶρων χαριστηρίων προσαγωγῇ, καὶ δῶρων οὕτω σφόδρα δεκτῶν τῷ Θεῷ, καὶ τιμίων τὴν ἀνωτάτω τιμῆν. Τηνικαῦτα γὰρ, καθάπερ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ ἴλεως αὐτὰ δεχόμενος καὶ ὑπὲρ πᾶσαν νομικὴν λατρείαν τὸ σῶμα ἡμῖν αὐτοῦ ἀντιδίδωσι καὶ τὸ αἷμα, οὕτω καὶ αὐτοὶ χαίροντες αὐτοῖς, ὡς οὐδενὶ τῶν ἄλλων οἷς αὐτοὺς θεραπεύειν δοκοῦμεν, ὅλους παρέχουσιν ἡμῖν ἑαυτοὺς συντελεῖν πρὸς πᾶν ὅ,τι ἡμῖν συμφέροι πανταχοῦ γὰρ τῶν ἑαυτῶν μιμοῦνται Δεσπότην»²⁷.

Τέλος, τὸ 50^ο Κεφάλαιο ἔχει μία εἰδική ἀναφορά πού φαίνεται καθαρά καὶ ἀπὸ τὸν τίτλο του: «Πρὸς τοὺς λέγοντας τὴν ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῶν Ἁγίων μνήμην ἰκεσίαν τοῦ ἱερέως πρὸς τὸν Θεὸν εἶναι ὑπὲρ αὐτῶν». Πρόκειται ἀσφαλῶς γιὰ ἐσ-

φαλμένη τοποθέτηση. Γι' αὐτὸ καὶ εὐθύς ἀμέσως ὁ ἅγιος Νικόλαος Καβάσιλας ἐπισημαίνει «τό ἄπο»²⁸ τοῦ πράγματος: «οὐκοῦν εὔξονται μὲν τοῖς ἀνευθύνους ἄφεισιν ἁμαρτιῶν, ὡς ὑπευθύνους ἔτι καὶ δίκας ὀφείλουσιν, εὔξονται δὲ τοῖς Ἁγίοις ὡς μήπω ἡγιασμένοι, τὴν μετὰ τῶν Ἁγίων ἀνάπαισιν, εὔξονται δὲ τελείωσιν τοῖς τελείοις, ὡς μήπω τελειωθεῖσιν»²⁹. Ὁ ἅγιος Νικόλαος Καβάσιλας στήν προκειμένη περίπτωση κάνει πολεμικὴ πᾶνω σὲ μία ἐσφαλμένη ἐρμηνευτικὴ ἄποψη τοῦ Θεοδώρου Ἀνδίδων, σύμφωνα μετὰ τὴν ὁποία ὁ λειτουργὸς κατὰ τὴ μνημόνευση τῶν ἁγίων, στήν εὐχὴ τῆς ἀναφορᾶς καὶ μετὰ ἀπὸ τὸν καθαγιασμό τῶν δώρων, ἐνεργεῖ, εὔχεται κυριολεκτικὰ στὴ θέση τοῦ Χριστοῦ, σὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, δεδομένου ὅτι Αὐτὸς μόνον θὰ μπορούσε νὰ μεσιτεύει γιὰ τοὺς ἁγίους³⁰. Ἡ μεσιτεία τοῦ Χριστοῦ στὴ θεία λειτουργία κατὰ τὸν Θεόδωρο Ἀνδίδων συνίσταται ὄχι μόνον στὴν ἄσκηση τῆς αἰώνιας ἀρχιερωσύνης Του, ἀλλὰ καὶ στὰ ἴδια τὰ λόγια τῶν εὐχῶν τῆς λειτουργίας. Θὰ μπορούσε τρόπον τινά νὰ θεωρηθεῖ ὡς μία φραστικὴ (διὰ λόγου) μεσιτεία πού δὲν διαφέρει σέ τίποτε ἀπ' αὐτὴν τοῦ ἱερέα³¹. Ὁ ἅγιος Νικόλαος Καβάσιλας ἀπέκρουσε σθεναρὰ αὐτὴν τὴν ἀπλοϊκὴ καὶ ἀνθρωπομορφικὴ ἐρμηνεία καὶ διευκρίνισε ταυτόχρονα τὸ σέ τί συνίσταται ἡ μοναδική³² μεσιτεία καὶ ἡ ἄσκηση τῆς ἀρχιερωσύνης τοῦ Χριστοῦ σὲ σχέση πάντα μετὰ τὸν ρόλο τοῦ λειτουργοῦ ἱερέα³³. Ὑπενθυμίζουμε ὅτι ὁ ἅγιος Νικόλαος Καβάσιλας ἔχει ἀφιερωμένο τὸ 45ο Κεφάλαιο σὸ θέμα: «Περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ μεσιτείας»³⁴. Ἀξιοσημείωτο σ' αὐτὴν τὴ συνάφεια εἶναι καὶ τὸ ἐπικίνδυνο γεγονός πού ἐπισημαίνει ὁ Ene Braniște, ὅτι δηλαδή μετὰ τὴν ἔξαρση τῆς σημασίας τῶν λόγων τῆς θείας λειτουργίας σὲ συνδυασμὸ μετὰ τὴν ἐκφορὰ τους ἀπὸ τὸν ἱερέα, ἰδιαιτέρως τῶν ἱδρυτικῶν τοῦ Ἱεροῦ Μυστηρίου λόγων, παρέχεται ἕνα ἀκόμη τεκμήριο στοὺς Λατίνους γιὰ τὴ θεμελίωση τῆς ἄποψης περὶ καθαγιασμοῦ τῶν δώρων μετὰ τὴν ἐκφορὰ τῶν ἱδρυτικῶν λόγων. Μάλιστα δέ, παραθέτει καὶ ἕνα συγκεκριμένο παράδειγμα ἐκμετάλλευσης τῆς ἄποψης τοῦ Θεοδώρου Ἀνδίδων ἀπὸ μέρους τοῦ Λατίνου θεολόγου M. Jugie³⁵.

Βέβαια, ὁ τελευταῖος τῶν σημαντικότερων ἐρμηνευτῶν τῆς θείας λειτουργίας, ὁ ἅγιος Συμεὼν Θεσσαλονίκης, ἐκφράζεται ἐπὶ τοῦ θέματος πού

μᾶς ἀπασχολεῖ ἐντελῶς ξεκάθαρα. Στό ἐρώτημα πού τίθεται: «*Διατί καί τῶν ἁγίων καί τῆς Παναγίας Θεοτόκου ἐν τῇ ἱερουργίᾳ ὁ ἀρχιερεὺς μέμνηται;*» δίδει τὴν εὐσύνοπτη ἀπάντησι: «*Ἐξαιρέτως δὲ τῆς τοῦτον παρθενικῶς τεκούσης Θεομήτορος κόρης, μαρτυρῶν κἂν τούτῳ, ὡς τοῖς ἁγίοις ἠνώθημεν, καί διὰ τοῦ θύματος τούτου κοινωνοὶ ἐκείνων ἐσμέν, καί ὅτι παρῶσιν οὗτοι πρὸς τὸν φιλοῦντα καί φιλούμενον ἔχοντες, ἰσχύουσι καί ἡμᾶς αὐτῷ (ἐδῶ ὑπαινίσσεται τὴν εὐχὴν τῆς ἀναφορᾶς) καταλλάξαι τε καί ἐνώσασαι»³⁶. Καί σέ ἄλλο σχετικό παράθεμα πάλι μέ ἀδιαμφισβήτητο τρόπο σημειώνει ὁ ἴδιος ἱερός πατήρ: «*καί τῶν ἁγίων δὲ ἡ ἀνακήρυξις, ὅτι συνέπαθον αὐτῷ, καί νῦν συνδοξάζονται. Ἐξαιρέτως δὲ ἡ τῆς Παναγίας καί μόνῃς Θεοτόκου ἀνάμνησις, ὅτι καί νῦν καί τότε τὸ κοινόν ἐστι παντὸς κόσμου σωτήριον ἦν καί πάντες ἀνυμνοῦμεν, ἐπεὶ καί δι' αὐτῆς τὴν σωτηρίαν ἐλπίζομεν»³⁷.**

4. Μερικὲς ἀναφορὲς σέ σύγχρονους σχολιαστὲς τῆς θείας Λειτουργίας

Ἦδη μέχρι τώρα ἡ πραγμάτευσις μας κινήθηκε πάνω στό σχετικό ὑλικό πού μᾶς προσέφεραν οἱ λειτουργικὲς, πατερικὲς καί ἄλλες πηγές. Θά θέλαμε νά ὀλοκληρώσουμε τὴν παρουσιάσις μας μέ δύο, κατὰ τὴν ἀποψή μας, ἄριστες κατὰ τὴ μορφὴ καί τὸ περιεχόμενο σύγχρονες τοποθετήσεις ἐπὶ τοῦ θέματος, μία ἀπὸ τὴ ρουμανικὴ θεολογικὴ παραγωγή καί μία ἀπὸ τὴν ἀντίστοιχη ἑλληνόφωνη.

α) Τὴν τοποθέτησι τῆς ἀειμνηστοῦ καθηγητῆς μας, αἰδεσιμολογιωτάτου Δημητρίου Στανιλοάε τῆ λαμβάνουμε ἀπὸ τὴ μελέτη μας «*Ἡ συμβολὴ τοῦ π. Δημητρίου Στανιλοάε στή μελέτη τῶν λειτουργικῶν θεμάτων*»³⁸ καί εἶναι παράθεμα σέ μετάφρασι ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ ἴδιου: *Spiritualitate și comuniune în Liturgia Ortodoxă* (Craiova 1986, σ. 302-306):

«*Οἱ αἰτήσεις μετὰ τὸν καθαγιασμό τῶν δώρων*».

Μετὰ τὸν καθαγιασμό τῶν Τιμίων Δώρων ἀκολουθεῖ ἡ εὐχὴ: «*Ὡστε γενέσθαι τοῖς μεταλαμβάνουσιν εἰς νῆψιν ψυχῆς, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν...*».

Γιὰ τὸ πρῶτο μέρος αὐτῆς τῆς εὐχῆς ὁ Δ. Στανιλοάε διατυπώνει τὴν ἀποψὴ ὅτι ἐδῶ δὲν ἔχουμε

ἓνα ἀποτέλεσμα ἄμεσο, ὅπως θά ἦταν ἡ συγχώρησις τετελεσμένων ἁμαρτημάτων, πρῶγμα τὸ ὁποῖο θά ὑποκαθιστοῦσε τὸ μυστήριον τῆς Ἱερᾶς Ἐξομολογήσεως, ἀλλὰ ἔχουμε ἓνα ἀποτέλεσμα κάπως ἕμμεσο. Δηλαδή, ἡ συγχώρησις αὐτὴ συνδέεται μέ τὴ «νήψιν τῆς ψυχῆς» καί ἀναφέρεται σέ ἁμαρτήματα κυρίως λογισμῶν πού δὲν ἔχουν ὀλοκληρωθεῖ καί γι' αὐτὸ δὲν ἔχουν πλήρως συνειδητοποιηθεῖ. Ὅλα αὐτὰ τὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ πού περιγράφονται στό πρῶτο μέρος αὐτῆς τῆς εὐχῆς εἶναι ὑποσχόμενα ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα θά ἀπολαύσουν ὅλοι ὅσοι κοινωνοῦν μέ σωστὲς προϋποθέσεις τῶν ἀχράντων μυστηρίων τοῦ Κυρίου.

Μετὰ ἀπὸ τὴν περιγραφή τῶν ἀναμενομένων ὡς ἄνω ἀγαθῶν ἀπὸ τὴ μετάληψιν τοῦ σώματος καί τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου ὁ ἱερέας, στό δεύτερο μέρος τῆς ἴδιας εὐχῆς, μεταβαίνει στή συγκεκριμένη μνημόνευσι αὐτῶν, γιὰ τοὺς ὁποῖους ἡ θυσία τοῦ Χριστοῦ θά εἶναι «εἰς τιμὴν καί δόξαν», καί αὐτῶν πού θά εἶναι γιὰ τὴν πνευματικὴν τους ὠφέλεια, εἴτε πρόκειται γιὰ ζῶντες εἴτε γιὰ κεκοιμημένους.

Τοὺς «ἐν πίστει ἀναπαυσασμένους» ὁ ἱερέας τοὺς μνημονεύει μυστικὰ κατὰ τὴν τάξιν τους μέσα στὴν ἱστορία τῆς σωτηρίας. Γιὰ τὴν Ὑπεραγία ὁμως Θεοτόκο, πού εἶναι τὸ ἀποκορύφωμα ὅσων συνήρῃσαν στή σωτηρία, ὁ ἱερέας ἐπιφυλάσσει εἰδικὴ ἀντιμετώπισιν. Τὴν μνημονεύει ἐκφώνως καλῶντας δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου ὀλοκληρῆ τὴν κοινότητα στὴν ἐξύμνησι τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου.

Ἡ θυσία πού προσφέρει ὁ Χριστὸς γιὰ μᾶς πρὸς τὸν Πατέρα Του φέρνει ὄλο καί περισσότερο εἰς φῶς τὴ δόξα τῆς Μητρὸς Του, ἡ ὁποία Τὸν γέννησε, ἀλλὰ καί τὴ δόξα πού ἀπέκτησαν οἱ ἅγιοι, οἱ ὁποῖοι ὠφελήθηκαν ἀπὸ Αὐτὴν καί ἔλαβαν ἀπὸ Αὐτὴν τὴ δύναμιν νά θυσιαστοῦν καί τὴν προτροπὴν νά προσεύχονται ὄλο καί περισσότερο γιὰ μᾶς.

Οἱ ἅγιοι χάριν στή θυσία τοῦ Χριστοῦ, ἐνδυναμούμενοι στὴν πίστιν τους καί μεταδίδοντάς τιν σέ ἄλλες γενεές μαζί μέ τοὺς κόπους καί τίς θυσίες τους γιὰ τὸν Χριστό, ἐξασφάλισαν μέχρι σήμερον τὴν ἀποτελεσματικότητα τοῦ σωτηριώδους ἔργου τοῦ Χριστοῦ διὰ τῆς εὐχαριστιακῆς θυσίας. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο, ἡ ἐμπιστοσύνη τους στή σωτηριώδη δύναμιν τῆς θυσίας τοῦ Χριστοῦ ἐπιβεβαιώνεται κάθε φορὰ ἐκ νέου. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο δοξάζονται.

Οι ἅγιοι μνημονεύονται σ' αὐτό τό σημεῖο, ὥστε νά προβληθοῦν καί ὡς παραδείγματα πρὸς μίμηση γιὰ τοὺς πιστοὺς. Ἀλλά καλοῦνται καί νά συμμετάσχουν στή χαρὰ τῆς πνευματικῆς προόδου τῶν ἀγωνιστῶν τέκνων τῆς Ἐκκλησίας, τὰ ὅποια μέ τὴν πνευματικὴ προκοπὴ τους ἀποδεικνύουν ὅτι ἀξιοποίησαν κατὰ τὸν καλύτερο τρόπο τὸ πνευματικὸ παράδειγμα καί τίς πρεσβεῖες τῶν ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας.

Στὴ συνέχεια αὐτῆς τῆς εὐχῆς μνημονεύονται ὄχι πλέον οἱ ἅγιοι, ἀλλὰ οἱ «κεκοιμημένοι ἐπ' ἐλπίδι ἀναστάσεως ζωῆς αἰωνίου» καί ζητεῖται ἀπὸ τὸν Θεὸ γι' αὐτοὺς νά τοὺς ἀναπαύσει «ὅπου ἐπισκοπεῖ τὸ φῶς τοῦ προσώπου Του». Αὐτὸ τοῦτο τὸν γεγονόσ τῆς ἐνθύμησῆς τους ἀπὸ τὸ Θεὸ εἶναι ἤδη μία ἀνάπαυση, διότι τίθενται ἀπέναντι σὸ φῶς τοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ, τὸ ὁποῖο τοὺς βγάζει ἀπὸ τὸ σκοτάδι τῆς βασάνου, τῆς βασανιστικῆς ὑπάρξεως χωρὶς νόημα καί λησιμονημένης ἀπὸ ὄλους.

Μ' αὐτὴ τὴ μνημόνευση καταδεικνύεται γιὰ ἄλλη μία φορὰ ὅτι ἡ εὐχαριστιακὴ θυσία εἶναι πρὸς ὠφέλειαν καί αὐτῶν πού δέν μεταλαμβάνουν ἀπὸ αὐτὴν μέσα στὴ θεία λειτουργία. Στὴν ἐπίγεια Ἐκκλησία ὑπάρχει ἡ εὐκαιρία τῆς προσφορᾶς τοῦ Χριστοῦ ὡς θυσία καί γιὰ τοὺς ἐν πίστει κεκοιμημένους, οἱ ὅποιοι δέν ἔφθασαν στὴν ἀγιότητα. Ἡ εὐχαριστιακὴ θυσία μᾶς ζητεῖ νά εἴμαστε ἀλληλέγγυοι καί ἔναντι αὐτῶν σὸ δρόμο πρὸς τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἐκτός ἀπὸ τίς περιπτώσεις πού ἐξῆλθαν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία ὅσο ἀκόμη ζοῦσαν.

Ἀκολουθῶς, τὸ περιεχόμενο τῆς ἴδιας εὐχῆς στρέφεται πρὸς τοὺς ζῶντες. Μνημονεύονται οἱ ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι, οἱ ὅποιοι ὀρθοτομοῦν τὸν λόγο τῆς ἀληθείας, τὸ πρεσβυτέριο, οἱ διάκονοι καί τὰ μοναχικά τάγματα. Χωρὶς τὴ διακονία τους δέν θά μποροῦσε νά διατηρηθεῖ ἡ Ἐκκλησία καί νά ἀσκήσει τὸ σωτηριῶδες ἔργο Τῆς. Ἀπὸ τὴν ἐπαναλαμβανόμενη προσφορὰ τῆς θυσίας τοῦ Χριστοῦ ἡ Ἐκκλησία παίρνει τὴ δύναμη νά δέεται γιὰ τὴν ἴδια τὴν ὑπαρξὴ Τῆς. Αὐτὴ ὑπάρχει διὰ τῆς θυσίας τοῦ Χριστοῦ, ἡ ὁποία διαρκῶς ἀνανεώνεται μέ τὴν ὑπαρξὴ τῶν ἱερέων καί τῶν ἐπισκόπων. Ἀλλὰ ὑπάρχει καί χάρις στὴ θέλησή Τῆς νά ἀξιοποιήσει μέσα ἀπὸ τίς προσωπικὲς προσευχῆς τῆς δύναμη πού ἀκτινοβολεῖ ἀπὸ τὴ διαρκῶς ἐνεργῆ

καί δραστικὴ θυσία τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, ὡς τρόπου συνέχισης τοῦ σωτηριώδους ἔργου τῆς Ἁγίας Τριάδος καί τοῦ Χριστοῦ, συντηρεῖται μέ ἓνα διάλογο θυσίας, πού εἶναι μορφή τῆς ἀγάπης μεταξύ τοῦ Θεοῦ καί τῆς ἀνθρώπινης κοινότητας.

Ἡ συνέχεια τοῦ κειμένου τῆς εὐχῆς πού εἰσάγεται πάλι μέ τὴ γνωστὴ ἔκφραση «ἔτι προσφερόμενοι σοὶ τὴν λογικὴν ταύτην λατρείαν» διευρύνει τὴν προσοχὴ καί τὸ προσευχητικὸ ἐνδιαφέρον, καθ' ὅσον ἡ θυσία προσφέρεται: «ὑπὲρ τῆς Οἰκουμένης, ὑπὲρ τῆς ἁγίας Καθολικῆς καί Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας· ὑπὲρ τῶν ἐν ἀγνείᾳ καί σεμνῇ πολιτείᾳ διαγόντων».

Αὐτὸ σημαίνει ὅτι καί οἱ προσευχῆς τοῦ ἱερέα πού προαναφέρθηκαν ὑπὲρ τῶν ζώντων καί τῶν κεκοιμημένων εἶχαν πάλι ὡς βάση τὴν προσφορὰ τοῦ Χριστοῦ ὡς θυσία μέσα στὴ θεία Λειτουργία.

Συνεχίζει ὁ ἱερέας τὴν εὐχὴ δηλώνοντας ὅτι προσφέρει τὴ θυσία ὑπὲρ τῆς πολιτικῆς ἡγεσίας τῆς χώρας, μέ τὴ διευκρίνιση ὥστε «ἐν τῇ γαλήνῃ αὐτῶν», δηλαδή μέσα στὴν κοινωνικὴ εἰρήνη πού ἐπιτεύχθηκε μέ τὴ διακυβέρνησή τους «ἵνα καὶ ἡμεῖς ἤρεμον καὶ ἡσύχιον βίον διάγωμεν, ἐν πάσῃ εὐσεβείᾳ καὶ σεμνότητι». Τὰ τελευταῖα λόγια τῆς εὐχῆς πού συνοψίζονται στὴ ζωὴ τῶν πιστῶν σύμφωνα μέ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ συνιστοῦν καί τὸν σκοπὸ γιὰ τὸν ὁποῖο ὁ Χριστὸς προσφέρει μέσα στὴ θεία λειτουργία τὴ θυσία Του στὸν Πατέρα.

Τὴν ὥρα πού ὁ ἱερέας εὐχεται μυστικά διὰ τῆς συγκεκριμένης εὐχῆς ψάλλεται ἀπὸ τὸ χορὸ ὁ θεομητορικὸς ὕμνος «Ἄξιον ἐστίν...», πρᾶγμα τὸ ὁποῖο σημαίνει ὅτι ὅλα τὰ αἰτήματα τοῦ ἱερέα τίθενται ὑπὸ τὴ σκέπη καί μεσιτεία τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου.

Ὁ ἱερέας στὴ συνέχεια ἀναφέρει ἐκφώνως τὸ ὄνομα τοῦ κατὰ τόπον κανονικοῦ Ἐπισκόπου καί καλεῖ φυσικά καί τοὺς πιστοὺς νά παρακαλέσουν μαζί του γιὰ τὰ δέοντα ὑπὲρ αὐτοῦ.

Οἱ πιστοὶ ἀπαντοῦν στὴν ὡς ἄνω πρόσκληση τοῦ ἱερέα μέ τὰ λόγια «καὶ ὧν ἕκαστος κατὰ διάνοιαν ἔχει καὶ πάντων καὶ πασῶν».

Ὁ ἱερέας στὴ σύντομη εὐχὴ πού ἀκολουθεῖ δέεται καί αὐτός, ὥστε ὁ Θεὸς νά μνησθεῖ ὅλες τίς κατηγορίες τῶν πιστῶν πού βρίσκονται ἐμπερίστατοι

καί ολοκληρώνει τήν εὐχή μέ τά λόγια: «*καί ἐπί πάντας ἡμᾶς τὰ ἐλέη σου ἐξαπόστειλον*».

Στά πιό πάνω λόγια τῶν πιστῶν ἀλλά καί τοῦ ἱερέα διαφαίνεται ἡ προσευχητική διάθεση νά σκεπαστοῦν ὅλοι κάτω ἀπό τήν προνοητική καί μεστή ἐλέους φροντίδα τοῦ Θεοῦ, μάλιστα δέ τή στιγμή αὐτή τῆς προσφορᾶς τῆς εὐχαριστιακῆς Του θυσίας. Καί τοῦτο, γιατί καί τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ εἶναι σέ θέση νά σκεπάσει ὅλους τούς ἀνθρώπους καί νά καλύψει ὅλες τίς ἀνάγκες τους, ἀλλά καί ἡ θυσία Του ἔχει αὐτήν τήν καθολική εὐεργετική ἐμβέλεια πάνω στούς ἀνθρώπους καί τά ἀνθρώπινα.

Μέ τήν ἐκφώνηση τοῦ ἱερέα «*καί δὸς ἡμῖν, ἐν ἐνὶ στόματι καί μιᾷ καρδίᾳ δοξάζειν, καί ἀνυμνεῖν τὸ πάντιμον καί μεγαλοπρεπὲς ὄνομά σου...*» ολοκληρώνεται ἡ πιό πάνω εὐχή. Βέβαια καί αὐτή ἡ ἴδια ἡ ἐκφώνηση ἔχει ἓνα εὐχετικό χαρακτήρα. Ζητεῖται δηλαδή ἀπό τόν ἱερέα νά δοθεῖ ἀπό τόν Θεό ἡ δυνατότητα στά μέλη τῆς Ἐκκλησίας νά φτάσουν στήν τέλεια πνευματική ἐνότητα, ὥστε «*ἐν ἐνὶ στόματι καί μιᾷ καρδίᾳ δοξάζειν, καί ἀνυμνεῖν...*».

Τό παράδειγμα αὐτῆς τῆς ἐνότητας εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Τριαδικός Θεός. Καί τοῦτο φαίνεται στό περιεχόμενο τῆς ἴδιας τῆς ἐκφώνησης, ὅπου γίνεται λόγος γιά ἓνα ὄνομα καί παράλληλα μνημονεύονται ὁ Πατήρ, ὁ Υἱός καί τό Ἅγιο Πνεῦμα.

Ἄξιο μνημόνευσης ἀπό αὐτήν τήν ἐκφώνηση, κατὰ τόν Δ. Στανιλοάε, εἶναι τό ὅτι ζητεῖται ἀπό τόν Θεό ἡ ἐνίσχυση, ὥστε ὁ ἱερέας ἀλλά καί ὅλοι οἱ ὑπόλοιποι νά ὀδηγηθοῦν στήν κατάσταση τοῦ «*δοξάζειν καί ἀνυμνεῖν τὸ πάντιμον καί μεγαλοπρεπὲς ὄνομα τοῦ Πατρὸς καί τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος*».

β) Στή συνέχεια, παραθέτουμε καί τό δεύτερο σχετικό κείμενο, ἀπό τή σύγχρονη ἑλληνόφωνη θεολογική παράδοση. Πρόκειται γιά τό ἔργο: *Ἡ θεία λειτουργία, Σχόλια Ἱερομονάχου Γρηγορίου*, ἐκδ. «Σύναξη», Ἀθήνα 1982, σ. 324-330:

«Προσφέρουμε τή λατρεία “ὑπέρ” ὅλων τῶν Ἁγίων καί κυρίως τῆς Παναγίας. Δηλαδή τήν προσφέρουμε πρῶτον γιά νά τούς τιμήσουμε: εἶναι οἱ προκαθήμενοι στό γάμο τοῦ Ἁγίου πού τελοῦμε καί δέχονται πρῶτοι τίς τιμές τῆς θυσίας μας, γιατί αὐτοὶ συνέπαθαν μαζί μέ τό Ἁγνίον τό ἐσφαγμένον καί θυσίασαν τόν ἑαυτό τους καί τά

πάθη τους. Καί δεύτερον, γιά νά εὐχαριστήσουμε τό Θεό πού μᾶς τούς χάρισε νά μεσιτεύουν γιά μᾶς.

Μάλιστα τούς μνημονεύουμε ἀμέσως μετά τόν καθαγιασμό τῆς εὐχαριστιακῆς προσφορᾶς, γιατί οἱ ἴδιοι οἱ Ἅγιοι ἀποτελοῦν εὐχαριστία ἀπό πλευρᾶς ἀνθρωπίνου γένους γιά τίς θεῖες εὐεργεσίες. Καί ἰδιαίτερα ἡ Παναγία. Γι’ αὐτό μέ τρόπο ἰδιαίτερο (*ἐξαιρέτως*) Τήν τιμοῦμε. Καί εὐχαριστοῦμε καί τόν Χριστό προσφέροντας –δῶρο εὐχαριστήριου– τήν Ἄειπάρθενο. Γιατί στό Μυστήριο τῆς «*αἰὲ ἀνανεουμένης*» σαρκώσεως τοῦ Λόγου καθένα ἀπό τά δημιουργήματα «*τὴν εὐχαριστίαν προσάγει*» στόν Βασιλιά πού γεννιέται: «*Οἱ Ἄγγελοι τὸν ὕμνον· οἱ οὐρανοὶ τὸν ἀστέρα· οἱ μάγοι τὰ δῶρα· οἱ ποιμένες τὸ θαῦμα· ἡ γῆ τὸ σπήλαιον· ἡ ἔρημος τὴν φάτνην· ἡμεῖς δὲ Μητέρα Παρθένον*» (Ἐσπερινός Χριστουγέννων).

Ἡ Κυρία Θεοτόκος εἶναι τό κορυφαῖο Δημιουργημα τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, «ἡ ἐξαιρετική καί ἐξαισία καί τελείως θεοειδῆς δημιουργία πού ἐπιτέλεσε ἡ δημιουργική σοφία τοῦ Θεοῦ καί θεοποιός χάρις [(*«τὸ ἐξαιρετικὸν καί ἐξαισιον τῆς δημιουργικῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας καί θεοποιῦ Χάριτος θεοειδέστατον ἀποτέλεσμα*)]» (Θεοφάνους Νικαίας, Λόγος εἰς τὴν Θεοτόκον, ἐκδ. Μ. Jugie, Romaé 1935, σ. 8)]. Ἡ Κυρία Θεοτόκος εἶναι «τό σύνορο (μεθόριον) τῆς κτιστῆς καί ἀκτίστου φύσεως» (Ἁγ. Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, Ὁμιλία 22, ἐκδ. Σοφ. Οἰκονόμου, Ἀθήνα 1861, σ. 159).

Μέ τή γέννηση τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ ἡ Πανάμωμη Δέσποινα ἔγινε «*γῆ ζωοδότις καί ἄρουρα ζειδωρος (=χωράφι γόνιμο)*» πού βλάστησε τόν «*κόκκο τοῦ σίτου*», τόν Χριστό (Θεοφάνους Νικαίας, ὁ.π., σ. 22 πρβλ. Ἰωάν. 12, 24). Ἡ γῆ πού καρποφόρησε τόν ἄρτο τῆς ἀθανάτου Ζωῆς. Ἀπό τά πανάχραντα σπλάγχνα Τῆς –τῆ δυνάμει τοῦ Παναγίου Πνεύματος– πλάστηκε τό πανάγιο σῶμα καί αἷμα τοῦ Δεσπότη. Καί ἔγινε ἔτσι ἡ Ἄειπάρθενος «*θεία Τράπεζα προφέρουσα ἐξ ἑαυτῆς τὴν κοινὴν ἀμβροσίαν... καί τὸ ζωοποιὸν νέκταρ, τὴν σάρκα δηλαδή καί τὸ αἷμα τοῦ ἐξ αὐτῆς ἀρόρητως ἀναβλαστήσαντος*» (Θεοφάνους Νικαίας, ὁ.π., σ. 30).

Σέ κάθε θεία λειτουργία πού εἶναι ἡ Τράπεζα τοῦ Κυρίου ἡ Κυρία Θεοτόκος εἶναι «ὁ φροντιστής καί ὁ γενναιόδωρος (*φιλότιμος*) ἐστιάτωρ

της θείας καὶ θεοποιῦ τροφῆς... καί, γιά νά μήν πολυλογοῦμε, ὄλων τῶν ὑπερφυσικῶν καί ἀκτίστων δωρεῶν τοῦ θείου Πνεύματος, καί αὐτῶν πού δίνει τώρα καί αὐτῶν πού φυλάει γιά μετά, διά μέσου τῶν ὁποίων γινόμαστε ἀδελφοί καί συγκληρονόμοι Χριστοῦ» (Θεοφάνους, ὅ.π., σ. 204). Ἡ τροφή πού παρατίθεται στήν Τράπεζα τοῦ Κυρίου εἶναι προσφορά δική Του καί τῆς Παναγίας Μητέρας Του. «Γιατί ἀπό τό παρθενικό της γάλα παχύνθηκε καί τράφηκε καί μεγάλωσε ἡ ζωαρχική Του σάρκα. Γι' αὐτό ἡ Παναγία Παρθένος, καθῶς Τόν παρέχει (τόν Χριστό) στούς ἀγγέλους ὄλους καί τούς ἁγίους ὡς αἰωνία τροφή καί πόση, εἶναι ὅπωςδῆποτε σάν νά ἀναβλύζει σ' αὐτούς αἰώνια τό δικό Της γάλα μαζί μέ μέλι» (Θεοφάνους, ὅ.π., σ. 34). Μέ τήν ὑποταγή Της στήν προαιώνιο βουλή τοῦ Θεοῦ ἡ Ἀειπαρθένος ἀξιῶθηκε νά γίνει τροφός τοῦ Κτίστη Της, «ἡ τὸ ἴδιον γάλα καθεκάστην ἀφθόνως τούτω παρεχομένη πρὸς βρωσίν ἅμα καί πόσιν, ἀπόλαυσίν τε καί εὐφροσύνην». Ὁ Κτίστης καί Υἱός Της –ἀναποδίδοντας τό χρέος– Τῆς ἔδωσε τή χάρι νά γίνει «τροφός... πάσης νοερᾶς τε καί λογικῆς φύσεως, ἀφθόνως παρέχουσα εἰς τροφήν τε καί πόσιν καί παντοίαν ἀπόλαυσίν τε καί εὐφροσύνην ἀπόρρήτον τὰς ἀκορέστους τοῦ θείου Πνεύματος δωρεάς» (Θεοφάνους, ὅ.π., σ. 172).

Στή θεία λειτουργία πού εἶναι ἡ Τράπεζα τῶν γάμων τοῦ Ἀρνίου (Ἀποκ. 19, 9) ὁ Βαπτιστής τοῦ Χριστοῦ εἶναι «δειπνοκλήτωρ...καί νυμφαγωγός». Ὁ Χριστός εἶναι «νυμφίος καί πανηγυριάρχης» (Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, *Εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην*, Migne P.G., 73, 264B). Καί ἡ ἀνύμφευτη Νύμφη εἶναι παρασκευαστής τῆς τροφῆς, *ἐστιάτωρ καί τροφός τῶν καλεσμένων*.

Ἀκολούθως ἀναφέρει:

«Ἡ θεία Λειτουργία εἶναι ἡ ἀνάμνηση τῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ. Καί γιά τόν λόγο αὐτόν ἀκριβῶς εἶναι ταυτόχρονα καί ἀνάμνηση τῆς ζωῆς ἐκεῖνων πού μέσα τους ζοῦσε ὁ Χριστός.

Μέσα στόν ἐτήσιο λειτουργικό κύκλο, κάθε μέρα εἶναι ἀφιερωμένη ἀπό τήν ἁγία μας Ἐκκλησία στή μνήμη τῶν ἁγίων οἱ ὁποῖοι τήν ἡμέρα αὐτή ἀνεπαύθησαν ἐν Χριστῷ. Εἶναι ἡ ἡμέρα κατὰ τήν ὁποία οἱ Ἅγιοι ἔφθασαν στό τέλος τοῦ δρόμου τους, στήν κορυφή τῶν ἀγώνων τους, στήν τελείωση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (ὁ Ἅγιος... τελειοῦται).

Καί τώρα ἡ ἁγία μας Ἐκκλησία, σάν καλή καί στοργική Μητέρα, δείχνει στά μικρότερα παιδιά Της τόν θεῖο ἔρωτα πού ἔκαγε στίς καρδιές τῶν Ἁγίων καί κατόρθωσαν τά ἀκατόρθωτα. Στήν Τράπεζα τῆς Ζωῆς, ὅπου παρακαθόμαστε, οἱ ἅγιοι μάρτυρες παραθέτουν τήν ἁγία ζωή τους καί τά ἁγία τους λείψανα γιά νά χορτάσουμε ἀπό πνευματική ἀγαλλίαση. Στήν ἀκολουθία τοῦ Ὁρθρου πού προηγεῖται τῆς θείας Λειτουργίας διαβάζουμε τόν βίο τους, ἀκοῦμε τά θαυμάσια τῆς πίστεώς τους. Μένουμε ἔκθαμβοι ἀπό τή μαρτυρία τους. Ἀπολαμβάνουμε τήν ἀγάπη τους: «Ἐκαμον (=κουράστηκαν) ἐκεῖνοι, καί χαίρομεν ἡμεῖς ἐπάλαισαν ἐκεῖνοι, καί ἡμεῖς ἀγαλλόμεθα ἐκεῖνων ὁ στέφανος, καί κοινόν τό κλέος, μᾶλλον δὲ τῆς Ἐκκλησίας ἀπάσης ἢ δόξα. Καί πῶς ἂν τοῦτο γένοιτο; φησίν. Ὅτι μέρη καί μέλη ἡμῶν εἰσιν οἱ μάρτυρες. Εἴτε δὲ πάσχει ἐν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη εἴτε δοξάζεται ἐν μέλος, συγχαίρει πάντα τὰ μέλη. Ἡ κεφαλὴ στεφανοῦται, καί τὸ λοιπὸν σῶμα ἀγάλλεται. Πόδες ἐσμέν ἡμεῖς, οἱ μάρτυρες κεφαλῆ» (Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *Εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα Ρωμανόν α'*, Migne P.G., 50, 605-606). Τρέχουμε, λοιπόν, μαζί μέ τούς Ἁγίους κοντά στόν Χριστό: «Ἀντήχησε ἡ πολεμική σάλπιγγα τοῦ μάρτυρος (Βαβλαάμ) καί συγκέντρωσε (συνήγαγεν) τούς ὀπλίτες τῆς εὐσεβείας... Καί ὅπως ἔλεγε ὁ Δεσπότης τῶν πιστῶν, “αὐτός πού πιστεύει σέ μένα καί ἂν πεθάνει θά ζῆσει” (Ἰωάν. 11, 26), ὁ γενναῖος Βαβλαάμ ἔχει πεθάνει καί ὀργανώνει (συγκροτεῖ) πανηγύρεις. Ἐλιωσε στόν τάφο καί σέ συμπόσιο προσκαλεῖ (κατηνάλωται τάφω καί συγκαλεῖ πρὸς ἐστίασιν)» (Μ. Βασιλείου, *Εἰς Βαβλαάμ μάρτυρα*, Migne P.G., 31, 484 BC). Ἡ ζωή τῶν ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας μας (ὅπως ἡ ζωή τοῦ ἁγίου Βαβλαάμ) εἶναι πρόσκληση στήν εὐχαριστιακή λειτουργική Κοινωνία. Μαγνήτης πνευματικός ἡ παρουσία τους, συνέχει τούς πιστούς. Συγκροτοῦν τή λειτουργική μας γιορτή, μᾶς συγκαλοῦν σ' αὐτήν καί δι' αὐτῆς μᾶς συνάγουν ἐπὶ τό αὐτό γύρω ἀπό τήν Τράπεζα τοῦ Κυρίου. Καί μέσα στή θεία αὐτή συναγωγή εὐχαριστοῦμε τούς Ἁγίους διότι μᾶς ὀδηγοῦν στόν Θεό. Κι εὐχαριστοῦμε τόν Θεό γιά τούς Ἁγίους. Τόν εὐχαριστοῦμε γιά τή δόξα μέ τήν ὁποία δόξασε καί δοξάζει τούς Ἁγίους. Γιά τά ἀγαθά τά ὁποῖα χάρισε στούς Ἁγίους.

Μαζί με τούς Ἁγίους χαιρόμαστε γιά τά δῶρα πού αὐτοί δέχθηκαν ἀπό τόν Κύριο. «Ἔτσι μέ τό νά χαιρόμαστε γιά τίς δωρεές πού δόθηκαν ἀπό τόν Κύριο στους ἁγίους, εὐχαριστοῦμε αὐτόν πού τίς ἔδωσε καί τοῦ προσφέρουμε τά εὐχαριστήρια δῶρα» (Ν. Καβάσιλας, *Εἰς τήν θείαν Λειτουργίαν*, Migne P.G., 150, 472 C). Τό γεγονός ὅτι οἱ Ἅγιοι γίνονται αἰτία νά δοξάζεται ἀπό μᾶς τό πανάγιο ὄνομα τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἡ πιό εὐχάριστη προσφορά στους ἴδιους τούς Ἁγίους. Καί ὅταν ζοῦσαν οἱ Ἅγιοι, ἀγωνιζόντουσαν ὅλα νά τά κάνουν γιά τή δόξα τοῦ Χριστοῦ, καί τώρα πού βρίσκονται στόν οὐρανό, χαιρόνται ὅταν ἐξ αἰτίας τους δοξάζεται ὁ Θεός. Γιατί, ὅπως γράφει ὁ ἱερός Καβάσιλας, ἐάν οἱ Ἅγιοι «ζοῦσαν συνεχῶς μέ εὐχαριστίες στόν Θεό καί ὅλα τά ἔκαναν γιά τή δόξα Του, τότε πού τά ἀγαθά ἀποτελοῦσαν γι' αὐτούς ἀντικείμενο ἐλπίδων μόνο, πόσο περισσότερο πρέπει νά νομίζουμε ὅτι τά κάνουν αὐτά τώρα πού ἡ εὐγνωμοσύνη τους εἶναι μεγαλύτερη, ἀφοῦ ἤδη ἔγιναν κατά πολύ τελειότεροι σέ κάθε ἀρετή, καί τά ἀγαθά τώρα δέν τά ἐλπίζουν, ἀλλά μαθαίνουν μέ τήν

ἴδια τήν πείρα τους τή γενναιοδωρία τοῦ Κυρίου, τώρα πού βλέπουν τούς ἑαυτούς τους τί ἔγιναν ἀπό τί, ἀντί πηλίνων ἡλιοι, ἀντί ἀτιμωμένων δούλων υἱοί τίμιοι, κληρονόμοι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν;... Γι' αὐτό οὔτε ποτέ αἰσθάνονται χορτασμό ἀπό τούς ὕμνους στό Θεό, οὔτε νομίζουν ὅτι ἀρκοῦν αὐτοί μόνοι γιά τήν Εὐχαριστία. Ἔτσι λοιπόν θέλουν νά ἔχουν συνεργάτες σ' αὐτόν τόν ὕμνο ὄλους, καί ἀγγέλους καί ἀνθρώπους, γιά νά ἀποδοθεῖ πλησιέστερα πρὸς τήν ἀξία του τό χρέος τους, ἡ εὐχαριστία δηλαδή πρὸς τόν Θεό, καθώς θά πολλαπλασιάζεται μέ τήν αὔξηση τῶν ὕμνητῶν» (Ν. Καβάσιλας, Migne P.G., 150, 472 C 473 A).

5. Κατακλιδα

Δέν θέλουμε νά παρεμβάλουμε ἄλλα δικά μας λόγια, ὡς Ἐπίλογο ἢ Συμπεράσματα στήν πραγματέυσή μας, ἀλλά ἐπιθυμοῦμε νά μείνουμε καί νά ἐπιμείνουμε, θά ἔλεγα, στήν ἐμβάθυνση τῆς ὑψηλῆς διατύπωσης τῶν ὄσων ἀνέφεραν περιεκτικά καί κατατοπιστικά οἱ δύο σύγχρονοι θεολόγοι, τῶν ὁποίων παραθέσαμε τά ἐκτενῆ ὡς ἄνω ἀποσπάσματα.

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. ΙΣΤ' Πανελλήνιο Λειτουργικό Συμπόσιο Ἱερῶν Μητροπόλεων, Ἱερὰ Μητρόπολις Φθιώτιδος, Λαμία, 19-21/09/2016
2. Ὁ ἀείμνηστος π. Δ. Στανιλοάε, ἐρμηνεύοντας τήν ἐξαγωγή τῆς μερίδος γιά τήν Ἵπεραγία Θεοτόκο τονίζει ὅτι ἡ μνημόνευσή της σέ σχέση μέ τή μνημόνευση τῶν ὑπολοίπων ἁγίων ἔχει ἕναν ιδιαίτερο χαρακτήρα, καθ' ὅσον ἡ Ἵπεραγία Θεοτόκος: «Κάθεται δεξιά Του, ὅπως κάθησε κοντά Του στόν Γολγοθά. Κάθεται σ' αὐτό τό ὕψιστο μέγεθος τῆς δόξας, ἀμέσως μετά τή δόξα τοῦ Υἱοῦ, ἀλλά ταυτόχρονα παρακαλῶντάς Τον νά μεταβάλει τά δῶρα μας στό θυσιασμένο σῶμα καί αἷμα Του. Ἡ “μνήμη” της δέ σημαίνει τήν προσευχή μας γιά μία ἀκόμα μεγαλύτερη ἀνύψωσή της, παρ' ὅτι κάθε μεταβολή τῶν δώρων μας στό θυσιασμένο σῶμα τοῦ Υἱοῦ καί ἡ προσέγκυσή μας σέ μία ὄλο καί μεγαλύτερη ἔνωση μαζί Του κάνει καί τή δόξα της ὄλο καί πιό ἐμφανῆ, ἀλλά μία νέα ἀνύψωσή της» (βλ. Κ. Καραϊσαρίδη, *Ἡ συμβολή τοῦ π. Δημητρίου Στανιλοάε στή Μελέτη τῶν Λειτουργικῶν Θεμάτων*, Ἀθήνα 1997, σ. 231). Μάλιστα τήν ιδιαίτερη συμμετοχή καί παρουσία τῆς Ἵπεραγίας Θεοτόκου στήν Ἱερὰ Προσκομιδή τή στηρίζει στή μοναδική συμμετοχή της, κυρίως, στήν ἐνανθρώπηση τοῦ Θεοῦ Λόγου. Σημειώνει δέ χαρακτηριστικά: «...καί τοῦτο γιατί μόνο ἡ Παναγία εἶχε ἄμεση συμμετοχή στήν ἐνανθρώπηση, ἔμεινε καί ὑπέφερε κοντά στόν Γολγοθά καί ἔχει τώρα συμμετοχή στή συνέχιση τῆς παραμονῆς τοῦ Κυ-

- ρίου στην κατάσταση της θυσίας και στην πραγματοποίηση της μεταβολής των δώρων της προσκομιδής σέ *Εύχαριστιακά δώρα*». Και, για να μη θεωρηθεί ότι ο Δ. Στανιλοάε παραθεωρεί τους υπόλοιπους αγίους και μειώνει τη συμμετοχή τους στα τελούμενα, σπεύδει να διατυπώσει εν είδει όρισμού την κάτωθι πρόταση: «...σέ οποιαδήποτε όμως περίπτωση, ή μεταβολή του ἄρτου σέ σῶμα Χριστοῦ καί ἡ κοινωνία μαζί Του στήν Εὐχαριστία καί οποιοδήποτε μυστήριο δέν πραγματοποιεῖται διαφορετικά παρά μέσα στήν προσευχητική καί γεμάτη συνειδητοποιημένη χαρά παρουσία ὁλόκληρης τῆς οὐράνιας Ἐκκλησίας» (ὁ.π., σ. 232).
3. Πρβλ. Ἐβρ. 7, 22, 8, 6, 9, 15 Α΄ Τιμ. 2, 5: «εἷς καί μεσίτης Θεοῦ καί ἀνθρώπων, ἄνθρωπος Χριστός Ἰησοῦς, ὁ δούς ἑαυτὸν ἀντίλυτρον ὑπὲρ πάντων».
 4. Β΄ Τιμ. 2, 10.
 5. Ἐφες. 2, 5, 8 πρβλ. Νικολάου Καβάσιλα, *Εἰς τὴν Λειτουργίαν*, Ε.Π.Ε., Θεσσαλονίκη 1979, σ. 210-213 («Περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ μεσιτείας»).
 6. Ἁγ. Κυπριανοῦ, Ἐπιστ. 34, 3, Ἐπιστ. 36, 2, P.L., 4, 331B, 337A.
 7. Ἀποστολικαὶ Διαταγαί, 4, κεφ. 30, Migne P.G., 1, 988B989A.
 8. Πρβλ. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Α΄ Κορ., ὁμιλ. 42, Migne P.G., 61, 361.
 9. Π. Ροδοπούλου, *Μελέται Α΄*, Ἀνάλεκτα Βλατάδων 56, Θεσσαλονίκη 1978, σ. 448.
 10. Ἰ. Φουντούλη, *Θεία Λειτουργία τῶν Ἀποστολικῶν Διαταγῶν*, Κείμενα Λειτουργικῆς 13, Θεσσαλονίκη 1978, σ. 51.
 11. Ὁ.π., σ. 53.
 12. Ἰ. Φουντούλη, *Θεία Λειτουργία Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου*, Κείμενα Λειτουργικῆς 5, Θεσσαλονίκη 1977, σ. 66.
 13. Ὁ.π., σ. 6770.
 14. Ἰ. Φουντούλη, *Θεία Λειτουργία τοῦ Ἀποστόλου Μάρκου*, Κείμενα Λειτουργικῆς 3, Θεσσαλονίκη 1977, σ. 48.
 15. Ἰ. Φουντούλη, *Θεία Λειτουργία τῆς Ἀρμενικῆς Ἐκκλησίας*, Θεσσαλονίκη 1979, σ. 45.
 16. Ὁ.π., σ. 45 κ.ἑξ.
 17. Ene Braniște, *Explicarea Sfintei Liturghii după Nicolae Căbăsilă*, Bucuresti 1943, σ. 161-162, σημ. 37.
 18. Κυρίλλου Ἱεροσολύμων, *Κατήχηση Ε΄ Μυσταγωγική*, β΄ έκδοση «Ἐτοιμασία», Ἰ. Μ. Τιμίου Προδρόμου, Καρρέας 1999, σ. 634-636.
 19. Ἐπιφανίου Κύπρου, *Κατὰ Αἰρέσεων*, Migne P.G., 42, 513BC. Παραθέτουμε ὁλόκληρο τό καταποπιστικό σχετικό ἀπόσπασμα τοῦ Ἁγίου Ἐπιφανίου: «ἔπειτα δὲ περὶ τὰ ὀνόματα λέγειν τῶν τελευτησάντων, τί ἂν εἴη τούτου προϋργαίτερον; τί τούτου καιριώτερον καί θαυμασιώτερον, πιστεύειν μὲν τοὺς παρόντας, ὅτι οἱ ἀπελθόντες ζῶσι, καί ἐν ἀνυπαρξίᾳ οὐκ εἰσιν ἀλλὰ εἰσι, καί ζῶσι παρά τῷ Δεσπότη καί ὅπως ἂν τὸ σεμνότατον κήρυγμα διηγῆσαι, ὡς ἐλπίς ἐστὶν ὑπὲρ ἀδελφῶν εὐχομένοις, ὡς ἐν ἀποδημίᾳ τυγχανόντων ὠφελεῖ δὲ καί ἡ ὑπὲρ αὐτῶν γενομένη εὐχή, εἰ καί τὰ ὅλα τῶν αἰτιαιμάτων μὴ ἀποκόπτοι, ἀλλ' οὐκ γε διὰ τὸ πολλάκις ἐν κόσμῳ ἡμᾶς σφάλεσθαι ἐκουσίως τε καί ἀκουσίως, ἵνα τὸ ἐντελέστερον σημαυθῆ. Καί γὰρ δικαίων ποιούμεθα τὴν μνήμην, καί ὑπὲρ ἁμαρτωλῶν (ἡ ὑπογράμμιση δική μας) ὑπὲρ μὲν ἁμαρτωλῶν ὑπὲρ ἐλέους Θεοῦ δεόμενοι, ὑπὲρ δὲ δικαίων καί πατέρων καί πατριαρχῶν, προφητῶν καί ἀποστόλων καί εὐαγγελιστῶν καί μαρτύρων καί ὁμολογητῶν, ἐπισκόπων τε καί ἀναχωρητῶν καί παντὸς τοῦ τάγματος, ἵνα τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν ἀφορίσωμεν ἀπὸ τῆς τῶν ἀνθρώπων τάξεως διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν τιμῆς, καί σέβας αὐτῷ ἀποδώμεν, ἐν ἐννοίᾳ ὄντες, ὅτι οὐκ ἐστὶν ἐξισούμενος ὁ Κύριος τινὶ τῶν ἀνθρώπων, κἄν τε μηρία καί ἐπέκεννα ἐν δικαιοσύνῃ ὑπάρχη ἕκαστος τῶν ἀνθρώπων».
 20. Ene Braniște, ὁ.π., σ. 162, σημ. 40 καί παραπομπή στα ἐδάφια τοῦ Αὐγουστίνου: *Epist. CLIX*, 1 (P.L., t. XXXVIII, 868), *Sermo CCLXXXV*, 5 (ὁ.π., σ. 1295), *In Evang. Joh. tract. LXXXIV*, 1 (ὁ.π., t. XXXV, 1847).
 21. Νικολάου Καβάσιλα, *Εἰς τὴν θείαν Λειτουργίαν*, *Φιλοκαλία τῶν Νηπτικῶν καί Ἀσκητικῶν*, ΕΠΕ 22, Θεσσαλονίκη 1979, σ. 66.
 22. Ὁ.π., σ. 68. 9
 23. Ὁ.π.
 24. Πρβλ. ὁ.π., σ. 172.
 25. Ὁ.π., σ. 172174.
 26. Μαρτυρικό Δ΄ ἤχ.: «Ἱερεῖα ἔμψυχα, ὀλοκαντώματα λογικά, μάρτυρες Κυρίου, θύματα τέλεια Θεοῦ, Θεὸν γινώσκοντα, καί Θεῶ γινωσκόμενα, πρόβατα, ὧν ἡ μάνδρα λύκοις ἀνεπίβητος προσβέυσσε καί ἡμᾶς συμπομανθῆναι ὑμῖν, ἐπὶ ὕδατος ἀναπαύσεως».

27. Ν. Καβάσιλα, ὄ.π., σ. 230.
28. Ὁ Ν. Καβάσιλας χρησιμοποιεῖ ἀντολεξεί τόν ὄρο «ἄτοπον», ὄ.π., σ. 234, 7.
29. Ὡ.π., σ. 232.
30. Πρβλ. Α΄ Τιμ., 2, 5.
31. Θεοδώρου Ἀνδίδων, *Προθεωρία Κεφαλαιώδης*, κεφ. 28 καί 29, Migne P.G., 140, 456-457.
32. Α΄ Τιμ., ὄ.π.
33. Ν. Καβάσιλα, ὄ.π., κεφ. 50, 11, σ. 236 κ.έξ. Ene Braniște, ὄ.π., σ. 102 κ. έξ.
34. Ὡ.π., σ. 210212.
35. Μ. Jugie, *Teologia dogmatica christianorum orientalium ab Ecclesia Catholica dissidentium*, τόμ. 3, 1931, σ. 280 βλ. Ene Braniște, ὄ.π., σ. 102, σημ. 85.
36. Συμεών Θεσσαλονίκης, *Περί τε τοῦ Θείου Ναοῦ*, Migne P.G., 155, 733B.
37. Συμεών Θεσσαλονίκης, *Περί τῆς Ἱερᾶς Λειτουργίας*, ὄ.π., 297B.
38. Ὡ.π., Ἀθήνα 1997, σ. 315-318.

Ύμνολογικά θέματα στήν τιμή τῶν Ἀγίων

Τοῦ Ἀθανασίου Θ. Βουρλή

Ὁμοτίμου Καθηγητοῦ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ε.Κ.Π.Α.

(Εἰσήγηση στό ΙΣΤ΄ Πανελλήνιο Λειτουργικό Συμπόσιο
Στελεχῶν Ἱ. Μητροπόλεων, Λαμία, 19-21 Σεπτεμβρίου 2016)

1. Ὁ ὕμνος, ὡς μέσον ἐκφράσεως τιμῆς κι ἐπιδιώξεως ἐπικοινωνίας μετά τοῦ Θεοῦ, εἶναι παγκοσμίως γνωστός καί διαχρονικός, γιατί συνδέεται μέ τήν ἔμφυτη θρησκευτικότητα τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ Μ. Βασίλειος σημειώνει σχετικά: «Ἡ μὲν οὖν τοῦ δοξάζειν τὸν Θεὸν ἐπιθυμία, πᾶσι τοῖς λογικοῖς κατὰ φύσιν ἐνέσπασται...»¹.

Ὁ ὕμνος συνδέεται ἄμεσα μέ τό ἀνθρώπινο στόμα καί τήν φωνή του, γι' αὐτό κι εὐκόλα (ὁ ἀνθρώπος) μπορεῖ νά τόν ἀπευθύνῃ σέ ὅποιοδήποτε χρόνο καί τόπο.

Γιά τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνες ἦταν ἀπαράβατη ὑποχρέωσις, ἡ φωνητικὴ ὕμνησι τῶν θεῶν ὡς εὐγνωμοσύνη πρὸς αὐτούς, ἐπειδὴ χάρισαν στοὺς ἀνθρώπους μόνο, «τὴν ἔναρθρον φωνήν»².

Ὁ ὕμνος, ὡς ὄρος, εἶναι γνωστός στήν Παλαιά στήν Καινὴ Διαθήκη καί στήν ἀρχαιοελληνικὴ Γραμματεία, γι' αὐτό καί χρησιμοποίησαν τὸν ὄρο οἱ Ὁ' στήν ἑλληνικὴ μετάφρασι τῆς Π. Διαθήκης³.

Ἡ ὕμνογραφία, ἐπομένως, ὡς ἄρρηκτη σύνθεσι τῶν τριῶν πνευματωδῶν στοιχείων τοῦ ἀνθρώπου, δηλαδή τοῦ ποιητικοῦ λόγου, τοῦ ἱεροῦ μέλους καί τοῦ ποικίλου ρυθμοῦ, εἶναι γνωστὴ σέ ὄλους τοὺς προχριστιανικοὺς χρόνους καί σέ ὄλους τοὺς λαοὺς πού μᾶς ἄφησαν κείμενα πίστεως καί ἱστορίας.

Ἡ ὕμνογραφία ἐντάσσεται στή λυρική ποίησι καί ξεχωρίζει ἀπὸ τήν ἐπική. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες μέ τήν λυρική ποίησι ἐξέφραζαν τὰ θρησκευτικὰ τους συναισθήματα πρὸς τοὺς θεοὺς των καί μέ τήν ἐπική ἐγκωμιάζαν «τὰ ἥρωικά κατορθώματα σπουδαίων ἀνθρώπων»⁴.

Γιά τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνες ἡ «διάκρισι μεταξὺ “ὕμνων” κι “ἐγκωμίων” ἦταν ἀπαράβατη καί δια-

χρονική, γιατί ἄξιος ὕμνων ἦταν μόνον ὁ Θεὸς κι ἐγκωμίων ὁ ἀνθρώπος. Ὁ Πλάτων στήν *Πολιτεία* του διασώζει αὐτὴ τὴν ἀρχαιοελληνικὴ ἀντίληψι, γράφοντας: «εἰδέναι δὲ ὅτι ὅσον μόνον ὕμνους θεοῖς καί ἐγκώμια τοῖς ἀγαθοῖς ποιήσεως παραδεκτέον εἰς πόλιν...»⁵.

Ἡ αὐτὴ ἀντίληψι κυριαρχεῖ καί στά ὕμνολογικά κείμενα κυρίως τῆς Π. Διαθήκης, διὰ τῶν ὁποίων προστατεύεται ἡ πίστι στὸν μόνον ἀληθινὸ Θεὸ καί καλλιιεργεῖται ἡ μεσσιανικὴ ἰδέα. Συγχρόνως, ἀποτρέπεται ἡ εἰδωλολατρία καί ἡ ἀνθρωπολατρία. Ἡ δαυϊτικὴ ψαλμικὴ φράσι: «Σοὶ πρέπει ὕμνος, ὁ Θεὸς ἐν Σιών...»⁶, ἀλλὰ καί οἱ παρεμφεροὺς σημασίας, ὅπως: «εὐλογητὸς μόνος Κύριος ὁ Θεὸς τῶν πατέρων μου»⁷, «εὐλογήσω τὸν Κύριον ἐν παντὶ καιρῷ, διὰ παντὸς ἡ αἴνεσις αὐτοῦ ἐν τῷ στόματι μου»⁸, «αἰνεσιν Κυρίου λαλήσει τὸ στόμα μου»⁹ κ.λπ., στοχοποιοῦν τὴν ὀρθὴ ὕμνητικὴ διάθεσι καί κατευθύνσι τοῦ πιστοῦ πρὸς τὸν Θεόν. Αὐτὸς εἶναι ὁ μόνος «αἰνετὸς σφόδρα»¹⁰, «δοξαστὸς»¹¹, «εὐλογητὸς»¹², «ὕμνητὸς»¹³ καί «ψαλτός»¹⁴ ἐξ ὅλης τῆς ὄρατῆς καί ἀοράτου κτίσεως. Γι' αὐτό καί δέν ὑπάρχουν στήν Π. Διαθήκη ἐορτές ἀφιερωμένες σέ ἀνθρώπους, οὔτε δημιουργήθηκε σχετικὴ ἀνθρωποκεντρικὴ ὕμνογραφία.

Οἱ Προφῆτες καθιέρωσαν, μέ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ, κύκλο ἐτήσιων ἐορτῶν μέ θεοκεντρικὸ ἱστορικὸ καί ἀνθρωπολογικὸ χαρακτήρα. Οἱ ἐορτές αὐτές ἀποσκοποῦσαν στή ὑπόμνησι τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἐνός ἀληθινοῦ Θεοῦ καί στή λατρεία Του, στήν ἀνάμνησι ἱστορικῶν ἐθνικῶν γεγονότων –πού τὰ κατευθύνει ὁ Θεός–, καί στήν σωματικὴ ἀνάπαυσι τῶν ἀνθρώπων, ἀκόμη καί τῶν ὑποζυγίων ζώων¹⁵.

Στοὺς εἰδωλολατρικοὺς λαοὺς καί ἰδίως στοὺς ἀρχαίους Ἕλληνες ὑπῆρχε ἄλλη θρησκευτικὴ

ἀντίληψη: τιμοῦσαν δηλαδή μετά ἀπό τούς θεούς των καί σπουδαίους ἀνθρώπους, τούς ἥρωες καί ἡμίθεους· πρόσωπα, τά ὁποῖα εἶχαν εὐεργετήσῃ τόν τόπο τους μέ κατορθώματα κι ἀνδραγαθήματα ἢ καί μ' αὐτόν τόν θάνατό τους¹⁶, ὅπως ὁ Ἡρακλῆς, ὁ Θησέας ἢ ὁ μουσικός Ὀρφέας. Γιά τούς θεούς εἶχαν «ὑμνους» καί γιά τούς ἀνθρώπους «ἐγκώμα» καί «θρήνους»¹⁷.

Αὐτή ἡ παγιωμένη ἑλληνική τελετουργική παράδοσι –μαζί μέ τήν ποικίλη θρησκευτική ποίησι καί μουσική σέ συνδυασμό μέ τήν ἀντίστοιχη ἰουδαϊκή– φαίνεται ὅτι βοήθησε πάρα πολύ στήν εὐκολή ἀποδοχή τῶν νέων λατρευτικῶν δεδομένων τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅπως εἶναι: ἡ λατρεία τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ, ἡ τιμή στήν ὑπεραγία Θεοτόκο, στούς Μάρτυρες καί τούς ποικιλώνυμους Ἁγίους. Παράλληλη ἦταν καί ἡ ἀποδοχή πολλῶν ἄλλων στοιχείων τῆς προχριστιανικῆς περιόδου πού σχετίζονται μέ τίς λειτουργικές τέχνες καί τήν ναοδομία¹⁸.

Ἀπό ἐδῶ καί πέρα ἀρχίζει μία νέα περίοδος τῆς τέχνης τῆς Ὑμνογραφίας, ἡ ὁποία ὡς «καινὸν ἔσμα»¹⁹ πού προεἶπε καί προεἶδε ὁ προφητάναξ Δαυῖδ, προσέλαβε πολλά προϋπάρχοντα ἐξωτερικά στοιχεῖα (ἑλληνική γλῶσσα, μετρική, μουσική κ.λπ.) καί συγχρόνως ἐνσωμάτωσε θεολογικά στοιχεῖα τῆς Π. καί τῆς Κ. Διαθήκης²⁰.

2. Ἡ ὑμνογραφία τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων ἦταν συνδεδεμένη μέ τήν τέλεσι τοῦ μυστηρίου τῆς Θ. Εὐχαριστίας, εἶχε Χριστοκεντρικό χαρακτήρα καί τοπική προέλευσι. «Ἡ φράσι τοῦ ἀποστόλου Παύλου: «ἕκαστος ψαλμὸν ἔχει...»²¹, ἐνισχύει τήν ἄποψι ὅτι στήν πρωτοχριστιανική περίοδο ἡ ὑμνογραφία ἦταν προσωπικό χάρισμα κάποιων πιστῶν τῶν τοπικῶν ἐκκλησιῶν»²². Αὐτό συμπεραίνεται κι ἀπό τήν πληροφορία πού μᾶς δίδει ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, σημειώνοντας ὅτι «Ψαλμοὺς τὸ παλαιὸν ἐποίουν ἀπὸ χάρισματος, καὶ ἐδίδασκον ἀπὸ χάρισματος»²³.

Τὴν Χριστοκεντρικότητα τῶν πρώτων χριστιανικῶν ὑμνων τὴν ἀποδεικνύουν βιβλικά, πατερικά καί ἱστορικά κείμενα. Ἡ κριτική ἔρευνα τῆς Κ. Διαθήκης ἔχει ἐπισημάνει πολλοὺς χριστολογικούς ὑμνους, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἐνσωματωθῆ στὰ μεταγενέστερα καινοδιαθηκικά κείμενα²⁴.

Ὁ ἀπόστολος Παῦλος γράφοντας πρὸς τοὺς Ἐφεσίους, συμβουλεύει: «...λαλοῦντες ἑαυτοῖς ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς, ᾄδοντες καὶ ψάλλοντες τῇ καρδίᾳ ὑμῶν τῷ Κυρίῳ»²⁵.

Ὁ Γάιος, Ρωμαῖος πρεσβύτερος (Γ' αἰ.), γράφει: «Ψαλμοὶ δὲ ὅσοι καὶ ᾠδαὶ ἀδελφῶν ἀπαρχῆς ὑπὸ πιστῶν γραφεῖσαι, τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ τὸν Χριστὸν ὑμνοῦσι θεολογοῦντες»²⁶.

Ὁ ἱστορικός καί ἐρμηνευτής Εὐσέβιος (Δ' αἰ.) μᾶς δίδει μιά ἐντυπωσιακὴ μαρτυρία, λέγοντας: «ὄθεν τὰ μὲν καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης ἔθνη ταῖς ἑαυτῶν Ἐκκλησίαις αἰνοῦσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ τοῦ Βασιλέως ἑαυτῶν, ἐν χορῷ τοῦ Θεοῦ Λόγου τὸ ὄνομα Ἰησοῦν Χριστὸν μετὰ χορείας δοξάζοντες· ἀλλὰ καὶ ὁ καθείς παρ' ἑαυτῶ...»²⁷.

Τέλος, ὁ Παλλάδιος Ἐλενουπόλεως (Δ' αἰ.), ἱστορώντας τὴν λειτουργικὴ ζωὴ τῶν μοναχῶν τῆς ἐποχῆς του, γράφει: «Καὶ τῆς ἐσπέρας καταβαλούσης ἐστὶν ἐστάναι καὶ ἀκούειν ἀφ' ἐκάστης μονῆς ὕμνους καὶ ψαλμοὺς τῷ Χριστῷ ἄδομένους»²⁸.

Αὐτὴ ἡ χριστοκεντρικότητα τῆς Ὁρθόδοξης λατρείας κινεῖται στὸ πλαίσιο τῆς Τριαδικότητος τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία εἶναι λίαν ἐμφανὴς σέ ὅλες τίς Ἀκολουθίες τῆς Ἐκκλησίας μας. Ὁ ἀείμνηστος λειτουργιολόγος καθηγητῆς Ἰωάννης Φουντούλης ἔγραφε σέ μιά ἀπὸ τίς πολλὲς μελέτες του ὅτι ἡ Ὁρθόδοξη λατρεία «δὲν εἶναι μόνον θεοκεντρικὴ καὶ τριαδική, ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν χριστοκεντρικὴ. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός εἶναι ὁ “Κύριος” ἐνώπιον τοῦ ὁποίου “πᾶν γόνυ κάμψει” καὶ “πᾶσα γλῶσσα”²⁹ θά ἀναφέρῃ ἐξομολόγησιν...»³⁰.

Ὁ Ἰησοῦς Χριστός γιά τούς πιστοὺς εἶναι ὁ «Σωτῆρ» τοῦ κόσμου³¹, ὁ ἐνανθρωπήσας Θεός Λόγος, ὁ σταυρωθεὶς, ταφεὶς καὶ Ἀναστάς, ὁ ἀναληφθεὶς καὶ πάλιν ἐρχόμενος³² «κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς»³².

Ἡ χριστοκεντρικότητα τῆς Ὁρθόδοξης Θ. Λατρείας ἐκφράζεται καὶ βιώνεται μέσα ἀπὸ τὰ λειτουργικά, ἐν γένει, κείμενα τῶν ἱερῶν Μυστηρίων, τῶν Ἀκολουθιῶν καὶ τῶν ἀγιαστικῶν πράξεων. Σέ μεγαλύτερη ἔκτασι, διατυπώνεται στίς χιλιάδες τῶν ὕμνων, μέ τούς ὁποίους συντίθενται οἱ ἱερές Ἀκολουθίες τῶν Δεσποτικῶν, τῶν Δεσποτικοθεομητορικῶν ἑορτῶν, τῶν Κυριακῶν καὶ τῶν καθημερινῶν.

Πρέπει νά σημειωθῆ στό σημεῖο αὐτό ὅτι ὅλη ἡ τριαδολογική, χριστολογική καί ἁγιοπνευματική ὑμνογραφία ἔχει κλείσει καί βρίσκεται στά ἐν χρήσει Λειτουργικά βιβλία: Παρακλητική, Τριώδιο, Πεντηκοστάριο, Μηναῖα καί Ὁρολόιο τό Μέγα. Σ' αὐτά βρίσκονται οἱ ἀρχαιότεροι καί μεταγενέστεροι ὕμνοι, ὅπως τό «Χριστός ἀνέστη» ἢ «Δοξολογία», ὁ «Ἐπιλύχνιος ὕμνος», τό «Φῶς ἰλαρόν», «Ὁ Μονογενῆς Υἱός...», τό «Εἷς ἅγιος, εἷς Κύριος, Ἰησοῦς Χριστός...», τά διάφορα Χερουβικά ἀλλά καί τά δώδεκα «αὐτόμελα»³³ μουσικοποιητικά χριστολογικά πρότυπα πού δημιουργήθηκαν ἀπό τούς ἱερούς Μελωδούς τῆς Ἐκκλησίας μας πρὶν ἀπό τόν 7ο αἰῶνα.

Στὴν χριστολογική ὑμνογραφία συναντοῦμε τὰ ἐξῆς ὑμνολογικά εἶδη: Τροπάρια, Ἰδιόμελα, Δοξαστικά, Ἀπολυτίκια, Καθίσματα, Εὐλογητάρια, Ὑπακοή, Πεντηκοστάρια, Κανόνες, Κοντάκια, Οἴκους, Μεγαλυνάρια, Ἐξαποστειλάρια, Ἀντίφωνα, Ἐγκώμια καί διάφορα προσευχητικά κείμενα. Σέ ὅλα αὐτά τὰ εἶδη εἶναι διατυπωμένη ἡ Ὁρθόδοξη δογματική καί ἠθική χριστολογία, μέσῳ τῆς ὁποίας διδάσκονται οἱ πιστοὶ τό ὀρθόδοξο δόγμα καί ἡ ἴθως καί τὴν ἐν Χριστῷ καί κατὰ Χριστὸν σωτηρία.

Ἡ ὅλη ὑμνογραφική παραγωγή πάντοτε συνάπτεται μέ ἱστορικά καί ποιμαντικά γεγονότα, ὅπως: οἱ διωγμοί, οἱ αἰρέσεις, τό ἐροτολόγιο, ὁ μοναχισμός, τὰ λειτουργικά τυπικά (Μοναστικό-Κοσμικό)³⁴, οἱ Οἰκουμενικές Σύνοδοι καί δὴ οἱ εἰκονομαχικές ἔριδες. Ἡ συνεχῆς αὔξησι τῶν ἐορτῶν τῶν Ἁγίων ἦταν ἡ μόνιμη δημιουργική αἰτία ἀνανεώσεως τῆς ὑμνογραφίας ἢ τῆς παραγωγῆς νέας. Τό Ἅγιον Πνεῦμα πού «συγκροτεῖ τὸν θεσμόν τῆς Ἐκκλησίας»³⁵ καί ὀνομάζεται «διδάσκαλος»³⁶ τῆς ψαλμωδίας τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τούς Πατέρες, δέν ἔπαυσε μέχρι σήμερα νά φωτίζει, νά ἐμπνέη καί νά κατευθύνῃ τούς χαρισματικούς Ὑμνογράφους μας³⁷.

3. Ἔτσι, τό πρόσωπο τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου –μέ τὴν καθιέρωσι τῶν πολλῶν θεομητορικῶν ἐορτῶν καί ἰδίως μετὰ τὴν Γ' Οἰκουμ. Σύνοδο στήν Ἐφεσο (431), ἢ ὁποία κατεδίκασε τούς Νεστοριανούς³⁸ καί καθώρισε τα χριστολογικά καί θεομητορικά δόγματα–, ἔγινε ἀφορμή, ὥστε νά γραφοῦν ἑκατοντάδες ὕμνοι πρὸς τιμὴν τῆς καί

πρὸς ἐδραίωσι τῶν χριστολογικῶν καί θεομητορικῶν δογμάτων.

Οἱ Μελωδοὶ καί Ὑμνογράφοι –μέ ἑκατοντάδες κοσμητικά ἐπίθετα καί παρομοιώσεις– ὑπερύψωσαν «τὴν ἐξ ἀνθρώπων σπαρεῖσαν καί τὸν Δεσπότην τεκοῦσαν», τὴν ὀνόμασαν «παγκόσμιον δόξαν», «ἐπουράνιον πύλην», «παρθένον» Μαρίαν, «Ἀσωμάτων τὸ ἕσμα καί τῶν πιστῶν τὸ ἐγκαλώπισμα», «οὐρανὸν καί ναὸν τῆς θεότητος», ἐπειδὴ κατέλυσε «τὸ μεσότειχον τῆς ἔχθρας», εἰσήγαγε στὸν κόσμον «εἰρήνην» καί ἀνοίξε «τὸ βασιλεῖον» τοῦ οὐρανοῦ.

Ἐπειδὴ ἡ Θεοτόκος κατέχει τὰ «δευτερεῖα τῆς Ἁγίας Τριάδος»⁴⁰, σύμφωνα μέ τὴν ὀρθόδοξη δογματική διδασκαλία, τιμᾶται, ὑμνεῖται καί μεγαλύνεται περισσότερο ἀπὸ ὅλους τούς Ἁγίους καί σέ ὅλες τίς λειτουργικές καί μυστηριακές συνάξεις τῆς Ἐκκλησίας μας. Δέν ὑπάρχει λειτουργική πρᾶξι πού νά μὴ μνημονευθῆ τό ὄνομά τῆς, ἢ ἀγιότητα, ὁ σωτηριολογικὸς ρόλος, ἡ πρεσβεία, ἡ ἰκεσία, ἡ μεσιτεία, ἡ προσασία καί ἡ θαυματουργία τῆς. Σέ ὅλες τῆς Ἀκολουθίας τοῦ εἰκοσιτετραώρου ἀναφωνοῦμε τό «Ὑπεραγία Θεοτόκε, σῶσον ἡμᾶς» καί ψάλλουμε θεοτοκία, στὰ ἀπολυτίκια, στὰ καθίσματα, στοὺς κανόνες· σταυροθεοτοκία, στὰ δοξαστικά Τρίτης καί Πέμπτης τό ἔσπερας, Τετάρτης καί Παρασκευῆς στὸν Ὁρθρο· Ἐνατες Ὁδές στοὺς κανόνες· Εἰρμούς Θ' ὠδῆς στή Θ. Λειτουργία τῶν Θεομητορικῶν καί Δεσποτικῶν ἐορτῶν· «Ἄξιόν ἐστιν...» στίς Θ. Λειτουργίες, ἢ «Ἐπὶ σοὶ χαίρει κεχαριτωμένη», σύμφωνα μέ τίς ἀπαιτήσεις τοῦ Τυπικοῦ· Παρακλητικούς Κανόνες τὸν Δεκαπενταύγουστο· «Θεοτόκε Παρθένε» στίς Ἀρτοκλασίες· Πολυελέους στοὺς Ὁρθρους καί τίς Παννυχίδες· «κρατήματα» στό ἀργό «Θεοτόκε Παρθένε», στὰ «κοινωνικά» τῶν Ἐορτῶν τῆς, στὰ «Καὶ νῦν» τῶν Πολυελέων καί τῶν θεομητορικῶν καλλοφωνικῶν εἰρμῶν κ.λπ.

Ἡ Ἐκκλησία μας «μεγαλύνει»⁴¹, σύμφωνα μέ τὴν εὐαγγελική Ὁδὴ τῆς, καί ἀπευθύνει τὰ πολλὰ «χαῖρε» μιμουμένη τὸν ἀρχαγγελικὸ χαριετισμό⁴², γιατί –κατὰ τὸν ἱερό Μελωδό–, εἶναι ἡ «τιμιωτέρα τῶν Χερουβίμ» καί ἡ «ἐνδοξότερα ἀσυγκρίτως τῶν Σεραφίμ», ἢ ὁποία «ἀδιαφθόρως» ἔτεκε τὸν «Θεὸν Λόγον» καί εἶναι ἡ «ὄντως Θεοτόκος»⁴³.

Ἡ ἰδιαίτερα τιμητική θέσι τῆς Θεοτόκου στό ἁγιολόγιο τῆς Ἐκκλησίας μας εἶναι ἐμφανέστατη κι ἀπ' τό γεγονός ὅτι ἔχουν γραφή κι ἔχουν ἐνταχθῆ στήν ὀρθόδοξη λατρεία εἰδικές Ἀκολουθίες πρὸς τιμὴν τῆς «Παναγίας, ἀχράντου, ὑπερευλογημένης, ἐνδόξου, Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας»⁴⁴. Τέτοιες Ἀκολουθίες εἶναι αὐτὴ τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου καὶ οἱ δύο Παρακλητικοὶ Κανόνες. Ὁ Ἀκάθιστος Ὑμνος εἶναι τὸ μοναδικὸ πλῆρες Κοντάκιο πού παρέμεινε στὴ Θ. Λατρεία, μάλιστα ἐμπλουτισμένο μὲ τούς «Χαιρετισμούς» καὶ μὲ τὴν ἐνσωμάτωσι τῶν ἀγγελολογικῶν ἐφυμνίων «Χαῖρε, Νύμφη ἀνύμφευτε» καὶ «Ἀλληλούια»⁴⁵.

Γιὰ τὴν Θεοτόκο ἔχουν γραφῆ διάφορα «θεοτοκάρια»⁴⁶, στὰ ὁποῖα ἐμπεριέχονται ὀκτώηχοι κανόνες πού ψάλλονται κυρίως στὰ Μοναστήρια, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν Ἀκολουθία τοῦ Ἀποδείπνου καὶ τῶν «Χαιρετισμῶν». Στὶς νεώτερες ὑμνογραφικὲς δημιουργίες ἐντάσσονται τὰ «Ἐγκώμια» καὶ τὰ «Εὐλογητάρια»⁴⁷ στήν Κοίμησι τῆς Θεοτόκου καὶ οἱ δεκαπέντε «τριψῆδοι» κανόνες γιὰ τὸν Δεκαπενταύγουστο, κατὰ μίμησι τῶν ἀντιστοίχων ὑμνογραφημάτων τοῦ Ὁρθρου τοῦ Μ. Σαββάτου, τὰ ὁποῖα συνέθεσε ὁ πρωθυερέυς Νικ. Μαλαξός.

Ὁ θεῖος φωτισμός, ἡ θεολογικὴ κατάρτησις, ἡ πίστις, ἡ εὐλάβεια καὶ τὸ ποιητικὸ τάλαντο βοήθησαν τοὺς Ὑμνογράφους καὶ Ὑμνογράφους⁴⁸, ὥστε νὰ διατυπώνουν μὲ ἀκρίβεια τίς πτυχές τῶν θεομητορικῶν καὶ χριστολογικῶν δογμάτων καὶ νὰ ἐφευρίσκουν τὰ κατάλληλα κοσμητικὰ ἐπίθετα, προκειμένου νὰ στολίζουν τὸν ὑμνολογικὸ τους λόγο γιὰ τὴν «Κεχαριτωμένη»⁴⁹ κόρη τῆς Ναζαρέτ.

Ἡ πηγαία ἀγάπη τῶν μοναχῶν πρὸς τὸ πρότυπο τῆς παρθενικῆς ζωῆς –σύμφωνα μὲ τὴν φράσι τῶν «Χαιρετισμῶν»: «Τεῖχος εἶ τῶν παρθένων, Θεοτόκε Παρθένε, καὶ πάντων τῶν εἰς σὲ προστραχόντων»⁵⁰–, πυροδοτεῖ τίς εὐλαβικὲς καρδιές τους, ὥστε συνεχῶς νὰ γράφουν κανόνες, μεγαλυνάρια, ὀκτώηχα θεοτοκάρια ἑβδομάδος⁵¹, ἱκετήριους καὶ ἱαμβικούς κανόνες, Ἐκλογάδια κ.ἄ., πρὸς τιμὴν τῆς Θεοτόκου.

Συμπερασματικά θὰ λέγαμε ὅτι ἡ Θεοτόκος –θεολογικά καὶ λειτουργικά– κατέχει τὰ «δευτερεῖα» τῆς Ἁγίας Τριάδος»⁵³, ἀλλὰ ὑμνολογικά ἢ τὰ ἴσα ἢ τὰ πρωτεῖα, δεδομένου ὅτι δὲν ἔχει γίνε

σχετικὴ μελέτη καὶ δὲν ἔχει σταματήσει ἡ ὑμνογραφικὴ παραγωγή πρὸς τιμὴν τῆς. Τὰ «δευτερεῖα» κατέχει ἐπίσης στὰ ἀρχαῖα μουσικοποιητικὰ πρότυπα, τὰ αὐτόμελα ἢ προλόγους⁵⁴ καὶ στὸν εἰκονογραφικὸ ἐορτολογικὸ κύκλο τῶν εἰκονογραφημένων Ναῶν⁵⁵. Τὰ πρωτεῖα στήν ὑμνογραφία –σὲ σχέσι μὲ τοὺς ἄλλους Ἁγίους τῆς Ἐκκλησίας μας– κατέχει καὶ πάλιν ἡ «Ἁγία Ἁγίων μείζων»–, καὶ «ἡ ἁγίων ἀγιωτέρα, καὶ ἱερῶν ἱερωτέρα καὶ ὁσίων ὁσιωτέρα»⁵⁷ –κατὰ τὸν δογματικὸ ἅγιο θεολόγο Ἰωάννη Δαμασκηνό– τὸν καὶ ἄφθαστον ὑμνητὴ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου.

Τέλος, γιὰ τὸ πρόσωπο τῆς Θεοτόκου ἔχουν ἐξαντληθῆ ὅλα τὰ εἶδη τῆς ὑμνογραφικῆς καὶ μελοποιητικῆς παραγωγῆς, ἐντὸς τῶν παραδοσιακῶν πλαισίων τῆς ὀκταηχίας.

4. Μετὰ τὴν Θεοτόκο ἔχουν σειρὰ τὰ ὑμνολογικά θέματα πού ἔχουν σχέσι μὲ τίς πολλές τάξεις καὶ ομάδες τῶν ἑκατομυριῶν γνωστῶν Ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας μας.

Σύμφωνα μὲ τὸ ἰσχῶν ἐορτολόγιο⁵⁸, ἱστορικά καὶ ἱεραρχικά, ἔχουμε τίς ἐξῆς γενικὲς κι ἐπὶ μέρος κατηγορίες Ἁγίων:

- α) Τοῦ Τιμίου Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου.
- β) Τῶν ἁγίων Ἀγγέλων Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ.
- γ) Τῶν ἁγίων Προφητῶν - Πατριαρχῶν - Πατέρων - Προπατόρων Π. Διαθήκης.
- δ) Τῶν ἁγίων Ἀποστόλων Δώδεκα καὶ ἑβδομήκοντα καὶ Ἰσαποστόλων (ἀνδρῶν - γυναικῶν - Βασιλέων).
- ε) Τῶν ἁγίων Ἀποστολικῶν Πατέρων.
- στ) Τῶν ἁγίων Μεγαλομαρτύρων καὶ Μαρτύρων (γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν). Σ' αὐτὴ τὴν ομάδα διακρίνονται οἱ φέροντες ἱερωσύνη ἀνωτέρου καὶ κατωτέρου βαθμοῦ, ζεύγη συζύγων, μέλη ὀλοκλήρων οἰκογενειῶν (ἀδέλφια, νήπια, ὅπως τὰ Νήπια τῆς Βηθλεέμ, ὁ ἅγιος Κήρυκος).
- ζ) Τῶν Ὁσίων καὶ Ὁσιομαρτύρων (ἀνδρῶν, καὶ γυναικῶν) κ.λπ.
- η) Τῶν Ὁμολογητῶν (ἀνδρῶν, καὶ γυναικῶν)
- θ) Τῶν Οἰκουμενικῶν διδασκάλων.
- ι) Τῶν Πατέρων τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων⁵⁹.
- ια) Τῶν Νεομαρτύρων καὶ Ἐθνομαρτύρων.

Για όλες τις ανωτέρω κατηγορίες Αγίων δεν έχουμε στά Λειτουργικά μας βιβλία Ἀκολουθίες· είτε διότι δεν διασώθηκαν, είτε διότι δεν γράφθηκαν, είτε διότι ἡ τιμή πρὸς αὐτούς ἦταν τοπική⁶⁰. Ἄς σημειωθῆ ὅτι ἀπὸ τὸν ΙΣΤ΄ αἰῶνα καὶ ἐντεῦθεν διευκόλυνε τὴν διάδοσι τῶν ἐκκλησιαστικῶν, ἐν γένει βιβλίων, ἡ ἀνακάλυψι τῆς τυπογραφίας (1450)⁶¹. Μέχρι τότε ὅλα τὰ βιβλία ἦσαν χειρόγραφα. Οἱ πρῶτες ἔντυπες ἐκδόσεις Λειτουργικῶν μας βιβλίων ἔγιναν ἀπὸ Ἑλληνας τῆς παροικίας στὴ Βενετία.

Τὰ ὑμνογραφήματα πρὸς τιμὴν τῶν Ἁγίων βρίσκονται σήμερα στὰ δώδεκα Μηναῖα, στὴν Παρακλητική, στὸ Τριῶδιο, στὸ Πεντηκοστάριο, στὸ Ὁρολόιο τὸ Μέγα καὶ σὲ αὐτοτελεῖς «Φυλλάδες».

Στὴν ὑπάρχουσα διάταξι τῶν ἐπὶ μέρους Ἀκολουθιῶν (Μικρὸς καὶ Μεγάλος Ἑσπερινός, Λιτή, Ἀπόδειπνο καὶ Ὁρθρος) εἶναι ἐμφανῆς ἡ διάκρισι μεταξὺ ἐορταζομένων καὶ μὴ ἐορταζομένων Ἁγίων, ἀπὸ τὸν ἀριθμὸ καὶ τὸ εἶδος τῶν τροπαρίων τῆς Ἀκολουθίας των. Ἀλλὰ καὶ πάλι διαπιστώνεται διαφοροποίησι τοῦ ὑμνολογικοῦ ὕλικου μεταξὺ τῶν ἐορταζομένων Ἁγίων, ἀναλόγως τῆς ιδιότητος καὶ τῆς λαοφιλίας των.

Γιὰ τὸν ἴδιο Ἅγιο συνήθως ὑπάρχοντες περισσότεροι τοῦ ἑνὸς ποιητές, ἢ διπλοὶ Κανόνες ἢ καὶ παράλληλες παλαιότερες καὶ νεώτερες «φυλλάδες» μὲ διαφορετικές Ἀκολουθίες. Ἡ ὑπαρξι πολλῶν ποιητῶν στὸν ἴδιο Ἅγιο ἀπὸ διαφορετικὸν τρόπο καὶ χρόνον εἶναι πλεονέκτημα, γιατί οἱ ποιητές τῶν ὕμνων μπορεῖ νά στηρίζωνται σὲ διαφορετικές πηγές (Μαρτυρολογία - Συναξάρια), ὅποτε ἡ Ἀκολουθία εἶναι ἐμπλουτισμένη μὲ περισσότερα ἀγιολογικά στοιχεῖα καὶ θεωρημένη σφαιρικώτερα ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ὑμνωδοὺς, οἱ ὅποιοι ἔγραψαν τοὺς ὕμνους.

Ἡ πληθωρική ἢ λιτή Ἀκολουθία ἐξαρτᾶται ἐν πολλοῖς ἀπὸ τίς ὑπάρχουσες Πηγές καὶ ἀπὸ τὸ ἐάν ἡ φήμη ἑνὸς Ἁγίου εἶναι τοπική, ἐθνική ἢ οἰκουμένη. Καὶ εἶναι ἀνεξήγητο πῶς οἱ μνήμες μεγάλων Ἁγίων, ὅπως π.χ. τῶν τεσσάρων Εὐαγγελιστῶν ἢ τῶν τριῶν μεγάλων Θεολόγων (Ἰωάννου Εὐαγγελιστοῦ, Γρηγορίου Θεολόγου καὶ Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου) κ.λπ., δὲν ἔχουν τὴν ἴδια θέσι στὴν προτίμησι τοῦ πιστοῦ λαοῦ σὲ σχέσι μὲ ἄλλους Ἁγίους· καὶ δὲν ἔχουν ἐπίσης ναοὺς ἀφιερωμέ-

νους σ' αὐτούς. Εἶναι ἓνα λεπτό καὶ σοβαρό σημεῖο ποιμαντικῆς εὐθύνης τῶν Ἐπισκόπων καὶ τοῦ κλήρου γι' αὐτὸ τὸ θέμα.

Ἡ ἔλλειψις ἱκανῶν στοιχείων γιὰ πολλοὺς Ἁγίους εἶναι ἓνας ἄλλος σοβαρὸς λόγος πού ἔχομε σήμερα ἀτελεῖς Ἀκολουθίες, ἰδίως παλαιῶν Ἁγίων. Οἱ εἰκονομαχικὲς ἔριδες συνέβαλαν ἀρνητικὰ στὸ ὅλο θέμα, γιατί οἱ εἰκονομάχοι κατέστρεψαν παρά πολλά ἐκκλησιαστικά χειρόγραφα βιβλία καὶ σχετικὸς κώδικες. Γι' αὐτὸ καὶ μετὰ ἀπὸ τὴν Ζ' Οἰκουμένην Σύνοδο (786/7) σημειώθηκε ἡ μεγαλύτερη ὑμνογραφικὴ παραγωγή ὄλων τῶν αἰώνων⁶². Σ' αὐτὴ τὴν ἐποχὴ παρατηρεῖται μεγάλη ὑμνογραφικὴ ἀναδημιουργία ἀπὸ σπουδαίους ἀγίους Μελωδοὺς καὶ Ὑμνογράφους μοναχοὺς τῶν μεγάλων μοναστικῶν κέντρων Ἱεροσολύμων, Κωνσταντινουπόλεως καὶ Σικελίας. Ἔτσι, καὶ πάλι γέμισαν μὲ νέους ὕμνους οἱ Ἀκολουθίες καὶ ἡ ψαλμωδία τους ἔγινε «Ἐκκλησίας φωνή»⁶³ καὶ μέχρι σήμερα «φαιδρύνει τὰς ἐορτάς»⁶⁴, σύμφωνα μὲ τίς ἐκφράσεις τοῦ Μ. Βασιλείου.

5. Ἡ οἰκουμένη, τρόπον τινά, διάστασι τῆς προελεύσεως τῶν διαφορῶν Ἁγίων ἀλλὰ καὶ τῶν Ὑμνωδῶν τῆς Ἐκκλησίας ἦταν αἰτία νά δημιουργηθοῦν πολλά καὶ πολύμορφα καὶ πολύηχα πρότυπα αὐτόμελα, εἰδικὰ γιὰ διαφορὲς κατηγορίες Ἁγίων, ὅπως:

- α) γιὰ τοὺς Πρωτοκορυφαίους Ἀποστόλους Πέτρο καὶ Παῦλο: τὸ «Ποίοις εὐφημιῶν στέμμασιν», σὲ ἀργὸ εἰρμολογικὸ μέλος καὶ ἦχο Β' καὶ τὸ «ὁ ἐξ ὑψίστου κληθεὶς οὐκ ἀπ' ἀνθρώπων», σὲ εἰρμολογικὸ μέλος καὶ ἦχο Δ' (λέγετο).
- β) γιὰ τοὺς Μάρτυρες: τὸ «Πανεύφημοι Μάρτυρες ὑμᾶς», σὲ ἦχο Α'· τὸ «Μεγάλῃ τῶν Μαρτύρων Χριστὲ ἡ δύναμις», σὲ ἦχο Γ'· τὸ «Ὡς γενναῖον ἐν Μάρτυσιν», σὲ ἦχο Δ' (λέγετο)· τὸ «Οἱ Μάρτυρές σου Κύριε», σὲ ἦχο πλ. τοῦ Δ'.
- γ) γιὰ τοὺς Ὁσίους: τὸ «Χαίροις ἀσκητικῶν ἀληθῶς», σὲ ἦχο πλ. τοῦ Α'· τὸ «Ὅσιε πάτερ θεοφόρε Θεοδόσιε», στὸν ἴδιο ἦχο.
- δ) γιὰ τοὺς Ἁγίους: τὸ «Ὅλην ἀποθέμενοι», σὲ ἦχο πλ. τοῦ Β'· τὸ «Τί ὑμᾶς καλέσωμεν ἅγιοι», σὲ ἦχο πλ. τοῦ Δ'.
- ε) γιὰ τίς Μυροφόρες: τὸ «Γυναῖκες ἀκουτίσθητε», σὲ ἦχο Δ' (χρωματικὸ) κ.λπ.⁶⁵.

Ἡ ὑμνολογία γιά τούς Ἁγίους εἶναι προσαρμοσμένη κατάλληλα κι ἀνάλογα μέ τήν προσωπικότητα, τό ἔργο τίς ἀρετές, τούς ἀγῶνες, τήν ὀρθόδοξη θεολογία, τήν πίστι τήν μυροβλυσία καί θαυματουργία τῶν ἱερῶν λειψάνων, τήν ἄσκησι, τήν μίμησι τοῦ πάθους τοῦ Χριστοῦ, τήν διάδοσι τοῦ εὐαγγελίου, τήν νηστεία, τήν προσευχή κ.λπ.⁶⁶, ὥστε νά διαζωγραφίζεται ἡ προσωπικότητα τοῦ Ἁγίου καί νά προβάλλεται στόν πιστό λαό, ὡς πρότυπο μιμήσεως, μετά ἀπό τόν Ἰησοῦ Χριστό.

Ἡ ἐκδεδομένη καί ἀνέκδοτη ὑμνογραφία τῶν Ἁγίων εἶναι ὀγκωδέστατη, κατέχει σπουδαία θέσι μεταξύ τῶν θεολογικῶν πηγῶν καί τῆς παγκόσμιας λυρικής θρησκευτικῆς λογοτεχνίας καί εἶναι μέχρι σήμερα ἀνεκμετάλλετος ἐρευνητικός θεολογικός καί σωτηριολογικός θησαυρός. Μέ τήν καθημερινή χρῆσι τῆς ἀγιολογικῆς ὑμνογραφίας τρέφεται ὁ πιστός λαός πνευματικά, γιατί ἐξοικειώνεται μέ τήν ἁγία ζωή τῶν Ἁγίων καί πορεύεται σταθερά πρὸς τόν δικό του ἐξαγιασμό.

Ἡ ὑμνογραφία γιά τούς Ἁγίους δέν ἔχει κλείσει καί δέν θά κλείσει, γιατί ἡ Ὄρθόδοξη Ἐκκλησία λούζεται μέ τήν Χάρι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, γι' αὐτό καί διαχρονικά «παράγει» ἀναδεικνύει, ἀνακηρύσσει, Ἁγίους καί στελεχώνεται μέ ἀξιους τῆς παραδόσεως Ὑμνογράφους, οἱ ὁποῖοι συνθέτουν τίς νέες Ἀκολουθίες. Κατά τόν Κ' αἰῶνα ἔζησαν περισσότεροι ἀπό ἑκατό Ὑμνογράφοι πάσης ἱερατικῆς καί λαϊκῆς τάξεως κι ἄφησαν τόν ὑμνογραφικό τους πλοῦτο στά χέρια τῆς Ἐκκλησίας γιά κάθε χρῆσι⁶⁷.

6. Πρέπει νά σημειώσωμε στό σημεῖο αὐτό ὅτι ἀπό τόν ΙΕ' αἰῶνα καί ἐξῆς παρατηρεῖται τάσις ὑμνογραφικῆς «ἰσοπεδώσεως» μέ τήν ἔννοια ὅτι γιά ὅλους τούς Ἁγίους καί στίς αὐτόνομες ἐγκριμένες καί μή «Φυλλάδες» γράφονται τά πάντα, ὅλα δηλαδή τά ὑμνογραφικά προϋπάρχοντα εἶδη πού ἡ ἀρχαία λειτουργική μας παράδοσι καθιέρωσε μόνο γιά τόν Χριστό ἢ τήν ὑπεραγία Θεοτόκο. Βεβαίως, τό ὅλο θέμα χρήζει ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας εἰδικῆς μελέτης καί προσοχῆς. Τέτοιες «καινοτομίες» παρατηροῦνται στό ὑμνογραφικό ἔργο τοῦ πρωθιερέως Νικολάου Μαλαξοῦ, τοῦ ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου κι ἄλλων Ἀγιορειτῶν, τοῦ ἱερομονάχου Νικηφόρου τοῦ Χίου,

τοῦ Γερασίμου Μικραγιαννανίτου καί πολλῶν ἄλλων νέων ὑμνογράφων τοῦ Κ' αἰῶνα.

1. Ὁ Νικόλαος Μαλαξός, Πρωθιερεύς Ναυπλίου -Βενετίας - Ζακύνθου (1500-1590) π.χ. ἔγραψε:

- α. *Μακαριστάρια καί Εὐλογητάρια* στόν Τίμιο Πρόδρομο, ἀλλ' «Εὐλογητός» εἶναι μόνον ὁ Κύριος. Ἐπίσης·
- β. *Εὐλογητάρια* στήν Κοίμησι τῆς Θεοτόκου.
- γ. *Χαιρετισμούς - Οἴκους*, κατ' ἀλφάβητον, στόν Τίμιο Πρόδρομο.
- δ. *Τριψίδιους κανόνες* γιά τίς δεκαπέντε νηστήσιμες ἡμέρες τοῦ Δεκαπενταύγουστου.
- ε. *Μακαριστάρια* στόν εὐαγγελιστή Λουκά, κατά τόν τύπο τῶν *Ἐγκωμίων* τῆς Μ. Παρασκευῆς.
- στ. Συμπληρωματικές Ἀκολουθίες τῆς Ἀναλήψεως τοῦ Κυρίου καί τῆς Πεντηκοστῆς,
- ζ. Ἀκολουθία Μ. Ὁρῶν, γιά τήν παραμονή τῆς Πεντηκοστῆς καί προσόμοια γιά τόν μικρό Ἑσπερινό τῆς ἴδιας ἑορτῆς. Τό Οἶκ. Πατριαρχεῖο ἀντέδρασε αὐστηρά καί δέν ἐπέτρεψε τήν κυκλοφορήσι του.

2. Ὁ Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης (1749-1809)⁶⁹ ἔγραψε:

- α. *Παρακλητικό Κανόνα* στόν Ἅγιο Χαράλαμπο.
- β. *Οἴκους καί Παρακλητικό Κανόνα* στούς Πρωτοκορυφαίους Πέτρο καί Παῦλο.
- γ. *Οἴκους* στόν Ἰησοῦ, στόν Ἅγιο Γεώργιο καί Σίμωνα τόν Μυροβλήτη.
- δ. *Ἐγκώμια* στούς Ἀγιορεῖτες ἁγίους Πατέρες στόν Ἅγιο Γεώργιο (ἀνακομιδή λειψάνων), στόν Ἅγιο Βησσαρίωνα Λαρίσσης καί στούς Ἀρχαγγέλους.
- ε. *Μεγαλυνάρια* στήν Ἁγία Πεντηκοστή.

3. Ὁ ἱερομόναχος Νικηφόρος ὁ Χίος (1750-1821)⁷⁰, τόν ὁποῖον ἡ τοπική Ἐκκλησία ἔχει κατὰ τάξι στούς «Ὅσιους» Πατέρες⁷¹, ἔγραψε μεταξύ τῶν ἄλλων Ἀκολουθιῶν καί τίς κατωτέρω, στίς ὁποῖες παρατηροῦνται ὑμνογραφικοί «νεωτερισμοί»:

- α. Στήν ἐπικήδειο Ἀκολουθία «Εἰς πάντα Νέον Μάρτυρα» π.χ., χρησιμοποιεῖ τριμερῆ διαίρεσι –κατά τίς τρεῖς Στάσεις τῶν «Ἐγκωμίων» τοῦ Ἐπιταφίου Θρήνου τοῦ Ὁρθρου τοῦ Μ. Σαββάτου– τῆς ὅλης Ἀκολουθίας, μέ μουσικοποιητικά πρότυπα: «Ἡ ζωὴ ἐν τάφω...», «Ἄξιόν ἐστιν...» καί

«Αί γενεαὶ πᾶσαι...». Προσθέτει, επίσης, «Εὐλόγη-
τάρια» καὶ στιχηρὰ προσόμοια κατὰ τὸ «Ὅτε ἐκ
τοῦ ξύλου σὲ νεκρόν»⁷². Μὲ ἄλλα λόγια, ὁ Νικηφό-
ρος ὁ Χῖος, ἀξιοποιεῖ μουσικοποιητικὰ προϋπά-
ρχοντα πρότυπα τοῦ Ὁρθοῦ τοῦ Μ. Σαββάτου γιὰ
τοὺς Νεομάρτυρες, συνδέοντας, ἴσως συμβολικά,
τὸ μαρτύριό τους μὲ τὸ μαρτύριο τοῦ Ἰησοῦ Χρι-
στοῦ. Ἡ ὕμνογραφικὴ του δημιουργία ὅμως δὲν
παύει νὰ εἶναι καινοτομία στὴν ὕμνογραφικὴ ἐξέ-
λιξι.

β. Στὶς συνταχθεῖσες Ἀκολουθίες ὑπὲρ τῶν Νεο-
μαρτύρων τοῦ Νικηφόρου ἀναπτύσσεται νέος
ὕμνολογικός λόγος, ὁ ὁποῖος ἐγκωμιάζει τὴν πίστι,
τὴν ἀφοσίωσι καὶ τὴν ἀγάπη τῶν Νεομαρτύρων
πρὸς τὸν Ἰησοῦ Χριστό, καθὼς καὶ τὴν ὑπομονή,
τὴν καρτερία καὶ τὸ ἥρωικό φρόνημά τους ἐνώπιον
τοῦ βασανιστικοῦ μαρτυρίου τους.

4. Γεράσιμος Μικραγιαννανίτης, Ὑμνογράφος
τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας⁷³ (1905-
1991), ἔγραψε ἑκατοντάδες Ἀκολουθίες χρησιμο-
ποιώντας ὅλα τὰ προγενέστερα ὕμνογραφικὰ πρό-
τυπα καὶ εἶδη, δημιουργώντας ἔτσι νέα ὕμνογραφι-
κὴ πληθωρική τάσι μὲ τὸ νὰ γράφῃ σὲ ὅλους σχε-
δὸν τοὺς ὕμνουμένους Ἁγίους «Παρακλητικούς
Κανόνες», «Χαιρετισμούς», «Μεγαλνάρια», νέα
«Ἀπολυτίκια» κ.ἄ. Τὸ γεγονός ὅτι τὰ χιλιάδες
ὕμνογραφήματά του ἀναφέρονται σὲ τοπικούς ἢ
νέους Ἁγίους τῆς Ἐκκλησίας μας, ἀναδεικνύουν
περισσότερο τὶς νεωτεριστικὲς ὕμνογραφικὲς τά-
σεις.

Γιὰ τὸ ὅλο πρόβλημα θὰ μεταφέρομε ἐδῶ, ἐν
συντομίᾳ, τὴν ἐνδιαφέρουσα ἐγγραφὴ ἄποψι τοῦ
ἀειμνήστου καθηγητοῦ τῆς Λειτουργικῆς, Ἰωάν-
νου Φουντούλη, ἡ ὁποία ἐστιάζει κυρίως στὴν
ὕμνογραφικὴ ὑπερπαραγωγή τῶν «Χαιρετισμῶν»
σὲ πλῆθος Ἁγίων. Γράφει λοιπὸν ὅτι:

α. Ἡ δημιουργία τῶν νέων «Χαιρετισμῶν» στοὺς
διαφόρους Ἁγίους προέκυψε ἀπὸ τὸ νεώτερο μο-
ναστικό Τυπικό, κατὰ τὸ ὁποῖο οἱ «Χαιρετισμοί»
τῆς Παναγίας ἢ τοῦ Ἁγίου (προστάτου) τῆς Μονῆς
ἢ τοῦ ἐορτάζοντος Ἁγίου συνάπτονται μὲ τὸ Ἀπό-
δειπνο. Κατὰ μίμησι αὐτῆς τῆς πράξεως, ἡ μονα-
στικὴ τυπικὴ πρᾶξι πέρασε στὶς Ἐνορίες (σ. α').

β. Ἡ δημιουργία «Χαιρετισμῶν» καὶ «Οἰκῶν»
στοὺς Ἁγίους παρατηρεῖται ἀπὸ τὸν ΙΗ' αἰ. καὶ
ἐξῆς. Σήμερα τείνει νὰ γίνῃ κανόνας, βλέποντας τὸ

πλῆθος τῶν κατὰ καιροὺς δημοσιευμένων Ἀκο-
λουθιῶν.

γ. Τὸ ὅλο φαινόμενο δείχνει ἔντονη τάσι ἐπανα-
φορᾶς τοῦ ποιητικοῦ παλαιοῦ (ΣΤ' αἰ.) εἴδους τοῦ
«Κοντακίου», τὸ ὁποῖο ἦταν πῶ ἀπλό, προσιτό,
διηγηματικό κ.λπ., καὶ ὡς ἐκ τούτου πολὺ ἀγαπητὸ
στὸν λαό, μέσῳ τῆς ἐμμελοῦς ἱερατικῆς ἀπαγγε-
λίας καὶ τὰ ἐναλλασσόμενα ἐφύμνια «Χαῖρε...» καὶ
«Ἀλληλούια» (σ. ζ' - η')⁷⁴.

Οἱ ἀνωτέρω ἐπεξηγητικὲς ἀπόψεις τοῦ εἰδικοῦ
λειτουργιολόγου πρέπει νὰ τύχουν ἰδιαίτερης
προσοχῆς καὶ νὰ εἴμαστε ἀνεκτικοί στὶς νέες ὕμνο-
γραφικὲς τάσεις, δεδομένου ὅτι ἡ Ὑμνογραφία δὲν
ὑπῆρξε ποτέ στατική ἀλλὰ συνεχῶς ἐναλλασσόμε-
νη, μεταμορφούμενη καὶ ἐκσυγχρονηζόμενη ἀνάλο-
γα μὲ τὶς λειτουργικὲς καὶ ποιμαντικὲς ἀνάγκες τῆς
Ἐκκλησίας μας. Αὐτὴ ἡ τάσι παρατηρεῖται ἀπὸ
τοὺς χρόνους τῆς Π. Διαθήκης καὶ ἔγινε ἀποδεκτὴ
καὶ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, γι' αὐτὸ
καὶ παρατηροῦμε στὴν ἱστορία τῆς Ὑμνογραφίας
μας, συνεχεῖς ἐναλλαγές καὶ ἐμπλουτισμούς μὲ νέα
ὕμνογραφικὰ εἶδη (τροπάριο, Ἀντίφωνα, κοντά-
κιο, Κανόνα κ.λπ.)⁷⁵.

5. Πάντως στὶς νέες ὕμνογραφικὲς δημιουργίες
παρατηροῦνται πολλὲς φορές ἀταιρίαστες ἐξαρθή-
σεις καὶ ἀνάρμοστες προσαρμογές σὲ σχέσι μὲ προ-
γενέστερες Ἀκολουθίες, δεδομένου ὅτι οἱ δημι-
ουργοὶ τους ἄλλοτε ἀντιγράφουν τοὺς παλαιούς
Ὑμνογράφους καὶ ἄλλοτε δὲν ἐστιάζουν τὸ περιεχό-
μενο τῶν ὕμνων στὴν ιδιότητα, στὰ προσωπικά
ιδιώματα, στὰ χαρακτηριστικά, στὰ χαρίσματα,
στὰ θαύματα τῶν ὕμνουμένων Ἁγίων.

Ἄλλοι, ἀπὸ τοὺς νεώτερους Ὑμνογράφους ποὺ
εἶναι πολλοί, στεροῦνται κατάλληλης θεολογικῆς,
φιλολογικῆς, μουσικῆς καὶ λειτουργικῆς παιδείας,
ὅποτε δὲν ἔχουν τὴν πηγαία ἰκανότητα ἢ καὶ τὸν
ἄνωθεν φωτισμό, ὥστε νὰ γράψουν μὲ θεολογικὴ ἢ
φιλολογικὴ ἢ μουσικὴ ἀκρίβεια τοὺς ὕμνους τῶν
Ἀκολουθιῶν τους.

Κάποιοι ἄλλοι, τέλος, ἀσχολοῦνται μὲ μετρικὲς
μεταγλωττίσεις στὴ νεοελληνικὴ γλῶσσα καὶ μὲ
ἀπώτερο σκοπὸ, τὴν ἐν καιρῷ λειτουργικὴ τους
χρῆσι. Μάλιστα δημοσιεύουν πρῶτα τὸ μεταγλωτ-
τισμένο τους ἔργο καὶ ὕστερα ζητοῦν τὴν ἐκκλη-
σιαστικὴ Σиноδικὴ ἐγκρισι! Ἄς σημειώσουμε ἐδῶ
ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔχει ἀποφασίσει

για τήν εισαγωγή στην λατρεία μεταγλωττισμένων ύμνων, ἀλλ' ἐνθαρρύνει τίς ὑμνολογικές ἐργασίες πού σχολιάζουν κι ἐρμηνεύουν τό περιεχόμενο τῶν ὑμνων, ὥστε οἱ πιστοί νά καταλαβαίνουν τίς ἄγνωστες λέξεις καί τό βαθύτερο θεολογικό τους νόημα. Εἶναι ἄλλωστε γνωστό ὅτι μία μεταγλώττισι ἑνός πρωτοτύπου κειμένου, δέν ἀποδίδει ἀκριβῶς τό νόημα τοῦ πρωτοτύπου⁷⁶.

8. Ὁρισμένοι Πρόλογοι - Αὐτόμελα ἔχουν γραφή πρὸ αἰῶνων γιά συγκεκριμένα πρόσωπα Ἁγίων καί γιά συγκεκριμένες ἐορτές. Τό «Ὡ τοῦ παραδόξου θαύματος...» σέ Α' ἤχο ἔχει γραφή γιά ἐορτές τῆς Θεοτόκου. Οἱ νεώτεροι Ὑμνογράφοι χρησιμοποιοῦν αὐτό γιά τήν σύνθεσι ὑμνων σέ ἐλλάσσονες Ἁγίους. Ὅμως οἱ Ὑμνογράφοι τῶν παλαιότερων αἰῶνων σεβάσθησαν τό «Χριστὸς ἀνέστη» καί δέν ἔγραψαν ἄλλους ὑμνους στὸν ἴδιο μουσικό σκοπό. Κατά τὸν ἴδιο τρόπο ὀφείλουν νά πράττουν καί οἱ σύγχρονοι, ἐμμένοντας στήν ἴδια παλαιὰ ἀρχή.

Στή λειτουργική μας μουσική παράδοσι ὠρισμένοι ὑμνοι ἔχουν ἴδιον μέλος πού χαρακτηρίζει καί, τρόπον τινά, σφραγίζει –μέ τό ἡχόχρωμα καί τό μουσικό του ἦθος–, μία ἐορτή. Πῶς θά προσαρμολώμαστε στό πνεῦμα τῆς Μ. Ἑβδομάδος π.χ., ἂν δέν ἀκούγαμε τό «Ἐκ νυκτὸς ὀρθρίζει τὸ πνεῦμα μου» μέ τό ἐπισυναπτόμενο ἀργοσύντομο «Ἀλληλούϊα», ἢ τό ἐξαποστειλάριο «Τὸν Νυμφῶνά σου βλέπω»; Πόσο ἀναγκαῖο μᾶς εἶναι νά ἀκούσωμε τό «Σήμερον γεννᾶται» ἢ τό «Σήμερον κρεμάται» τό δοξαστικό «Σὲ τὸν ἀναβαλόμενο τὸ φῶς ὡς ἰμάτιον»· τὰ «Εὐλογητάρια»· τὰ «Ἐγκώμια»· «Τὸν Κύριον ὑμνεῖτε»· καί τό «Ἀνάστα ὁ Θεός»· τό «Χριστὸς ἀνέστη» καί τέλος τὸν ἦχο «Ἁγια», κατά τίς ἐορτές τοῦ Τιμίου Σταυροῦ; Στὸν πυρήνα τοῦ λειτουργικοῦ μας Τυπικοῦ ὑποκρύπτεται τό ὀρθόδοξο δόγμα, γι' αὐτό κι ἕνας ἀγιορείτης ρουμάνος μοναχός τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ἀκούγοντας κάποια ψαλμωδία ἐπισκεπτῶν τετραφωνιστῶν ἀντέδρασε, λέγοντας: «ἔχει σημασία ὁ ἦχος, ὅπως καί τό δόγμα»⁷⁷.

Τέλος, ἔχει ἰδιαίτερη σημασία ἡ διατήρησι τῶν παλαιῶν Ἀπολυτικίων, τὰ ὁποῖα ἀνήκουν σέ ὁμοειδεῖς ὁμάδες Ἁγίων ὅπως: «Ἀπόστολε ἄγιε...»⁷⁸· «Τοῦ προφήτου σου (δεῖνα) τήν μνήμην...»⁷⁹· «Ἐν σοί, Πάτερ ἀκριβῶς...»⁸⁰, ἢ «Ἐν σοί, Μῆτερ ἀκριβῶς»⁸¹· «Κανόνα πίστεως...»⁸²· «Ἡ ἀμνάς σου

Ἰησοῦ»⁸³, «Ταῖς τῶν δακρύων σου ροαῖς...»⁸⁴· «Τὰς ἀλγηδόνας τῶν Ἁγίων...»⁸⁵, «Οἱ Μάρτυρές σου Κύριε, ἐν τῇ ἀθλήσει αὐτῶν...»⁸⁶ κ.λπ. Θά ἦταν καλό τὰ νεώτερα Ἀπολυτικά, πού ἔχουν ἐκδοθῆ σέ διάφορες συλλογές, νά χρησιμοποιοῦνται κατά τόπους κι ὅπου ὁ τιμώμενος Ἁγιος εἶναι πολιοῦχος.

Δέν θά καταγράψωμε ἄλλα προβλήματα καί ἄλλες περιπτώσεις σχετικές μέ τίς τάσεις τῆς σύγχρονης ὑμνογραφίας, γιατί ἔχουν ἐπισημανθῆ ἐκτενέστερα καί λεπτομερέστερα στήν εἰσήγησι τοῦ πρωτοπρεσβυτέρου π. Θεμιστοκλῆ Χριστοδοῦλου πού προηγήθη καί φέρει τὸν τίτλο: «Σύνθεσι νεωτέρων ἀκολουθιῶν πρὸς τιμὴν τῶν Ἁγίων».

Προτάσεις

1. Νά δημιουργηθῆ Ὑμνολογικὸ Κέντρο Μελετῶν μέ τήν συνεργασία Ἐκκλησίας καί Θεολογικῶν Σχολῶν, τό ὁποῖο α) νά ξεκινήσῃ τήν κριτική ἐκδοσι τῶν ἐν χρήσει ὑμνολογικῶν κειμένων, νά ἐπιμεληθῆ τήν σέ τόμους ἔνταξι ὠρισμένων ἐξ αὐτῶν στή σειρά τῶν Μηναιῶν, β) νά παρακολουθῆ καί νά συγκεντρώνῃ τὰ κυκλοφοροῦντα ὑμνογραφικά ἔργα, γ) νά μελετᾷ τίς θεολογικές τάσεις τοῦ περιεχομένου των ἢ τίς ἀντίστοιχες φιλολογικές, δ) νά ὀργανώνῃ ἐπιμορφωτικά καί κατευθυντήρια σεμινάρια, ε) νά ἐρευνᾷ τό παρελθόν καί νά παρακολουθῆ τίς διάφορες νεωτερικές ὑμνογραφικές τάσεις.

2. Νά ἀξιοποιηθοῦν καί νά ἀξιοποιοῦνται τὰ Λειτουργικά κείμενα σέ ὁμιλίες, σέ θεολογικές μελέτες διαφόρων κατευθύνσεων ἢ σέ παρόμοιες φιλολογικές, μουσικολογικές ἐρευνες.

3. Νά γίνῃ καταγραφή τῶν Ὑμνογράφων καί τῶν Ὑμνογραφημάτων τοῦ παρελθόντος καί τοῦ παρόντος, ὥστε νά ὑπάρχῃ πληρέστερη εἰκόνα γιά τήν ὅλη πορεία τῆς ὑμνογραφίας στὸν ἐλληνόγλωσσο ὀρθόδοξο χῶρο.

4. Νά μὴ χρησιμοποιοῦνται στή Θ. Λατρεία ἰδιωτικοὶ ὑμνοι ἢ «φυλλάδες» πού δέν ἔχουν ἔγκρισι κάποιου ἐκκλησιαστικοῦ ἐξειδικευμένου ὀργάνου, ὅπως εἶναι ἡ Συνοδική Ἐπιτροπὴ Θείας Λατρείας ἢ ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἢ ἡ ἀρμόδια Συνοδική Ἐπιτροπὴ κάποιου Πατριαρχείου.

5. Οἱ νέοι Ὑμνογράφοι νά φροντίζουν τήν ἐν γένει πολὺπλευρη παιδεία τους (θεολογική, φιλολογική, μουσικολογική, λειτουργιολογική κ.λπ.) καί

τήν πνευματική πορεία τους ἐντός τοῦ μυστηριακοῦ χώρου τῆς Ἐκκλησίας, ὥστε νά τούς δίδῃ ὁ Θεός φωτισμό καί τό ὑμνολογικό ἔργο τους νά ἔχῃ ἐποικοδομητική ἀπήχησι στόν λαό τοῦ Θεοῦ.

6. Οἱ νέοι Ὑμνογράφοι νά σέβωνται τά παραδεδωμένα καί ν' ἀκολουθοῦν τίς ἀρχές τῆς Ὑμνογραφίας τῶν παλαιῶν ἁγίων καί καταξιωμένων Μελωδῶν καί Ὑμνογράφων καί νά θεωροῦν πλε-

ονέκτημα κι ὄχι μειονέκτημα αὐτή τήν παράλληλη ἐξάρτησί τους ἀπό τήν ὑμνογραφική διαχρονική κι ἁγιοπνευματική μας παράδοσι. Στήν ὑμνογραφία τους νά προβάλλουν συνεχῶς τό ὀρθόδοξο δόγμα καί τό ἦθος, ὥστε ὁ πιστός λαός νά διασφαλίξῃ τήν σωστική πορεία του μέσα ἀπ' τήν ἀλήθεια τοῦ Εὐαγγελίου καί τήν ἐκκλησιαστική ἁγιαστική Θ. Χάρι.

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ὅμιλ. *Περί πίστεως...* § 1. PG 31, 464B. *ΕΠΕ* 7, 28⁹⁻¹⁰. Πρβλ. Λ. Φιλιππίδου, *Σχέσεις θρησκείας καί τέχνης*, Ἀθήναι 1962. σ. 6: «Τό γεγονός τῆς παγκοσμιότητος τῆς θρησκείας ὀφείλεται εἰς τό προγεγονός, ὅτι ἡ θρησκευτικότης εἶναι ἔμφυτος εἰς πάντα ἄνθρωπον».
2. Πλουτάρχου *Ἡθικά περὶ μουσικῆς*, § 2, 1131 D-E, ἐν D. Gold, *Loeb Classical Library, Plutarch's Moralia*, τ. XIV. Cambridge, Massachusetts Harvard University Press, London 1967, σ. 354.: «ὕμνεῖν γάρ εὐσεβές καί προηγούμενον ἀνθρώποις τοὺς χαρισαμένους αὐτοῖς μόνοις τήν ἔναρθρον φωνήν θεοῦ· τοῦτο δὲ καί Ὅμηρος ἐπεσημίηνατο ἐν οἷς λέγει· “οἱ δὲ πανημέριοι μολπῇ θεὸν ἱλάσκοντο καλὸν ἀεΐδοντες παιήονα, κοῦροι Ἀχαιῶν, μέλλοντες ἐκάεργον· οἱ δὲ φρένα τέρπετ' ἀκούων”».
3. Πρβλ.: *Ψαλμ.* 64, 1. 71, 20. 99, 40. 118, 171. 136, 3. 148, 14. *Ἐφес.* 5,19.
4. Ἀθ. Θ. Βουρλῆ, *Προχριστιανική καί Χριστιανική ὑμνογραφία καί μουσική*, Ἀθήναι 2005, σ. 11-12. Πρβλ.: Διον. Δακουρᾶ, *Θέματα θρησκευολογίας*, Ἀθήναι 2005, σ. 226-227.
5. Πλάτωνος, *Πολιτεία* 1, 607C ἐν I. Burnet, *Scriptorum Classicorum Bibliotheca Oxoniensis, Platonis Opera. Oxford Classical Texts*, τ. IV, Oxford 1972¹⁹.
6. *Ψαλμ.* 64, 1.
7. Α' Ἐσδ. 8, 25. Πρβλ.: *Ψαλμ.* 88, 53. 143, 1.
8. *Ψαλμ.* 33, 1. Πρβλ.: *Ψαλμ.* 70, 8.
9. *Ψαλμ.* 144, 21.
10. *Ψαλμ.* 47, 2. 64, 2. 144, 3.
11. *Δευτ.* 26, 19.
12. Ἐνδεικτικῶς: *Γεν.* 9,26. *Ἐξ.* 18, 10. *Δευτ.* 7,14. *Ρούθ* 2, 20. Α' *Βασ.* 15, 13. 25. 39. Β' *Παραλ.* 2, 12. Α' Ἐσδ. 4, 40. *Ψαλμ.* 17,46. 27, 6. 40, 13. 65, 20. 67, 19 κ.λπ.
13. Δανιήλ, *Ὑμνος τῶν Τριῶν Παίδων* (3, 33).
14. *Ψαλμ.* 118, 54.
15. Πρβλ. Γ. Κωνσταντίνου, *Λεξικόν τῶν Ἁγίων Γραφῶν* (ἔκδ. Κασσάνδρας Μ. Γρηγόρη), Ἀθήναι 1968², σσ. 334-335. Κ. Σπ. Βλάχου, *Τό Σάββατον ὡς ἔκφρασις τῶν ἀνθρωπιστικῶν κατευθύνσεων τῆς Π. Διαθήκης* (Διδακτ. Διατριβή), Ἀθήναι 1981, σσ. 169-179.
16. Πρβλ. Διον. Γ. Δακουρᾶ, *Θέματα θρησκευολογίας*, σσ. 226-227.
17. Βλ. περισσότερα ἐν Γ. Γαρδίκη, *Ἐπίτομος ἑλληνική Γραμματολογία*, Ἀθήναι 1958, σ. 12. Γεο. Μαρκαντωνάτου, *Ἀρχαία ἑλληνική ποίηση* (ἔκδ. Gutenberg), Ἀθήναι 1992, σσ. 23-28. Α. Lesky, *Ἱστορία τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς λογοτεχνίας* (μετ. Ἀγαπητοῦ Γ. Τσοπανάκη, ἔκδ. «Ἑλληνικόν Ἴδρυμα Ἐξυπηρητήσεως») Πανεπιστημίου», Θεσσαλονίκη 1972, σσ. 174-308. An. J. Neubecker, *Ἡ μουσική στή ἀρχαία Ἑλλάδα* (μετ. Μιρέλλας Σιμωνῆ - Φιδετζή, ἔκδ. «Ὀδυσσεύς»), Ἀθήναι 1986, σσ. 52-71. Ἀθ. Βουρλῆ, *Προχριστιανική καί χριστιανική ὑμνογραφία καί μουσική*, σσ. 14-18.
18. *Ἐνθ. ἀνωτ.* σσ. 57-74, ὅπου καί σχετική βιβλιογραφία.

19. *Ψαλμ.* 59, 4: «Ἐνέβαλεν ὁ Θεὸς εἰς τὸ στόμα μου ἄσμα καινόν, ἕμνον τῷ Θεῷ ἡμῶν» *Ψαλμ.* 95, 1-2: «Ἄσατε τῷ Κυρίῳ ἄσμα καινόν, ἄσατε τῷ Κυρίῳ πᾶσα ἡ γῆ» *Ψαλμ.* 97, 1: «Ἄσατε τῷ Κυρίῳ ἄσμα καινόν, ὅτι θαυμασὰ ἐποίησεν ὁ Κύριος». *Ψαλμ.* 149, 1: «Ἄσατε τῷ Κυρίῳ ἄσμα καινόν, ἡ αἴνεσις αὐτοῦ ἐν Ἐκκλησίᾳ Ὁσίων». Ὁ Μ. Βασιλείος, ἐρμηνεύοντας τὴν θεολογικὴ σημασίαν τῆς ψαλμικῆς φράσεως «ἄσατε τῷ Κυρίῳ ἄσμα καινόν», γράφει: «Ἐάν τε οὖν τὸν θαυμάσιον τρόπον καὶ πᾶσαν τὴν φύσιν ὑπερβαίνοντα τῆς ἐνανθρωπήσεως διηγῆται τοῦ Κυρίου, καινότερον ἄσμα καὶ ξένον ἄδειξαι: ἐάν τε τὴν ἀναγέννησιν καὶ ἀνανέωσιν τοῦ παντός κόσμου τοῦ ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας παλαιωθέντος διεξίης καὶ τὰ τῆς Ἀναστάσεως ἀπαγγέλλης μυστήρια, καὶ οὕτω καινόν καὶ πρόσφατον ἄδειξαι τὸ ἄσμα» (*Εἰς τὸν ΛΒ΄ Ψαλμόν* § 2. *PG* 29, 328C. *ΕΠΕ* 5, 166²¹⁻³⁰). Πρβλ. Ἀθ. Θ. Βουρλίη, *Δογματικοθηκαὶ ὄψεις τῆς Ὀρθοδόξου ψαλμωδίας* (Διδακ. Διατριβή), Ἀθήναι 1994, σσ. 26, 118-129, 149, 180-181 καὶ 246. Τοῦ αὐτοῦ, «Ἡ ἑλληνορθόδοξος ὕμνογραφία ὡς ἐκκλησιαστικὸ χάρισμα καὶ λειτουργικὴ τέχνη» ἐν: *περιοδ. Θεολογία*, τ. 86, τεύχ. 1 (Ἰανουάριος - Φεβρουάριος 2015), σσ. 177-178.
20. Βλ. ἐνδεικτικὰ στοιχεῖα, ἐν Ἀθ. Βουρλίη, *Προχριστιανικὴ καὶ χριστιανικὴ ὕμνογραφία καὶ μουσική*, σσ. 69-74.
21. *Α΄ Κορ.* 14, 26.
22. Ἀθ. Βουρλίη, *Ἐνθ. ἀνωτ.*, σ. 39.
23. *Εἰς τὴν Α΄ πρὸς Κορινθίους*. Λόγος ΛΣΤ΄ § 3. 61, 310 *PG* καὶ Λόγος Β΄ § 1. *PG* 61, 18. Πρβλ.: Θεοφυλάκτου Βουλγαρίας, *Πρὸς Κορινθίους Α΄ ἐπιστολῆς ἐξήγησις*. *PG* 124, 745B. Τοῦ αὐτοῦ, *Πρὸς Κολασσαεῖς ἐπιστολῆς ἐξήγησις*. *PG* 124, 1264B. Οἰκουμενίου Τρίκκης, *Ἐπίγραμμα εἰς Α΄ Κορινθίους*, κεφ. Β΄. *PG* 118, 856B.
24. Πρβλ.: *Α΄ Κορ.* 8,6. *Ἐφεσ.* 3, 21. 4, 5-6. *Φιλιπ.* 2, 5-11. *Κολ.* 1, 15-18. *Α΄ Θεσ.* 5, 16-22. *Α΄ Τιμ.* 2, 5-6. 3, 16. 6, 15-16. *Β΄ Τιμ.* 1, 9-10. *Τίτ.* 3, 4-7. *Α΄ Πέτ.* 2, 21-25. 3, 18-19. *Α΄ Ἰωάν.* 4, 7-10. *Ἀποκ.* 4, 8. 11. 5, 9-10. 12-13. 11, 16-18. 12, 10-12. 15, 3-4. 18, 21-24. 19, 1-8. Λεπτομερέστερα βλ. ἐν Ἀλεξ. Σ. Κορακίδη, *Βυζαντινὴ ὕμνογραφία*, τ. Γ΄, Ἀθήνα 2006, σσ. 29-37, ὅπου καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία, ἰδίως στὸν Β΄ τόμο. Π. Ν. Τρεμπέλας, *Ἐκλογή ἑλληνικῆς ὀρθοδόξου ὕμνογραφίας* (ἔκδ. Ἀδελφότης Θεολόγων «Ὁ Σωτήρ»), Ἀθήναι 1978², σσ. 126-129.
25. *Ἐφεσ.* 5, 19.
26. *Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ «Μικροῦ Λαβυρίνθου»* § 1. *ΒΕΠΕΣ* σ. 22¹⁶⁻¹⁸.
27. *Ἐρμηνεῖα εἰς τοὺς Ψαλμούς* (PMΘ΄). *ΒΕΠΕΣ* 22, 392¹⁸⁻²¹. *PG* 24, 72A. Πρβλ. *Ψαλμ.* 17, 50. *Β΄ Βασ.* 22, 50. Θεοδωρήτου Κύρου, *Εἰς τοὺς Ψαλμούς* (PIZ). *PG* 80, 1813B. Γρηγ. Νύσσης, *Εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα, καὶ περὶ τῆς ἀναστάσεως...*, Λόγος Γ΄ ἐν W. Jaeyer, τ. IX, σ. 247²⁻⁶. *PG* 46, 653C.
28. *Λανσαϊκόν ζ΄*. *PG* 34, 1020C.
29. *Φιλιπ.* 2, 10-11.
30. *Τὸ πνεῦμα τῆς θείας λατρείας*, Ἀθήναι 1964, σ. 6.
31. Πρβλ. *Λουκ.* 1, 47. 2, 11. *Ἰωάν.* 4, 42. *Πράξ.* 5, 31. 13, 23. *Φιλιπ.* 3, 20. *Β΄ Τιμ.* 1, 10. 2, 13. *Β΄ Πέτρ.* 1, 1. *Ἰουδ.* 25.
32. *Σύμβολον Πίστεως* (Νικαίας - Κων/πόλεως).
33. Βλ. *Μουσικὸς πανδέκτης*, τ. 3 (Εἰρημολόγιον), ἔκδ. Ἀδελφότης Θεολόγων ἡ «Ζωή», Ἀθήναι 1955², σσ. 310-336.
34. Γιά τὸ θέμα: μοναστικὸ καὶ κοσμικὸ τυπικὸ βλ. τὴν εἰδικὴ μελέτη Δ. Κ. Μπαλαγεώργου, *Ἡ ψαλμικὴ παράδοση τῶν Ἀκολουθιῶν τοῦ Βυζαντινοῦ κοσμικοῦ τυπικοῦ* (Ἰδρυμα Βυζαντινῆς Μουσικολογίας - Μελέται 6), Διδακ. Διατριβή, Ἀθήναι 2001.
35. *γ΄ στιχηρὸ ἰδιόμελο Ἐσπερινοῦ Πεντηκοστῆς* (Πεντηκοστάριο).
36. «ὦ τῆς σοφῆς ἐπινοίας τοῦ διδασκάλου (=Ἁγίου Πνεύματος), ὁμοῦ τε ἄδειν ἡμᾶς καὶ τὰ λυσιτελεῖ μανθάνειν μηχανωμένον! ...» (Μ. Βασιλείου, *Εἰς Α΄ Ψαλμόν* § Ζ *ΒΕΠΕΣ* 52, 12²⁰⁻²² *PG* 29, 213A). Πρβλ. Ἀθανασίου ἐπισκ. Κορίνθου, *Προοίμιον εἰς τὴν σειρὰν τῶν Ψαλμῶν*. *PG* 106, 1069D. Ἀθ. Θ. Βουρλίη, *Δογματικοθηκαὶ ὄψεις τῆς Ὀρθοδόξου Ψαλμωδίας*, σσ. 258-279.
37. Πρβλ. Ἀθ. Θ. Βουρλίη, *Ἐλληνορθόδοξος ὕμνογραφία εἰκοστοῦ αἰῶνος (1900-2000)*. Ὑμνογράφοι καὶ ὕμνογραφήματα. Α΄ ἐπίσκοποι, Ἀθήναι 2001, σσ. 9-12.
38. Βλ. Ἰωάν. Φειδᾶ, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, τ. Α΄, Ἀθήναι 2002³, σ. 913. Βασ. Κ. Στεφανίδου, ἀρχιμ. *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*. Ἀπ' ἀρχῆς μέχρι σήμερον (ἔκδ. Οἶκος «Ἀστήρ» Ἀλ. καὶ Ε. Παπαδημητρίου), Ἀθήναι 1970³, σσ. 316-317.

39. Ἰωάν. Δαμασκηνοῦ, *Δογματικόν Θεοτοκίον* στιχηρῶν Ἑσπερινῶν Σαββάτου, Ἦχος Α΄ (Παρακλητική).
40. Νικοδήμου Ἀγιορείτου, *Ἀόρατος πόλεμος*, Κεφ. ΜΘ΄ (ἐκδ. «Ὁ Ἅγιος Νικόδημος»), Ἀθήναι ἄ.ἔ., σ. 167.
41. *Λουκ.* 1, 46: «Μεγαλύνει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον».
42. *Λουκ.* 1, 28: «Χαίρε, κεχαριτωμένη· ὁ Κύριος μετὰ σοῦ· εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί».
43. *Εἰρμός Θ΄ ὠδῆς κανόνα Ὁρθρου Μ. Παρασκευῆς (Τριώδιον)*. Σημειώνομε ἐδῶ ὅτι ὁ ὄρος «Θεοτόκος» καθωρίσθη ἀπὸ τὴν Γ΄ Οἰκουμ. Σύνοδο στὴν Ἐφεσο (431). Ὁ Ἰωάν. ὁ Δαμασκηνός γράφει σχετικά: «Ὅθεν δικαίως καὶ ἀληθῶς Θεοτόκον τὴν Ἁγίαν Μαρίαν ὀνομάζομεν· τοῦτο γὰρ τὸ ὄνομα ἔπαν τὸ μυστήριον τῆς οἰκονομίας συνίστησι. Εἰ γὰρ Θεοτόκος ἢ γεννήσασα, πάντως Θεὸς ὁ ἐξ αὐτῆς γεννηθεὶς, πάντως δέ καὶ ἄνθρωπος» (*Ἐκδόσις ἀκριβῆς τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως*) Γ΄ (12) 56. Β. Kotter, τ. 11, σ. 136⁶⁹⁻⁷⁰ PG 94, 1029C).
44. Κείμενο θ. Λειτουργίας Ἰωάν. Χρυσοστόμου.
45. Τὸ πρῶτο ἐφύμνιο προέρχεται ἀπὸ τὸν Ἀρχαγγελικὸ χαιρετισμὸ (Λουκ. 1,28) καὶ ἀναφέρεται στὴν Θεοτόκο, ἐνῶ τὸ δεύτερο στὸν Τριαδικὸ Θεὸ καὶ σημαίνει «καίνετε τὸν Θεόν».
46. «Προσφιλέστερο εἶναι τὸ Θεοτοκάριο, πού ἐξέδωκε ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης, ἐνῶ τοῦ Σ. Εὐστρατιάδου δὲν ἔχομε παρά μόνο τὸν α΄ τόμο» (Π. Β. Πάσχου, *Λόγος καὶ Μέλος*. Α΄ τόμος: Προεισαγωγικά, Ἐκδόσεις Ἀρμός, Ἀθήνα 1999, σ. 32).
47. Βλ. *Ἱεραὶ Ἀκολουθίαι εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου* (ἐπιμ. Κωνσταντίνου Π. Θύμη, ἐκδοτικὴ παραγωγή Σαΐτης), Κέρκυρα 2005, σσ. 44-56.
48. Ἡ διάκρισι τῶν ὄρων «Μελωδός» καὶ «Ἕμνογράφος» ἔγκειται στὸ γεγονός ὅτι ὁ πρῶτος δημιουργεῖ μουσικοποιητικὰ πρότυπα, ἐνῶ ὁ δεύτερος γράφει ἕμνους στὰ πρότυπα τῶν «Μελωδῶν». Ὁ «Μελωδός» εἶναι ὁ ἀρχαῖος «Ραψωδός».
49. *Λουκ.* 1, 28.
50. Βλ. *Ἀκολουθία Ἀκαθίστου Ἕμνου* («Χαιρετισμῶν»), Στάσις τετάρτη (Ὡρολόγιο).
51. Βλ. Γερασίμου Μοναχοῦ Μικραγιαννανίτου, Ἕμνογράφου τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, *Θεοτοκάριον*, Ἅγιον Ὄρος 1992, σσ. 13-305.
52. Ἐνθ΄ ἄνωτ. σσ. 328-333.
53. Νικοδήμου Ἀγιορείτου, *Ἀόρατος πόλεμος*, μν. ἔ., σ. 167.
54. Βλ. *Μουσικὸς Πανδέκτης*, τ. 3 (Εἰρμολόγιον), μν. ἔ. σσ. 310-336.
55. Ἐπισημαίνομε τὴν εἰκόνα τῆς «Πλατυτέρας» στὴν ἀψίδα τοῦ Ἱεροῦ, ἢ ὅποια δεσπόζει ὀπτικά –μετὰ ἀπὸ τὸν «Παντοκράτορα» τοῦ τρούλλου–, στὸ μεσαῖο ὕψος τοῦ Ναοῦ πῶ πάνω ἀπὸ τίς θέσεις τῶν εἰκόνων τῶν Ἁγίων.
56. Στάσις τετάρτη (Ψ) α΄ στίχος (Ὡρολόγιο τὸ Μέγα).
57. *Ὁμιλία β΄ εἰς τὴν ἔνδοξον κοίμησιν τῆς παναγίας Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας* § 4. PG 96, 729A.
58. Γιά τὴν παρατιθέμενη διάταξι τῶν Ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας χρησιμοποιήσαμε τὸ ἑορτολόγιο - ἁγιολόγιο, ὅπως ἔχει καταγραφῆ στὸ Ὡρολόγιο τὸ Μέγα (ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος), ἐν Ἀθήναις 1977, σσ. 197-440 (Σεπτέμβριος - Αὐγούστος).
59. Γιά τὴν θέσι τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων στὴν Ὁρθόδοξη Λατρεία βλ. σχετικὴ ἐργασία τοῦ Βασιλείου Γιαννοπούλου, ἀνάπτυπον ἀπὸ τὸ περιοδ. *Θεολογία*, τ. ΝΕ΄ [1984], Ἀθήναι 1984.
60. Ὁ Μ. Βασίλειος ἀναφερόμενος στὴν ἀποδιδομένη τιμὴ τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τίς διάφορες τάξεις τῶν Ἁγίων, σημειώνει: «Τιμήσει γὰρ τοὺς μὲν μείζονσι τιμαῖς, τοὺς δὲ ὑποδεεστέρας, ἐπειδὴ “ἀστὴρ ἀστέρως διαφέρει ἐν δόξῃ” (Α΄ Κορ. 15,41) καὶ ἐπειδὴ “πολλαὶ μοναὶ παρὰ τῷ Πατρὶ” (Ἰωάν. 14, 2), τοὺς μὲν ὑπερεχούσας καὶ ὑψηλοτέρας καταστάσεις, τοὺς δὲ ὑποδεεστέρας ἀναπαύσεις» (*Εἰς τὸν Ἡσαΐαν*, κεφ. 247. PG 30, 556). Πρβλ. Α΄ Κορ. 12, 4-6. 28.
61. Johannes Hartmann, *Ὀλόκληρη ἡ Ἱστορία* (μετάφρασι - προσαρμογή: Νίκος Μόσχος, ἐκδοτ. Οἶκος Στρογγύλη Τράπεζα), Ἀθήναι 1974, σ. 113.
62. Πρβλ.: Μηνᾶ Τσικριτισῆ, «Θρησκευτικὴ ποίησις καὶ Βυζαντινὴ Ἕμνογραφία ἀπὸ τὸν 1ον ἕως τὸν 5ον αἰῶνα», ἐν *Θεολογία*, τ. 67 [1966], σ. 513.
63. *Ἐρμηνεία εἰς τὸν Α΄ Ψαλμόν* § 2. PG 9, 223D.
64. Ἐνθ΄ ἄνωτ. PG 29, 213A.
65. Πρβλ.: *Μουσικὸς Πανδέκτης* (Εἰρμολόγιον), τ. 3, μν. ἔ. σσ. 310-336.
66. Μία ματιὰ στὰ Ἀπολυτίκια καὶ τὰ Κοντάκια τοῦ ἐνιαυτοῦ καὶ κυρίως τῶν καθ΄ ἡμέραν ἐορταζομένων Ἁγίων φανερῶνει τὴν ἰδιομορφία ἐκάστου Ἁγίου (βλ. Ὡρολόγιον τὸ Μέγα, τὰ 12 Μηνᾶια, τὸ Τριώδιον καὶ τὸ Πεντηκοστάριον).

67. Πρβλ.: Ἀθ. Θ. Βουρλιῆ, *Ἑλληνορθόδοξος Ὑμνογραφία εἰκοστοῦ αἰῶνος...* μν. ἔ., σσ. 8-10.
68. Βιογραφικά στοιχεῖά του βλ. ἐν Κ. Ν. Σάθα, *Νεοελληνική Φιλολογία*, Ἀθήνα 1868, σσ. 184-185. Emile Legrand, *Bibliographie Hellenique...* XV-XVI siècles, τ. 1, Paris 1885, σσ. 305-307. Phil. Meyer, *Die Theologische Literatur der Griechischen Kirche im sechzenten Jahrhundert*, Leipzig 1899, σσ. 124-127. Ἰωάν. Βελούδου, *Ἑλλήνων Ὁρθοδόξων ἀποικία στή Βενετία*, Ἱστορικό Ὑπόμνημα, Β΄ ἔκδοσις, Βενετία 1893, σσ. 61-64. Ν. Κατράμη, *Φιλολογικά Ἀνάλεκτα Ζακύνθου*, Ζάκυνθος 1880, σσ. 118 ἔξ.
69. Πλήρη κατάλογο τῶν ὕμνογραφημάτων τοῦ Ἁγίου Νικοδήμου βλ. ἐν Πρωτ. Κωνσταντίνου Καραϊσαρίδη, *Ὁ Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης καί τό λειτουργικό του ἔργο*, Ἀθήνα 1998, σσ. 211-220.
70. Πλήρη κατάλογο τῶν ὕμνογραφημάτων του βλ. ἐν *Νέον Λειμωνάριον*, περιέχον Μαρτύρια παλαιά καί νέα καί βίους Ὁσίων συλλεχθέντα παρὰ τοῦ ἀοιδίμου Μητροπολίτου ἁγίου Κορίνθου κυρίου Μακαρίου Νοταρᾶ, ... Ἀθανασίου τοῦ Παρίου, ... Νικηφόρου τοῦ Χίου, ἐν Ἀθήναις 1873² καί στίς σσ. 3-6, 7-18, 87-160, 253-288, 416-457. Βλ. ἐπίσης, ἀρχιμ. Γ. Λιαδῆ, *Ὁ ὁσιος Νικηφόρος ὁ Χίος. Τό ἀγιολογικό καί ὕμνογραφικό του ἔργο* (Διδ. Διατριβή), Θεσσαλονίκη 1999.
71. Βλ. *Δίπτυχα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος*, Ἀθήνα 2016, σ. 943.
72. Βλ. *Νέον Λειμωνάριον...* σσ. 7-12.
73. Γιά τόν ἀείμνηστο Γεράσιμο Μικραγιαννανίτη ὑπάρχει πλούσια βιβλιογραφία. Παραθέτουμε ἐνδεικτικῶς: Π. Β. Πάσχου, «*Ἕμνηπὸλος ἐράσιμος...*» *Ὁ Ὑμνογράφος τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, Γεράσιμος Μοναχός Μικραγιαννανίτης*, Ἅγιον Ὄρος 1992. Θεοκλήτου Διονυσιάτου, μοναχοῦ, *Γεράσιμος Μικραγιαννανίτης, Ὑμνογράφος τῆς Μ. τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας*, Θεσσαλονίκη 1997. Χρυσοστόμου Γεωργίου, ἀρχιμ. (νῦν Μητροπολίτου Κίτρους, Κατερίνης καί Πλαταμῶνος), *Ὁ Ὑμνογράφος Γεράσιμος Μοναχός Μικραγιαννανίτης καί οἱ Ἀκολουθίες του σέ Ἁγίους τῆς Θεσσαλονίκης* (Διδασκ. Διατριβή), Θεσσαλονίκη 1995. Τοῦ αὐτοῦ, *Τό ἔργον τοῦ Ὑμνογραφικοῦ Γερασίμου, Μοναχοῦ Μικραγιαννανίτου - Εὐρετήρια* (ἐκδ. Ὁργανισμός Πολιτιστικῆς Πρωτεύουσας τῆς Εὐρώπης), Θεσσαλονίκη 1997. Τοῦ αὐτοῦ, «*Ἕμνητωρ*», ἐν *Τόμος Ἀναμνηστήριος Γέροντος Γερασίμου Μοναχοῦ Μικραγιαννανίτου*, Βέροια 2001, σσ. 143-164. Τοῦ αὐτοῦ, *Μία σήγχρονη μορφή τοῦ Ἁγίου Ὄρους*, Βέροια 2002. Μωυσέως Ἀγιορείτου, Μοναχοῦ, *Μέγα Γεροντικόν ἐναρέτων ἀγιορειτῶν τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος* (ἐκδόσεις Μυγδονία), Θεσσαλονίκη 1984-2000, τ. Γ΄, σσ. 1315-1323.
74. Βλ. *Εἰσαγωγικά*, ἐν *Ὑμνολόγιον τό Χαρμόσουνον. ἤγον Χαιρετιστήριοι οἴκοι εἰς Ἁγίους καί Ἐορτάς τῆς Ἐκκλησίας* (ἐκδοσ. Ἱεράς Μονῆς Σταυροβουνίου), Κύπρος 1995, σσ. α΄- η΄.
75. Ἀθ. Θ. Βουρλιῆ, *Δογματικοθητικά ὄψεις τῆς Ὁρθοδόξου ψαλμωδίας*, σσ. 144-152.
76. Βλ. σχετικῶς τήν προβληματική πού ἀνεπτύχθη στά Πρακτικά τοῦ Β΄ Πανελληνίου Λειτουργικοῦ Συμποσίου Στελεχῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων (Βόλος, 22-25 Ὀκτωβρίου 2000). ἐκδ. Ἀποστολική Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήνα 2003, κυρίως ἀπό τίς εἰσηγήσεις τῶν εἰδικῶν καθηγητῶν Γ. Φίλια καί Γρ. Στάθη, σσ. 171-212.
77. Βλ. περιοδ. «Σύναξις», τεῦχ. Ἰαν. 1982, σ. 58. Πρβλ. Ἀθ. Θ. Βουρλιῆ, *Δογματικοθητικά ὄψεις τῆς Ὁρθοδόξου ψαλμωδίας*, σ. 73, ὑποσ. 209.
78. *Ὡρολόγιον τό Μέγα*, ΚΒ΄ Σεπτ.
79. Ἐνθ΄ ἄνωτ., Α΄ Δεκεμ.
80. Ἐνθ΄ ἄνωτ., Η΄ Δεκεμ.
81. Ἐνθ΄ ἄνωτ., ΙΑ΄ Σεπτεμ.
82. Ἐνθ΄ ἄνωτ., ΣΤ΄ Σεπτεμ.
83. Ἐνθ΄ ἄνωτ., ΙΣΤ΄ Σεπτεμ.
84. Ἐνθ΄ ἄνωτ., Γ΄ Σεπτεμ.
85. Ἐνθ΄ ἄνωτ., ΚΘ΄ Δεκεμ.
86. Ἐνθ΄ ἄνωτ., Κ΄ Δεκεμ.

Ἐγκωμιαστικοί λόγοι Ἁγίων: Ἀπό τό βάπτισμα τοῦ μαρτυρίου στόν ὄσιακό βίο

Τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Βαρνάβα Θεοχάρη

(Εἰσήγηση στό ΙΣΤ΄ Πανελλήνιο Λειτουργικό Συμπόσιο
Στελεχῶν Ἱ. Μητροπόλεων, Λαμία, 19-21 Σεπτεμβρίου 2016)

Σεβασμιώτατοι,

Ελλογιώτατοι,

Σεβαστοί Πατέρες καί ἀγαπητοί ἀδελφοί,

νώθω ἐκ προοιμίου τήν ἀνάγκη νά εὐχαριστήσω τόν Σεβασμιώτατο καί περινούστατο Πρόεδρο τῆς Εἰδικῆς Συνδικῆς Ἐπιτροπῆς Λειτουργικῆς Ἀναγεννήσεως, Μητροπολίτη Καισαριανῆς, Βύρωνος καί Ὑμηττοῦ κ. Δανιήλ, καθώς καί τά Μέλη Αὐτῆς γιά τήν τιμή νά προτείνουν πρός τήν Ἱερά Σύνοδο τήν ἐλαχιστότητά μου προκειμένου νά ἀναλάβει τήν εἰσήγηση αὐτή, τόν Μακαριώτατο Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος κ. Γερῶνυμον καί τήν περί Αὐτόν Ἱερά Σύνοδο γιά τήν ἔγκριση καθώς καί τόν Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Φθιώτιδος κ. Νικόλαον διά τήν ἀβραμαϊάν φιλοξενίαν.

Εἰσήγηση ἐπί τῶν ἐγκωμιαστικῶν λόγων γιά τοὺς μάρτυρες, τοὺς ἁγίους καί τοὺς φωτισμένους ἀσκητές τῆς Ἐκκλησίας μας δέν εἶναι εὐκόλη, λόγω τῆς εὐρύτητας τοῦ θέματος καί τῆς μακραίωνης ἐξελίξεως τοῦ ἐν λόγω φιλολογικοῦ εἴδους. Γι' αὐτό προτιμήσαμε νά περιορισθοῦμε στοὺς ἐπτὰ πρώτους αἰῶνες, περίοδο κατά τήν ὁποία ἐτέθησαν οἱ βάσεις γιά ὅλες τίς μεταγενέστερες συλλογές ἀγιολογικῶν κειμένων, καθώς, κατά τήν ἐν λόγω περίοδο, συνεγράφησαν ἔργα μέ ἀξιόπιστη ἱστορική ἀκρίβεια, ἀφοῦ οἱ συντάκτες αὐτῶν εἴτε γνῶριζαν προσωπικά τοὺς ἁγίους, μάρτυρες καί ὁσίους στοὺς ὁποίους ἀναφέρονταν οἱ λόγοι τους εἴτε ἀντλήσαν πληροφορίες ἀπό τό στενό τους κύκλο. Ἡ ἱστορική ἀξιόπιστία αὐτῶν τῶν κειμένων, καθώς καί τό ἐκκλησιαστικό κῦρος τῶν συγγραφέων τους τά κατέστησαν σημεῖο ἀναφορᾶς γιά τήν μεταγενέστερη ἀγιολογία. Ἐκ παραλλήλου θά ἀναφερθοῦμε στή σημασία τῶν ἱστορικῶν συγκυ-

ριῶν πού ἐπέβαλαν τήν πρόταξη συγκεκριμένων προτύπων, τόσο στό ποιμνιο ὅσο καί στό περιβάλλον τῶν Ἐθνικῶν, προκειμένου αὐτοί νά μεταστραφοῦν στήν ἀληθῆ πίστη.

Οἱ Ἐγκωμιαστικοί λόγοι ἀποτελοῦν ἰδιαίτερο φιλολογικό εἶδος τῆς Ρητορικῆς, ἡ ὁποία χωρίζεται σέ δύο περιόδους. Ἡ πρώτη, αὐτή τῆς ἀρχαίας Σοφιστικῆς¹, καθιερώθηκε ἀπό τοὺς σοφιστές, κυρίως τόν Γοργία (ιδρυτὴ τῆς Ἐπιδεικτικῆς) καί τόν Πρωταγόρα (πατέρα τῆς Ἐρειστικῆς), στοὺς ὁποίους ὁ Πλάτων ἄσκησε ἔντονη κριτική γιά τή διαβρωτική τους δράση σέ δύο διαλόγους του (*Πρωταγόρας*, *Σοφιστής*), ὅπου πραγματεύεται τό περί ρητορικῆς ζήτημα. Ὁ Πλάτων δέν διστάζει νά τή διακρίνει στή «σοφιστικὴ ρητορικὴ», ἡ ὁποία στηρίζεται στή ψευδαίσθηση, καί στή «φιλοσοφικὴ ρητορικὴ», ἡ ὁποία εἶναι καί ἡ ἀληθής². Ὁ Ἀριστοτέλης ἀφιέρωσε δύο ἔργα του (*Ποιητικὴ*, *Ρητορικὴ*) ἐπὶ τοῦ ζητήματος, θεωρώντας πάντως τήν Ρητορικὴ ὡς ἀνεξάρτητη ἐπιστήμη ἀπὸ τήν Φιλοσοφία³. Ἡ β' περίοδος τῆς Ρητορικῆς, πού ὀνομάζεται *δεύτερη Σοφιστικὴ*, ἐγκαινιάστηκε μέ τόν ἀπτικό ρήτορα Αἰσχίνη περί τό 330 π.Χ. καί συνεχίσθηκε μέχρι τόν 5ο μ.Χ. αἰῶνα. Ὅπως παρατηρεῖ λίαν εὐστόχως ὁ Παν. Χρήστου, μέ τήν ἐπικράτηση τῆς αὐτοκρατορικῆς ἀπολυταρχίας καί τῆς δεσποτείας τοῦ Διοκλητιανοῦ καί τῶν διαδόχων του, ἡ δημόσια ρητορεία δέν μποροῦσε πλέον ὡς προϊόν τοῦ ἐλευθέρου λόγου παρά νά παρακμάσει⁴. Τό μόνο εἶδος πού συνέχισε νά ἀνθεῖ ἦταν οἱ *πανηγυρικοὶ λόγοι*⁵, καθιερωθέν ἤδη ἀπὸ τήν ἐποχὴ τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος καί διακρινόμενο σχηματικά σέ τρεῖς ὑποκατηγορίες: α) στοὺς ἀναφερόμενους σέ ζῶντες λόγους (*ἐγκώμιον*), β) σέ τεθνεῶτες (*ἐπικήδειοι* ἢ *ἐπιτάφιοι* λόγοι) καί

γ) πρὸς τοὺς Θεοὺς (ῥυμνοί)⁶. Στὴ δευτέρη κατηγορία ἀνήκουν οἱ ἐγκωμιαστικοὶ λόγοι τῶν χριστιανῶν συγγραφέων καὶ Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ὁποῖοι, ἰδιαίτερα ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς ἀναγνώρισης τοῦ Χριστιανισμοῦ ὡς ἐπίσημης θρησκείας τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, θά ἀναπτύξουν τὸ ἐν λόγῳ εἶδος ὡς μέσο προβολῆς τοῦ ἐν Χριστῷ ἐνάρετου βίου.

Δύο εἶναι οἱ βασικὲς, ποιμαντικῆς φύσεως, λειτουργικῆς τῶν Ἐγκωμίων καὶ γενικώτερα τῶν Βίων ἀγίων: Ἡ μίμηση καὶ ἡ μνήμη. Ὁ ἴδιος ὁ Θεάνθρωπος ἔδωσε τὸ μέτρο μιμήσεως γιὰ τοὺς ἐν Χριστῷ πιστοὺς μέ τὰ κάτωθι λόγια: «ὑπόδειγμα γὰρ δέδωκα ὑμῖν, ἵνα καθὼς ἐγὼ ἐποίησα ὑμῖν, καὶ ὑμεῖς ποιῆτε» (Ἰωάν. 13, 15). Τὸ δὲ ὑπόδειγμα πού ὑπέδειξε ὁ Χριστὸς στοὺς πιστοὺς εἶναι αὐτὸ τῆς θυσίας. Ἔτσι, ἐνωρίτατα οἱ μάρτυρες θεωρήθηκαν τὸ πρότυπο τοῦ πραγματικοῦ μιμητῆ τοῦ Χριστοῦ, ἐνῶ ταυτόχρονα ἀναπτύχθηκε ἡ θεολογία τοῦ μαρτυρίου, ἰδίᾳ κατὰ τὴ διάρκεια τῶν διωγμῶν. Ἔτσι, ὁ Ὁριγένης στὸν Προτρεπτικὸν λόγον εἰς μαρτύριον λέγει: «Καὶ νῦν δὲ φανείτω, εἰ, ἄραντες ἑαυτῶν τὸν σταυρόν, τῷ Ἰησοῦ ἠκολουθήσαμεν· ὅπερ γέγονεν, εἰ ζῆ ἐν ἡμῖν ὁ Χριστός. Εἰ θέλομεν ἡμῶν σῶσαι τὴν ψυχὴν, ἵνα αὐτὴν ἀπολάβωμεν κρείττονα ψυχῆς, μαρτυρίῳ ἀπολέσωμεν αὐτήν»⁷. Οἱ μάρτυρες ἐθεωρεῖτο ὅτι παρέδρουν στοὺς οὐράνιο θυσιαστήριον καὶ εἶχαν διακονικὸ ἔργο γιὰ τὴ ζωσα ἐκκλησία⁸. Ἔτσι, θεωρούμενοι ὡς ἀθηντικοὶ μιμητὲς τοῦ σταυρωθέντος Θεανθρώπου, ἐνωρίτατα ἐτιμῶντο τὴν ἡμέρα τοῦ μαρτυρίου τους ἀπὸ τίς τοπικὲς Ἐκκλησίαις, ἡ δὲ μνήμη τους ταυτιζόταν μεταγενέστερα μέ τὴν μίμηση αὐτῶν. Κατὰ τὸν ἅγιον Γρηγόριο Νύσσης, στὸν λόγον του *Εἰς τὸν ἅγιον Στέφανον τὸν πρωτομάρτυρα*, ἡ μνήμη τῶν ἀγίων σημαίνει ζῆλο γιὰ μίμηση τῶν ἀρετῶν αὐτῶν: «ὡς ἐνὶ τούτῳ ταῖς μνείαις τῶν ἀγίων κοινωνεῖν ἀξιούμεθα, ἐν τῷ τὰς ἐκείνων ἀρετὰς μιμεῖσθαι καὶ ζηλοῦν»⁹. Ἡ προτροπὴ γιὰ ταύτιση τῆς μνήμης τῶν μαρτύρων μέ τὴ μίμηση τοῦ βίου τους εἶναι πολὺ συχνὴ καὶ στοὺς λόγους τοῦ ἁγίου Ἰωάννη Χρυσοστόμου¹⁰. Εἶναι ἱστορικὰ ἀδιαμφισβήτητο, ὅπως σημειώνει ὁ Βλ. Ἰ. Φειδᾶς, ὅτι «ἀπὸ τὸν Β΄ αἰῶνα κάθε τοπικὴ Ἐκκλησία ἐόρταζε τὴν ἡμέραν τῶν μαρτύρων, ἥτοι τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου τῶν μαρ-

τύρων τῆς κατὰ τοὺς διωγμούς. Τὴ μαρτυρία αὐτὴ παρέχει ἤδη τὸ Ἱστορικὸν Πολυκάριον... Ἡ τιμὴ τῶν μαρτύρων κατὰ τὴν ἡμέραν γενεθλίου τὸν Γ΄ αἰῶνα»¹¹.

Ταυτόχρονα μέ τὴ θεολογία τοῦ μαρτυρίου, σὲ πολλὰς δὲ περιπτώσεις καὶ ἐνωρίτερα ἀπὸ αὐτήν, ἀναπτύχθηκαν οἱ Πράξεις μαρτύρων, ὅπως συνάγεται ἀπὸ τὸ *Μαρτύριον τοῦ ἁγίου Πολυκάριου Σμύρνης*¹², ἡ σύνταξη τοῦ ὁποῦοιο τοποθετεῖται περὶ τὸ 156¹³ καὶ ἀποδίδεται στὸν Εὐάρεστο Σμύρνης. Στὸ *Μαρτύριον* περιγράφεται ἡ ἱερὴ συνήθεια νὰ συνάγονται οἱ Χριστιανοὶ καὶ νὰ ἐορτάζουν τὴν μνήμη τοῦ μάρτυρα ἤδη ἀπὸ τὸν Β΄ αἰῶνα. Ὅπως σημειώνει ὁ ἀείμνηστος πατριολόγος Στ. Παπαδόπουλος: «Τὸ *Μαρτύριον τοῦ Πολυκάριου*, πού ἴσως δὲν εἶναι τὸ ἀρχαιότερον, ἔγινε κυριολεκτικὰ τὸ θεμέλιον τῆς μαρτυρολογίας καὶ ἴσχυσε πράγματι ὡς πρόγραμμα στήν ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, ὅσον ἀφορᾷ τοὺς μάρτυρες καὶ τὴν τιμὴν τους»¹⁴. Συνεπῶς, τὸ ἐν λόγῳ ἔργο χρησίμευσε ὡς πρότυπο γιὰ μεταγενέστερες ἀγιολογίαις καὶ μαρτυρολογίαις, εἶδη πού γνώρισαν μεγάλη ἀνθησὴ ἰδίᾳ μετὰ τὴν ἀναγνώριση τοῦ Χριστιανισμοῦ ὡς ἐπίσημου θρησκείας. Ἀξίζει πάντως νὰ σημειωθῆ, ὅτι πολλὰς φορὲς τὰ *Μαρτυρολόγια* πού συνετάχθησαν μεταγενέστερα τῆς ἐποχῆς τῶν διωγμῶν ἀπὸ συγγραφεῖς πού ἀναφέρονται σὲ ἀγνώστους ἢ ἀσήμους μάρτυρες, δὲν ἔχουν τὴν ἴδια ἱστορικὴ ἀξιοπιστία. Κι αὐτὸ γιὰ αὐτὴν τὴν περίπτωσιν ὁ ἀγιογράφος ἀκολουθεῖ συνήθως ἕνα συγκεκριμένο σχῆμα ἀφήγησιν (ὁ μάρτυρας, ὁ αὐτοκράτορας, ὁ διοικητὴς, οἱ βασανιστὲς καὶ οἱ δῆμοι, καθὼς καὶ πληροφορίες γιὰ τοὺς ἀτόπιους μάρτυρες πιστοὺς). Ἡ ἀφήγησιν πολλὰς φορὲς διανθίζεται μέ ἐπουσιώδεις σκηνὲς ἀντλημέναις ἀπὸ τὴν μυθολογία ἀνατολικῶν λαῶν τῆς ἐποχῆς, ὅπως π.χ. πάλη μέ δράκοντα ἢ θαυματουργικὴ ἐπιβολὴ σὲ θηρία, ὑπεράνθρωπη ἀντοχὴ σὲ φορικτὰ βασανιστήρια κ.ἄ. μέ σκοπὸ νὰ κάνουν ἀκόμη πιὸ θαυμαστοὺς τοὺς βίους τῶν μαρτύρων καὶ τῶν πρώτων ἀγίων τῆς Ἐκκλησίας.

Πρέπει νὰ σημειώσουμε ὅτι οἱ Βίοι μαρτύρων ἦταν ἰδιαίτερα διαδεδομένοι ἀπὸ τὸ β΄ ἡμισυ τοῦ Β΄ αἰῶνος μέχρι τὸ α΄ ἡμισυ τοῦ Δ΄ αἰῶνα, καθ' ὅλην δηλαδὴ τὴν περίοδο τῶν ἀπηνῶν διωγμῶν πού γνώρισε ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους αὐτο-

κράτορες. Κατά τή γνώμη μας, οί βίοι τῶν μαρτύρων συνεγράφησαν ὄχι μόνο γιά νά λειτουργήσουν ὡς πρότυπα τῆς στάσεως πού ἔπρεπε νά τηρήσουν οί πιστοί κατά τή διάρκεια τῶν φοβερῶν αὐτῶν δοκιμασιῶν, ἀλλά ταυτόχρονα ἀποτελοῦσαν καί μία ἔμμεση ἀπάντηση στό μεγάλο ἐκκλησιολογικό πρόβλημα πού ἔθεσαν οί πεπτωκότες (*Lapsi*). Κατά τόν Β' αἰῶνα καί τίς ἀρχές τοῦ Γ' αἰῶνα, οί ἀποστάτες πρῶην Χριστιανοί πού θυσιάσαν στά εἰδῶλα, ἀκόμη καί ἂν μετανοοῦσαν ἐκ τῶν ὑστέρων, δέν γίνονταν δεκτοί στούς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας καί δέν μποροῦσαν νά συμμετάσχουν στή θεία Εὐχαριστία, καθῶς ἡ εἰδωλολατρία ἐθεωρεῖτο ἕνα ἀπό τά τρία παραπτώματα πού ἐπέφερε ἐκδίωξη ἀπό τό σῶμα τῆς Ἐκκλησίας. Εἰδικότερα, ἀπό τόν διωγμό τοῦ Δεκίου (250-251) καί τό διάταγμα πού ἐπέβαλε τίς θυσίες καί τό δημιουργηθέν Νοβατιανό σχίσμα (251) ἕως τόν διωγμό τοῦ Διοκλητιανοῦ (303) καί τό προκληθέν σχίσμα τοῦ Δονάτου (311), ἡ μαστιζομένη Ἐκκλησία προέβαλλε τό πρότυπο τοῦ μάρτυρα. Γι' αὐτόν τόν λόγο, στήν περίοδο τῶν τριῶν πρώτων αἰῶνων, λόγω τῶν ιστορικῶν συνθηκῶν πού ἐπικρατοῦσαν στή διωκόμενη Ἐκκλησία διαδόθηκαν οί *Πράξεις τῶν Μαρτύρων* (*πρακτικά δικῶν μαρτύρων- Acta, Gesta*)¹⁵, Τά Πάθη ἢ Μαρτύρια, ὅπως κατεγράφησαν ἀπό αὐτόπτες ἢ αὐτήκοους μάρτυρες (*Passiones*)¹⁶ καί τά πρώτα *Μαρτυρολόγια* τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουλιανοῦ. Πρέπει πάντως νά τονίσουμε, ὅπως εἴπαμε καί ἀνωτέρω, ὅτι ὅσο λιγότερο εἶναι τό χρονολογικό χάσμα πού χωρίζει τόν ἀγιολόγο ἀπό τό μάρτυριο, τόσο μεγαλύτερη εἶναι ἡ ιστορική του ἀξιοπιστία.

Μεγάλη ἀνθηση παρουσίασαν οί βίοι ἁγίων ἰδιαίτερα κατά τόν 4ο αἰῶνα, οί δέ Πατέρες, οί ὁποῖοι ἀσχολήθηκαν μέ αὐτό τό εἶδος, ἦταν φυσικό νά ἐπηρεάσουν ὅλους τούς μεταγενέστερους ἀγιογράφους, ὡς ἐκκλησιαστικές καί θεολογικές αὐθεντίες τῆς ἐποχῆς. Ἔτσι, ὁ Μ. Ἀθανάσιος θεωρήθηκε ὁ πρῶτος πού συνέγραψε περί τό 357 καί καθιέρωσε τό φιλολογικό εἶδος τοῦ Βίου ἁγίων μέ τό ἔργο του *Βίος καί πολιτεία τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἀντωνίου*¹⁷. Κατ' οὐσίαν ἐπρόκειτο γιά ἔργο-ἀπάντηση στήν ἐπιθυμία (*ἐπίταγμα*) κάποιων μοναχῶν τῆς Δύσεως νά μάθουν περισσότερα γιά τόν βίο τοῦ ἁγίου αὐτοῦ ἀναχωρητῆ, συνεπῶς

ὁ Βίος εἶχε τόν χαρακτήρα ἔργου πού ἀποσκοποῦσε στήν προβολή τοῦ ἀσκητικοῦ βίου, τόν ὁποῖο διῆγε ὁ ἅγιος Ἀντώνιος. Ταυτόχρονα, τό ἐν λόγω ἔργο πρέπει νά θεωρηθῆ ὡς εἰσαγωγή στόν ἀσκητισμό καί στόν κόσμο τῆς ἐρήμου, ἀπευθυνόμενο σέ δύο διαφορετικά ἀκροατήρια, τόσο πρὸς τούς μοναχοὺς τῆς Αἰγύπτου, τῆς Παλαιστίνης καί τῆς Συρίας, ὅσο καί πρὸς τούς πιστοὺς τῶν ἀστικῶν κέντρων πού βίωναν τούς ἔντονους ρυθμούς τῶν πόλεων τῆς ἐποχῆς καί αἰσθάνονταν ἔλξη ἀπό τό νεοεμφανισθέντα μοναχισμό τῆς ἐρήμου¹⁸. Μολονότι ὁ Μ. Ἀθανάσιος εἶχε συναντήσει πολλάκις τόν ἅγιο ἀναχωρητῆ, φρόντισε νά ἀντλήσει περισσότερες λεπτομέρειες γιά τόν βίο του ἀπό τόν ἐπίσκοπο τῆς περιοχῆς ὅπου ἔδρασε, τόν Σεραπίωνα Θμουέως. Ὁ συνδυασμός τῆς προσωπικῆς ἐμπειρίας μέ τίς μαρτυρίες καί ἄλλων πού εἶχαν συναναστραφῆ μέ τόν ἅγιο ἔδωσε ἀκόμη μεγαλύτερη ἀξιοπιστία στό ἔργο, μέ ἀποτέλεσμα ἤδη τό 380 νά ἔχει διαδοθεῖ σέ ὅλον τόν τότε γνωστό κόσμο¹⁹ καί ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος νά τό ἀποκαλεῖ «*νομοθεσίαν ἐν πλάσματι διηγήσεως*»²⁰. Βέβαια, πρέπει νά σημειωθεῖ ὅτι σχεδόν εἴκοσι χρόνια μετά ἀπό τόν θάνατο τοῦ ἱδρυτοῦ τοῦ κοινοβιακοῦ μοναχισμοῦ ἁγίου Παχωμίου, ἦτοι τό 346, εἶχε κυκλοφορήσει ὁ Βίος του²¹, ὁ ὁποῖος παρά τήν μεγάλη ἀνταπόκριση καί τήν μετάφρασή του σέ διάφορες γλῶσσες, δέν ἔφθασε ποτέ τήν τεράστια ἐπίδραση τοῦ Βίου τοῦ Μεγάλου Ἀντωνίου, τόσο λόγω τῆς θεολογικῆς αὐθεντίας τοῦ συντάξαντος αὐτόν Μεγάλου Ἀθανασίου, ὅσο καί τοῦ ἴδιου τοῦ Μεγάλου Ἀντωνίου, ὁ ὁποῖος παρουσιάζεται ὡς ὑπόδειγμα ὀλοκληρωτικῆς ἀφιέρωσης στόν Θεό. Ἡ σημαντικότερη ἐπίδραση πού ἄσκησε ὁ Βίος τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου καταφαίνεται, ὅπως θά δοῦμε, ἀπό τίς ἐπιδράσεις πού ἄσκησε σέ ὅλα τά μεταγενέστερα κείμενα ἱστορικῶν μοναχῶν.

Οἱ Καππαδόκες πατέρες εἶναι αὐτοί πού θά δώσουν νέα ὄθηση στοὺς ἐγκωμιαστικούς λόγους, καθῶς, χάρι στή σπάνια θύραθεν παιδεία τους ἀποδεικνύονται ἐξοικειωμένοι ὅσο κανεῖς μέ αὐτό τό εἶδος λόγου, κληρονομιά ὅπως εἶδαμε τῶν ἀπτικῶν ρητόρων. Ἔτσι, συνέγραψαν δεκαεπτὰ ἐγκωμιαστικούς λόγους (τέσσαρες ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, πέντε ὁ Μ. Βασίλειος καί ὀκτώ ὁ Γρη-

γόριος Νύσσης). Μεγάλος αριθμός τών λόγων τους αναφέρονται σέ μάρτυρες πού έτελειώθησαν στήν Καππαδοκία, π.χ. ό Μ. Βασίλειος στους Γόρδιο²², Μάμαντα²³, Ίουλίττα²⁴, Βαρλαάμ²⁵, ό Γρηγόριος Νύσσης στόν μάρτυρα Θεόδωρο²⁶, αλλά και τόν Στέφανο τόν πρωτομάρτυρα²⁷ και τόν Έφραϊμ τόν Σύρο²⁸ πού δέν είχαν σχέση μέ τήν τοπική εκκλησία. Προφανώς πρόκειται γιά λόγους πού εκφωνήθηκαν κατά τήν ημέρα μνήμης τους.

Στήν πλειονότητα όμως τών λόγων τους έγκωμιάζουν τόν όσιακό έν Χριστώ βίο προσώπων προερχομένων είτε από τόν στενό οικογενειακό είτε από τόν ευρύτερο κοινωνικό τους κύκλο. Αυτά τά πρόσωπα δέν είναι πλέον μάρτυρες, ούτε μεγάλοι αναχωρητές ή άσκητές. Πρόκειται γιά σημαίνοντα πρόσωπα τής κοινωνίας, τά όποια, ένω μπορούσαν νά διάγουν άνετο βίο, προτίμησαν νά ακολουθήσουν τόν ένάρετο χριστιανικό βίο και νά ένσαρκώσουν τό πρότυπο τής θυσιαστικής αφιέρωσης στόν Θεάνθρωπο. Έτσι, ό άγιος Γρηγόριος Νύσσης, άδελφός του Μ. Βασιλείου, συνέγραψε έγκωμιαστικούς λόγους, οι όποιοι έγιναν σημείο αναφοράς του είδους και γιά τούς μεταγενέστερους εκκλησιαστικούς συγγραφείς. Κάτοχος τής θύραθεν παιδείας και έχοντας εμπλακεί λιγότερο ενεργά από τόν άδελφό του στόν εκκλησιαστικό βίο, αφιερώνεται στή συγγραφή, μεταξύ άλλων και τών έμβληματικών γιά τό είδος τους έργων *Είς τόν Βίον του άγιου Γρηγορίου Νεοκαισαρείας του Θαυματουργού*²⁹ και τό *Είς τόν Βίον τής όσίας Μακρίνης άδελφής του Μεγάλου Βασιλείου*³⁰. Τό τελευταίο του έργο τό συνέγραψε γιά τόν μοναχό Όλυμπιόδωρο, μέ τόν όποιο ταξίδεψε γιά νά συμμετάσχη στή Σύνοδο τής Άντιοχείας. Του άφηγήθηκε τήν ιστορία τής άδελφής του, ύποσόμενος νά του τήν άποστείλει γραπτώς άργότερα, όπερ και έγινε, προβάλλοντας έτσι τόν κατά Χριστό βίο τής οικογένειάς του έν γενεί. Στό ίδιο πλαίσιο έντάσσεται και τό έργο του *Βίος του Γρηγορίου του Θαυματουργού*, καθώς κι εκείνος καταγόταν από τήν ιδιαίτερη πατρίδα τής οικογένειας του Γρηγορίου Νύσσης, ήτοι τήν Καππαδοκία, ένω ή γιαγιά του, Μακρίνα ή πρεσβυτέρα, γνώριζε προσωπικά τόν άγιο και ύπήρξε ή κύρια πηγή του έν λόγω βίου. Η σύνδεση ένός άγιου μέ τήν οικογένεια

του συγγράφου τόν βίο αυτού άποτελεί κοινό χαρακτηριστικό του είδους γενικότερα. Αυτό ισχύει και στήν περίπτωση του άγιου Γρηγορίου Θεολόγου, ό όποιος μεταξύ τών Λόγων του έχει συγγράψει και έξι επικηδείους λόγους, από τούς όποιους οι τρεις συνετάχθησαν μεταξύ 369 και 374 και είναι αφιερωμένοι σέ άτομα τής οικογενείας του: τόν πατέρα του άγιου Γρηγορίου³¹, τόν άδελφό του Καισάριο³² και τήν άδελφή του Γοργονία³³, ένω ένας λόγος (*Λόγος ΜΓ΄*) είναι αφιερωμένος στόν άδελφικό του φίλο Μ. Βασίλειο³⁴. Στους επικηδείους αυτούς λόγους ό άγιος Γρηγόριος Θεολόγος παραθέτει πολλά στοιχεία του βίου τους, καθώς έζησε μαζί τους γιά μεγάλο χρονικό διάστημα, ιδιαίτερα μέ τόν έν Χριστώ άδελφό του Μ. Βασίλειο.

Περί τό 420 ό Παλλάδιος, επίσκοπος Έλενουπόλεως, θά επαναφέρει τό πρότυπο του άσκητή-μοναχού συγγράφοντας τήν *Λαυσαϊκή ιστορία*³⁵, έργο στο όποιο περιγράφει ιστορίες διαφόρων μορφών του μοναχισμού τής Αιγύπτου και τής Παλαιστίνης, όπως τίς κατέγραψε ό ίδιος σέ ταξίδι του στίς περιοχές αυτές. Τό έργο συνέγραψε και αφιέρωσε ό Παλλάδιος στόν Λαύσο, αρχιθαλαμηπόλο του Θεοδοσίου Β΄, ό όποιος ήθελε συλλογή βίων άσκητών μέ «οίκουμενικό» χαρακτήρα, πού νά μπορεί δηλαδή νά αναγνωσθή άπ΄ άκρη εις άκρη στήν αυτοκρατορία³⁶. Πρόκειται γιά βιογραφίες μοναχών πού γνώρισε ό ίδιος ό Παλλάδιος ή από μαρτυρίες πού άντλησε από άλλους μοναχούς. Κατά τόν Δημ. Τσάμη πρόκειται γιά έργο «στό όποιο διαφαίνεται ή επίδραση του *Ευάγγριου, του βίου του Μ. Άντωνίου και σχετικών έλληνιστικών κειμένων και διακρίνεται γιά τήν ειλικρίνεια τών άφηγήσεών του. Έτσι δέν διστάζει νά αναφέρει άδυναμίες και άποστασίες μοναχών, καθώς και τά πάθη τους ...Τό Λαυσαϊκό περιέχει μόνο γεγονότα και ιστορίες και όχι θεωρία του μοναχικού βίου*». Η τελευταία μάλιστα μορφή άσκητή πού παρουσιάζει στο κεφάλαιο 70 νά πολεμά έναντίον τών δαιμόνων και τών πειρασμών φαίνεται ότι είναι ό ίδιος ό Παλλάδιος³⁸. Η άμεσότητα τής άφήγησης τής Λαυσαϊκής Ιστορίας άνέδειξε τό έργο σέ ένα από τά πιό διαδεδομένα αναγνώσματα καθ΄ όλη τή διάρκεια τής βυζαντινής περιόδου, ένω ό ίδιος ό Παλλάδιος θεωρή-

θηκε ως σημείο αναφοράς για τό εν λόγω είδος από όλους τούς μεταγενέστερους συγγραφείς αγιολογιών.

Ο Θεοδώρητος Κύρου (393-460) συνέγραψε επίσης συλλογή σύντομων βιογραφιών του συριακού άσκητισμού, υπό τόν τίτλο Φιλόθεος Ίστορία (*Historia religiosa*) ή Άσκητική πολιτεία. Όρισμένες ιστορίες άσκητών συνδέονται άμεσα με την οικογένεια του Θεοδώρητου Κύρου. Πράγματι, στά πρώτα είκοσι κεφάλαια της πραγματείας περιέχονται οι βίοι άσκητών πού είχαν σχέση με την οικογένειά του και τόν ίδιο. Έτσι, αποδίδει την ίδια την γέννησή του στον άγιο Μακεδόσιο, ό οποίος ευλόγησε την μητέρα του, πού προσπαθούσε επί ματαίω για χρόνια νά αποκτήσει παιδί, για νά συλλάβει εν τέλει τόν συγγραφέα, τό όνομα του οποίου σημαίνει δώρο Θεού⁴⁰. Η μητέρα του συνήθιζε νά επισκέπτεται έρημίτες της περιοχής με τή συντροφιά του Θεοδώρητου. Ο συγγραφέας θυμάται νά κάθεται στά γόνατα του άγιου Πέτρου Γαλατείας, ό οποίος τόν τάιζε με σταφύλια (κεφ. 9): «Πολλάκις δέ με τοῖς γόνασιν επικαθήσας, σταφυλή με και ἄρτω διέθρεψε. Πείραν γάρ αὐτοῦ τῆς πνευματικῆς χάριτος ἡ μήτηρ δεξαμένη, ἅπαξ με τῆς ἑβδομάδος ἐκάστης τρυγᾶν ἐκείνην τήν εὐλογίαν ἐκέλευε»⁴¹. Άλλοῦ αναφέρεται στή χρήση τῆς θαυματουργῆς του ζώνης, με τήν οποία γιάτρευε άσθένειες⁴², ἡ πάλι παρουσιάζει τόν άγιο Συμεών Στυλίτη νά τόν σώζει τήν τελευταία στιγμή από ένα ανεξέλεγκτο πλήθος πού προσπαθοῦσε νά πλησιάσει τόν άγιο⁴³.

Στήν περίπτωση του Κυρίλλου Σκυθοπολίτη (†559), στον οποίο αποδίδονται έπτά βίοι άγιων τῆς Παλαιστίνης⁴⁴, έχουμε συνδυασμό συλλογῆς αποσπασματικῶν βιογραφιῶν, ἡ ακόμη και έκτενῶν βίων στήν περίπτωση τῶν άγιων Εὐθυμίου, Σάββα και Ἰωάννη Ἡσυχαστοῦ. Ο συγγραφεύς συνεδέθη προσωπικῶς και με τούς τρεῖς άγίους. Ο άγιος Σάββας γνώριζε τήν οικογένεια του Κυρίλλου, διό και όταν έπεσκέφθη τήν Σκυθόπολη ευλόγησε τόν Κυρίλλο πού ἦταν ακόμη παιδί και τόν επέλεξε για μέλλοντα μαθητή του, κίνηση πού σημάδεψε τή ζωή του συγγραφέα: «Ἐμέ δέ παῖδα ὄντα και μετὰ του πατρὸς εὗρεθέντα και τοῖς του θείου πρεσβύτου, ποσιν προσπεσόντα, εὐλόγησας ὁ άγιος γέρον και αναστήσας και πε-

ριπτυξάμενος τῷ μεν ἐμῷ πατρὶ ἔφη: Οὗτος ὁ παῖς ἀπό του νῦν ἐμός μαθητῆς ἐστι και τῶν τῆς ἐρήμου πατέρων υἱός. Εἶπε δε και τῷ μητροπολίτη (Θεοδόσιος): Κύριος ὁ μέγας, τοῦτον ἐγὼ σοι παρατήθιμι τὸν παῖδα· πρόσεχε αὐτῷ. Ὅτι χρῆζω αὐτοῦ»⁴⁵. Όταν αποφάσισε σέ νεαρή ἡλικία νά μονάσει στήν Ἱερουσαλήμ, ἡ μητέρα του του συνέστησε νά ὑπακούει στον Ἰωάννη Ἡσυχαστή. Αντίθετα ὁμως με τίς προτροπές της κατευθύνθηκε πρὸς τίς μονές πού βρίσκονταν κοντά στον ποταμό Ἰορδάνη, ὁπότε και άσθένησε βαριά. Τότε, του παρουσιάσθηκε στον ὕπνο του ὁ άγιος Ἰωάννης ὁ Ἡσυχαστής και τόν προέτρεψε νά καταφύγει στήν μονή του Ἁγίου Εὐθυμίου, ὅπερ και ἔπραξε: «...φαίνεται μοι καθ' ὕπνου ὁ πεφωτισμένος οὗτος γέρον οὕτω μοι λέγων. Παρακούσας μοι τῆς ἐντολῆς ἱκανῶς ἐπαιδεύθης· ἀλλά νῦν αναστάς εἰσελθε εἰς τήν Ἱερικῶν και εὗρίσκεις Γερόντιόν τινα μοναχόν εἰς τό ξενοδοχεῖον τῆς μονῆς του ἄββᾶ Εὐθυμίου. Ἀκολούθησον αὐτῷ εἰς τήν μονήν και σώζει»⁴⁶. Αργότερα, ὁ Κυρίλλος ἐγκαταστάθηκε στήν Νέα Λαύρα πού εἶχε ιδρύσει ὁ άγιος Σάββας και συνέταξε τούς βίους τῶν άγιων. Οι προσωπικές του λοιπόν ἐμπειρίες περιελήφθησαν στους βίους τῶν εν λόγω άγιων. Έτσι στον Βίο του άγιου Εὐθυμίου ὁ Κυρίλλος αναφέρει ὅτι στήν μονή του άγιου ὅπου μόνασε τήν πρώτη περίοδο εἶχε γίνει ὁ ἴδιος μάρτυς τῶν θαυμάτων πού ἐπιτελέσθηκαν μετὰ από τόν θάνατο του άγιου: «Ταῦτα ὀλίγα ἐκ πολλῶν ἀναλεξάμενος ἀνεγραψάμην, ἅπερ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἑώρακα, συνάψας αὐτὰ τοῖς ἐξ ἀκοῆς ἀναγραφεῖσι περὶ τῆς ἐν σαρκὶ πολιτείας του πατρὸς ἡμῶν πρὸς τό γνῶναι τούς τε ἐντυγχάνοντας και τήν ὁσιότητα τήν σὴν τῆς παρεδρευούσης τῆ Εὐθυμίου θήκη θείας χάριτος δύναμιν και ἀναλογίσασθαι ὅτιπερ μαρτυρεῖ τῆ λαμπρότητι τῆς ἐκείνου ἐν σαρκὶ πολιτείας τὰ μετὰ τήν αὐτοῦ κοίμησιν ἐνεργούμενα θαύματα»⁴⁷. Στον Βίο του άγιου Σάββα αναφέρεται με δέος στήν ἐπιλογή του από τόν άγιο, ὅταν ἦταν ακόμη μικρό παιδί, νά τόν κάνει μαθητή του. Παρόμοια, στον Βίο του άγιου Εὐθυμίου, ὁ Κυρίλλος αναφέρεται ἐκτενῶς στό ὄνειρο πού εἶδε τόν άγιο και καθ' ὑπόδειξή του μπόρεσε νά ιαθεῖ, συγκαταλέγοντας ἔτσι τήν περίπτωση μεταξύ τῶν ἄλλων θαυμάτων του άγιου. Ἄξιζει νά σημειωθεῖ ὅτι ὁ Κυρίλλος Σκυθοπολίτης

μέ τη συγγραφή του ἐν λόγῳ ἔργου ἀποσκοπεῖ στή διάδοσή του στό ποιῖνιο, γι' αὐτό καί δίδει κάποιες «ὀδηγίες» στούς ἀναγνώστες του γιά τό πῶς πρέπει νά τό χρησιμοποιήσουν εἴτε κατά τή δημόσια εἴτε κατά τήν κατ' ἰδίαν ἀνάγνωσή του: «*Δίκαιον γάρ ἐστίν ὡς ἀληθῶς τὰ παραδραμόντα τῷ χρόνῳ καί μὴ πολλοῖς ἐγνωσμένα ἀναζωγραφεῖν τῷ λόγῳ καί μὴ συγχωρεῖν ταῦτα λήθης βυθοῖς ἀμαυροῦσθαι, ἀλλά κοινὸν ὄφελος καί εἰκόνα καί τύπον προτιθέναι τοῖς μετέπειτα βουλομένοις τῆς ἑαυτῶν προνοεῖσθαι σωτηρίας*»⁴⁸. Ὁ Κυρίλλος δέν εἶναι ἕνας ἀπλὸς ἀγιογράφος, καθὼς παραθέτει πολλά ἱστορικά στοιχεῖα σχετικὰ μέ τόν μοναχισμό τῆς Παλαιστίνης, σέ βαθμὸ πού ὀρισμένοι ἐρευνητές νά τόν θεωροῦν ἱστοριογράφο καί ἀγιογράφο ταυτόχρονα⁴⁹. Ἡ γλῶσσα τοῦ Κυρίλλου εἶναι ἐπιτηδευμένη, τό ὕφος καί ἡ ποιητική του περιγραφή ὁμοιάζουν μέ τοῦ Πλουτάρχου⁵⁰, ἐνῶ τό περιεχόμενον ἔχει ἱστορική ἀξία, καθὼς παρέχει ἀξιόπιστες πληροφορίες καί χρήσιμα χρονολογικὰ στοιχεῖα⁵¹. Ἡ γραφή τοῦ Κυρίλλου ἀποδεικνύει τό ὑψηλὸ ἐπίπεδο τῆς μοναστικῆς παιδείας στήν Παλαιστίνη καί παρέχει πληροφορίες περὶ τῶν μοναστικῶν βιβλιοθηκῶν. Ὁ *Βίος τοῦ ἁγίου Σάββα* θεωρεῖται δικαίως ἀπό τοὺς ἱστορικοὺς σπουδαία πηγή γιά τόν μοναχισμό τῆς Παλαιστίνης⁵².

Ὁ 7ος αἰώνας σηματοδεύτηκε ἀπὸ τό ἔργο τοῦ Ἰωάννη Μόσχου *Λειμών*⁵³. Ὁ Ἰωάννης Μόσχος († 619/634), ὁ ὁποῖος λόγῳ τῆς ἐγκράτειάς του ὀνομάσθηκε καί Εὐκρατάς, μετὰ τό πέρας τῶν σπουδῶν του ἔγινε μοναχὸς στή μονή τοῦ Θεοδοσίου στήν κοιλάδα τῶν Κέδρων καί ἀργότερα μόνασε στή μονή τοῦ ἁγίου Σάββα στήν Ἱερουσαλήμ. Μαζί μέ τόν μετέπειτα πατριάρχη Ἱεροσολύμων Σωφρόνιο τόν Σοφιστή, ἐπισκέφθηκε διάφορα μοναστικά κέντρα τῆς εὐρύτερης περιοχῆς, γνωρίζοντας ἔτσι ἐπιφανεῖς προσωπικότητες τοῦ μοναχισμοῦ. Ἐξ αἰτίας τοῦ κινδύνου τῶν Περσῶν κατέφυγε μαζί μέ τόν Σωφρόνιο ἀρχικά στήν Ἀντιόχεια καί ἀπὸ τό 608 στήν Αἴγυπτο. Οἱ ἱστορίες τῶν μοναχῶν δέν ἔχουν χρονολογική σειρά, ἴσως λόγῳ τῆς παρέλευσης ἀρκετῶν χρόνων γιά τήν καταγραφή τους. Ὁ *Λειμών* ὑπῆρξε ἰδιαίτερα δημοφιλές ἔργο, ὅπως μπορούμε νά συμπεράνουμε ἀπὸ τήν μετάφρασή του στά ἀρμενικά, ἀραβικά, γεωργιανά, αἰθιοπικά καί παλαιοσλαβικά καί φυσικά στά

λατινικά ὑπὸ τόν τίτλο *Pratum spirituale*⁵⁴. Λόγῳ τῆς αὐξημένης δημοτικότητάς του, τό ἔργο γνώρισε πολλές διασκευές, στίς ὁποῖες ὀφείλονται καί οἱ σημερινές σωζόμενες παραλλαγές του. Ἔτσι, μολονότι τό ἔργο συνήθως ἐκτείνεται σέ 219 κεφάλαια, ὁ Μ. Φώτιος εἶχε στήν κατοχή του χειρόγραφο μέ 302 καί 342 κεφάλαια. Ἀξίζει νά σημειωθῇ ὅτι ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς καί ἡ Ζ' Οἰκουμενική Σύνοδος (787) ἀπέδωσαν τή συγγραφή τοῦ ἔργου στόν Σωφρόνιο Ἱεροσολύμων, ἐνῶ ἀντίθετα ἀπὸ τόν πατριάρχη Φώτιο ἀποδόθηκε στόν Ἰωάννη Μόσχο (*Μυριόβιβλιος*, 199).

Ὁ Σωφρόνιος Ἱεροσολύμων († 638), ὁ ὁποῖος κατά τή νεαρή του ἡλικία ἐκάρην μοναχὸς στοὺς Ἁγίους Τόπους, στή μονή τοῦ ἀββᾶ Θεοδοσίου, συνδέθηκε πνευματικά μέ τόν Ἰωάννη Μόσχο, βοηθώντας τον στή συγγραφή τοῦ *Λειμώνος*. Ὑπῆρξε ὁ συγγραφέας τοῦ *Βίου τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων Κύρου καί Ἰωάννη*⁵⁵ σέ ἔνδειξη εὐγνωμοσύνης γιά τήν θαυματουργική ἴαση μιᾶς ἀνιάτης ἀσθένειας τῶν ὀφθαλμῶν ἀπὸ τήν ὁποία εἶχε προσβληθεῖ, μετὰ ἀπὸ ἐπίσκεψη στόν ὁμώνυμο ναὸ τοῦ Ἀμπουκίρ⁵⁶.

Ἀπὸ αὐτὴν τὴν σύντομη ἀναδρομὴ πού ἐπιχειρήσαμε νά κάνουμε στὰ σημαντικότερα συγγράμματα τῶν πρώτων ἑπτὰ αἰώνων, παρατηροῦμε ἐξέλιξη στή θεματολογία καί στό ἀντικείμενο τῶν ἐγκωμιαστικῶν λόγων. Πράγματι ἀπὸ τόν Β' αἰῶνα, ἦτοι καθ' ὅλη τὴν ἐποχὴ τῶν διωγμῶν καί μέχρι τό Διάταγμα τῶν Μεδιολάνων (313), οἱ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς προβάλλουν τό πρότυπο τῶν *μαρτύρων*, ἀναπτύσσοντας ταυτόχρονα τὴ θεολογία τοῦ μαρτυρίου, τό ὁποῖο ἐθεωρεῖτο ἐθελούσια μίμηση τοῦ πάθους τοῦ Χριστοῦ καί, στήν πρώτη Ἐκκλησία, βάπτισμα ἀνώτερο τοῦ δι' ὕδατος Βαπτίσματος⁵⁷. Κατὰ τὴ διάρκεια τῶν διωγμῶν, ὅσοι ὁμολόγησαν τόν Χριστὸ κατὰ τὴν προτροπὴ Αὐτοῦ⁵⁸, ἀλλὰ γιά κάποιον λόγο δέν μαρτύρησαν, ὀνομάζονταν ὁμολογητές καί ἡ πρώτη Ἐκκλησία τοὺς τιμοῦσε, καθὼς τοὺς ἀναγνώριζε τό δικαίωμα νά λύσουν ἐκκλησιαστικὰ ἐπιτίμια, χωρὶς αὐτὸ νά προϋποθέτει τὴν προηγούμενη ἔγκριση ἐπισκόπων⁵⁹.

Μετὰ ἀπὸ τό Διάταγμα τῶν Μεδιολάνων, πού σήμανε τό τέλος τῆς μακρᾶς περιόδου διωγμῶν

πού γνώρισε ή Ἐκκλησία, ἐπικράτησε ή ἀποψη ὅτι ἡ ἐνάρετη ἐν Χριστῷ ζωὴ εἶναι ἰσάξια μέ τόν μαρτυρικό θάνατο. Ἔτσι, ὅπως πολύ εὐστοχα παρατηρεῖ ὁ Παν. Τσάμης «τό “μαρτύριον συνειδήσεως” ἐξομοιώθηκε μέ τό “μαρτύριον τοῦ αἵματος”⁶⁰. Αὐτή ή ἐξομοίωση μαρτυρίου συνειδήσεως καί μαρτυρίου αἵματος υἰοθετήθηκε καί ἀπό τούς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Ἔτσι, ὁ ἅγιος Ἰωάννης Χρυσόστομος στό ἐγκώμιόν του εἰς τόν ἅγιον Εὐστάθιο λέγει: «...ὅτι Μάρτυρα οὐχί θάνατος ποιεῖ μόνον, ἀλλά καί ή πρόθεσις»⁶¹. Παρόμοια, καί ὁ Μ. Βασίλειος προτρέπει τούς πιστούς: «Γίνεσθε μάρτυρες τῆ βουλήσει ἄνευ διωγμῶν, ἄνευ μαστίγων καί ἔξετε τήν αὐτήν ἀξίαν οἷαν καί οἱ μάρτυρες»⁶². Οἱ περισσότεροι ὅσοι πού διῆγαν παρθενικό καί ἀσκητικό βίο προέρχονταν κυρίως ἀπό τίς τάξεις τῶν μοναχῶν καί τῶν ἀσκητῶν, ἕνα σημαντικό ὅμως μέρος τους προερχόταν τόσο ἀπό τίς τάξεις τοῦ κλήρου, ὅσο καί τῶν ἀπλῶν πιστῶν. Σ’ αὐτήν τήν κατηγορία ἀνήκουν ἐπιφανεῖς ἱεράρχες καί Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας πού ὀρθωσαν τό ἀνάστημα τους γιά νά ὁμολογήσουν τήν ὀρθή πίστη καί νά προσφέρουν πολύπτυχο ποιμαντικό ἔργο, καθώς καί ὅσοι πού ἦταν ἐπιφανεῖς πολίτες καί διῆγαν κατά Χριστόν βίον.

Ταυτόχρονα, ἀπό τά μέσα τοῦ 4ου αἰῶνα, τήν ἐποχή δηλ. τῆς πρώτης ἀνθησης τοῦ μοναχισμοῦ μέχρι καί τό τέλος τοῦ βου αἰῶνα, συντάσσεται ἕνας σημαντικός ἀριθμός νηπιτικοασκητικῶν κειμένων πού προέβαλλε τό πρότυπο τοῦ μοναχοῦ-ἀναχωρητῆ, ὁ ὁποῖος κατ’ ἀντιπαραβολή πολλές φορές ἀπό τούς κατά κόσμον σοφούς, πολεμᾷ καθημερινά τούς πειρασμούς σφυρηλατώντας ἔτσι τήν κατά Χριστόν συνείδησή του καί δίδοντας ταυτόχρονα μαρτυρία τῆς ὀρθοδόξου πίστεως. Ἡ μετάβαση ἀπό τόν Μάρτυρα στόν Ἀσκητή καί στόν Ὅσιο, τουλάχιστον γιά τίς γενιές τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων καί Πατέρων πού ἔγραψαν μέ διαφορά μέχρι δύο γενιές ἀπό τούς ἐγκωμιαζόμενους, γνωρίζοντάς τους εἴτε προσωπικά εἴτε ἔχοντας ἀντλήσει πληροφορίες ἀπό πρόσωπα πού τούς εἶχαν γνωρίσει, ὀφείλεται στό ἱστορικό πλαίσιο τῆς ἐποχῆς συγγραφῆς τῶν ἔργων. Ἡ ἀνθηση τοῦ μοναχισμοῦ στίς ἀνατολικές ἐπαρχίες τῆς αὐτοκρατορίας ἀπό τόν 4ο μέχρι καί τόν 7ο αἰῶνα ἔκανε ἀκόμη πῶ μεγάλη τή δίψα τῶν πιστῶν γιά τούς βίους μοναχῶν, ὅπως λίγους αἰῶνες πρὶν γιά τούς Μάρτυρες, προβάλλοντας ὅμως πάντοτε τό ἴδιο πρότυπο τοῦ χριστιανικοῦ βίου, τόν Θεάνθρωπο καί τήν θυσία Του γιά τή σωτηρία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Νικ. Σκουτερόπουλος, *Ἡ ἀρχαία Σοφιστική: τά σωζόμενα ἀποσπάσματα*, Ἀθήνα 2003.
2. *Φαῖδρος*, 261a, 271 b.
3. *Ρητορική*, I, 1355a.
4. *Πατρολογία* I, σελ. 142
5. H. Hunger, *Βυζαντινή λογοτεχνία*, Ἀθήνα 1991, σελ. 128 κ.ἑξ.
6. Αλέξανδρος Μαλίν, *Οἱ Ἐπιτάφιοι Λόγοι Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζινοῦ ἐν σχέσει πρὸς τήν ἐθνικήν ῥητορείαν*, Ἀθήνα 1929, σελ. 21.
7. *Προτρεπτικός λόγος εἰς μαρτύριον*, PG 11, 580 B.
8. «Αἱ ψυχαὶ τῶν πεπελεκισμένων ἐνεκεν τῆς μαρτυρίας τοῦ Ἰησοῦ, μὴ μάτην τῷ ἐν οὐρανοῖς θυσιαστηρίῳ παρεδρεύουσαι, διακονοῦσι τοῖς εὐχομένοις ἄφεσιν ἁμαρτημάτων». Ἔνθ. ἀν. PG 11, 601 A-B.
9. PG 46, 736A.
10. Βλ. ἐπὶ παραδείγματι τόν Λόγον εἰς Μάρτυρας, PG 52, 663: «Τιμὴ γὰρ μάρτυρος, μίμησις μάρτυρος». Ποβλ. *Εἰς τόν μάρτυρα Λουκιανόν*, PG 50, 522.
11. Βλ. I. Φειδᾶ, *Ἐκκλησιαστική Ἱστορία Α΄*, σελ. 272-273.
12. *Περὶ μαρτυρίου τοῦ ἁγίου Πολυκάρπου*, PG 5, 1027-1046.
13. βλ. Στ. Παπαδοπούλου, *Πατρολογία Α΄*, σελ. 223.

14. Βλ. ἔνθ ἄν.
15. Σ' αὐτὰ συγκαταλέγονται Οἱ Πράξεις τοῦ ἁγίου Ἰουστίνου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ, οἱ Πράξεις Μαρτύρων Ἀφρικῆς καὶ οἱ Ἀνθυπατικὲς Πράξεις τοῦ Κυπριανοῦ.
16. Σ' αὐτὴν τὴν κατηγορία ἀνήκουν τὸ Μαρτύριον Πολυκάρπου (152), Ἐπιστολὴ τῶν Ἐκκλησιῶν Βιέννης καὶ Λουγδούνου (177-178), Μαρτύριον τοῦ Ἀπολλωνίου (180-185), Μαρτύριον Περπετούας καὶ Φιλικιτάτης (202).
17. ΒΕΠΕΣ 33. PG 26, 835-976.
18. D. Brakke, "Athanasius of Alexandria, Life of S. Antony of Egypt", in *Medieval Hagiography: An anthology*, ed. T. Head (New York- London 2001), σελ. 1-30.
19. Martin Hinterberger, «The Byzantine Hagiographer and his text», *Byzantine Hagiography, Vol. II. Genres and Context*, ed. The Ashgate Research Companion, Dorchester 2014, σελ. 218.
20. Λόγος ΚΑ', 5. PG 35, 1088 Α.
21. F. Halkin, *S. Pachomi Vitae Graeca, Subsidia Hagiographica 19*, Bruxelles 1932. .
22. PG 31, 489-507.
23. PG 31, 589-600.
24. PG 31, 237-260.
25. PG 31, 484-488.
26. PG 46 736-748.
27. Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον Στέφανον τὸν πρωτομάρτυρα. PG 46, 701-734.
28. Ἐγκώμιον εἰς τὸν ὄσιον πατέρα ἡμῶν Ἐφραίμ τὸν Σύρον καὶ βίος αὐτοῦ PG 46, 820-850.
29. PG 46, 893-958.
30. PG 46, 960-1000.
31. Ἐπιτάφιος εἰς τὸν πατέρα, παρόντος Βασιλείου, PG 35, 985- 1042.
32. Εἰς Καισάριον τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφόν ἐπιτάφιος, περιόντων ἔτι τῶν γονέων, PG 35, 756-787.
33. PG 35, 789-817.
34. PG 36, 493- 605.
35. PG 34, 995- 1260.
36. C. Rapp, "Palladius, Lausus and the Historia Lausiaca", in *Novum Millenium. Essays in Honor of Paul Speck*, ed. S. Takacs, C. Sode (Aldershot, 2001), σελ. 279-289.
37. Δημ. Τσάμη, Ἄγιολογία, Θεσσαλονίκη 1985, ἐκδ. Πουρναρά, σελ. 24.
38. Martin Hinterberger, "The Byzantine Hagiographer and his Text", *The Ashgate Research Companion to Byzantine Hagiography, II: Genre and Contexts*, ed. Stefanos Euthymiadis, σ. 211-246, σελ. 218.
39. PG 82, 1283-1522.
40. «Τρία καὶ δέκα ἔτη συνοικήσασα τῷ ἐμῷ πατρὶ ἢ μητρὶ παίδων οὐκ ἐγένετο μήτηρ· στεριφὴ γὰρ ἦν, φέρειν καρπὸν ὑπὸ τῆς φύσεως εἰργομένη· καὶ τοῦτο τὴν μὲν οὐ λίαν ἡνία· τὰ γὰρ θεῖα πεπαιδευμένη τοῦτο συμφέρον ἐπίστευεν· ἐλύπει δὲ τὸν πατέρα λίαν ἢ ἀπαιδία, καὶ πάντοτε περινοσῶν ἰκέτευε τοὺς θεοὺς θεράποντας αἰτῆσαι οἱ παρὰ τοῦ Θεοῦ παῖδας. ...Πρὸς τούτῳ ἔφη, καὶ τὸν υἱὸν ὁ μεγαλόδωρος δώσει. Τοῖς γὰρ εἰλικρινῶς αἰτοῦσι διπλᾶς τὰς αἰτήσεις χαρίζεται». PG 82, 1409.
41. PG 82, 1381 Α.
42. PG 82, 1468 C.
43. PG 82, 1476 C.
44. E. Schwartz, Kyrillos von Skythopolis, Leipzig 1939. Cyrille de Scythopolis (trad. A. J. Festugière), *Les moines d'Orient*, vol. III/1: *Les moines de Palestine*, Paris 1962-1963, Éditions du Cerf. Πρβλ. J. Binns, *Ascetics and Ambassadors of Christ. The monasteries of Palestinian Monasticism*, DOS 32, Washington 1995.
45. Κύριλλος ὁ Σκυθοπολίτης, *Φιλοκαλία τῶν νηπτικῶν καὶ ἀσκητικῶν*, Θεσσαλονίκη 1987, ἐκδ. Βυζάντιο, Βίος τοῦ ἁγίου Σάββα, ΟΕ', σελ. 404.
46. Ἐνθ ἄν. Βίος ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Ἠσυχαστοῦ, Κ', σελ. 481.
47. Ἐνθ ἄν., Βίος τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου, Ξ', σελ. 168.
48. Ἐνθ ἄν. Βίος τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου, Α', σελ. 21.
49. J. Binns, *Ascetics and Ambassadors of Christ - The monasteries of Palestine*, 314-631, ed. Oxford University Press, Oxford 1996, σελ. 38 κ.έξ.

50. J. Nasrallah, *Saint Jean de Damas: Son époque, sa vie, son oeuvre*, Harissa 1950, σ. 122.
51. Gedaliahu G. Stroumsa, “Religious Contacts in Byzantine Palestine”, *Numen* 36, (1989), σσ. 16-42.
52. Derek Krueger, “Writing as Devotion, Hagiographical Composition and the Cult of the Saint in Theodoret of Cyrillus and Cyril of Scythopolis”, *Church History* 66 (1997), σ. 713.
53. *PG* 87, 2852-3112. Για τό ἔργο βλ. τίς κάτωθι μελέτες: Χρήστου Π. Κ., Ἐκκλησιαστική Γραμματολογία, Θεσσαλονίκη 2003², ἐκδ. Κυρομάνος, σελ. 343. Τσάμης Δ., Ἐκκλησιαστική Γραμματολογία, Θεσσαλονίκη 1992⁴, ἐκδ. Πουρναράς, σελ. 30.
54. Baynes M. H., «The ‘Pratum spirituale’», *Orientalia Christiana Periodica* 13 (1947), σελ. 404-414.
55. *PG* 87, 3677-3695.
56. Ἐπισκόπου Φαναρίου Ἀγαθαγγέλου, *Συναξαριστής Μαρτίου*, ἐκδ. Ἀποστολική Διακονία, Ἀθήνα 2005, σελ. 98-99.
57. Π. Τρεμπέλα, *Δογματική, III*, σελ. 102 κ.ἐξ. Ἱερ. Κοτσώνη, *Τό ἐνθουσιαστικόν στοιχεῖον εἰς τήν Ἐκκλησίαν τῶν μαρτύρων*, Ἀθήνα 1952, σελ. 28. Πρβλ. Ὡς λέγει καί ὁ ἅγιος Ἰωάννης Χρυσόστομος στόν Λόγο του πρός τόν μάρτυρα Ἰουλιανό «σήμερον αἷματι βαπτίζεται...καί μὴ θαυμάσητε, εἰ βάπτισμα τὸ μαρτύριον ἐκάλεσα...ἀμαρτημάτων ἀναίρεσις καί ψυχῆς γίνεται καθαρός θαυμαστός τις καὶ παράδοξος· καὶ ὥσπερ οἱ βαπτιζόμενοι τοῖς ὕδασι, οὕτως οἱ μαρτυροῦντες τῷ ἰδίῳ λούονται αἷματι». *Εἰς τόν ἅγιον Μάρτυρα Λουκιανόν 2. PG* 50,522.
58. «Πᾶς ὅστις ὁμολογήσει ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω καὶ ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τοῦ Πατρὸς μου» (*Μτθ.* 10,32).
59. J. H. Taylor, ‘St. Cyprian and the Reconciliation of Apostates’, *TS* 3 (1942), 27-42.
60. Δημ. Γ. Τσάμης, Ἀγιολογία, Θεσσαλονίκη 1985, ἐκδ. Πουρναρά, σελ. 57.
61. Ἐγκώμιον εἰς ἅγ. Εὐστάθιον, *PG* 50,601.
62. *Εἰς τοὺς ἁγίους Τεσσαράκοντα μάρτυρες, PG* 31, 508.

Ἡ τιμὴ τῶν ἱερῶν Λειψάνων

Τοῦ Ἀρχιμ. Νικολάου Χ. Ἰωαννίδη, Δρος Θ.
Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

(Εἰσήγηση στό ΙΣΤ΄ Πανελλήνιο Λειτουργικό Συμπόσιο
Στελεχῶν Ἱ. Μητροπόλεων, Λαμία, 19-21 Σεπτεμβρίου 2016)

«Οἱ τοῦ σφαγέντος εὐκλεεῖς νικηφόροι.
Τοσοῦτον δ' ἐστὶν τῆς ἀθλήσεως σέβας,
Ὡς καὶ κόνιν βραχεῖαν, ἧ τι λείψανον
Ὅσῶν παλαιῶν, ἧ τριχῶν μικρὸν μέρος,
Ἦ ῥακόματ' ἧ τι καὶ ῥαντισμάτων
Σημεῖον, ἀρκεῖν εἰς ὅλον τιμὴν ποτε.
Καὶ κλησὶν ἔγνω, ἔστιν ὧν ἀλείψανον,
Τόποις δοθεῖσαν ἀνθ' ὅλου τοῦ μάρτυρος,
Ἰσχὺν τ' ἴσην λαβοῦσαν, ὧ τοῦ θαύματος!
Σώζειν γὰρ οἶμαι καὶ τὸ μέμνησθαι μόνον.
Τί δ' εἰ λέγοιμι καὶ νόσων καὶ δαιμόνων
Κάθαρσιν ἔνθεν ἄπιστον, ἄχρι σημάτων,
Ἄσωμάτων ποτ' ἠξιώθη τιμίον,
Ἀντιστατούντων πνευμάτων ἐπιδρομαῖς;
Τοιαῦτα ἀθλητῶν τῶν ἐμῶν τὰ θαύματα»¹.

Ἐπέλεξα νὰ ἀρχίσω τὴν παροῦσα εἰσήγηση μὲ αὐτὸ τὸ χωρίο ἀπὸ τὰ Ἔπη τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, θεωρώντας ὅτι ἀποτελεῖ χαρακτηριστικό δείγμα τῆς πατερικῆς γραμματείας, πού κατ' ἐξοχὴν ὑμνεῖ τοὺς μάρτυρες καὶ τὰ λείψανά τους καὶ ἐκφράζει, κατὰ τὴν ἀποψή μου, συνοπτικά ἀλλὰ ἄριστα, τὴν πίστη καὶ τὴν τιμὴ πού ἀποδίδει ἡ Ἐκκλησία στοὺς ἁγίους καὶ στή σημασία τῶν ἱερῶν λειψάνων. Τὸ χωρίο αὐτὸ θά μπορούσε νὰ χαρακτηρισθεῖ κατὰ κάποιον τρόπο ὡς ἡ βάση τῆς ὅλης προσέγγισης τοῦ θέματος πού ἔχω τὴν τιμὴ νὰ ἀναπτύξω, μὲ τὴν ἀπαραίτητη βεβαίως ἱστορική ἀναδρομὴ καὶ τὴν ἀναγκαῖα θεολογικὴ ἀνάλυση, πάντοτε μὲ ὁδηγὸ τὴ διδασκαλία τῶν ἁγίων Πατέρων, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὰ συγγράμματά τους μέχρι τὸν Ζ΄ αἰῶνα.

Α΄

Ἀπὸ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους ἡ ἔννοια ἱερά ἢ ἅγια λείψανα ἀναφερόταν στὰ ὄσα ἢ στὰ νεκρά σώματα τῶν μαρτύρων τῆς πίστεως –τῶν πρώτων ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας–, ἢ ἀκόμη καὶ σὲ διασωθέντα προσωπικά τους ἀντικείμενα, κα-

θὼς μὲ τὸν μαρτυρικό τους θάνατο ἀπέδειξαν ἔμπρακτα τὴ μετοχὴ τους στὸν σταυρικό θάνατο τοῦ Κυρίου καὶ στή θεία δόξα του, πού ἀπορρέει ἀπ' αὐτόν. Γι' αὐτόν τὸν λόγο ἀπὸ τίς ἀρχές τοῦ Δ΄ αἰῶνα ὁ Σταυρός τοῦ Κυρίου, πού τότε βρέθηκε, θεωρήθηκε τὸ κατ' ἐξοχὴν ἱερὸ λείψανο καὶ φυλασσόταν στὸν τράχηλο πολλῶν χριστιανῶν², ἀποδεικνύοντας καὶ σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση τὸ θεολογικό ὑπόβαθρο τῆς πίστεως τῆς Ἐκκλησίας, ὅτι δηλαδή ὁ Σταυρός καὶ τὸ πάθος τοῦ Κυρίου ἀποτελεῖ τὸ γνήσιο κριτήριο τῆς χριστιανικῆς μαθητείας καὶ πίστεως καὶ ἀπλανῆ ὁδηγὸ στὴν μὲ τὸν Θεὸ κοινωνία καὶ ἔνωση. Εἶναι πολὺ χαρακτηριστικό ὅτι οἱ ἅγιοι μάρτυρες συνέδεαν τὸ μαρτύριό τους μὲ τὴ μαθητεία στὸν Χριστό. Ὁ ἅγιος Ἰγνάτιος Ἀντιοχείας (50-113) στὴν πορεία του πρὸς τὸ μαρτύριο ἔγραφε: «νῦν ἄρχομαι μαθητῆς εἶναι (Χριστοῦ)... Ἐπιτρέψατέ μοι μιμητὴν εἶναι τοῦ πάθους τοῦ Θεοῦ μου»³ καὶ ἀλλοῦ «...ἵνα διὰ τοῦ (μαρτυρίου) ἐπιτυχεῖν δυνηθῶ μαθητῆς εἶναι τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν ἑαυτὸν ἀνενεγκόντος Θεῷ προσφορὰν καὶ θυσίαν»⁴.

Ἡ θεολογικὴ αὐτὴ ἀντίληψη ἦταν καὶ πίστη τῶν πρώτων χριστιανῶν, τῶν ὁποίων ἡ ἀναφορὰ σὲ ἱερά λείψανα σήμαινε ἀναφορὰ στοὺς μάρτυρες τοῦ Χριστοῦ, ὡς κατ' ἐξοχὴν κοινωνῶν αὐτοῦ, καὶ ἐκφράσθηκε πολὺ χαρακτηριστικὰ μὲ τοὺς λόγους τοῦ *Μαρτυρίου τῶν ἐν Λουγδούνῳ μαρτύρων*: «πᾶς ὁ ὑπὲρ τῆς Χριστοῦ δόξης παθὼν, τὴν κοινωνίαν αἰεὶ ἔχει μετὰ τοῦ ζῶντος Θεοῦ»⁵. Μάλιστα, γύρω ἀπὸ τὸ πρόσωπο τοῦ μάρτυρα καὶ τὸ μαρτύριό του ἀναπτύχθηκε ἡ πρώτη σχετικὴ θεολογικὴ γραμματεία, πού εἶναι ἄρρηκτα συνδεδεμένη μὲ τὰ ἅγια καὶ ἱερά λείψανα. Τὰ πρῶτα σχετικὰ κείμενα (Γ΄ αἰ.) μᾶς μεταφέρουν τὴν πίστη τῆς Ἐκκλησίας ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι παρὼν κατὰ τὴν ὥρα τοῦ μαρτυρίου ὄχι ὡς ἀπλὸς θεατῆς, ἀλλ' ὡς ἀγωνιζόμενος μαζί μὲ τὸν μάρτυρα καὶ ἐνισχύοντάς

τον στόν προκείμενο αγώνα⁶. Ὁ ιστορικός Εὐσέβιος, ἀναφερόμενος σέ μαρτύρια ἁγίων, μᾶς μεταφέρει μεταξύ πολλῶν παραδειγμάτων ὅτι ὁ μάρτυς Σάγκτος, ἐνῶ καιγόταν, «παρέμενεν ἀνεπίκαμπτος καὶ ἀνένδοτος, στερῶδὸς πρὸς τὴν ὁμολογίαν, ὑπὸ τῆς οὐρανίου πηγῆς τοῦ ὕδατος τῆς ζωῆς τοῦ ἐξιόντος ἐκ τῆς νηδύος τοῦ Χριστοῦ δροσιζόμενος καὶ ἐνδυναμούμενος»⁷, ὁ δὲ μάρτυς Κόνων ὁμολογοῦσε στοὺς δημίους του ὅτι «αἱ βάσανοι... οὐ δύναται με ἀδικῆσαι. Θεὸν γὰρ ἔχω τὸν ἐνδυναμοῦντά με»⁸. Συνεπῶς, τὸ κεντρικὸ πρόσωπο τοῦ μαρτυρίου ἦταν ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος «πάσχων» μαζί μέ τὸν μάρτυρα «μεγάλας ἐπετέλει δόξας»⁹. Ὁ μάρτυρας ἀναμφίβολα ἦταν ὁ ὁμολογῶν τὸν Χριστὸν καὶ πάσχων γιὰ τὸ ὄνομά του, ἀλλὰ χωρὶς τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, πού ἐκδηλώνονταν διὰ τοῦ Χριστοῦ¹⁰, θά ἦταν ἀδύνατον νά ὑπομείνει τὸν μαρτυρικό θάνατο καὶ νά καταστῆ «μάρτυς τῶν τοῦ Χριστοῦ παθημάτων» (Α΄ Πέτρ. 5,1). Ἡ θεία δύναμη ἦταν αὐτὴ πού ἐνέπνεε θάρρος: «ὡς μηδ' ἐπισπωμένου τινός μηδ' ἔλκοντος τὴν τῶν τοσοῦτων καταπατεῖν ἀπειλήν» ἀναφέρεται στό μαρτύριο τῶν ἐν Παλαιστίνῃ μαρτυρησάντων¹¹. Αὐτὸ εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα ὅτι στή συνείδηση τῆς Ἐκκλησίας οἱ μάρτυρες τοῦ Χριστοῦ ἦσαν καὶ εἶναι οἱ κατ' ἐξοχὴν «χριστοφόροι»¹², «θεοφόροι»¹³ καὶ πνευματοφόροι¹⁴ καὶ ἡ δόξα τους δέν ἦταν αὐτοφυῆς, ἀλλὰ ἦταν μετοχὴ στή δόξα τοῦ Χριστοῦ. Ὁ πρωτομάρτυς Στέφανος «ὑπάρχων πλήρης Πνεύματος ἁγίου, ἀτενίσας εἰς τὸν οὐρανὸν εἶδε δόξαν Θεοῦ καὶ Ἰησοῦν ἐστῶτα ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ» (Πράξ. 7, 55). Ἄλλωστε ὁ κάθε μάρτυρας μέ τὸ θάνατό του, τὸν Χριστὸ δοξάζει, ἀφοῦ «ὁ Χριστὸς θριαμβεύει ἐν τοῖς μάρτυσιν»¹⁵, καὶ συνεπῶς ἢ πρὸς τοὺς μάρτυρες δόξα καὶ τιμὴ πρὸς τὸν Χριστὸ μεταβαίνει.

Αὐτὴ ἡ πολὺ σημαντικὴ χριστολογικὴ θεώρηση τῆς Ἐκκλησίας τῶν πρώτων αἰώνων ὡς πρὸς τοὺς μάρτυρες, τὸ μαρτύριο καὶ τὴν ὁμολογία τους, τοὺς τοποθετεῖ στή σωστὴ διάσταση· θεμελιώνει τὴ σχετικὴ θεολογία τῆς Ἐκκλησίας πού ἀναπτύχθηκε στή συνέχεια, κυρίως τὸν Δ΄ αἰῶνα, στό πλαίσιο τῆς Χριστολογίας, ἐκφράζοντας τὴν πίστη τῶν πρώτων χριστιανῶν ὅτι ὁ μάρτυρας εἶναι τὸ ὄργανο τῆς θείας χάριτος καὶ στό πρόσωπό του ὁ Χριστὸς προβάλλεται, φανερόνεται καὶ ἐνεργεῖ. Κατὰ κάποιον τρόπο ἀπορροφᾶται ἀπὸ τὸ πρό-

σωπο τοῦ Χριστοῦ, βρίσκεται κεκρυμμένος ὀπισθὲν του καὶ δηλώνει τὴν παντοδυναμία τοῦ Κυρίου καὶ τὴ συνεχῆ παρουσία του στὴν Ἐκκλησία καὶ στὶς ψυχές τῶν πιστῶν¹⁶.

Εἶναι αὐτονόητο ὅτι ὁ διὰ τοῦ μαρτυρίου θάνατος κατέλαβε στή συνείδηση τῶν πιστῶν πολὺ ὑψηλὴ θέση καὶ θεωρήθηκε τὸ «γνησιώτερον βάπτισμα», ἀφοῦ ὁ μάρτυρας, ὅπως διαβάζουμε στὶς Διαταγές τῶν Ἀποστόλων (70-110), «πείρα συναποθνήσκει τῷ Κυρίῳ, οἱ δὲ λοιποὶ (οἱ δι' ὕδατος βαπτιζόμενοι) τύπῳ»¹⁷. Συνεπῶς οἱ «θεοφόροι» καὶ «χριστοφόροι» μάρτυρες ὡς «παρεστηκότες τῷ Θεῷ» ἀπέκτησαν παρηρησία ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων. Ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ὡς «τοῦ Χριστοῦ πάρεδροι καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ κοινωνοί»¹⁸, καὶ ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων ὡς οἱ πλέον κατάλληλοι πρεσβευτές ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν χριστιανῶν «διακονοῦσι (αἱ ψυχαὶ τῶν μάρτυρων) τοῖς εὐχομένοις ἄφεσιν ἁμαρτημάτων»¹⁹ ἀναφέρει ὁ Ὁριγένης (185-254), ἐκφράζοντας τὴν πίστη τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας τῶν πρώτων αἰώνων.

Ἡ πεποιθήση αὐτὴ ὁδήγησε τοὺς πιστοὺς νά ἐπεκτείνουν τὴν ἐκδήλωση τιμῆς καὶ εὐλάβειας πρὸς τὰ πρόσωπα τῶν μαρτύρων περαιτέρω, καὶ πρὸς τὰ λείψανά καὶ τοὺς τάφους τους²⁰, ὅπως θά δοῦμε στή συνέχεια, ἢ ἀκόμη καὶ πρὸς τὰ προσωπικά τους ἀντικείμενα, ὅπως ἐνδύματα καὶ ἄλλα, πού εἶχαν ἄμεση σχέση μέ τὸν τιμώμενο μάρτυρα²¹. Τὸ πρῶτο κείμενο πού φαίνεται νά κατοχυρώνει τὴν τιμὴ, ὄχι μόνο πρὸς τὸ μαρτύριο ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα - λείψανο τοῦ μάρτυρα, εἶναι τὸ *Μαρτύριον Πολυκάρπου* (156-177)²², ὅπου παρατηροῦμε: α) Ὡς πρὸς τὸ μαρτύριο, τὴν ἐπισήμανση ὅτι ὁ Κύριος ἦταν παρὼν καὶ «ὠμίλει αὐτοῖς (ἐνν. τοὺς μάρτυρας)» ἐνισχύοντάς τους, ὥστε ἐνῶ «μάστιξι καταξανθέντες... μέχρι τῶν ἔσω φλεβῶν καὶ ἀρτηριῶν τὴν τῆς σαρκὸς οἰκονομίαν θεωρεῖσθαι», ὡστόσο μέ γεναιότητα νά μπορέσουν νά ὑπομείνουν «μήτε γρυῖσαι μήτε στενάξαι τινὰ αὐτῶν»²³. β) Ὡς πρὸς τὸ σῶμα τοῦ μάρτυρα, τὴν ἐπισήμανση τοῦ θαυμαστοῦ γεγονότος ὅτι τὸ πῦρ «κύκλω περιετείχισεν τὸ σῶμα τοῦ μάρτυρος· καὶ ἦν μέσον οὐχ ὡς σὰρξ καιομένη ἀλλ' ὡς ἄρτος ὀπτώμενος, ἢ ὡς χρυσὸς καὶ ἄργυρος ἐν καμίνῳ πυρρῶμενος. Καὶ γὰρ εὐωδίας τοσαύτης ἀντελαβόμεθα ὡς λιβανωτοῦ πνέοντος ἢ ἄλλου τινός τῶν

τιμίον ἀρωμάτων»²⁴. γ) Τὴν ἐπίδραση τῶν προαναφερθέντων γεγονότων, πού ὀδήγησε τοὺς πιστοὺς στὴ σφοδρὴ ἐπιθυμία «κοινωνῆσαι τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ σαρκίῳ» καί γι' αὐτό, παρὰ τὴν «ἐν τῇ πυρᾷ (καύση) τοῦ σώματος τοῦ μάρτυρος» ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς, ἔσπευσαν «ὑστερον ἀνελόμενοι τὰ τιμιώτερα λίθων πολυτελῶν καὶ δοκιμώτερα ὑπὲρ χρυσίον ὅσα αὐτοῦ» νὰ τὰ ἀποθέσουν «ἐν τόπῳ ἐπιτηδείῳ»²⁵. Ἡ πρώτη αὐτὴ γραπτὴ μαρτυρία τιμῆς λειψάνων μᾶς ὀδηγεῖ νὰ ὑποθέσουμε, λαμβάνοντας ὑπόψη προγενέστερη μαρτυρία τοῦ Ἰγνατίου Ἀντιοχείας σχετικὰ μὲ τὴν τιμὴ πού ἀποδιδόταν κατὰ τὴν ἐποχὴ του στοὺς μάρτυρες τοῦ Χριστοῦ²⁶, ὅτι προφανῶς ἡ τιμὴ θὰ ἐπεκτεινόταν καὶ στὰ ἱερά λείψανά τους καὶ ἄρα προϋπήρχε τοῦ *Μαρτυρίου Πολυκάρπου*. Πάντως στὶς *Πράξεις τῶν Ἀποστόλων* δὲν σημειώνεται κάτι σχετικὸ γιὰ τὰ λείψανα τοῦ πρωτομάρτυρα Στεφάνου, καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν μποροῦμε νὰ βεβαιώσουμε μὲ ἀκρίβεια τὸ πότε ἀκριβῶς ἄρχισε νὰ ἐκδηλώνεται ἡ τιμὴ τῶν λειψάνων²⁷.

Ἡ δύναμη τοῦ Χριστοῦ πού θριάμβευσε διὰ τῶν ἁγίων μαρτύρων κατὰ τὸ πάθος τοῦ μαρτυρίου τους, ἀναδεικνύει τὸ σῶμα τους «χαριτωθέν» καὶ «ἐράσμιον»²⁸ καὶ ἡ τιμὴ τῶν λειψάνων ἀπευθυνόταν κυρίως πρὸς τὸν Χριστόν, ἀφοῦ οἱ πιστοὶ τῶν πρώτων αἰώνων εἶχαν συνείδηση ὅτι ὁ Χριστὸς «δοξάζεται ἐν τοῖς μέλεσιν αὐτῶν (τῶν μαρτύρων)», ὅπως ἀναφέρεται στὸ *Μαρτύριο τῶν ἐν Λουγδούνῳ*²⁹. Ἔτσι κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς ἐπετείου τοῦ μαρτυρίου τους, ἡ ὁποία θεωρεῖτο «γενέθλιος ἡμέρα»³⁰, συναθροίζονταν ἡ κοινότητα τῶν πιστῶν στοὺς τάφους τῶν μαρτύρων, πού συνήθως βρίσκονταν σὲ χριστιανικά νεκροταφεῖα –«κοιμητήρια τῶν ἁγίων» τὰ ὀνομάζει ὁ Ἰππόλυτος († 235)³¹, καὶ ἀναγινώσκονταν κείμενα σχετικὰ μὲ τὸ μαρτύριο τοῦ τιμωμένου καὶ διάφοροι ψαλμοὶ –«ᾄδεται ἐπίσης ἡ τελευτὴ τῶν μαρτύρων»– ἀναφέρει ὁ Τερτυλλιανὸς (155-222)³² πού ἀπέτελεσαν τὸν πρῶτο πυρῆνα τῆς ἀγιολογικῆς ὑμνογραφίας³³. Οἱ τάφοι αὐτοὶ ἀπέβησαν κέντρα ἐκδηλώσεως τιμῆς καὶ προσευχῆς πρὸς τοὺς μάρτυρες καὶ δι' αὐτῶν πρὸς τὸν Θεό, καὶ ἀπὸ τὸν Β' αἰῶνα πάνω σ' αὐτοὺς ἄρχισαν νὰ κτίζονται οἰκοδομήματα - εὐκτήριοι οἴκοι πού ὀνομάσθηκαν «Μαρτύρια»³⁴, ἀπὸ τίς ἀρχές δὲ τοῦ Δ' αἰῶνα μετεξελιχθηκαν σὲ ναοὺς, συχνὰ καὶ «μεγαλοπρεπεῖς»,

ὅπως ἀναφέρει ὁ Ἀστέριος Ἀμασειᾶς (350-410)³⁵. Ἔτσι οἱ μαρτυρικοὶ τάφοι ἄρχισαν νὰ ταυτίζονται μὲ τοὺς ναοὺς, γι' αὐτό καὶ ὁ ἱστορικός Εὐσέβιος γράφει χαρακτηριστικὰ «νεῶς μὲν εὐφῆμως ὀνομαζομένους, τάφους δὲ γενομένους, τοῦτέστι τοὺς τάφους νεῶς ἐπικεκλημένους»³⁶ καὶ ἀπέτελεσαν τὸ κέντρο τῆς λατρευτικῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας.

Γιὰ τὸν καθορισμὸ τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς μνήμης τῶν μαρτύρων δὲν ἀρκοῦσε ἡ ἐπιθυμία τῶν οἰκείων τους ἢ καὶ κάποιων πιστῶν, ἀλλὰ ἦταν ἀπαραίτητη καὶ ἡ συναίνεση τῶν ποιμένων, ὥστε νὰ προσλάβει καθολικὸ χαρακτῆρα στὴν ἐκκλησιαστικὴ κοινότητα καὶ νὰ ἀποτελέσει ἐπίσημο γεγονός ὄλων τῶν πιστῶν, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ διασφαλισθεῖ ἀδιάκοπτα ἡ συνέχεια τοῦ ἑορτασμοῦ τους στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας. Στὸ σημεῖο αὐτὸ θὰ μπορούσε νὰ θεμελιωθεῖ ἡ πρώτη διαπίστωση καὶ διακήρυξη ἀγιότητας, ἡ ὁποία στὶς ἡμέρες μας κατέληξε δυστυχῶς σὲ «ἀγιοποίηση»³⁷. Οἱ ποιμένες ἀσφαλῶς εἶχαν τὴν εὐθύνη τῆς καταγραφῆς τῶν μαρτύρων, ἐκείνων πού ἦσαν ἄξιοι τιμῆς, καὶ τῆς ἡμερομηνίας τοῦ θανάτου τους, δημιουργώντας ἔτσι τὰ πρῶτα δίπτυχα τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν, πού μὲ τὸν χρόνον ἐμπλουτίσθηκαν μὲ ὀνόματα νέων μαρτύρων³⁸, διασφαλίζοντας συγχρόνως τὴ γνησιότητα τῆς ὁμολογίας τῆς πίστεώς τους καὶ τῆς θυσίας τους. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο προφυλάσσονταν οἱ πιστοὶ ἀπὸ τὸν κίνδυνον ἀπόδοσης τιμῆς σὲ αἰρετικούς, οἱ ὁποῖοι θεωροῦνταν ψευδομάρτυρες, ἐφ' ὅσον προϋπόθεση τῆς γνησιότητας τοῦ μαρτυρικοῦ θανάτου καὶ τοῦ μάρτυρα ἦταν ἡ ὀρθὴ πίστη. Ἦδη στὸ κείμενον *Διαταγαὶ τῶν Ἀποστόλων*, πού ὡς γνωστὸν ἀπηχεῖ ἀπόψεις παλαιότερες τοῦ Δ' αἰῶνα, βλέπουμε νὰ γίνεται σαφῆς διάκριση μεταξύ «τῶν κατὰ ἀληθειάν ὑπὲρ Χριστοῦ μαρτυρησάντων», οἱ ὁποῖοι εἶναι «ὑπὸ Θεοῦ μεμακαρισμένοι καὶ ὑπὸ ὁσίων ἀνδρῶν τετιμημένοι», ἀφοῦ «ἀψευδῶς ὑπὲρ τῆς ἀληθείας» μαρτύρησαν καὶ κατέστησαν «ἀληθινοὶ» καὶ «ἀξιόπιστοι», καὶ τῶν «ψευδομαρτύρων, περὶ ὧν τὸ λόγιόν φησιν· «ὄνομα δὲ ἀσεβῶν σβέννυται· μάρτυς γὰρ πιστὸς οὐ ψεύδεται, ἐκκαίει δὲ ψευδῆ μάρτυς ἄδικος»³⁹.

Μελετώντας τὸ *Μαρτύριον Πολυκάρπου*, μπορούμε νὰ ἀντλήσουμε ἐπιπλέον πληροφορίες γιὰ τὸν σκοπὸ καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἑορτασμοῦ τῶν «γενεθλίων» τῶν μαρτύρων καὶ τῆς τιμῆς τῶν ἱε-

ρῶν λειψάνων τους. Ὁ σκοπὸς διαφαίνεται σέ μία φράση τοῦ κειμένου: «εἶς τε τὴν προηθληκῶν μνήμην καὶ τῶν μελλόντων ἄσκησίν τε καὶ ἐτοιμασίαν... μαθόντες οὖν ταῦτα καὶ τοῖς ἐπέκεινα ἀδελφοῖς τὴν ἐπιστολὴν διαπέμψασθε, ἵνα καὶ ἐκεῖνοι δοξάσωσι τὸν Κύριον τὸν ἐκλογὰς ποιῶντα ἀπὸ τῶν ἰδίων δούλων»⁴⁰. ὁμιλεῖ δηλαδή γιὰ τὴν ὠφέλεια καὶ οἰκοδομὴ τῶν πιστῶν, χωρὶς νὰ παραλείψει νὰ σημειώσῃ ὅτι ἡ δόξα ἀνήκει στὸν Χριστό, ὁ ὁποῖος, ὅπως ἀναφέραμε, ἐνδυναμώνει καὶ ἐμψυχώνει τοὺς μάρτυρες τῆς πίστεως. Τὸν ἴδιο σκοπὸ τῆς συνάξεως συναντοῦμε καὶ σέ ἄλλα μαρτυρολόγια, ὅπου συνδυάζεται ἡ μνήμη μὲ τὴ μίμηση τοῦ μάρτυρα⁴¹.

Εἶναι αὐτονόητο ὅτι, παρότι πρόκειται γιὰ σύναξη σέ τάφους καὶ μνήμη μαρτυρικῶν θανάτων καὶ τιμὴ λειψάνων, ὁ χαρακτήρας τῆς ἐορτῆς, σύμφωνα μὲ τὴν ἀντίληψη τῶν χριστιανῶν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας ὅτι ἡ τιμὴ τοῦ μάρτυρα ἀποβαίνει δοξολογία πρὸς τὸν Κύριο, δὲν θὰ μπορούσε νὰ ἦταν πένθιμος ἀλλὰ χαρμόσυνος. Στὸ *Μαρτύριον Πολυκάρπου* σημειώνεται ἐπίσης ὅτι «τὰ τιμιώτερα καὶ δοκιμώτερα ὑπὲρ χρυσοῦ λίθων πολυτελῶν ὅσα αὐτοῦ (τοῦ Πολυκάρπου) ἀποθέμεθα... ἔνθα ὡς δυνατόν ἡμῖν συναγομένοι ἐν ἀγαλιάσει καὶ χαρᾷ παρέξει ὁ Κύριος ἐπιτελεῖν τὴν τοῦ μαρτυρίου αὐτοῦ ἡμέραν γενέθλιον»⁴². Ἐδῶ ὁ χαρακτήρας τῆς συνάξεως προσδιορίζεται μὲ τὴ φράση «ἐν ἀγαλλιάσει καὶ χαρᾷ» καὶ ὅλες οἱ σχετικὲς μαρτυρίες τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας συνηγοροῦν ὑπὲρ τοῦ θριαμβευτικοῦ, δοξαστικοῦ καὶ χαρμόσυνου χαρακτήρα τῆς ἐορτῆς καὶ τῆς ἀπόδοσης τιμῆς στὰ ἱερά λείψανα. Γι' αὐτὸ καὶ βλέπουμε τὸν ἅγιο Γρηγόριο τὸν Θαυματουργό (περ. 213 - περ. 217) νὰ παρακινεῖ τοὺς χριστιανούς τῆς ἐπαρχίας του «ταῖς τῶν ἁγίων μαρτύρων ἐμφαιδρύνεσθαι μνήμεις... καὶ ἀγάλλεσθαι»⁴³. Ἀργότερα, ὁ Μέγας Βασίλειος ἀπαντώντας σέ ἀπορίες τῶν εἰδολωλατρῶν τῆς ἐποχῆς του σχετικά μὲ τὴ συγκεκριμένη τακτικὴ τῶν χριστιανῶν, ἐπεξηγεῖ θεολογικῶς τὸν χαρμόσυνο χαρακτήρα τῶν συνάξεων τιμῆς τῶν ἁγίων μαρτύρων καὶ τῶν ἱερῶν λειψάνων τους, βασιζόμενος στὴ νέα σημασία πού ἔδωσε στὸ θάνατο ὁ σταυρὸς καὶ ἡ ἀνάσταση τοῦ Κυρίου: «Νῦν δὲ ταῖς τῶν ὁσίων τελευταῖς ἐνσκιρτῶμεν. Ἡ γὰρ τῶν λυπηρῶν μετὰ τὸν σταυρὸν μεταβέβηται φύσις. Οὐκέτι θρήνοις

τοὺς τῶν ἁγίων δορυφοροῦμεν θανάτους, ἀλλ' ἐνθέοις χορείαις τοῖς ἐκείνων ἐπορχοῦμεθα τάφοις. Ὑπνος γὰρ τοῖς δικαίοις ὁ θάνατος. Μᾶλλον δὲ πρὸς κρείττονα ζωὴν ἐκδημία. Ἐντεῦθεν σκιρτῶσι σφαπτόμενοι μάρτυρες. Ὁ γὰρ τῆς μακαριωτέρας ζωῆς πόθος, τὴν τῆς σφαγῆς ὀδύνην νεκρὰν ἀπεργάζεται. Οὐ βλέπει τοὺς κινδύνους, ἀλλὰ τοὺς στεφάνους ὁ μάρτυς· οὐ φοίττει τὰς πληγὰς, ἀλλὰ ἀριθμεῖ τὰ βραβεῖα· οὐχ ὀρᾷ τοὺς κάτω μαστιγοῦντας δημίους, ἀλλὰ τοὺς ἄνωθεν εὐφημοῦντας ἀγγέλους φαντάζεται· οὐ σκοπεῖ τῶν κινδύνων τὸ πρόσκαιρον, ἀλλὰ τὸ τῶν ἐπάθλων αἰώνιον. Λαμπρὸν καὶ παρ' ἡμῖν ἤδη τὸν ἀρῶβωνα καρποῦνται, ταῖς παρὰ πάντων ἐνθέοις εὐφημίαις κροτούμενοι, καὶ μυρίους ἐκ τάφων σαγηνεύοντες δήμους»⁴⁴.

Στὴ συνέχεια, ἀφοῦ μιλήσαμε ἐπὶ τροχάδην γιὰ τὸν σκοπὸ καὶ τὸν χαρακτήρα τῶν ἐπιταφίων συνάξεων, πρέπει νὰ ἀναφερθοῦμε καὶ στὸ περιεχόμενό τους. Μὲ βάση τίς λιγοστὲς καὶ ὄχι πολὺ σαφεῖς πληροφορίες πού ἔχουμε στὴ διάθεσή μας, θὰ μπορούσαμε νὰ ξεχωρίσουμε τίς συνάξεις: α) σέ συμπόσια πού εἶχαν τὸν χαρακτήρα ἀγαπῶν καὶ β) συνάξεις τέλεσης τῆς θείας Εὐχαριστίας. Ἦδη ὁ ἅγιος Κυπριανὸς (210-258) ἀναφέρει ὅτι οἱ πιστοὶ προσκόμιζαν ἄρτο, οἶνο καὶ ἄλλα ἐδέσματα⁴⁵ πρὸς τιμὴ καὶ ἀνάμνηση τοῦ ἐορταζόμενου μάρτυρα καὶ τὰ προσέφεραν «πρὸς ἔλεον καὶ ἀνάκτησιν τῶν δεομένων καὶ πρὸς βοήθειαν ἐκπεσόντων»⁴⁶, διατηρώντας κατὰ κάποιον τρόπο τὸ τυπικὸ τῶν παλαιῶν ἀγαπῶν, γιὰ τίς ὁποῖες ὁ Τερτυλλιανὸς ἀναφέρει ὅτι τόνωναν τὴν εὐσέβεια τῶν πιστῶν καὶ ἐνίσχυναν τοὺς φτωχοὺς⁴⁷. Βεβαίως, τέτοιες προσφορὲς γίνονταν καὶ στίς ἐπετεῖους θανάτου ἀπλῶν πιστῶν, σέ συνδυασμὸ μάλιστα μὲ προσφορὲς ἐνδυμάτων πρὸς τοὺς ἐνδεεῖς ὑπὲρ μνήμης καὶ ὠφέλειάς τους, ὅπως μᾶς πληροφοροῦν οἱ *Διαταγές τῶν Ἀποστόλων* καθὼς καὶ ἄλλες πατερικὲς μαρτυρίες⁴⁸. Τὰ συμπόσια αὐτὰ εἶχαν ἀσφαλῶς τὴν καταγωγὴ τους στὰ εἰδωλολατρικὰ νεκρόδειπνα⁴⁹, ὅπου γίνονταν θυσιεὶς καὶ σπονδὲς στοὺς ἐθνικοὺς νεκρούς. Ὅμως, γιὰ νὰ μὴν ὑπάρχει στὸ μέλλον αὐτὴ ἡ σχέση, ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία φρόντισε νὰ δώσει εὐθύς ἐξ ἀρχῆς στὰ χριστιανικά συμπόσια νέο περιεχόμενο καὶ σημασία σύμφωνα μὲ τὴ διδασκαλία τῆς, ὥστε καὶ ἐκεῖνα νὰ καταπολεμήσει καὶ τῶν πιστῶν τίς πα-

λαιές συνήθειες νά ἐκχριστιανίσει, ἀποβλέποντας ἔτσι στή διάπλαση τῶν πιστῶν σύμφωνα μέ τό πνεῦμα καί τό ἦθος τῆς χριστιανικῆς ζωῆς⁵⁰. Εἶναι πολύ χαρακτηριστικές οἱ διακηρύξεις τῶν χριστιανῶν ἀπολογητῶν τοῦ Β΄ αἰῶνα, μέ τίς ὁποῖες δηλώνουν σαφῶς ὅτι οὐδεμία σχέση εἶχαν τά χριστιανικά συμπόσια μέ εἰδωλολατρικά ἔθιμα⁵¹, ἐπιβεβαιώνονται δέ ἀπολύτως λίγο ἀργότερα καί ἀπό τόν Ὁριγένη: «... πρὸς τοὺς ἐκείνων βωμοὺς καί τὰς παρ' αὐτῶν κνίσσας καί αἵματα»⁵². Ἀργότερα, ἀσφαλῶς λόγῳ τῆς πολεμικῆς τῶν ἐθνικῶν, οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ρητῶς διακηρύσσουν ὅτι «οὔτε θυσίας, οὔτε χοὰς τοῖς μάρτυσιν ἀπονέμομεν» καί ὅτι «αἱ χοαὶ καί τὰ ἐναγίσματα...» δέν συνάδουν πρὸς τίς χριστιανικὲς ἀντιλήψεις⁵³.

Παρά ταῦτα ἡ εἰδωλολατρικὴ ἐπίδραση τῶν ἐθνικῶν συμποσίων ὀδήγησε ἐνίοτε, ἤδη ἀπὸ τὸν Γ΄ αἰῶνα, κάποιους ἀπὸ τοὺς συμμετέχοντες στὰ χριστιανικά αὐτὰ συμπόσια σέ παρεκτροπὲς ἀπάδουσες πρὸς τὸν πνευματικὸ χαρακτήρα τῆς σύναξης πρὸς τιμὴ τῶν μαρτύρων. Ὁ Μέγας Βασίλειος διεκτραγωδεῖ πολὺ παραστατικά τὰ ἔκτροπα: «Γυναῖκες ἀκόλαστοι ἐπιλαθόμεναι τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ... πρὸς ὄρχησιν ἐκμανῆσαι, πᾶσαν νέων ἀκολασίαν ἐφ' ἐαυτὰς προσκαλούμεναι, ἐν τοῖς πρὸ τῆς πόλεως μαρτυρίοις χοροὺς συστησάμεναι, ἐργαστήριον τῆς οἰκείας αὐτῶν ἀσχημοσύνης τοὺς ἡγιασμένους τόπους πεποιήναι. Ἐμίαναν μὲν τὸν ἀέρα τοῖς ἄσμασι τοῖς πορνικοῖς, ἐμίαναν δὲ τὴν γῆν τοῖς ἀκαθάρτοις ποσίν, ἦν ἐν ταῖς ὀρχήσεσι κατεκρότησαν, θέατρον ἐαυταῖς νεανίσκων ὄχλων περισησάμεναι, σοβάδες ὄντως καί παράφοροι παντελῶς, μανίας οὐδεμίαν ὑπερβολὴν ἀπολείπουσαι»⁵⁴. Ἡ πλούσια σχετικὴ πατερικὴ γραμματεία μαρτυρεῖ ὅτι τὰ περιστατικά δέν ἦσαν μεμονωμένα, ἀλλὰ λάμβαναν χώρα σέ ὅλες σχεδὸν τίς χριστιανικὲς κοινότητες. Γι' αὐτὸ ἡ ἐν Λαοδικεῖα σύνοδος, κατὰ τὸν Δ΄ αἰῶνα, μέ τὸν 28ο κανόνα τῆς, ἐπελήφθη τοῦ θέματος: «ὅτι οὐ δεῖ ἐν τοῖς Κυριακοῖς, ἢ ἐν ἐκκλησίαις, τὰς λεγομένας ἀγάπας ποιεῖν, καί ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ ἐσθίειν καί ἀκούβιτα στρωννύειν»⁵⁵. Πάντως τὰ παρατηρούμενα ἔκτροπα δέν μπόρεσαν νά ἀλλοιώσουν τὸν χαρακτήρα καί τὸν σκοπὸ τῶν χριστιανικῶν συμποσίων, ὁ ὁποῖος παρέμεινε σταθερὰ προσανατολισμένος στὴν ἀναπομπὴ παρακλήσεων καί δεή-

σεων πρὸς τοὺς μάρτυρες καί στὴν ἀπόδοση τιμῆς στὰ ἱερά λείψανά τους⁵⁶, καθὼς καί σέ προσευχὲς καί δοξολογίες πρὸς τὸν Θεό, ἀποτελώντας ἔτσι τὴν ἀπαρχὴ τῆς χριστιανικῆς θείας λατρείας.

Οἱ πενιχρὲς πληροφορίες μας γιὰ τὰ χριστιανικά συμπόσια στοὺς τάφους τῶν μαρτύρων ἐνισχύονται καί ἀπὸ κάποια ἀρχαιολογικά εὐρήματα, τὰ ὁποῖα ἐπιτρέπουν νά θεωρήσουμε ὅτι στίς μαρμάρινες πλάκες τῶν τάφων τῶν μαρτύρων, πού ἀργότερα ἐξελίχθηκαν σέ τράπεζες, τοποθετοῦνταν οἱ προσφορὲς πού προσκομίζονταν πρὸς τιμὴ τῶν μαρτύρων καί γι' αὐτὸ ὀνομάσθηκαν καί «τράπεζαι ἀγαπῶν»· μάλιστα ὁ ἱερός Χρυσόστομος ἀναφερόμενος σ' αὐτὲς τίς ὀνομάζει «τράπεζαι μαρτύρων», ὑπονοώντας ἴσως ὅτι χρησίμευαν καί ὡς θυσιαστήριο, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου μέ τὸν χρόνον ἄρχισε νά τελεῖται καί ἡ θεία Εὐχαριστία. Ἄλλωστε ἀπὸ πολὺ ἐνωρὶς ὁ ἅγιος Ἰγνάτιος Ἀντιοχείας ὀμιλεῖ γιὰ «θυσιαστήριο» ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ὁ ἐπίσκοπος μαζί μέ τὸ πρεσβυτέριο καί τοὺς διακόνους τελοῦσε τὴ θεία Εὐχαριστία⁵⁷.

Ἡ τέλεση τῆς θείας Εὐχαριστίας ἐπὶ τῶν τάφων τῶν μαρτύρων κατὰ τίς ἐόρτιες συνάξεις τῆς κοινότητος μαρτυρεῖται ἤδη ἀπὸ τὸν Β΄ αἰῶνα ἀπὸ τὸν Τερτυλιανό, καί ἐπιβεβαιώνεται συνεχῶς μέ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου καί ἀπὸ ἄλλους ἐκκλησιαστικούς συγγραφεῖς⁵⁸. Εἶναι ἀξιοσημείωτο ὅτι στίς Διαταγὲς τῶν Ἀποστόλων γίνεται μνεία γιὰ τὴν τέλεση τῆς θείας Εὐχαριστίας, καί μάλιστα περιγράφεται καί τὸ πλαίσιο τῶν ἄλλων ἀναπεμπομένων εὐχῶν καί ὕμνων, ὥστε εὐκολα νά συμπεραίνουμε ὅτι ἡ προσφορὰ τῆς θείας Εὐχαριστίας ἀποτελοῦσε τὸ κέντρο τῶν ὄσων διαλάμβαναν οἱ ἐν λόγῳ συνάξεις στοὺς μαρτυρικούς τάφους: «ἀπαραιτήτως δέ –ὀρίζεται– συναθροίσεσθε ἐν τοῖς κοιμητηρίοις, τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἱερῶν βιβλίων ποιούμενοι, καί ψάλλοντες ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων μαρτύρων καί πάντων τῶν ἀπ' αἰῶνος ἀγίων, καί τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν τῶν ἐν Κυρίῳ κεκοιμημένων· καί τὴν ἀντίτυπον τοῦ βασιλείου σώματος Χριστοῦ δεκτὴν εὐχαριστίαν προσφέρετε ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις ἡμῶν καί ἐν τοῖς κοιμητηρίοις, καί ἐν ταῖς ἐξόδοις τῶν κεκοιμημένων ψάλλοντες προπέμπετε αὐτούς, ἐὰν ὧσιν πιστοὶ ἐν Κυρίῳ»⁵⁹.

Συνεπῶς ἡ πεποίθηση τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας ἦταν ὅτι οἱ προσευχὲς, συνοδευόμενες ἀπὸ τὴν «κλάση τοῦ ἄρτου» πάνω στοὺς τάφους τῶν μαρ-

τύρων και στά ιερά λείψανά τους, ἀπευθύνονται πρὸς τὸν Θεὸ ἀπὸ κοινοῦ τόσο γιὰ τοὺς κεκοιμημένους ἐν γενεῖ πιστοὺς ὅσο και γιὰ τοὺς ἴδιους τοὺς ἅγιους μάρτυρες, μὲ τὴ διαφορὰ ὅτι γιὰ μὲν τοὺς πιστοὺς ἦταν δέηση γιὰ τὴ σωτηρία τους, γιὰ δὲ τοὺς μάρτυρας ἦταν ἐκδήλωση τιμῆς, εὐγνωμοσύνης και ἐπίκλησης τῶν πρεσβειῶν τους πρὸς τὸν Κύριο ὑπὲρ τῆς στρατευομένης Ἐκκλησίας. Αυτό ἐκφράζεται σαφέστα μὲ τὸ ἀκόλουθο κείμενο τοῦ Ὁριγένη: «αἱ ψυχαὶ τῶν πεπελεκισμένων ἔνεκεν τῆς μαρτυρίας Ἰησοῦ, μὴ μάτην τῷ ἐν οὐρανοῖς θυσιαστηρίῳ παρεδρευούσαι, διακονοῦσι τοῖς εὐχομένοις ἅφεσιν ἁμαρτημάτων»⁶⁰.

Ἡ πεποίθηση αὐτὴ τῶν πιστῶν συνοδεύεται και ἀπὸ τὴν ἀντίληψη ὅτι οἱ ψυχῆς ὅλων τῶν κεκοιμημένων ἦσαν παρούσες κατὰ τὴν τέλεση τῆς θείας Εὐχαριστίας και συμμετεῖχαν κατὰ κάποιον τρόπο σ' αὐτήν, ἀφοῦ ἡ προσφορά γινόταν και ὑπὲρ αὐτῶν. Αυτό μαρτυρεῖται πάλι ἀπὸ τὸν Ὁριγένη, ὁ ὁποῖος συγκεκριμένα ἀναφέρει: «...και τοὺς ἐξεληλυθότας μακαρίους φθάνειν τῷ πνεύματι, τάχα μᾶλλον τοῦ ὄντος ἐν τῷ σώματι, ἐπὶ τὰς ἐκκλησίας· διόπερ οὐ καταφρονητέον τῶν ἐν αὐτοῖς εὐχῶν, ὡς ἐξαιρετόν τι ἔχουσῶν τῷ γνησίως συνεργομένῳ αὐτῶν»⁶¹. Θὰ μπορούσαμε λοιπὸν νὰ ἰσχυρισθοῦμε ὅτι ἡ ἐκφώνηση τῶν ὀνομάτων τῶν κεκοιμημένων και οἱ ὑπὲρ αὐτῶν εὐχῆς ἀπετέλεσαν κύριο συστατικὸ τῆς συγγραφῆς τῶν ἀρχαίων θείων Λειτουργιῶν⁶².

Ἡ θεία Εὐχαριστία, στενά συνδεδεμένη μὲ τὴ θυσία τοῦ Κυρίου, συνδέθηκε ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴ γραμματεία τῶν πρώτων αἰῶνων και μὲ τὴ θυσία τῶν μαρτύρων τῆς πίστεως, ὑπὸ τὴν ἔννοια ὅτι ἐπὶ τῶν μαρτυρικῶν τάφων ἄρχισε νὰ τελεῖται ἐνωρὶς ἡ «κλάση τοῦ ἄρτου», τὴν ὁποία ὁμως πρέπει νὰ διαχωρίσουμε ἀπὸ τὰ δεῖπνα τῶν συμποσίων, καιτοὶ φαινομενικά ὑπῆρξε και σ' αὐτὰ ἡ εὐλογία τοῦ ἄρτου. Ἡ σύνδεση αὐτὴ ἐκφράστηκε ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους ἐκκλησιαστικούς συγγραφεῖς, π.χ. ἀπὸ τὸν Ἰγνάτιο Ἀντιοχείας, ὁ ὁποῖος θεωρεῖ τοὺς μάρτυρες «μιμητὰς τοῦ Κυρίου», ἢ ἀπὸ τὸν Ὁριγένη, ὁ ὁποῖος πιστεύει ὅτι οἱ μάρτυρες παρέδωσαν «ἐαυτοὺς σφάγια ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ», και εἶναι ἄκρως ἐπεξηγηματικὴ τῆς σχέσεως πού ὑφίσταται μεταξύ τῶν μαρτυρικῶν τάφων, τῶν «τραπεζῶν μαρτύρων» πού προαναφέραμε και τοῦ θυσιαστηρίου, πού ἀναφέρεται ἤδη ἀπὸ τὸν ἀπόστο-

λο Παῦλο (Ἐβρ. 13, 10). Ἐπίσης, ἡ σύνδεση αὐτὴ ὀδήγησε στὴν ὀρθὴ και ἄκρως συμβολικὴ συνήθεια, πού ἐπικράτησε μὲ τὸν χρόνο και τηρεῖται μέχρι σήμερα, τῆς τοποθέτησης ἱερῶν λειψάνων στά θυσιαστήρια, ἢ ὁποία ἐκφράζει ἄριστα τὴν πίστη τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας στους μάρτυρες και στά τίμια λείψανά τους, και τὴ σημασία πού αὐτοὶ ἔχουν γιὰ τὴ ζωὴ τῶν πιστῶν. Αυτό ἀκριβῶς δηλώνεται στό πολύ σημαντικό κείμενο τοῦ *Μαρτυρίου τοῦ Πολυκάρπου*: «τοῦτον μὲν γὰρ (τὸν Χριστόν) υἱὸν ὄντα τοῦ Θεοῦ προσκυνοῦμεν, τοὺς δὲ μάρτυρας ὡς μαθητὰς και μιμητὰς τοῦ Κυρίου ἀγαπῶμεν ἀξίως, ἔνεκα εὐνοίας ἀνυπερβλήτου τῆς εἰς τὸν ἴδιον βασιλέα και διδάσκαλον ὧν γένοιτο και ἡμᾶς κοινωνοὺς τε και συμμαθητὰς γενέσθαι»⁶³.

Β'

Ἡ τιμὴ πού ἀπέδιδε ἡ Ἐκκλησία τῶν τριῶν πρώτων αἰῶνων στους μάρτυρες και τὰ λείψανά τους συνεχίστηκε, και μάλιστα ἀπὸ τὸν Δ' αἰῶνα και ἐξῆς ἡ πατερικὴ γραμματεία, βασιζόμενη στὴ μέχρι τότε παράδοση, γίνεται σαφέστερη και λεπτομερέστερη, τονίζοντας ιδιαίτερα και ἐπεξηγώντας θεολογικά τίς ἐξαιρετικὲς δυνάμεις τῶν ἱερῶν λειψάνων και τὴν ἐνίσχυση πού προσφέρουν στους πιστοὺς. Ὁ Μ. Βασίλειος ἐνθάρρυνε ὅσο λίγοι τὴν τιμὴ τῶν μαρτύρων και τὴν συνέδεσε μὲ τὸν ὀφειλόμενο πρὸς αὐτοὺς ἔπαινο τῆς Ἐκκλησίας, θεωρώντας ὅτι τὰ «ἐγκώμια μάρτυρος» ἐκφράζουν τὸν «πλοῦτον τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων» του, τὰ ὁποία ἐπιδαφιλοῦνται στους πιστοὺς, ἀφοῦ ὁ μάρτυρας «οἰκοθεν βρῦει τὴν ἀρετὴν» και ἀποτελεῖ πηγὴ ἢ ὁποία «ἐκ τῶν οἰκειῶν λαγόνων προχέει τὸ κάλλος»⁶⁴. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος πού τοὺς ὀνομάζει «φύλακας τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων... κοινωνοὺς φροντίδων, δεήσεων συνεργούς, πρεσβευτὰς δυνατωτάτους, ἀστέρας τῆς οἰκουμένης, ἄνθη τῶν Ἐκκλησιῶν», οἱ ὁποῖοι διὰ τῶν ἱερῶν λειψάνων τους παρέχουν «ἀσφάλεια ἐκ τῆς τῶν ἐναντίων καταδρομῆς»⁶⁵. Μάλιστα συμπληρώνει ὅτι «ὁ ἀψάμενος ὀστέων μάρτυρος, λαμβάνει τινὰ μετουσίαν ἀγιασμοῦ ἐκ τῆς τῷ σώματι παρεδρευούσης χάριτος»⁶⁶. Μὲ ἀκόμη μεγαλύτερη ἐνάργεια ἀναφέρεται στά ἱερά λείψανα και ὁ ἱερός Χρυσόστομος λέγοντας ὅτι εἶναι «μέγιστα τοῦ Θεοῦ δῶρα και ἀγαθῶν θησαυροῖ»⁶⁷, «ποταμοὶ χαρισμάτων»⁶⁸, «πηγαὶ ναμάτων πνευματικῶν»⁶⁹ και ἐνθαρρύνει τὴν τιμητικὴ προσκύνηση ὄχι μόνο

τῶν λειψάνων ἀλλά καί τῶν θηκῶν ὅπου ἔχουν τοποθετηθεῖ: «προσπέσωμεν αὐτῶν τοῖς λειψάνοις, συμπλακῶμεν αὐτῶν ταῖς θήκαις, δύνανται γάρ καί θῆκαι μαρτύρων πολλήν ἔχειν δύναμιν, ὥσπερ οὖν καί τὰ ὁσῶ τῶν μαρτύρων πολλήν ἔχει τήν ἰσχύν»⁷⁰. Ὁ δέ Γρηγόριος Νύσσης ἐπεκτείνει τήν λήψη ἁγιασμοῦ ἀκόμη καί ἀπό τήν «κόνιν» τῶν λειψάνων: «εἰ καί κόνιν τις δοίη φέρειν τήν ἐπιχειμένην τῇ ἐπιφανείᾳ τῆς ἀναπαύσεως, δῶρον ὁ χοῦς λαμβάνεται καί ὡς κειμήλιον ἢ γῆ θησαυρίζεται»⁷¹.

Τήν ἐξαιρετική δύναμη τῶν ἱερῶν λειψάνων ὁ ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης συνδέει ὄχι μέ τό λείψανον –νεκρό σῶμα χωρίς ψυχή–, ἀλλά μέ τήν ζωντανή ἐν οὐρανῷ ψυχή τοῦ μάρτυρα, ἡ ὁποία διά τῆς σχέσεώς της μέ τόν Κύριο καί τῆς χάριτος πού ἔλαβε ἀπό τόν Θεό χαριτώνει καί τό λείψανό του, καθιστώντας το «ζῶν καί ἀνθοῦν»· ἔτσι οἱ πιστοί τό «κατασπάζονται, τοῖς ὀφθαλμοῖς, τῷ στόματι, ταῖς ἀκοαῖς πάσαις προσάγοντες ταῖς αἰσθήσεσιν» καί τό προσεγγίζουσαν «ὡς ὀλοκλήρω καί φαινομένῳ τῷ μάρτυρι τήν τοῦ πρεσβεύειν ἰκεσίαν προσάγουσιν, ὡς δορυφόρον τοῦ Θεοῦ παρακαλοῦντες, ὡς λαμβάνοντα τὰς δωρεάς ὅταν ἐθέλη ἐπικαλούμενοι»⁷². Καίτοι τό σῶμα ὅλων τῶν ἀνθρώπων «ἐξ ἐνός φυράματος ἔχει τήν σύστασιν», συνεχίζει ὁ ἅγιος Νύσσης, ὡστόσο τό σῶμα τῶν μαρτύρων «τῷ πάθει τοῦ μαρτυρίου χαριτωθέν» δέν «ῥίπτεται ὡς τό τυχόν... ἀπλῶς ἀποθανόν (σῶμα)», ἀλλά καθίσταται «ἐράσιμον καί ἀμφισβητήσιμον» καί μᾶς δίδει τή δυνατότητα νά πιστεύσουμε στά ἀγαθά τῆς αἰώνιας βασιλείας τοῦ Θεοῦ· «ἐκ τῶν φαινομένων τὰ ἀόρατα, ἀπό τῆς ἐν τῷ κόσμῳ πείρας τῇ τῶν μελλόντων ἐπαγγελίᾳ»⁷³. Ὡς ἐκ τούτου καί ἡ Ἐκκλησία μέχρι σήμερον δέν προσβλέπει στά ἱερά λείψανα ὡς πρὸς ἀπλά ὁσῶτα, (κόκκαλα ὅπως περιφρονητικά τὰ ἀποκαλοῦν οἱ ἀνά τοὺς αἰῶνες ἁγιομάχοι), ἀλλά, ὅπως ἀναφέρεται στό *Μαρτύριον Πολυκάρπου*, ὡς πρὸς «τιμιώτατα λίθων πολυτελῶν» λείψανα, φέροντα «ἁγιασμόν καί εὐλογία»⁷⁴. Μάλιστα, ἐγκωμιάζοντας τόν ἅγιο μεγαλομάρτυρα Θεόδωρο, ὁ Γρηγόριος Νύσσης ἀναφέρει ὅτι κατέστησε τήν Ἐκκλησία μεταξύ ἄλλων καί «ιατρῆιον νόσων ποικίλων», καί πρὸς ἀσφαλῆ ἀπόδειξη τῶν λόγων του ἀφηγεῖται ὡς αὐτόπτης μάρτυρα τῆ θαυματουργική θεραπεία χωλοῦ στρατιώτη μετά ἀπό προ-

σευχή στόν Θεό καί ἐπίκληση τῆς πρεσβείας τῶν ἁγίων μαρτύρων· «ταύτην τήν θαυματουργίαν εἶδον ἐγώ –βεβαιώνει–, αὐτῷ τῷ ἀνθρώπῳ περιτυχῶν ἐξαγγέλοντι πρὸς πάντας, καί κηρύττοντα τήν μαρτύρων εὐεργεσίαν»⁷⁵.

Τῇ θαυματουργίᾳ τῶν ἁγίων καί τῶν ἱερῶν λειψάνων τους προσέγγισαν οἱ ἅγιοι Πατέρες ἀπό τόν Δ΄ αἰῶνα καί ἐξῆς μέ βαθύ θεολογικό λόγο, ἀποβλέποντας στήν ὀρθή ἐρμηγεία, νοηματοδότηση καί στάση ἔναντι τῆς θαυματουργικῆς δράσης τῶν ἱερῶν λειψάνων. Κοινή πατερική θέση εἶναι ὅτι τά λείψανα τῶν μαρτύρων οὔτε ὑπάρχουν οὔτε ἐνεργοῦν αὐτόνομα, ἀλλά πάντοτε σέ σχέση μέ τόν Χριστό, τόν ὁποῖο ὁμολόγησαν καί γιά τόν ὁποῖο μαρτύρησαν, καί ἐπομένως ἡ δύναμη καί ἐνέργειά τους εἶναι ἡ ἴδια ἡ θεία δύναμη πού τότε τοὺς ἐνίσχυσε νά ὑπομείνουν τό μαρτυρικό θάνατο καί τώρα ἐνεργεῖ διά τῶν λειψάνων τους τίς θαυματουργικές ἰάσεις χάριν τῶν πιστῶν. Ἔτσι ἡ θαυματουργία τῶν λειψάνων, ἀλλά καί ἡ διήγησή τοῦ μαρτυρίου, ὅπως σημειώνει ὁ Μ. Βασίλειος, συνδέει τοὺς πιστοὺς μέ τήν «μεγάλην ἄθλησιν» τοῦ μάρτυρα⁷⁶ καί ἀσφαλῶς καί μέ τόν Χριστό, τήν πηγὴν κάθε χάριτος καί ἁγιαστικῆς ἐνέργειας. Μάλιστα καί ἡ εὐωδία πού ἐνίοτε ἀναβλύζει ἀπό τά ἱερά λείψανα θεωρεῖται ὡς «τελεία εὐωδία, ἀνευδεής καί ἀπροσδεής»⁷⁷, ὡς «εὐωδία... παναγοῦς καί οἰκτιρμονος Τριάδος»⁷⁸. Ὑπάρχει λοιπόν ἕνας ἐσωτερικός σύνδεσμος μεταξύ διηγήσεως μαρτυρίου καί ἀφηγήσεως θαυμάτων καί ὁ σύνδεσμος αὐτός εἶναι ὁ Χριστός, παρῶν καί ἐνεργῶν κατά τό μαρτύριο, παρῶν καί ἐνεργῶν κατά τῆ θαυματουργία καί δοξαζόμενος τόσο ἀπό τοὺς μάρτυρες ὅσο καί ἀπό τοὺς πιστοὺς. Γι' αὐτό καί οἱ τρεῖς Καππαδόκες Πατέρες θεωροῦν πολύ σημαντική τῆ μελέτη καί διάδοση αὐτῶν τῶν διηγήσεων - ἐγκωμίων. Λέγει χαρακτηριστικά ὁ Μ. Βασίλειος: «ὥστε, ὅταν διηγώμεθα τοὺς βίους τῶν διαπρεψάντων ἐν εὐσεβείᾳ, δοξάζομεν πρῶτον τόν Δεσπότην διὰ τῶν δούλων· ἐγκωμιάζομεν δὲ τοὺς δικαίους διὰ τῆς μαρτυρίας ὧν ἴσμεν, εὐφραίνομεν δὲ τοὺς λαοὺς διὰ τῆς ἀκοῆς τῶν καλῶν»⁷⁹. Καί ὁ Γρηγόριος Νύσσης σέ μιά τέτοια διήγησι - ἐγκώμιο παραλληλίζει τό ἔργο τῶν μαρτύρων πρὸς τό ἔργο τῶν πρωτοπλάστων, ἀκριβῶς μέ τόν ἴδιο τρόπο πού στήν πατερική παράδοση παραλληλίζεται τό ἔργο τοῦ Ἀδάμ πρὸς τό ἔργο τοῦ Νέου Ἀδάμ -

Χριστού: οί πρωτόπλαστοι, λέγει, «τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν διὰ τῆς ἁμαρτίας κατήνεγκαν», οἱ μάρτυρες «διὰ τῆς ὑπομονῆς, πάλιν ἀνώρθωσαν». Οἱ πρωτόπλαστοι «ἐκ τοῦ παραδείσου ἐπὶ τὴν γῆν ἀπώσθησαν, οἱ μάρτυρες «ἐντεῦθεν ἐπὶ τὸν παράδεισον ἀνωκίσθησαν»⁸⁰. Πρόκειται δηλαδή γιὰ μιὰ ἀναγωγή τοῦ μαρτυρικοῦ γεγονότος, ἀλλὰ καὶ τῆς θαυματουργίας τῶν λειψάνων στὸν Χριστό καὶ στὴ σωτηρία πού ἔφερε στους ἀνθρώπους. Λίγο ἀργότερα ὁ Ἀστέριος Ἀμασειᾶς (350-410) θὰ πεῖ ὅτι ὅσοι προστρέχουν στὸν μάρτυρα, τὸν Χριστό, ἀναγνωρίζουν καὶ σ' αὐτὸν προστρέχουν· «ὅσοι τὸν Δεσπότην ἐγνώρισαν Χριστόν, οὗτοι καὶ τὸν πιστὸν δοῦλον (τὸν μάρτυρα) ἐγνώρισαν»⁸¹.

Τὸ κέντρο λοιπὸν τοῦ θαύματος, πού ἐπιτελεῖται διὰ τῶν λειψάνων, εἶναι ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος πρῶτος ἐπετέλεσε θαύματα «κατὰ τὴν σωτήριον αὐτοῦ παρουσίαν καὶ σάρκωσιν»· καὶ ὅσα τελέσθησαν μετέπειτα ἀπὸ τοὺς «ἱεροὺς ἀποστόλους αὐτοῦ καὶ ὑπηρέτας τοῦ λόγου», τελέσθησαν καὶ τελοῦνται πάντοτε «δι' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ», ὅπως ἀναφέρει ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος⁸², ἐκφράζοντας τὴν χριστολογικὴ βάση τῆς περὶ μαρτύρων καὶ λειψάνων διδασκαλίας τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας. Ἡ θαυματουργία τῶν μαρτύρων, κατὰ τὸν ἱερό Χρυσόστομο, δὲν ἔχει σκοπὸ «ἵνα ἐκεῖνος (ὁ μάρτυρας) λαμπρότερος γίνεταί», διότι ὁ μάρτυρας δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀνθρώπινης δόξας, ἀλλὰ γίνεται γιὰ τὴν ἐνίσχυση τῆς πίστεως, γιὰ νὰ ἀντιληφθοῦν οἱ πιστοὶ ὅτι ὁ «θάνατος μαρτύρων οὐκ ἔστι θάνατος, ἀλλὰ ζωῆς βελτίονος ἀρχὴ καὶ πολιτείας πνευματικότερας προοίμια καὶ μετάστασις ἀπὸ τῶν ἐλαττόνων πρὸς τὰ βελτίω»⁸³. Ἄρα ὁ κάθε πιστὸς καλεῖται, μὲ τὸ θαῦμα πού ἐπιτελεῖται, νὰ οἰκιοποιηθεῖ αὐτὴ τὴ νίκη τῶν μαρτύρων κατὰ τοῦ θανάτου καὶ νὰ ἐγκολληθεῖ τὴ νίκη τῆς ζωῆς, δηλαδή τὸν ἴδιο τὸν Χριστό, ἀφοῦ ὅπως εἶπε «ἐγὼ εἶμι... ἡ ζωή» (Ἰω. 14,6). Ὁ Χρυσόστομος θεωρεῖ τὰ λείψανα καὶ τὴ θαυματουργία τους δῶρα τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς «θείας φιλοτιμίας ἐπίδειξις» πρὸς παραμυθία καὶ παράκληση⁸⁴. Γνωρίζοντας ὅμως τίς ἀνθρώπινες ἀδυναμίες ὁμιλεῖ γιὰ αὐτογνωσία ὡς ἀπαραίτητη προϋπόθεση προσέγγισης καὶ ἐκζήτησης τοῦ θαύματος· ὁ ἱκέτης, λέγει, ὀφείλει νὰ γνωρίζει τὸ «νόσημά» του γιὰ νὰ λάβει τὴν «ἰατρείαν» καὶ συμβουλεύει νὰ «ἀποκαλύπτεται τὸ τραῦμα πρῶτον» καὶ ὕστερα νὰ ἐκζητεῖται ἡ θεραπεία⁸⁵.

Ὡς ἐκ τούτου ἡ πίστη στὴν παντοδυναμία τοῦ Θεοῦ προϋποθέτει τὴν ἐπίγνωση τῆς ἀδυναμίας, ἡ ὁποία ὀδηγεῖ τὸν πιστὸ στὴν ἐν ταπεινώσει πλήρη παράδοσή του στό θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος «πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι» (Α' Τιμ. 2,4) καὶ συνεπῶς ἡ πίστη προηγεῖται τοῦ θαύματος⁸⁶. Ἐξ ἄλλου ὁ Χρυσόστομος τονίζει συχνά ὅτι τὸ θαῦμα ἀπαιτεῖ ἄσκησις πνευματικῆς ζωῆς καὶ καθαρότητα βίου καὶ ὄχι ἀπροϋπόθετη ἐκζήτηση τῆς θείας ἐνεργείας, «τὰ σημεῖα οὐκ ἰσχύει σῶσαι χωρὶς πολιτείας ἀρίστης καὶ βίου καθαρῶ καὶ διακριβωμένου». Ἡ καθαρὸτητα δὲ τοῦ βίου εἶναι τόσο σημαντικὴ γιατί, ὅπως συμπληρώνει, καὶ χωρὶς τὴν ἐπενέργεια τοῦ θαύματος ἀρκεῖ γιὰ τὴ σωτηρία· «ὅτι δὲ πολιτεία οὐκ ἔχουσα τὴν ἀπὸ τῶν σημείων παραμυθίαν, οὐδὲ σύμμαχον λαβοῦσα ἐκεῖνην, ἀλλ' αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν φανείσα, ἰσχυσε μετὰ παρρησίας εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»⁸⁷. Στὴν πνευματικὴ δὲ κατάρτιση τῶν πιστῶν συμβάλλουν οἱ ἴδιοι οἱ μάρτυρες καὶ τὰ λείψανά τους, ἐπειδὴ, ὅπως σημειώνει, λειτουργοῦν ὡς μέσα εὐαγγελισμοῦ, ὡς εὐαγγελικὴ διδασκαλία καὶ σιωπηρὸ ἀπὸ τὸν τάφο τους κήρυγμα· «οὐκ ἀκούουσι διδασκάλων γλώττης... ἀλλὰ μαρτύρων φωνῆς ἀπὸ τοῦ τάφου διαλεγόμενοις αὐτοῖς (τοῖς πιστοῖς) καὶ μείζονα ἰσχὴν ἐχούσης»⁸⁸. Αὐτὴ τὴν ἄποψη συμμερίζεται καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης Ἰωάννης Α' (Ζ' αἰ.), ὁ ὁποῖος ἀπευθυνόμενος ἱκετευτικὰ σὲ θαυμάσιο ὕμνο του στὸν ἅγιο μεγαλομάρτυρα Δημήτριο λέγει: «ἀλλ' ἡ διδασκαλία σου (ἅγιε Δημήτριε) καὶ ἡ χάρις κατὰ πάσης περιπολοῦσα τῆς χώρας, καὶ τῶν καρδιῶν ὡς ζῶσα φωνὴ δρασομένη, περιμαλάττει καὶ ὑγιαίνει καὶ ἐπιστρέφει, καὶ πίστεως πλήρεις καὶ πολιτεία σεμννομένης προσάγει Θεῶ»⁸⁹.

Πέραν ὅμως τῶν θεραπευτικῶν ιδιοτήτων τῶν ἱερῶν λειψάνων, οἱ Πατέρες ἐπισημαίνουν καὶ τὴν ἐκκλησιολογικὴ διάσταση τῶν θαυματουργιῶν. Τὸ θαῦμα εἶναι ἓνα γεγονός πού ἐπισυμβαίνει συνήθως σὲ μεμονωμένα πρόσωπα, ἀλλὰ ἡ ἐπιδραση του ἐκχέεται σ' ὀλόκληρη τὴν ἐκκλησιαστικὴ κοινότητα. Μὲ τὸ θαῦμα ὁ Χριστός εἶναι παρὼν στὴν Ἐκκλησία του καὶ συνεχίζει τὸ θαυματουργικὸ καὶ λυτρωτικὸ Του ἔργο διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἁγίου Πνεύματος, πού ἐκδηλώνεται διὰ τῶν ἁγίων λειψάνων. Ἡ ἐνότητα τῶν πιστῶν στό σῶμα τοῦ Θεοανθρώπου Χριστοῦ τοὺς καθιστᾷ ὅλους κοινω-

νούς τοῦ θαύματος πού τελέσθηκε στό πρόσωπο τῶν ἀδελφῶν τους, ἐνδυναμώνοντας τήν πίστη τους, ἀνανεώνοντας τόν ζήλο τους γιά τήν κατά Χριστόν ζωή καί ἀναδεικνύοντάς τους μάρτυρες καί κήρυκες τῶν μεγαλείων τοῦ Θεοῦ. Βασιζόμενος σέ αὐτό ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος θεωρεῖ ὅτι τά λείψανα τῶν ἁγίων δέν μπορεῖ νά εἶναι κτήμα μεμονωμένων ἀνθρώπων ἀλλά «πάντων ἀγαθόν», ὅλων δηλαδή τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας, ἀφοῦ ἡ χάρις καί ὁ ἁγιασμός πού ἀπορρέει ἀπ' αὐτά ἐκχέεται σέ ὅλους τούς πιστούς. Ἀναφερόμενος δέ στόν ἅγιο ἱερομάρτυρα Κυπριανό λέγει σχετικά: «ἐπεὶ δὲ οὐκ ἠνέσχετο τὸ πάντων ἀγαθὸν ἴδιον ποιῆσαι τινος ὁ τῶν μαρτύρων Θεός, οὐδὲ τὸν κοινὸν ζημιῶσαι... δημοσιεῦει τὸ σῶμα (τοῦ ἁγίου) δι' ἀποκαλύψεως... ἵν' ἁγιασθῶσι...»⁹⁰.

Ἡ πεποίθηση ὅτι τά λείψανα εἶναι κοινὸ ἀγαθὸ ὅλων τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας, πρὸς «κοινὸ ὄφελός»⁹¹ τους, ἐκφράζεται στήν ἀρχαία συνήθεια τοῦ διασκορπισμοῦ καί μετακομιδῆς στίς διάφορες ἐκκλησιαστικὲς κοινότητες τῶν ἤδη διαμελισμένων λειψάνων, εἴτε ἀπό πυρά, εἴτε ἀπό ἄλλη αἰτία, πού διασώθηκαν καί περισυνελέγησαν μέ εὐλάβεια ἀπὸ τούς χριστιανούς. Ὁ Μέγας Βασίλειος σαφῶς ὁμιλεῖ περὶ αὐτοῦ, ἀναφερόμενος στά λείψανα τῶν ἁγίων Τεσσαράκοντα μαρτύρων: «οὐχ ἐνὶ τόπῳ ἑαυτοὺς κατακλείσαντες, ἀλλὰ πολλοῖς ἤδη ἐπιξενωθέντες χωρίοις, καί πολλὰς πατρίδας κατακοσμήσαντες (διὰ τῶν λειψάνων τους)»⁹². Καί ἀκόμα σαφέστερος εἶναι ὁ Θεοδώρητος Κύρου (†457): «οὐχ εἷς ἐνὸς ἐκάστου κατακρύπτει τάφος, ἀλλὰ πόλεις καί κῶμαι ταῦτα (τά λείψανα) διανειμάμεναι, σωτήρας ψυχῶν καί ἰατροὺς σωμάτων ὀνομάζουσι καί ὡς πολιούχους τιμῶσι καί φύλακας»⁹³. Μάλιστα ὁ Ἀστέριος Ἀμασειᾶς ἀναφέρει ὅτι ἡ ὑπαρξη λειψάνων σέ μιάν ἐκκλησιαστικὴ κοινότητα τήν ἀναδεικνύει «θαυμαστὸν τόπο καί πᾶσι χριστιανοῖς περισπούδαστον»⁹⁴. Ἐπιπλέον, οἱ Πατέρες δέν παραλείπουν νά ἐπισημάνουν ὅτι ἡ εὐλαβὴς συνήθεια τοῦ διασκορπισμοῦ καί μετακομιδῆς τῶν λειψάνων οὐδόλως μειώνει τή δύναμη καί τή χάρις τοῦ μάρτυρα, ἀλλά καθιστᾶ εὐρύτερη τήν ἐπίδρασή τους: «οὐκ ἀπέβαλεν, ἦν εἶχε, μετὰ τὸ διατηθῆναι καί κατακοπῆναι πολλάκις, ἀλλὰ καί ἐπεσπάσατο πλείονα καί μείζω τὴν ῥοπήν» λέγει ὁ Χρυσόστομος⁹⁵. καί προσθέτει μέ μεγαλύτερη ἐνάργεια ὁ Θεοδώρητος: «μερισθέντος τοῦ σώ-

ματος, ἀμέριστος ἡ χάρις μεμένηκε. Καί τὸ μικρὸν ἐκεῖνο καί βραχύτατον λείψανον τὴν ἴσην ἔχει δύναμιν τῷ μηδαμῶς διανεμηθέντι μάρτυρι»⁹⁶. Τῆ διδασκαλία αὐτῆ τῶν Πατέρων υἰοθέτησε ἡ Ἐκκλησία καί καθιέρωσε μάλιστα νά ἐορτάζονται οἱ ἐπέτειοι ἀνακομιδῆς τῶν λειψάνων ὀρισμένων ἁγίων, οἱ ὁποῖες συνεχίζονται μέχρι σήμερα, ὡς μεταφορῆς ἀπὸ τόπο σέ τόπο τῆς χάρις, τῆς εὐλογίας καί τοῦ ἁγιασμοῦ τους πρὸς τούς πιστούς⁹⁷. Ἐξυπακούεται βέβαια ὅτι ἡ ἁγιότητα καί ὁ ἁγιασμός δέν ταυτίζονται μόνο μέ τὸ δι' αἵματος μαρτύριο, ἀλλὰ καί μέ τὸ μαρτύριο τῆς συνειδήσεως, γι' αὐτὸ καί ὅσοι βάσταξαν τὸν σταυρὸ τοῦ Χριστοῦ καί ἔγιναν «κοινωνοὶ τῶν τοῦ Χριστοῦ παθημάτων»⁹⁸ μέ κάθε μορφῆς ἄσκηση εἶναι οἱ διάδοχοι τῶν ἁγίων μαρτύρων: οἱ ὅσοι ἀσκητές, οἱ δίκαιοι, οἱ ἱεράρχες καί διδάσκαλοι, οἱ ὁποῖοι «καθ' ἡμέραν ἐμαρτύρουν τῇ συνειδήσει»⁹⁹.

Ἡ περὶ τῶν λειψάνων πατερικὴ διδασκαλία, ὅπως πολὺ συνοπτικά ἀναφέραμε μέχρις ἐδῶ, ἀναπτύχθηκε ἔχοντας ἀφ' ἐνός ἐποικοδομητικὸ χαρακτήρα, δηλαδή νά προσδιορίσει τὸ θεολογικὸ χαρακτῆρα τῆς τιμῆς τῶν ἁγίων μαρτύρων καί τῶν λειψάνων τους καί νά ἐπεξηγήσει τὴ θαυματουργία πού ὁ Θεός ἐνεργεῖ δι' αὐτῶν, καί ἀφ' ἐτέρου ἀπολογητικὸ χαρακτῆρα, δηλαδή νά ἀπαντηθοῦν οἱ κατηγορίες τῶν ἐθνικῶν ἐπὶ τοῦ συγκεκριμένου θέματος. Οἱ ἐθνικοί, ὑπερασπιζόμενοι τὴ θρησκευτικὴ τους παράδοση, κατηγοροῦσαν τούς χριστιανούς ὅτι θεοποιοῦσαν καί λάτρευαν «ὄστέα καί κεφαλὰς» νεκρῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχαν κατηγορηθεῖ «ἐπὶ πολλοῖς ἁμαρτήμασιν» καί εἶχαν καταδικασθεῖ ἀπὸ «πολιτικὸν δικαστήριον» καθὼς καί γιὰ ἄλλα συναφῆ¹⁰⁰. Σέ τέτοιου εἴδους κατηγορίες ἀπαντᾷ ὁ Ἀστέριος Ἀμασειᾶς ἀντιστρέφοντας τὴν κατηγορία: «ποῖον οὖν ἔγκλημα, ὅτι τιμῶντες μάρτυρας καί αὐτοὶ σπουδάζομεν ἀρέσκειν Θεῷ; Τίς κατηγορία προστάταις προσφεύγειν; Ἐξετάσωμεν λοιπὸν καί τὰ σά, εἰ τοῦ ἐγκλήματος ὁ κατήγορος καθαρεύεις; Καί πῶς, ὅς γε μυρίους τῶν τεθνεώτων ἀνθρώπων οὐ τιμᾶς, ἀλλ' ὡς θεοὺς προσκυνεῖς;»¹⁰¹.

Προσεγγίζοντας μέ προσοχὴ τὰ πατερικὰ κείμενα διαπιστώνουμε ὅτι τὸ περὶ μαρτύρων καί λειψάνων κήρυγμά τους ἐνέχει καί ἐπιφυλάξεις γιὰ κάποιες παρεκτροπές πού διαπιστώθηκαν ἀπὸ

υπερβολικό ζήλο ἀφελῶν χριστιανῶν. Ἡ ἐπιμονή τους στήν ὀφειλόμενη ἀπόδοση τιμῆς μόνο στους μάρτυρες καί τά λείψανά τους καί ὁ τονισμός τῆς χριστοκεντρικῆς θεώρησης τόσο τοῦ μαρτυρίου ὅσο καί τοῦ θαύματος ἀποβλέπουν ἀσφαλῶς στή σύνεση καί ἀποφυγή ὑπερβολῶν ἐκ μέρους τῶν πιστῶν, ὅπως ἀπόδοσης λατρείας, ἡ ὁποία ὡς γνωστόν ἀποδίδεται μόνο στόν Τριαδικό Θεό. Ἄλλωστε οἱ μάρτυρες προβάλλονται ἀπό τούς Πατέρες ὡς οἱ κατ' ἐξοχήν λάτρεις τοῦ Θεοῦ, χάριν τοῦ ὁποίου θυσιάσαν τή ζωή τους, καί ὡς ἐκ τούτου ἀποτελοῦν παράδειγμα σωστῆς λατρείας, ἀγάπης καί ἀφιέρωσης στόν Θεό. Ἐπί τοῦ προκειμένου ἀναφέρονται μέ σαφήνεια δύο κείμενα ἀπό τήν πλούσια πατερική γραμματεία: τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας (378-444), ὁ ὁποῖος ξεκάθαρα ὁμολογεῖ: «τούς γε μὴν ἁγίους μάρτυρας, οὔτε Θεοὺς εἶναι φαμέν, οὔτε προσκυνεῖν εἰθίσαμεθα λατρευτικῶς δηλονότι, ἀλλά σχετικῶς καί τιμητικῶς»¹⁰², καί τοῦ Ἀσπερίου Ἀμασειᾶς, ὁ ὁποῖος λέγει: «ἡμεῖς μάρτυρας οὐ προσκυνοῦμεν (λατρευτικῶς), ἀλλά τιμῶμεν, ὡς γνησίους προσκυνητὰς Θεοῦ· οὐ σέβομεν ἀνθρώπους, θαυμάζομεν δὲ τοὺς ἐν καιρῷ πειρασμῶν καλῶς σεβασθέντας Θεῷ»¹⁰³.

Ἀπό τά ἀνωτέρω ἐν συντομία ἐκτεθέντα θά μπορούσαμε συνοψίζοντας νά ποῦμε: α) Ὅτι οἱ χριστιανοί ἀπό τούς πρώτους αἰῶνες ἐπεδείκνυαν ἰδιαίτερη τιμὴ στους μάρτυρες καί τά λείψανά τους, τά ὁποῖα θεωροῦσαν «τιμιώτερα λίθων πολυτελῶν», ἡ δὲ ἀναφορά τους σ' αὐτὰ σήμαινε ἀναφορά στους μάρτυρες τοῦ Χριστοῦ, ὡς κατ' ἐξοχήν κοινωνῶν Αὐτοῦ. β) Ὁ μάρτυρας ἦταν ὁ ὁμολογῶν τόν Χριστόν, ὁ πάσχων γιά τό ὄνομά του, ὁ «μάρτυς τῶν τοῦ Χριστοῦ παθημάτων» (Α΄ Πέτρ. 5,1), πού ὑπέμεινε τό μαρτυρικό θάνατο μέ τή θεία δύναμη πού ἐκδηλωνόταν διά τοῦ Χριστοῦ. Γ) αὐτό καί στή συνείδηση τῆς Ἐκκλησίας οἱ μάρτυρες τοῦ Χριστοῦ ἦσαν οἱ κατ' ἐξοχήν «χριστοφόροι» καί ἡ δόξα τους δέν ἦταν αὐτοφυῆς, ἀλλά ἦταν μετοχή στή δόξα τοῦ Χριστοῦ. Αὐτή ἡ πολύ σημαντική χριστολογική θεώρηση τῆς Ἐκκλησίας τῶν πρώτων αἰῶνων ὡς πρός τούς μάρτυρες, τό μαρτύριο καί τήν ὁμολογία τους, θεμελιώνει καί τή στάση τῶν πιστῶν ἔναντι τῶν ἱερῶν λειψάνων. γ) Ἡ δύναμη τοῦ Χριστοῦ πού θριάμβευσε διά τῶν ἁγίων μαρτύρων ἀναδεικνύει τό σῶμα τους «χαριτωθέν» καί «ἐρά-

σμιον» καί γι' αὐτό ἡ τιμὴ τῶν λειψάνων διαβαίνει κυρίως πρός τόν Χριστόν, ἀφοῦ οἱ πιστοὶ τῶν πρώτων αἰῶνων εἶχαν συνείδηση ὅτι ὁ Χριστός «δοξάζεται ἐν τοῖς μέλεσιν αὐτῶν» (τῶν μαρτύρων). δ) Οἱ τάφοι τῶν μαρτύρων ἀπέβησαν κέντρο ἐκδηλώσεως τιμῆς καί προσευχῆς πρός τούς μάρτυρες καί πρός τά λείψανά τους καί δι' αὐτῶν πρός τόν Θεό, ἀπό δὲ τόν Β' αἰῶνα πάνω σ' αὐτούς τούς τάφους ἄρχισαν νά κτίζονται οἰκοδομήματα - εὐκτήριοι οἴκοι καί νά τελεῖται ἡ θεία Εὐχαριστία. ε) Ἀπό τόν Δ' αἰῶνα καί ἐξῆς ἡ πατερική γραμματεία γίνεται σαφέστερη, τονίζοντας ἰδιαίτερα καί ἐπεξηγώντας θεολογικά τίς ἐξαιρετικές δυνάμεις τῶν ἱερῶν λειψάνων καί τήν ἐνίσχυση πού προσφέρουν στους πιστούς. Ἡ δύναμη τῶν λειψάνων συνδέεται ὄχι μέ τό λείψανο -νεκρό σῶμα χωρίς ψυχή- ἀλλά μέ τή ζωντανή ἐν οὐρανῷ ψυχή τοῦ μάρτυρα, ἡ ὁποία διά τῆς σχέσεώς της μέ τόν Κύριο καί τῆς χάριτος πού ἔλαβε ἀπό τόν Θεό χαριτώνει καί τό λείψανό του, καθιστώντας το «ζῶν καί ἀνθοῦν» καί πηγὴ πολλῶν θαυμάτων. στ) Ἡ διά τοῦ Κυρίου θαυματουργία τῶν λειψάνων συνδέει τούς πιστούς μέ τήν «μεγάλην ἄθλησιν» τοῦ μάρτυρα καί κυρίως μέ τόν Χριστό, ὁ ὁποῖος ἦταν παρῶν καί ἐνεργῶν κατὰ τό μαρτύριο καί εἶναι παρῶν καί ἐνεργῶν κατὰ τή θαυματουργία καί δοξαζόμενος ἀπό τούς πιστούς. Ἔτσι τό κέντρο τοῦ θαύματος πού ἐπιτελεῖται διά τῶν λειψάνων εἶναι ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος συνεχίζει τήν θαυματουργία πού ἐπετέλεσε κατὰ τήν ἐπίγεια ζωή Του. ζ) Ἡ πεποίθηση τῆς Ἐκκλησίας ὅτι τά ἱερά λείψανα εἶναι κοινὸ ἀγαθὸ ὅλων τῶν μελῶν τῆς ἐκφράζεται μέ τήν ἀρχαία συνήθεια τοῦ διασκορπισμοῦ καί μετακομιδῆς αὐτῶν στίς διάφορες ἐκκλησιαστικὲς κοινότητες πρός ἁγιασμό καί εὐλογία τῶν πιστῶν. Μάλιστα ἡ ὑπαρξὴ λειψάνων σέ μιά ἐκκλησιαστικὴ κοινότητα τήν ἀναδεικνύει «θαυμαστό... τόπο καί πᾶσι χριστιανοῖς περισπούδαστον». η) Ἡ τιμὴ πρός τά ἱερά λείψανα οὐδόλως σημαίνει ἀπόδοση λατρείας, ἡ ὁποία ὡς γνωστόν ἀποδίδεται μόνο στόν Τριαδικό Θεό. θ) Ἡ περί λειψάνων θεολογία τῆς Ἐκκλησίας ἀποτελεῖ ἰσχυρὴ καί σαφὴ ἀπάντηση στους ἀνά τούς αἰῶνες μέχρι σήμερα ἁγιομάχους, πού περιφρονητικὰ ἀποκαλοῦν τά ἱερά λείψανα «κόκκαλα» καί μέμφονται τούς πιστούς, ὅπως τούς μέμφονταν καί οἱ ἐθνικοὶ γιά εἰδωλολατρία.

Τελειώνοντας θά ἤθελα νά κλείσω μέ ἓνα μικρό, ἀλλά θαυμάσιο κείμενο τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης, στό ὁποῖο ἐμφαίνεται τί σημαίνει γιά ὄλους μας ἡ ὑπαρξη τῶν ἁγίων καί τῶν λειψάνων τους: «Ταῦτα εἶπον, ἵνα πεισθῶμεν, ὅτι ζῶσιν οἱ μάρτυρες, καί εἰσι Θεοῦ δορυφόροι, καί πάρεδροι, οἱ σήμερον ἡμῶν τήν Ἐκκλησίαν ὠφελήσαντες καί κοσμήσαντες... Ἡμεῖς δέ, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, τοσοῦτον ἔχοντες περικείμενον ἡμῖν νέ-

φος μαρτύρων, μακαρίσωμεν ἑαυτοὺς τῇ ἐλπίδι χαίροντες, τῇ προσευχῇ προσκατεροῦντες, ταῖς μνήμαις τῶν ἁγίων κοινωνοῦντες... μετὰ τῆς τούτων ἐλπίδος καταθαρόειτω χριστιανός, καί τοῦ διαβόλου πειρασμούς ῥάπτοντος, καί ἀνθρώπων πονηρῶν ἐπανισταμένων, καί τυράννων τῷ θυμῷ ζεόντων... Πρὸς πᾶσαν γὰρ χρεῖαν, καί περιστάσιν ἢ τούτων δύναμις ἐξαρκεῖ, καί πλουσίαν παρὰ Χριστοῦ λαμβάνει χάριν»¹⁰⁴.

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Γρηγορίου Θεολόγου *Ἐπιθῆτικά*, PG 37, 734A-735A.
2. Βλ. Ἰω. Χρυσόστομου *Ὁμιλ. 73 εἰς Ματθ.*, PG 57-58, 669. Πρβλ. Ἀ. Φυτράκη, *Λείψανα καί Τάφοι Μαρτύρων κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας*, Ἐν Ἀθήναις 1955, σ. 5, σημ. 1.
3. Ἰγνατίου Ἀντιοχείας *Πρὸς Ῥωμαίους*, V, VI, ἔκδ. *Sources Chrétiennes*, Paris 1941 κ. ἐξ. (στό ἐξῆς S. C.) 10bis, σσ. 112, 114 (PG 5, 812A-813A).
4. Τοῦ Ἰδίου *Πρὸς Ἐφεσίους*, S. C. 10bis, σ. 58 (PG 5, 645A). Πρβλ. Γ. Μεταλληνῶ, «Ὁ Ἅγιος καί ὁ Μάρτυρας ὡς μιμητὴς τοῦ πάθους τοῦ Κυρίου», *Ὁ Ἅγιος καί ὁ Μάρτυρας στή ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας*, Ἀθήνα 1994, σσ. 62-64.
5. Εὐσεβίου *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, V, 1, PG 20, 424B.
6. Βλ. Ὠριγένους, *Προτρεπτικὸς εἰς μαρτύριον*, 50, PG 11, 509D: «αὐτός (ὁ Χριστός) σοι συμπορευθεῖς, αὐτός σοι δῶ καὶ στόμα καὶ σοφίαν, καὶ σοι τῷ συναγωνιστῇ».
7. Εὐσεβίου *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία* V, 1, PG 20, 416C-417A
8. Μαρτύριον τοῦ Ἁγίου Κόνωνος, 5, *The Acts of the Cristian Martyrs: Introduction, Texts and Translations*, Oxford Early Christian Textes, Oxford, The Clarendon Press, 1972, σ. 190 (*Τὰ Μαρτύρια τῶν Ἀρχαίων Χριστιανῶν*, ἔκδ. ΕΠΕ, Θεσσαλονίκη 1978, σσ. 300-302).
9. Εὐσεβίου *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, V, 1, PG 20, 417A. Πρβλ. Α. Φυτράκη, *Λείψανα καί Τάφοι Μαρτύρων*, σσ. 13-14, ὅπου καὶ περιεσσότερα.
10. Πρβλ. Γρηγορίου Νύσσης *Εἰς Στέφανον πρωτομάρτυρα*, PG 46, 717C: «ὅτι ὅπου τὸ πνεῦμά ἐστιν, ἐκεῖ καὶ ὁ Υἱὸς καθορᾶται, καὶ ἡ πατρικὴ δόξα καταλαμβάνεται».
11. Εὐσεβίου *Περὶ τῶν κατ' αὐτὸν μαρτυρησάντων*, IX, 3, PG 20, 1492C.
12. Εὐσεβίου *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, VIII, 10, PG 20, 764B. Πρβλ. Ἰγνατίου Ἀντιοχείας, *Πρὸς Ἐφεσίους*, 9, S. C. 10bis, σ. 66 (PG 5, 652B).
13. Ἰγνατίου Ἀντιοχείας, *αὐτόθι*.
14. «δοχεῖον τοῦ ἁγίου Πνεύματος»: *Διαταγαὶ τῶν Ἀποστόλων*, V, 1, 1, S. C. 329, σ. 202. (PG 1, 829A).
15. Εὐσεβίου *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, V, 1, PG 20, 420B. Βλ. Ὠριγένους *Προτρεπτικὸς εἰς μαρτύριον*, 50 PG 11,636A: «ὁ μαρτυρῶν τῷ ἑαυτοῦ θανάτῳ δοξάζει τὸν Θεόν». Πρβλ. Α. Φυτράκη, *Λείψανα καί Τάφοι Μαρτύρων*, σ. 20.
16. Βλ. Α. Φυτράκη, *αὐτόθι*, σ. 17. Χρ. Ἀραμπατζῆ, *Περὶ θαυμάτων. Ἡ θεολογικὴ τεκμηρίωση τῆς θαυματουργίας τῶν λειψάνων τῶν ἁγίων στοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας (4ος - 7ος αἰ.)*, Θεσσαλονίκη 2016, σ. 226.
17. *Διαταγαὶ τῶν Ἀποστόλων*, V, 6, 8, S. C. 326, σ. 216 (PG 1, 837B).
18. Εὐσεβίου *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, VI, 42, PG 20, 613B.
19. Ὠριγένους, *Προτρεπτικὸς εἰς μαρτύριον*, 30, PG 11, 601B. Πρβλ. Ἰω. Χρυσόστομου *Εἰς Ἰουβεντῖνον καὶ Μάξιμον τοὺς μαρτυρήσαντας*, PG 50, 576: «οὗτοι (οἱ μάρτυρες) τὰς κεφαλὰς ἅς ἀπετιμήθησαν ἐπὶ τῶν χειρῶν βαστάζοντες, καὶ εἰς τὸ μέσον παράγοντες, εὐκόλως ἅπαντα, ὅσα θέλωσι, παρὰ τῷ βασιλεῖ τῶν οὐρανῶν ἀνύειν δύνανται». Πρβλ. Α. Φυτράκη, *Λείψανα καί Τάφοι Μαρτύρων*, σσ. 18-20.
20. Ὁ σεβασμὸς καὶ ἡ τιμὴ τῶν τάφων τῶν μαρτύρων ἐκδηλώθηκε ἤδη ἀπὸ τὸν Β' αἰ., καὶ μέ τὴν ἴδρυσήν πάνω σ' αὐτοὺς οἰκοδομημάτων πού τελικὰ ἐξελίχθησαν σὲ Ἐκκλησίες. Ὁ Εὐσέβιος ἀναφέρει σχετικὰ: «μηδαμινῶς ἔτι τοῖς πάλαι οἰκοδομημασιν ἀρκούμενοι (οἱ χριστιανοί), εὐρείας εἰς πλάτος ἀνὰ πάσας τὰς πόλεις ἐκ θεμελίων ἀνίστων Ἐκκλησίας» (Εὐσεβίου *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, VIII,1, 5-6, PG 20, 741A. *αὐτόθι*, PG 20, 749D-

- 756A). Πρβλ. Γ. Άντουράκη, «Ἀρχαῖα Μαρτύρια καὶ χριστιανικοὶ Ναοί. Ἡ ἐπίδραση τῆς τιμῆς τῶν μαρτύρων στὴ λατρευτικὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας», *Ὁ Ἅγιος καὶ ὁ Μάρτυρας στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας*, σσ. 241 κ. ἔξ.
21. Γιά τὴν τιμὴ τῶν προσωπικῶν ἀντικειμένων τῶν μαρτύρων, τὰ ὅποια θεωροῦνταν ἁγιασμένα, ἔχουμε πολλές μαρτυρίες. Βλ. π.χ. στὴ Διήγηση τοῦ μαρτυρίου τοῦ ἁγίου Δημητρίου: «Λοῦπος δὲ ὁ τοῦ ἁγίου Δημητρίου οἰκέτης... λαβὼν τὸ ὄραριον τοῦ ἁγίου, ἐν αὐτῷ ἀνελέξατο τὸ αἷμα αὐτοῦ. Ἀφελόμενος δὲ καὶ βασιλικὸν δακτύλιον, ὃ ἐφόρει ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ αὐτὸ ἐγκλείσας ἐν τῷ ἁγίῳ αἵματι, ἐπετέλει δι' αὐτοῦ ἰάσεις» (Ἄωνόμου Ἐτέρα διήγησις περὶ τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Δημητρίου, 12, PG 116, 1181A). Πρβλ. Συμεὼν Μεταφραστοῦ *Τρίτη διήγησις περὶ τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Δημητρίου*, 20, αὐτόθι, 1197CD. Περισσότερα κείμενα βλ. Ἄ. Φυτράκη, *Λείψανα καὶ Τάφοι Μαρτύρων*, σσ. 35-38.
 22. Βλ. κείμενο στό Ignace d' Antioche - Polycarpe de Smyrne, *Lettres, Martyre de Polycarpe*, (texte grec, introduction, traduction et notes par P. Th. Camelot, [S. C., 10bis] Cerf, Paris 1951, β' ἔκδ. 242-275). Βλ. Στ. Παπαδοπούλου, *Πατρολογία Α'*, Ἀθήνα 1982, σσ. 223-227· Χρ. Ἀραμπατζῆ, *Περὶ θαυμάτων*, σσ. 29-31.
 23. *Μαρτύριον Πολυκάρπου*, 2, S. C. 10bis, σ. 212.
 24. Αὐτόθι, 15, σ. 228. Ἔχουμε ἐπίσης παρόμοιες μαρτυρίες ἐκδήλωσης τῆς δύναμης τοῦ Χριστοῦ, ὥστε οὔτε ἡ πυρὰ νὰ κατακαύσει τὰ σώματα τῶν μαρτύρων, οὔτε τὰ ἄγρια θηρία νὰ κατασπαράξουν αὐτούς. Τὴν μάρτυρα Βλανδίνη στόν διωγμὸ τοῦ 177 τὰ ἄγρια θηρία δέν τὴν ἄγγιξαν «καὶ μηδενὸς ἀψαμένου τότε τῶν θηρίων αὐτῆς, καθαιρεθεῖσα ἀπὸ τοῦ ξύλου, ἀνελήφθη πάλιν εἰς τὴν εἰρκτῆν» (Εὐσεβίου, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, V, 1, PG 20, 424B). Βλ. περισσότερες μαρτυρίες Ἄ. Φυτράκη, *Λείψανα καὶ Τάφοι Μαρτύρων*, σσ. 21 κ. ἔξ.
 25. *Μαρτύριον Πολυκάρπου*, 18, S. C. 10bis, σ. 232. Πρβλ. Ἄ. Φυτράκη, αὐτόθι, σσ. 30-31.
 26. Βλ. Ἰγνατίου Ἀντιοχείας, *Πρὸς Ἐφραίους* 1-2, S. C. 10bis, σσ. 56-58 (PG 5, 644A-645B).
 27. Βλ. περισσότερα Ἄ. Φυτράκη, *Λείψανα καὶ Τάφοι Μαρτύρων*, σσ. 31 κ. ἔξ.
 28. Γρηγορίου Νύσσης, *Εἰς Θεόδωρον*, PG 46,740BC.
 29. Εὐσεβίου, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, V, 1, PG 20, 425C.
 30. Ἡ ἀντίληψη τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὴν ἡμέρα τοῦ μαρτυρικοῦ θανάτου ὡς «γενέθλιο ἡμέρα» ἐδράζεται στὴν πεποίθηση ὅτι ὁ μαρτυρικός θάνατος εἶναι γέννηση στὴ νέα καὶ αἰώνια ζωὴ. Γι' αὐτὸ ὁ ἅγιος Ἰγνατίος Ἀντιοχείας, ὅπως ἀναφέραμε, ἔλεγε «ὁ τοκετός μοι ἐπίκειται... μὴ ἐμποδιστέ μοι ζῆσαι» *Πρὸς Ῥωμαίους*, VI, S. C. 10bis, σ. 114 (PG 5, 692B). Βλ. τὴν πολὺ ἐνδιαφέρουσα μελέτη τοῦ H. Delehaye, *Sanctus. Essai sur le culte des saints dans l' antiquité*, Bruxelles 1927.
 31. Ἰππολύτου, *Εἰς Δανιήλ*, 4, 51, S. C. 14, σ. 218. Βλ. Τερτυλλιανοῦ *Ad Scapulam* 3, PL 1, 779.
 32. Τερτυλλιανοῦ, *Adversus Gnosticos*, PL 2, 136A.
 33. Βλ. H. Delehaye, *Les passions des martyrs et les genres littéraires*, Bruxelles 1966. Θ. Δετοράκη, *Εἰσαγωγή στὴ σπουδὴ τῶν ἁγιολογικῶν κειμένων (παν/κῆς παραδόσεις)*, Ρέθυμνο 1993, σσ. 11 κ. ἔξ. Τοῦ Ἰδίου, «Οἱ Ἅγιοι καὶ Μάρτυρες στὴν ὑμνογραφία», *Ὁ Ἅγιος καὶ ὁ Μάρτυρας στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας*, σ. 205.
 34. Βλ. Γ. Σωτηρίου, *Χριστιανικὴ καὶ Βυζαντινὴ Ἀρχαιολογία*, Ἀθήνα, σσ. 69 κ. ἔξ. Τοῦ Ἰδίου, «Οἱ τάφοι τῶν μαρτύρων τῆς πίστεως ἢ μαρτύρια», *Byz. Neugr. Jahrbücher*, 14(1938), σσ. 278-289.
 35. Ἀστερίου Ἀμασειας, *Εἰς Μάρτυρας*, PG 40, 321D: «ἐν θῆκαις φιλοκάλοις ἀποτιθέμεθα καὶ οἴκους τῆς ἀναπαύσεως ἐγείρομεν, ταῖς κατασκευαῖς μεγαλοπρεπεῖς». Περὶ τῶν «Μαρτυρίων» καὶ τῆς μετεξέλιξης αὐτῶν βλ. λεπτομερῶς Ἄ. Φυτράκη, *Λείψανα καὶ Τάφοι Μαρτύρων*, σσ. 45-63, ὅπου καὶ πλούσια βιβλιογραφία. Πρβλ. Βλ. Φειδᾶ, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία Α'*, Ἀθήνα 1992, σσ. 286-288, 912-920.
 36. Εὐσεβίου, *Εὐαγγελικὴ προπαρασκευὴ*, PG 21, 137A.
 37. Γιά τὸ ἐνδιαφέρον αὐτὸ θέμα βλ. ἐνδεικτικὰ Δ. Τσάμη, *Ἁγιολογία*, Θεσσαλονίκη 1985, σσ. 59-65. Στ. Παπαδοπούλου, *Διαπίστωση καὶ διακήρυξη τῆς ἀγιότητος τῶν ἁγίων*, Κατερίνη 1990. Τοῦ Ἰδίου, «*Διακήρυξη ἀγιότητος ἁγίου (ὄχι ἀγιοποίηση - ἀναγνώριση - ἀνακήρυξη)*», *Ὁ Ἅγιος καὶ ὁ Μάρτυρας στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας*, σσ. 170-182.
 38. Οἱ κατάλογοι αὐτοῖ τῶν μαρτύρων τῶν τοπικῶν χριστιανικῶν κοινοτήτων - Δίπτυχα, σὺν τῷ χρόνῳ ἐξελίχθηκαν στὰ γνωστὰ Μαρτυρολόγια. Βλ. Βλ. Φειδᾶ, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία Α'*, σσ. 286-288.
 39. *Διαταγαὶ τῶν Ἀποστόλων*, V, 9, 1, S. C. 329, σσ. 240 (PG 1, 853B). Πρβλ. Κλήμεντος Ἀλεξανδρείας, *Στρωματεῖς*, IV, 4, 17, PG 8, 1229C - 1232A: «οὐ γὰρ τὸν χαρακτῆρα σφύζουσι τοῦ μαρτυρίου τοῦ πιστοῦ, τὸν ὄντως Θεὸν μὴ γνωρίσαντες, θανάτῳ δὲ ἑαυτοὺς ἐπιδιδόασιν κενῶ, καθάπερ καὶ οἱ τῶν Ἰνδῶν γυμνοσοφισταὶ ματαίῳ πυρὶ». Βλ. 34ο κανόνα τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου (μεταξὺ 343 καὶ 381): «Ὅτι οὐ δεῖ χριστιανὸν ἐγκαταλείπειν μάρτυρα Χριστοῦ καὶ ἀπίενα πρὸς τοὺς ψευδομάρτυρας, τουτέστιν αἰρετικῶν, ἢ αὐτοὺς πρὸς τοὺς προειρημένους αἰρετικούς γενομένους. Οἳτοι γὰρ ἄλλότριον τοῦ Θεοῦ τυγχάνουσιν», Γ. Α. Ράλλη - Μ. Ποτλῆ, *Σύνταγμα τῶν Θείων καὶ Ἱερῶν Κανόνων, τόμος Γ'*, Ἀθήνησιν 1853, σ. 200. Πρβλ. καὶ 9ο κανόνα τῆς ἰδίας συνόδου, αὐτόθι, σ. 179. Πρβλ. Ἄ. Φυτράκη, *Λείψανα καὶ Τάφοι Μαρτύρων*, σσ. 65, 72-73. Π. Β. Πάσχου, *Ἅγιοι, οἱ φί-*

- λοι τοῦ Θεοῦ. *Εἰσαγωγή στήν Ἀγιολογία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, ἐκδ. Ἄρμος, Ὑμνολογικά Κείμενα καί Μελέτες, 3η ἔκδ., σσ. 36-37.
40. *Μαρτύριον Πολυκάρπου*, 18, 20, S. C. 10 bis, σσ. 232, 234.
 41. Βλ. περισσότερα κείμενα Ἄ. Φυτράκη, *Λείψανα καί Τάφοι Μαρτύρων*, σ. 83.
 42. *Μαρτύριον Πολυκάρπου*, 18, S. C. 10 bis, σ. 232.
 43. Γρηγορίου Νύσσης, *Εἰς τόν βίον τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ θαυματουργοῦ*, PG 46, 953 C.
 44. Μ. Βασιλείου *Εἰς Βαβυλῶνα μάρτυρα*, PG 31, 484AB. Πρβλ. Ἄ. Φυτράκη, *Λείψανα καί Τάφοι Μαρτύρων*, σσ. 74-77.
 45. Κυπριανοῦ, Ἐπιστ. 12, 1-2, PL 4, 258-259.
 46. Παρά Ἄ. Φυτράκη, *Λείψανα καί Τάφοι Μαρτύρων*, σ. 85.
 47. Γιά τίς ἀρχαῖες ἀγάπες βλ. Β. Στεφανίδη, «Λείψανο τῶν ἀρχαίων ἀγαπῶν ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ», ΕΕΒΣ Χ (1933), σ. 39 καί ἄλλοῦ.
 48. *Διαταγαί τῶν Ἀποστόλων*, VIII, 39, 42,1 - 43,1, S. C. 336, σσ. 258-260. (PG 1, 1148A). Βλ. Ἰω. Χρυσοστόμου, *Εἰς Ἀ΄ Κορινθίους* Ὁμιλ. 26, PG 61, 229.
 48. Βλ. Γ. Σπυριδάκη, «Τά κατά την τελευταίαν ἔθμιμα τῶν Βυζαντινῶν ἐκ τῶν ἀγιολογικῶν πηγῶν», *Ἐπετηρίς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν*, 20 (1950), σσ. 164 κ. ἔξ.
 50. Βλ. πληροφορίες τοῦ Γρηγορίου Νύσσης πού ἀφοροῦν σχετικῆς πρωτοβουλίας τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θαυματουργοῦ: Γρηγορίου Νύσσης, *Εἰς τόν βίον τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ θαυματουργοῦ*, PG 46, 953A-956D. Πρβλ. Ἄ. Φυτράκη, *Λείψανα καί Τάφοι Μαρτύρων*, σσ. 85-87, 129-133.
 51. Βλ. Ἰουστίνου, *Ἀπολογία πρώτη*, PG 6, 428A.
 52. Ὁριγένους *Κατά Κέλσου*, VIII, 20 PG 11, 1548D.
 53. Θεοδώρητου, *Ἑλληνικῶν παθημάτων θεραπευτική, Λόγος Η΄, Περὶ τῆς τῶν μαρτύρων τιμῆς*, PG 83, 1020CD. Πρβλ. Ἄ. Φυτράκη, *Λείψανα καί Τάφοι Μαρτύρων*, σσ. 96, 130.
 54. Μ. Βασιλείου, *Κατά μεθόντων*, 1, PG 31, 445B - 448A.
 55. Γ. Α. Ράλλη - Μ. Ποτλῆ, *Σύνταγμα*, σ. 195. Πρβλ. καί 74ο Κανόνα τῆς ἐν Τρούλλῳ Στ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, *αὐτόθι*, τόμος Β΄, σ. 476. Περισσότερες μαρτυρίες βλ. Ἄ. Φυτράκη, *Λείψανα καί Τάφοι Μαρτύρων*, σσ. 88-90.
 56. Ἀργότερα ὁ Κύριλλος Ἱεροσολύμων ἀναφέρει ὅτι «ὁ Θεός ταῖς εὐχαῖς αὐτῶν (μαρτύρων) καί ταῖς πρεσβείαις προσδέξεται ἡμῶν τὴν δέσιν» (Κυρίλλου Ἱεροσολύμων, *Ὁμιλία Μυσταγωγική*, V, PG 33, 1116B).
 57. Βλ. Ἰγνατίου Ἀντιοχείας, *Πρὸς Φιλαδελφεῖς* 4, S. C. 10bis, σ. 122 (PG 5, 700B)· *Πρὸς Ἐφεσίους*, V, S. C. 10bis, σ. 62 (PG 5, 736B)· *Πρὸς Μαγνησίους* VII, S. C. 10bis, σ. 84-86 (PG 5, 764C-765A). Γιά τίς τράπεζες ἀγαπῶν καί μαρτύρων βλ. Ἄ. Φυτράκη, *αὐτόθι*, σσ. 91-101, ὅπου καί ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία.
 58. Βλ. Τερτυλλιανοῦ *De corona*, 3, PL, 2, 79.
 59. *Διαταγαί Ἀποστόλων*, VI, 30, 1-2, S. C. 229, σσ. 388-390 (PG 1, 988B - 989A). Ὁ Τερτυλλιανός ἀναφέρεται σὲ ὕμνους ἐπαινετικούς γιὰ τοὺς μάρτυρες (Scorpiace 7, PL 2, 158).
 60. Ὁριγένους *Προτρεπτικὸς εἰς Μαρτύριον*, 30, PG 11, 601A. Πρβλ. *αὐτόθι*, 37-38, PG 11, 612A - 613C. Πρβλ. Ἄ. Φυτράκη, *Λείψανα καί Τάφοι Μαρτύρων*, σσ. 77-82.
 61. Ὁριγένους *Περὶ εὐχῆς*, 31, PG 11, 556A.
 62. Βλ. Π. Τρεμπέλα, *Αἱ τρεῖς Θεῖαι Λειτουργίαι*, Ἀθῆναι 1935, σσ. 118 κ. ἔξ. Πρβλ. Ἄ. Φυτράκη, *Λείψανα καί Τάφοι Μαρτύρων*, σσ. 81-82.
 63. *Μαρτύριον Πολυκάρπου*, 17, S. C. 10 bis, σ. 232.
 64. Μ. Βασιλείου, *Εἰς τόν ἅγιον μάρτυρα Μάμαντα*, PG 31, 589D - 592B.
 65. Τοῦ Ἰδίου *Εἰς τοὺς ἁγίους Τεσσαράκοντα μάρτυρας*, PG 31, 521B.
 66. Τοῦ Ἰδίου *Εἰς τὸν 115 Ψαλμ.*, PG 30, 112.
 67. Ἰω. Χρυσοστόμου, *Εἰς Αἴγυπ. Μάρτυρας*, PG 50, 693.
 68. Τοῦ Ἰδίου *Εἰς Δροσίδα*, PG 50, 683.
 69. Τοῦ Ἰδίου *Εἰς Μάρτυρας*, PG 50, 649.
 70. Τοῦ Ἰδίου *Εἰς Βερνίκη*, PG 50, 640.
 71. Γρηγορίου Νύσσης *Εἰς τὸν μέγαν μάρτυρα Θεόδωρον*, PG 46, 740A. Πρβλ. Ἄ. Φυτράκη, *Λείψανα καί Τάφοι Μαρτύρων*, σσ. 104-106.
 72. Γρηγορίου Νύσσης *αὐτόθι*, 740B.
 73. Τοῦ Ἰδίου *αὐτόθι*. Πρβλ. Χρ. Ἀραμπατζῆ, *Περὶ θαυμάτων*, σσ. 62-63. Ἄ. Φυτράκη, *Λείψανα καί Τάφοι Μαρτύρων*, σ. 142.
 74. *Μαρτύριον Πολυκάρπου*, *αὐτόθι*, σ. 232.
 75. Γρηγορίου Νύσσης *Ἐγκώμιον εἰς τοὺς ἁγίους Τεσσαράκοντα μάρτυρας Γ΄*, PG 46, 784D. Ἡ διήγησις αὐτοῦ

- τοῦ θαύματος θεωρεῖται ὅτι ἀποτελεῖ «τὸ πρῶτο σημαντικό πρότυπο πού ἀκολουθεῖται ὡς πρὸς τὸ ὕφος καὶ ὡς πρὸς τὴ διάρθρωση» τῶν μετέπειτα συλλογῶν *Διηγήσεων θαυμάτων*, καθὼς ἐπίσης καὶ «τὸ πρῶτο καταγεγραμμένο ἀπὸ ἅγιο τῆς Ἐκκλησίας θαῦμα πού διαθέτει ὅλα τὰ γνωρίσματα τῆς ἐγκοίμησης (Incubatione)». Βλ. Χρ. Ἀραμπατζῆ, *Περὶ θαυμάτων*, σσ. 56-57.
76. Μ. Βασιλείου, *Εἰς τὴν μάρτυρα Ἰουλίτταν*, PG 31, 237AB.
 77. Ἀθηναγόρου, *Πρεσβεία περὶ Χριστιανῶν*, 13, PG 6, 916B.
 78. Διδύμου τοῦ Τυφλοῦ, *Περὶ Τριάδος Β΄*, PG 39, 589A.
 79. Μ. Βασιλείου, *Εἰς Γόρδιον τὸν μάρτυρα*, PG 31, 492B. Βλ. Γρηγορίου Θεολόγου, *Εἰς τὸν ἅγιον ἱερομάρτυρα Κυπριανόν*, PG 35, 1192D. Πρβλ. Χρ. Ἀραμπατζῆ, *Περὶ θαυμάτων*, σσ. 46-47, 73.
 80. Γρηγορίου Νύσσης, *Ἐγκώμιον εἰς τοὺς ἁγίους Τεσσαράκοντα μάρτυρας*, PG 46, 764D.
 81. Ἀστερίου Ἀμασειας, *Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον ἱερομάρτυρα Φωκᾶν*, PG 40, 304D.
 82. Γρηγορίου Θεολόγου, *Κατὰ Ἰουλιανοῦ Βασιλέως στηλιτευτικός Α΄*, PG 35, 548C.
 83. Ἰω. Χρυσοστόμου, *Εἰς τὸν ἅγιον ἱερομάρτυρα Βαβύλαν*, PG 50, 529.
 84. Τοῦ Ἰδίου, *Συνάξεως διὰ χρόνου... εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων*, PG 51, 80. Πρβλ. Τοῦ Ἰδίου, *Εἰς τὸν ἅγιον ἱερομάρτυρα Βαβύλαν*, PG 50, 550: «Ἄλλ' ὁ Θεὸς φιλάνθρωπος ὢν καὶ μυρίας ἡμῖν τοῦ σφῆζεσθαι προφάσεις διδοὺς καὶ ταύτην μετὰ τῶν ἄλλων διέτεμεν ἡμῖν τὴν ὁδόν, ἱκανὴν παρακαλέσαι πρὸς ἀρετὴν τὰ τῶν ἁγίων λείψανα παρ' ἡμῖν τέως ἀφείξ». Βλ. Χρ. Ἀραμπατζῆ, *Περὶ θαυμάτων*, σσ. 75-103.
 85. Τοῦ Ἰδίου, *Εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα Ἰουλιανόν*, PG 50, 672.
 86. Πρβλ. Ν. Ματσούκα, «Ἡ θέσις τοῦ θαύματος ἐν τῷ φυσικῷ κόσμῳ καὶ τὸ νόημα αὐτοῦ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ», *Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς*, 540-541 (1963), σ. 222.
 87. Ἰω. Χρυσοστόμου, *Συνάξεως διὰ χρόνου... εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων*, PG 51, 821. Πρβλ. αὐτόθι, 82: «θαῦμα δὲ καὶ σημεῖα χωρὶς πολιτείας οὐκ ἴσχυσε πρὸς τὰ πρόθυρα χειραγωγῆσαι».
 88. Τοῦ Ἰδίου, *Εἰς Μάρτυρας*, PG 50, 647.
 89. Ἰωάννου Α΄ Θεσσαλονίκης, *Ὕμνος εἰς Θεὸν καὶ τὸν πανένδοξον ἀθλοφόρον Δημήτριον ἐν μερικῇ διηγήσει θαυμάτων*, ἐκδ. P. Lemerle, *Les plus anciens recueils des miracles de saint Démétrius*, vol. 1, Le texte, Paris 1979 (PG 116, 1216A). σ. 51. Πρβλ. Χρ. Ἀραμπατζῆ, *Περὶ θαυμάτων*, σ. 149.
 90. Γρηγορίου Θεολόγου, *Εἰς τὸν ἅγιον ἱερομάρτυρα Κυπριανόν*, PG 35, 1189C. Πρβλ. Χρ. Ἀραμπατζῆ, *Περὶ θαυμάτων*, σσ. 71-72.
 91. Γρηγορίου Θεολόγου, αὐτόθι.
 92. Μ. Βασιλείου, *Εἰς τοὺς ἁγίους Τεσσαράκοντα μάρτυρας*, PG 31, 521B.
 93. Θεοδωρήτου Κύρου, *Ἑλληνικῶν παθημάτων θεραπευτικῆ, Λόγος Η΄ Περὶ τῆς τῶν μαρτύρων τιμῆς*, PG 83, 1012B.
 94. Ἀστερίου Ἀμασειας, *Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον ἱερομάρτυρα Φωκᾶν*, PG 40, 308-309.
 95. Ἰω. Χρυσοστόμου, *Εἰς Αἴγυπτο. Μάρτυρας*, PG 50, 695.
 96. Θεοδωρήτου Κύρου, αὐτόθι, 1012BC.
 97. Γιά τὸ ζήτημα διασκορπισμοῦ καὶ μετακομιδῆς τῶν λειψάνων βλ. Ἀ. Φυτράκη, *Λείψανα καὶ Τάφοι Μαρτύρων*, σσ. 109-113. Δ. Τσάμη, *Ἀγιολογία τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας*, Θεσσαλονίκη 1999, σσ. 154-160. Π. Β. Πάσχου, *Ἅγιοι, οἱ φίλοι τοῦ Θεοῦ*, σσ. 121-134. Χρ. Ἀραμπατζῆ, *Περὶ θαυμάτων*, σσ. 116-117.
 98. Δοξαστικό Λιτῆς τῆς ἀκολουθίας τῶν ἁγίων Πάντων.
 99. Μ. Ἀθανασίου, *Βίος ἁγίου Ἀντωνίου*, 47, PG 26, 912B.
 100. Βλ. Εὐναπίου, *Βίοι σοφιστῶν*, 6, 10-11, ἐκδ. J. Giangrande, *Eunapii vitae sophi-starum*, Roma 1956, παρὰ Ἀ. Φυτράκη, «Αἱ ἀντιδράσεις κατὰ τῆς τιμῆς τῶν ἁγίων ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ καὶ τὰ αἷτια αὐτῶν», *Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν*, (1956), σσ. 172 κ. ἑξ. Πρβλ. Χρ. Ἀραμπατζῆ, *Περὶ θαυμάτων*, σσ. 41-42.
 101. Ἀστερίου Ἀμασειας, *Ἐγκώμιον εἰς τοὺς ἁγίους μάρτυρας*, PG 40, 324A. Ὁ Ἀστέριος ἀπαντᾷ κυρίως στοὺς αἰρετικούς Εὐνομιανούς, οἱ ὅποιοι, ὅπως καὶ οἱ ἔθνηκοί, κατηγοροῦσαν τοὺς χριστιανούς γιὰ τὴν τιμὴ πού ἀπέδιδαν στοὺς ἁγίους καὶ στὰ λείψανά τους: «Οἱ δὲ τῆς νέας στάσεως Ἰουδαῖοι, τί θαυμαστὸν εἰ μάρτυρας ἀτιμάζετε, Χριστὸν ἀθετοῦντες, καὶ τῆς ὁμοιότητος τῆς πρὸς τὸν Πατέρα ἐν τοῖς ἰδίοις λόγοις χωρίζοντες, φυλαττόμενοι δὲ τοὺς τόπους ὡς βεβήλους, ἐν οἷς σώματα ἅγια ἀναπέπνυται; Ἄλλ' οἱ μὴ εἰς ἔννοιαν ἔλθετε τοῦ γινομένου, φοβήθητε χριστιανοὶ λεγόμενοι, μετὰ τῶν ἐλλήνων μισοῦντες μάρτυρας» (αὐτόθι, 324D). Πρβλ. Χρ. Ἀραμπατζῆ, *Περὶ θαυμάτων*, σσ. 107-108.
 102. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, *Κατὰ Ἰουλιανοῦ*, PG 76, 812A.
 103. Ἀστερίου Ἀμασειας, *Ἐγκώμιον εἰς τοὺς ἁγίους μάρτυρας*, PG 40, 321D - 324A.
 104. Γρηγορίου Νύσσης, *Ἐγκώμιον εἰς τοὺς ἁγίους Τεσσαράκοντα μάρτυρας*, PG 46, 785BC - 788AB.

ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΙ - ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

Άριθμ. 520/599/16.3.2017

Περί καταργήσεως
 τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ἰδρύματος ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν:
 «Πολιτιστικό Ἰδρυμα πνευματικῆς καλλιεργείας
 καὶ χριστιανικῆς ἀρχαιολογικῆς κληρονομίας
 “Ὁ Μέγας Φῶτιος”
 τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἀλεξανδρουπόλεως»

Ἡ ἹΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
 ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν:

1. τὰς διατάξεις τῶν ἀρθρῶν 4, περιπτ. ε', 29 παράγρ. 2 καὶ 45 παρ. 5 τοῦ Νόμου 590/1977 «Περί Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» (Α' 146),
2. τὸ ἀρθρο 68 παρ. 5α τοῦ Ν. 4235/2014,
3. τὰς ὑποχρεώσεις τῆς ποιμανούσης Ἐκκλησίας πρὸς τὸ χριστεπώνυμον πλήρωμα, οἱ ὁποῖες ἀπορρέουν ἀπὸ τὰς Εὐαγγελικὰς Ἐπιταγὰς, τοὺς Ἱεροὺς Κανόνες καὶ τοὺς Νόμους τοῦ Κράτους,
4. τὴν ὑπ' ἀριθμ. Φ. 1/68/31.1.2017 πρότασιν τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ἀλεξανδρουπόλεως κ. Ἀνθίμου,
5. τὴν ὑπ' ἀριθμ. 8/2017 Γνωμοδότησιν τοῦ Εἰδικοῦ Νομικοῦ Συμβούλου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος,
6. τὴν ἀπὸ 8.2.2017 Ἀπόφασιν τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ
7. τὴν ἀπὸ 9.3.2017 Ἀπόφασιν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας,

Ἀποφασίζει

Ψηφίζει τὸν ὑπ ἀριθμ. 297/2017 Κανονισμόν ἔχοντα οὕτω:

Κανονισμός ἀριθμ. 297/2017

Περί καταργήσεως τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ἰδρύματος ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν: «Πολιτιστικό Ἰδρυμα πνευματικῆς καλλιεργείας καὶ χριστιανικῆς ἀρχαιολογικῆς κληρονομίας “Ὁ Μέγας Φῶτιος” τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἀλεξανδρουπόλεως»

Ἄρθρον 1

Τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἴδρυμα ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Πολιτιστικό Ἰδρυμα πνευματικῆς καλλιεργείας καὶ χριστιανικῆς ἀρχαιολογικῆς κληρονομίας “Ὁ Μέγας Φῶτιος” τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἀλεξανδρουπόλεως» καὶ ὁ κανονισμὸς συστάσεως καὶ λειτουργίας αὐτοῦ (Φ.Ε.Κ. Β' 870/1984), καταργοῦνται.

Ἄρθρον 2

Ρύθμισις περιουσιακῶν στοιχείων

Πᾶσα ἡ κινητὴ καὶ ἀκίνητος περιουσία τοῦ ὡς ἄνω καταργουμένου ἐκκλησιαστικοῦ ἰδρύματος, καθὼς καὶ κάθε δικαίωμα καὶ ἀξίωση αὐτοῦ, ἀνήκει αὐτοδικαίως εἰς τὸ νομικὸν πρόσωπον τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἀλεξανδρουπόλεως.

Ἄρθρον 3

Δαπάνη

Ἀπὸ τὴν παροῦσα Ἀπόφαση δέν προκαλεῖται δαπάνη εἰς βάρος τοῦ Προϋπολογισμοῦ τοῦ νομικοῦ προσώπου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἀλεξανδρουπόλεως.

Ἄρθρον 4

Ἐναρξη ἰσχύος

Ἡ ἰσχύς τοῦ παρόντος ἄρχειται ἀπὸ τὴν δημοσίευσίν της εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως καὶ εἰς τὸ ἐπίσημον Δελτίον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος “ΕΚΚΛΗΣΙΑ”.

Ὁ παρὼν Κανονισμὸς νά δημοσιευθῇ στὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως.

Ἀθῆναι, 9 Μαρτίου 2017

† Ὁ Ἀθηνῶν ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ, Πρόεδρος

Ὁ Ἀρχιγραμματεὺς
 Ὁ Μεθώνης Κλήμης

Αριθμ. 5053-2016/625/17.3.2017

Κανονιστική Απόφασις
περί μετονομασίας τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως
Κερκύρας καί Παξῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος,
εἰς «Ἱερά Μητρόπολις Κερκύρας, Παξῶν
καί Διαποντίων Νήσων»

Ἡ ἹΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἐχουσα ὑπ' ὄψιν:

1) τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 11 παρ. 2 τοῦ Ν. 590/1977 «Περί τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» (Φ.Ε.Κ. 146/Α' /31.5.1977),

2) τοὺς Ἱεροὺς Κανόνας ἡδ' τῶν Ἁγ. Ἀποστόλων, ἰζ' τῆς Δ' Οἴκουμ. Συνόδου, ἡν' τῆς Πενθέκτης Συνόδου, στ' τῆς ἐν Σαρδικῇ Συνόδου, νσ', ρθ' τῆς ἐν Κερθαγένῃ Συνόδου,

3) τὴν ὑπ' ἀριθμ. 1231/323/20.10.2016 Πρότασιν - Εἰσήγησιν τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Κερκύρας, Παξῶν καί Διαποντίων Νήσων κ. Νεκταρίου πρὸς τὴν Ἱεράν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος,

4) τὴν ἀπὸ 8.12.2016 Ἀπόφασιν τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου,

5) τὴν ἀπὸ 9.3.2017 Ἀπόφασιν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας καί

6) τὸ γεγονός ὅτι ἐκ τῆς παρουσίας δέν προκαλεῖται δαπάνη,

Ἀποφασίζει

Ἡ κατὰ τὸ ἀρθρον 11, παρ. 1, ὑποπαρ. Α', στοιχ. ιστ' τοῦ Ν. 590/1977 «Περί τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» συσταθεῖσα «Ἱερά Μητρόπολις Κερκύρας καί Παξῶν» τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, μετονομάζεται εἰς «Ἱερά Μητρόπολις Κερκύρας, Παξῶν καί Διαποντίων Νήσων», ἐντεῦθεν δέ διὰ τοῦ φερωνύμου τίτλου «Μητροπολίτης Κερκύρας, Παξῶν καί Διαποντίων Νήσων» μνημονεύεται καί ὑπογράφεται ὁ ἐπικώριος Μητροπολίτης Κερκύρας καί Παξῶν.

Ἡ παρούσα νά δημοσιευθῇ διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως καί τοῦ Ἐπισήμου Δελτίου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «ΕΚΚΛΗΣΙΑ».

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 9ῃ Μαρτίου 2017

† Ὁ Ἀθηνῶν ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ, Πρόεδρος

Ὁ Ἀρχιγραμματεὺς
Ὁ Μεθώνης Κλήμης

Άριθμ. 1030/634/20.3.2017

«Περί συστάσεως και λειτουργίας
Ἐκκλησιαστικοῦ Μουσείου
τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ἁγίου Νικολάου Καρδαμύλων,
τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Χίου, Ψαρῶν καί Οἰνουσσῶν»

Ἡ ἹΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν:

1. τὰ ἄρθρα 29 παραγρ. 2 καί 59 παραγρ. 2 τοῦ Νόμου 590/1977 «Περί Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» (Α' 146), καί τὸ ἄρθρο 68 παρ. 1, 5α' τοῦ ν. 4235/2014,

2. τὰς ὑποχρεώσεις τῆς ποιμανούσης Ἐκκλησίας πρὸς τὸ χριστεπώνυμον πλήρωμα, οἱ ὁποῖες ἀπορρέουν ἀπὸ τὰς Εὐαγγελικὰς ἐπιταγὰς, τοὺς ἱεροῦς Κανόνας καί τοὺς νόμους τοῦ Κράτους,

3. τὰς ὑφισταμένας κοινωνικὰς, ποιμαντικὰς καί πνευματικὰς ἀνάγκας τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Χίου, Ψαρῶν καί Οἰνουσσῶν,

4. τὴν ὑπ' ἀριθμ. 574/290/16.2.2017 πρότασιν τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Χίου, Ψαρῶν καί Οἰνουσσῶν κ. Μάρκου,

5. τὴν ὑπ' ἀριθμ. 2.3.2017 γνωμοδότησιν τοῦ Νομικοῦ Γραφείου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος,

6. τὴν ἀπὸ 7.3.2017 Ἀπόφασιν τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου,

7. τὴν ἀπὸ 9.3.2017 Ἀπόφασιν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας,

Ἀποφασίζει

Ψηφίζει τὸν ὑπ' ἀριθμ. 299/2017 Κανονισμόν ἔχοντα οὕτω:

Κανονισμός Ἀριθμ. 299/2017
«Περί συστάσεως καί λειτουργίας Ἐκκλησιαστικοῦ
Μουσείου τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ἁγίου Νικολάου
Καρδαμύλων,
τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Χίου, Ψαρῶν καί
Οἰνουσσῶν».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

Ἄρθρον 1

Σύστασις, Ἔδρα, Σφραγίς καί Σκοποί

1. Εἰς τὸν Ἱερόν Ἐνοριακόν Ναόν Ἁγ. Νικολάου Καρδαμύλων τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Χίου, Ψαρῶν καί

Οἰνουσσῶν, συνιστᾶται ἐκκλησιαστικόν Μουσεῖον, τὸ ὁποῖον θὰ λειτουργῇ ὡς ἐξερτημένη ὑπηρεσία τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως, μὴ κερδοσκοπικοῦ χαρακτῆρος, μὲ ἔδραν τὰ Καρδάμυθα Χίου. Τὸ Μουσεῖον θὰ στεγάζεται εἰς τὸ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἀνεγερθέν κτίριον (ισόγειον καί ὄροφον) ἐκτάσεως 97,31 τ.μ., ἐπὶ τῆς δημοτικῆς ὁδοῦ ἔναντι τοῦ Ἱεροῦ τούτου Ναοῦ.

2. Τὸ ἐκκλησιαστικόν Μουσεῖον διοικεῖται συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ παρόντος Κανονισμοῦ.

3. Τὸ Μουσεῖον ἔχει κυκλικὴν σφραγίδα μὲ δύο ἐπαλλήλους κύκλους, ἡ ὁποία εἰς τὸ κέντρον ἔχει τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγ. Νικολάου διασώζοντος τοὺς ἐν θαλάσῃ ἐκ τῆς ἀγιογραφίας τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ἁγίου Νικολάου Καρδαμύλων. Εἰς τὸν ἐξωτερικὸν κύκλον ἀναγράφεται: «ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΧΙΟΥ, ΨΑΡΩΝ ΚΑΙ ΟΙΝΟΥΣΣΩΝ» καί εἰς τὸν ἐσωτερικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΝ ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΑΓ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΑΡΔΑΜΥΛΩΝ».

4. Σκοπὸς τοῦ Μουσείου εἶναι: α) ἡ συγκέντρωσις, διαφύλαξις, συντήρησις, ἐκθεσις καί προβολὴ τῶν πάσης φύσεως ἐκκλησιαστικῶν κειμηλίων τῆς πόλεως Καρδαμύλων, ἥτοι: ἱερῶν εἰκόνων, σκευῶν, ἀμφίων, χειρογράφων, ἐντύπων βιβλίων, ἐγγράφων καί κειμηλίων ἐθνικοῦ καί λαογραφικοῦ χαρακτῆρος. β) Ἡ πραγματοποιήσις ἐκδηλώσεων καί κάθε ἄλλη δραστηριότης σχετιζομένη μὲ τὴν ἐκκλησιαστικὴν τέχνην καί τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τῶν Καρδαμύλων, μὲ σκοπὸν τὴν πνευματικὴν κατάρτισιν τῶν ἐπισκεπτῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Διοικητικὸν Συμβούλιον καί Ἀρμοδιότητες

Ἄρθρον 2

Τὸ Ἐκκλησιαστικόν Μουσεῖον ὡς ὑπηρεσία τελεῖ ὑπὸ τὸν πνευματικόν, διοικητικόν, ἱεραρχικόν καί οικονομικόν ἔλεγχον τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Χίου, Ψαρῶν καί Οἰνουσσῶν καί διοικεῖται ἀπὸ πενταμελῆ Διαχειριστικὴν Ἐπιτροπὴν, ἀποτελουμένην ἀπὸ τὸν ἐκάστοτε Μητροπολίτην Χίου, Ψαρῶν καί Οἰνουσσῶν, ὡς Πρόεδρον, μὲ ἀναπληρωτὴν του τὸν ἐκάστοτε Πρωτοσύγκελλον ἢ Γενικὸν Ἀρχιερατικὸν Ἐπίτροπον καί τέσσαρα (4) μέλη:

τόν έκαστοτε Ἐφημέριον τοῦ Ἱ. Ναοῦ Ἀγ. Νικολαίου Καρδαμύλων, ὡς ἀντιπρόεδρον, τόν ταμία τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Συμβουλίου τοῦ Ἱ. Ν. Ἀγ. Νικολαίου Καρδαμύλων καί δύο λαϊκοῦς, οἱ ὁποῖοι διορίζονται μέ ἀπόφασιν τοῦ Μητροπολιτικοῦ Συμβουλίου. Κριτήριον ἐπιλογῆς τῶν μελῶν εἶναι ἡ σχετική κατάρτισις τῶν ἐπί θεμάτων ἐκκλησιαστικῆς τέχνης καί ἱστορίας. Ἡ θτεία τῶν θά εἶναι τριετής, δυναμένη νά ἀνανεωθῇ. Τό ἀξίωμα τυγχάνει τιμητικόν καί ἄμισθον. Ἡ θτεία τῆς πρώτης Δ.Ε. λήγει τήν 31.12.2019.

ἄρθρον 3

1. Ἡ Διαχειριστική Ἐπιτροπή συνεδριάζει κατόπιν προσκλήσεως τοῦ Προέδρου αὐτῆς καί εὐρίσκεται εἰς ἀπαρτίαν ὅταν παρίστανται τουλάχιστον τρία (3) μέλη. Ἀποφασίζει ἐπί τῶν ὀριζομένων, διά τῆς προσκλήσεως, θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως.

2. Ἡ Διαχειριστική Ἐπιτροπή κατά τήν πρώτην συνεδρίασιν ὀρίζει ἓνα μέλος ὡς γραμματέα. Καθήκοντα ταμίου ἀσκεῖ ὁ ταμίας τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Συμβουλίου τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ἀγ. Νικολαίου Καρδαμύλων.

3. Αἱ ἀποφάσεις τῆς Διαχειριστικῆς Ἐπιτροπῆς λαμβάνονται κατά πλειοψηφίαν ὑποχρεωτικῆς οὔσης τῆς ψήφου τοῦ Σεβ. Προέδρου. Εἰς περίπτωσιν ἰσοψηφίας ὑπερτερεῖ ἡ ψήφος τοῦ Προέδρου. Αἱ ἀποφάσεις ὑποβάλλονται πρὸς ἔγκρισιν εἰς τό Μητροπολιτικόν Συμβούλιον τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Χίου.

ἄρθρον 4

1. Ὁ Πρόεδρος ἐκπροσωπεῖ τό Μουσεῖον ἐνώπιον πάσης διοικητικῆς καί δικαστικῆς ἀρχῆς, συγκαλεῖ τήν Ἐπιτροπὴν εἰς συνεδρίασιν, ὀρίζει τήν ἡμερησίαν διάταξιν, ὑπογράφει τὰ ἔγγραφα ἢ ἐξουσιοδοτεῖ τόν Ἀντιπρόεδρον πρὸς τοῦτο, ἐποπεύει τήν λειτουργίαν τοῦ Μουσείου, ἐπιβλέπει καί ἐλέγχει τήν ἐφαρμογὴν τῶν διατάξεων τοῦ παρόντος καί τῶν ἀποφάσεων τῆς Ἐπιτροπῆς.

2. Ὁ γραμματεὺς διεξάγει τήν ἀλληλογραφίαν, τηρεῖ τὰ Πρακτικά τῶν συνεδριάσεων τῆς Διαχειριστικῆς Ἐπιτροπῆς ὡς καί τό Πρωτόκολλον ἀλληλογραφίας.

3. Ὁ ταμίας εἰσπράττει τὰ ἔσοδα τοῦ Μουσείου καί ὑπογράφει τὰς ἀποδείξεις. Ἐπίσης, ἐνεργεῖ τὰς πληρωμάς, ἀφοῦ προηγουμένως ἐκδοθῇ τό ἀνάλογον χρηματικόν ἔνταλμα πληρωμῆς, τό ὁποῖον ὑπογράφεται προηγουμένως ἀπό τόν Σεβ. Πρόεδρο ἢ μέ ἐξουσιοδότησιν αὐτοῦ ἀπό ἄλλο μέλος τῆς Δ.Ε. Τηρεῖ τὰ διαχειριστικά βιβλία τοῦ Μουσείου, φυλάσσει ταῦτα, ὡς καί τὰ παραστατικά τῶν εἰσπράξεων καί τῶν πληρωμῶν. Συντάσσει τόν προϋπολογισμόν καί τόν ἀπολογισμόν, τοὺς ὁποῖους ὑποβάλλει ἐγκαίρως πρὸς ἔγκρισιν εἰς τήν Διαχειριστικὴν Ἐπιτροπὴν διά τὰ περαιτέρω νόμιμα. Κρατεῖ

τό βιβλίον ταμείου, εἰς τό ὁποῖον καταχωρίζονται μέ χρονολογικὴν σειρὰν καί μέ τήν ἀναγκαίαν λογιστικὴν τάξιν τὰ ἔσοδα καί τὰ ἔξοδα ἐκάστης οικονομικῆς χρήσεως. Τηρεῖ τό στέλεχος διπλοτύπων γραμματίων εἰσπράξεως καί τό στέλεχος διπλοτύπων ἐνταλμάτων πληρωμῶν, ἠριθμημένα καί τεθεωρημένα ἀπό τόν Σεβ. Πρόεδρον ἢ μέ ἐξουσιοδότησιν αὐτοῦ ἀπό ἄλλο μέλος τῆς Δ.Ε.

ἄρθρον 5

Ἡ Διαχειριστικὴ Ἐπιτροπὴ διοικεῖ καί διαχειρίζεται τό Μουσεῖον καί εἰδικώτερον:

α) Ὀρίζει τήν χρῆσιν τῶν χώρων τοῦ Μουσείου, τόν ἀριθμόν καί τόν τρόπον ἐκθέσεως τῶν κειμηλίων, τὰς ἡμέρας καί ὥρας ἐπισκέψεως τοῦ Μουσείου, αἱ ὁποῖαι πρέπει νά εἶναι προκαθορισμένα καί νά ἔχουν εὐρέως γνωστοποιηθῇ εἰς τοὺς πιστοὺς.

β) Ἀποφασίζει τήν ἐκτέλεσιν οἰκοδομικῶν καί λοιπῶν ἔργων, τήν ἐκδοσιν βιβλίων, φωτογραφιῶν, διαφανειῶν, ἀντιγράφων τῶν κειμηλίων, τῶν ἐκδόσεων σχετικοῦ ψηφιακοῦ ὕλικου κ.λπ.

γ) Ἀποδέχεται τὰς δωρεὰς ὑπὲρ τοῦ Μουσείου.

δ) Μεριμνᾷ διά τόν ἐμπλουτισμόν τοῦ Μουσείου μέ δωρεὰς ἢ καί ἀγοράς ἀντικειμένων, καθὼς καί διά τήν συντήρησιν τῶν ἀντικειμένων, συνεργαζόμενον μέ τήν Ἐφορείαν Ἀρχαιοτήτων Χίου ἢ ὁποῖα ἐδρεύει εἰς τήν Χίον.

στ) Καταρτίζει σχέδιον ἀντιμετωπίσεως καταστάσεων ἐκτάκτου ἀνάγκης καί ἐφαρμόζει ἅπαντα τὰ ἀπαραίτητα μέτρα ἀσφαλείας διά τήν διαφύλαξιν τῶν ἐκθεμάτων καί τὴν προστασίαν τῶν ἀπὸ κάθε κίνδυνον καί κλοπῆν.

ἄρθρον 6

Δέν ἐπιτρέπεται ἡ ἀπομάκρυνσις κειμηλίων ἀπὸ τό Μουσεῖον. Ἐπιτρέπεται κατ' ἐξαιρέσιν μόνον εἰς εἰδικὰς περιπτώσεις μέ ἠτιολογημένην ὁμόφωνον ἀπόφασιν τῆς Διαχειριστικῆς Ἐπιτροπῆς, ἐγκρινόμενην ὑπὸ τοῦ Μητροπολιτικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Χίου, Ψαρῶν καί Οἰνουσσῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Πόροι, περιουσία τοῦ Μουσείου καί διαχειρίσις αὐτῶν

ἄρθρον 7

Πόροι τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Μουσείου εἶναι:

α. Αἱ ἐπιχορηγήσεις Δήμων, Ὄργανισμῶν καί Νομικῶν Προσώπων Δημοσίου ἢ Ἰδιωτικοῦ Δικαίου.

β. Αἱ ἐπιχορηγήσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ Δημοσίου καί τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνώσεως.

γ. Αἱ διατιθέμεναι ὑπὲρ αὐτοῦ, ἐκ μέρους ἰδιωτῶν, κληρονομίαι, κληροδοσίαι καί δωρεαί.

δ. Πάν νόμιμον ἔσοδον μή προβλεπόμενον ἀπό τόν παρόντα Κανονισμόν καί μή ἀπᾶδον πρὸς τήν διδασκαλίαν καί τό ἦθος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

ἄρθρον 8

Οἱ πόροι τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Μουσείου διατίθενται:

- α. διά τήν συντήρησιν τῶν κειμηλίων τοῦ Μουσείου.
- β. διά τήν ἐκτέλεσιν ἔργων ἐξωραϊσμοῦ καί συντηρήσεως τῶν ἐγκαταστάσεών του.
- γ. διά τās δαπάνας κλιματισμοῦ καί φωτισμοῦ τοῦ Μουσείου.
- δ. διά τήν ἀγοράν, ἐξ ἰδιωτῶν ἢ νομικῶν προσώπων, κειμηλίων, πρὸς ἐμπλουτισμόν του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄

Βιβλία - Προσωπικόν - Γενικά Διατάξεις

ἄρθρον 9

Τό Μουσεῖον τηρεῖ ἠριθμημένα καί τεθεωρημένα ὑπό τοῦ Σεβ. Προέδρου τῆς Διαχειριστικῆς Ἐπιτροπῆς, τά ἑξῆς βιβλία: α) Βιβλίον Πρακτικῶν Συνεδριάσεων, β) Πρωτόκολλον ἀλληλογραφίας, δ) Βιβλίον Μητρώου κειμηλίων, εἰς τό ὁποῖον γίνεται πλήρης περιγραφή αὐτῶν. Τά στοιχεῖα τῶν ἀνωτέρω Βιβλίων δύνανται νά καταχωροῦνται καί εἰς ἠλεκτρονικήν μορφήν.

ἄρθρον 10

Διά τήν ἀντιμέτωπισιν τῶν ἀναγκῶν λειτουργίας τοῦ Μουσείου δύναται νά ὀρίζεται Ἐπιστημονικός Συνεργάτης καί Ἐπιμελητής, εἰδικός ἐπιστήμων, κατὰ προτίμησιν πτυχιούχου Θεολογίας ἢ Ἱστορίας - Ἀρχαιολογίας, ὁ ὁποῖος δύναται νά εἶναι καί ἓν ἐκ τῶν μελῶν τῆς Διαχειριστικῆς Ἐπιτροπῆς. Τά καθήκοντα αὐτοῦ τυγχάνουν τιμητικά καί ἄμισθα.

ἄρθρον 11

Ὁ Ἐπιστημονικός Συνεργάτης - Ἐπιμελητής, μεριμνᾷ διά τήν καλήν λειτουργίαν τοῦ Μουσείου, τήν μελέτην, τήν προβολήν καί τόν ἐμπλουτισμόν τῶν κειμηλίων αὐτοῦ, εἰσπηγεῖται πρὸς τήν Ἐπιτροπήν ἐπί παντός θέματος, τό ὁποῖον ἀφορᾷ εἰς τό Μουσεῖον καί εἰς τās δρα-

στηριότητος αὐτοῦ. Ἐπίσης εἶναι ὑπεύθυνος διά τήν καταγραφὴν καί μελέτην τοῦ ὑλικοῦ τοῦ Μουσείου, τήν τήρησιν τοῦ Βιβλίου Μητρώου Κειμηλίων καί τήν ὑποδοχὴν τῶν ἐπισκεπτῶν.

ἄρθρον 12

Τό Μουσεῖον διαλύεται κατόπιν ἀποφάσεως τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου καί ἐγκρίσεως ὑπό τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας, τῇ προτάσει τοῦ Μητροπολίτου Χίου, κατόπιν ὁμοφώνου καί ἠτιολογημένους ἀποφάσεως τῆς Διαχειριστικῆς Ἐπιτροπῆς.

Εἰς περίπτωσιν διαλύσεως τοῦ Μουσείου τά κειμήλια παραδίδονται εἰς τόν Ἱερόν Ναόν Ἁγ. Νικολάου Καρδαμύλων.

ἄρθρον 13

Ἄρμόδιον διά τήν ρύθμισιν παντός θέματος μή προβλεπομένου ὑπό τοῦ παρόντος εἶναι τό Μητροπολιτικόν Συμβούλιον τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Χίου, Ψαρῶν καί Οἰνουσσῶν.

ἄρθρον 14

Ἡ ἰσχὺς τοῦ παρόντος Κανονισμοῦ ἄρχεται ἀπό τῆς δημοσιεύσεώς του διά τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως. Δημοσιεύεται, ἐπίσης, καί διά τοῦ ἐπισήμου Δελτίου «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

ἄρθρον 15

Ἐκ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ παρόντος Κανονισμοῦ δέν προκαλεῖται δαπάνη εἰς βάρος τοῦ Προϋπολογισμοῦ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Χίου, Ψαρῶν καί Οἰνουσσῶν καί τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ἁγίου Νικολάου Καρδαμύλων.

Ὁ παρῶν Κανονισμός νά δημοσιευθῇ εἰς τήν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως καί εἰς ἐπίσημον δελτίον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «ΕΚΚΛΗΣΙΑ».

Ἀθῆναι, 9 Μαρτίου 2017

† Ὁ Ἀθηνῶν ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ, Πρόεδρος

Ὁ Ἀρχιγραμματεὺς

Ὁ Μεθώνης Κλήμης

Αριθμ. 535/639/21.3.2017

Περί ανακηρύξεως ὡς προσκυνηματικοῦ,
 λειτουργίας καί διαχειρίσεως τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ
 Ἁγίου Σπυρίδωνος Λευκάδος,
 τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Λευκάδος καί Ἰθάκης

Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
 ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν:

1. τὰς διατάξεις τῶν ἄρθρων 4, περίπτ. ε', 29 παραγρ. 2 καί 45 παρ. 5 τοῦ Νόμου 590/1977 «Περί Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» (Α' 146) καί τοῦ ἄρθρου 68 παρ. 5α τοῦ Ν. 4235/2014,
2. τὰς ὑποχρεώσεις τῆς ποιμανούσης Ἐκκλησίας πρὸς τὸ χριστεπώνυμον πλήρωμα, οἱ ὁποῖες ἀπορρέουν ἀπὸ τὰς Εὐαγγελικὰς Ἐπιταγὰς, τοὺς Ἱεροῦς Κανόνας καί τοὺς Νόμους τοῦ Κράτους,
3. τὴν ὑπ' ἀριθμ. 79/27.1.2017 πρότασιν τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Λευκάδος καί Ἰθάκης κ. Θεοφίλου,
4. τὴν ὑπ' ἀριθμ. 475/2016 ἀπόφασιν τοῦ Ἀρείου Πάγου,
5. τὴν ὑπ' ἀριθμ. 9/2017 Γνωμοδότησιν τοῦ Εἰδικοῦ Νομικοῦ Συμβούλου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος,
6. τὴν ἀπὸ 7.3.2017 Ἀπόφασιν τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου καί
7. τὴν ἀπὸ 9.3.2017 Ἀπόφασιν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας,

Ἀποφασίζει

Ψηφίζει τὸν ὑπ' ἀριθμ. 298/2017 Κανονισμόν ἔχοντα οὕτω:

Κανονισμός Ἀρ. 298/2017
 Περί ανακηρύξεως ὡς Προσκυνηματικοῦ,
 λειτουργίας καί διαχειρίσεως τοῦ
 Ἱεροῦ Ναοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος Λευκάδος,
 τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Λευκάδος καί Ἰθάκης

Ἄρθρον 1

Ὁ Ἱερός Ναός Ἁγίου Σπυρίδωνος, Ἐπισκόπου Τριμουθῶντος τοῦ θαυματουργοῦ, εὐρισκόμενος στήν πόλιν τῆς Λευκάδος, ἀπὸ παλαιὰ ἀφιερωμένος στήν δημόσια λατρεία, καθίσταται Ἱερό Προσκύνημα καί ἀποτελεῖ ἐφ' ἐξῆς νομικὸ πρόσωπο ἰδιωτικοῦ δικαίου, κατὰ τὴν

ἐννοία τοῦ ἄρθρου 1 παρ. 4 τοῦ Ν. 590/1977. Ἡ ἔδρα τοῦ Ἱεροῦ Προσκυνηματος τοποθετεῖται στήν πόλιν τῆς Λευκάδος, κοντὰ στήν κεντρικὴ πηλατεῖα τῆς ὁποίας εὐρίσκεται ἀπὸ τοῦ ἔτους 1685 ὁ ἱστορικός Ἱερός Ναός Ἁγίου Σπυρίδωνος Λευκάδος. Τὸ Ἱερόν Προσκύνημα ἔχει δική του κυκλικὴ σφραγίδα, πού φέρει στὸ κέντρο αὐτῆς τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος καί κυκλικὰ τίς λέξεις «Ἱερά Μητρόπολις Λευκάδος καί Ἰθάκης - Ἱερός Προσκυνηματικός Ναός Ἁγίου Σπυρίδωνος Λευκάδος» καί ὑπάγεται πνευματικὰ καί διοικητικὰ στήν Ἱερά Μητρόπολιν Λευκάδος καί Ἰθάκης, τῆς ὁποίας τὸ ἔργο ἐπικουρεῖ.

Ἄρθρον 2

Σκοπὸς τοῦ ἀνωτέρω Ἱεροῦ Προσκυνηματος εἶναι ἡ ἀνάδειξη, συντήρηση, ἐπισκευὴ καί προβολὴ αὐτοῦ, καθὼς καί ἡ καλλιέργεια, προαγωγή καί ἐνίσχυση τοῦ λειτουργικοῦ, ποιμαντικοῦ, θεολογικοῦ, ἐκπαιδευτικοῦ, πνευματικοῦ, φιλανθρωπικοῦ, πολιτιστικοῦ καί ἐν γένει ἱεραποστολικοῦ ἔργου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Λευκάδος καί Ἰθάκης.

Ἄρθρον 3

1. Ἡ διοίκηση καί ἡ διαχείριση τοῦ ἀνωτέρω Προσκυνηματικοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ ἀσκεῖται ἀπὸ πενταμελῆ Διοικητικὴ καί Διαχειριστικὴ Ἐπιτροπὴ, ἡ ὁποία ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη ὡς Πρόεδρο μὲ ἀναπληρωτὴ του ἓνα κληρικὸ, τὸν ὁποῖο ὀρίζει ἐκάστοτε ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης καί τέσσαρα μέλη, δύο κληρικούς καί δύο λαϊκοὺς, ἄνδρες ἢ γυναῖκες, κατοίκους Λευκάδος. Ὁ διορισμὸς τῶν μελῶν γίνεται ἀπὸ τὸ Μητροπολιτικὸ Συμβούλιον, μετὰ ἀπὸ σχετικὴ πρόταση τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου. Ἡ θητεία τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς εἶναι τριετής. Ἡ Ἐπιτροπὴ διέπεται ἀπὸ τίς διατάξεις πού ἰσχύουν γιὰ τὰ Ἐκκλησιαστικὰ Ἐνοριακὰ Συμβούλια καί οἱ πράξεις της ὑπόκεινται στήν ἔγκριση τοῦ Μητροπολιτικοῦ Συμβουλίου.

2. Τὸ Νομικὸ Πρόσωπο τοῦ Ἱεροῦ Προσκυνηματος ἐκπροσωπεῖται ἐνώπιον τῶν Δικαστηρίων καί κάθε ἄλλης Ἀρχῆς ἀπὸ τὸν Πρόεδρο τῆς Διοικητικῆς καί Διαχειριστικῆς Ἐπιτροπῆς ἢ ἀπὸ ἄλλο μέλος αὐτῆς, ρητῶς ὀριζόμενο μὲ ἀπόφασί της.

Άρθρον 4

Ἡ Διοικητική καί Διαχειριστική Ἐπιτροπή ἀσκεῖ τίς ἐξῆς ἀρμοδιότητες:

α. Μεριμνᾷ γιά τή νόμιμη διαχείριση τῶν Ἑσόδων καί τῶν περιουσιακῶν στοιχείων τοῦ Ἱεροῦ Προσκυνηματός.

β. Συντάσσει τόν Προϋπολογισμό Ἑσόδων καί Ἐξόδων κάθε ἔτους, καθώς καί τόν οικονομικό Ἀπολογισμό.

γ. Τηρεῖ καί ἐνημερώνει πάντοτε τά ἐξῆς βιβλία:

- 1) Πρωτοκόλλου
- 2) Πρακτικῶν Συνεδριάσεων Δ.Δ.Ε.
- 3) Ἑσόδων καί Ἐξόδων μετά τῶν ἀντιστοίχων διηλυγμένων ἀποδείξεων, καθώς καί Γραμματίων καί Ἐνταλμάτων
- 4) Περιουσιακῶν στοιχείων
- 5) Ἀφιερωμάτων καί τιμητῶν
- 6) Τελήσεως ἱερῶν Μυστηρίων.

δ. Τηρεῖ τά κλειδιά τῶν παγκαρίων καί τῶν κυτίων τοῦ Ἱ. Ναοῦ.

ε. Ἀποφασίζει γιά τήν πρόσληψη τοῦ μονίμου προσωπικοῦ, ἥτοι ἱεροψαλτῶν καί εὐτρεπιστῶν, καθώς καί τοῦ ἐκτάκτου - ἐποχικοῦ προσωπικοῦ, ἀνάλογα μέ τίς ἐκάστοτε ἀνάγκες.

στ. Ἀποφασίζει γιά ὁποιοδήποτε θέμα ἔχει σχέση μέ τήν καλή συντήρηση τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ, καθώς καί γιά ὁποιοδήποτε ἄλλο θέμα τοῦ Ἱεροῦ Προσκυνηματός πού ἠθελε παρουσιασθεῖ.

Άρθρον 5

Πόροι τοῦ Ἱεροῦ Προσκυνηματός εἶναι:

α) Οἱ εἰσπράξεις ἀπό τήν κηροπωλησία, τίς δυσκοφίες, τίς τελούμενες ἱεροπραξίες καί τήν κατά νόμον ἐκποίηση ἀφιερωμάτων καί τιμητῶν.

β) Οἱ δωρεές, κληρονομίες καί κάθε εἶδους προσφορές τῶν πιστῶν.

γ) Τά ἔσοδα ἀπό τήν ἀκίνητη περιουσία τοῦ Ἱεροῦ Προσκυνηματός.

δ) Ἀπό ἐπιχορηγήσεις κρατικῶν ἢ κοινοτικῶν φορέων.

ε) Ἀπό ὁποιαδήποτε ἄλλη νόμιμη καί χρηστή πηγή.

Άρθρον 6

Τά ἔσοδα τοῦ Ἱεροῦ Προσκυνηματός διατίθενται:

α) Γιά τήν συντήρηση, τόν ἐξωραϊσμό καί τήν ἀνακαίνιση τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ.

β) Γιά τήν κάλυψη τῶν λειτουργικῶν ἐξόδων τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ καί γιά τή μισθοδοσία τοῦ προσωπικοῦ.

γ) Γιά τήν καταβολή τῶν ἐκάστοτε νομίμων εἰσφορῶν.

δ) Γιά τήν ἐνίσχυση τοῦ Γενικοῦ Φιλητώχου Ταμείου, τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Γηροκομείου, τοῦ Κέντρου Νεότητος, τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Μαθητικῶν Κατασκηνώσεων

καί τοῦ ἐν γένει ποιμαντικοῦ καί φιλανθρωπικοῦ ἔργου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Λευκάδος καί Ἰθάκης, μέ ποσό πού καθορίζεται στόν Προϋπολογισμό πού συντάσσεται κατ' ἔτος ἀπό τήν Διοικοῦσα καί Διαχειριστική Ἐπιτροπή τοῦ Ἱεροῦ Προσκυνηματός καί ἐγκρίνεται ἀπό τό Μητροπολιτικό Συμβούλιο.

ε) Γιά τήν ἐκπλήρωση τῶν σκοπῶν τοῦ Ἱεροῦ Προσκυνηματός, ὅπως καθορίζονται στό ἀρθρο 2 τοῦ παρόντος Κανονισμοῦ.

Άρθρον 7

Ὅποιοδήποτε ἄλλο διοικητικό ἢ διαχειριστικό θέμα ἀφορᾷ στό Ἱερό Προσκύνημα, ἀλλά δέν περιλαμβάνεται στόν παρόντα Κανονισμό, ἀντιμετωπίζεται σύμφωνα μέ τίς ἐκάστοτε κείμενες διατάξεις καί εἰδικά κατά τόν Κανονισμό 8/1979 «Περί Ἱερῶν Ναῶν καί Ἐνοριῶν», μέ ἀναλογική ἐφαρμογή τῶν περὶ διοικήσεως καί διαχειρίσεως τῶν Ἐνοριακῶν Ἱερῶν Ναῶν διατάξεων αὐτοῦ.

Άρθρον 8

1. Ἡ κατάργηση τοῦ Ἱεροῦ Προσκυνηματός ἢ ἡ τροποποίηση τοῦ παρόντος Κανονισμοῦ γίνεται δι' Ἀποφάσεως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, κατόπιν ὁμοφώνου ἀποφάσεως τῆς Διοικητικῆς καί Διαχειριστικῆς Ἐπιτροπῆς, ἐγκρινομένης ὑπό τοῦ Μητροπολιτικοῦ Συμβουλίου καί τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου, τῆς Συνοδικῆς ταύτης ἀποφάσεως δημοσιευμένης διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως καί τοῦ ἐπισήμου Δελτίου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «ΕΚΚΛΗΣΙΑ».

2. Εἰς περίπτωσιν καταργήσεως τοῦ Ἱεροῦ Προσκυνηματός, ἅπασα ἡ κινήσις καί ἀκίνητος περιουσία αὐτοῦ περιέρχεται εἰς τό Νομικό Πρόσωπο τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Λευκάδος καί Ἰθάκης.

Άρθρον 9

Ὁ παρῶν Κανονισμός ἰσχύει ἀπό τῆς δημοσιεύσεώς του στήν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως. Ὁ Κανονισμός δημοσιεύεται ἐπίσης καί διὰ τοῦ ἐπισήμου Δελτίου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «ΕΚΚΛΗΣΙΑ».

Άρθρον 10

Ἀπό τόν παρόντα Κανονισμό δέν προκαλεῖται δαπάνη εἰς βάρος τοῦ Προϋπολογισμοῦ τοῦ Νομικοῦ Προσώπου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Λευκάδος καί Ἰθάκης.

Ἡ παροῦσα ἀπόφαση νά δημοσιευθῇ στήν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως.

Ἀθῆναι, 9 Μαρτίου 2017

† Ὁ Ἀθηνῶν ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ, Πρόεδρος

Ὁ Ἀρχιγραμματεῦς

Ὁ Μεθώνης Κλήμης

Αριθμ. 442/677/27.3.2017

**Κανονισμός συστάσεως και λειτουργίας
Ἐκκλησιαστικοῦ Ἰδρύματος ὑπό τήν ἑπωνυμίαν
Κέντρον Δημιουργικῆς Ἀπασχόλησης Παίδων (Κ.Δ.Α.Π.)
τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μαντινείας καί Κυνουρίας**

Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν:

1. τὰ ἄρθρα 29 παραγρ. 2 καί 59 παραγρ. 2 τοῦ ν. 590/1977 «Περί Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» (Α' 146), καί τό ἄρθρο 68 παρ. 1, 5α' τοῦ ν. 4235/2014,

2. τὰς ὑποχρεώσεις τῆς ποιμανούσης Ἐκκλησίας πρὸς τό χριστεπώνυμον πλήρωμα, οἱ ὁποῖες ἀπορρέουν ἀπό τὰς Εὐαγγελικὰς ἐπιταγὰς, τοὺς ἱεροῦς Κανόνας καί τοὺς νόμους τοῦ Κράτους,

3. τὰς ὑφισταμένας κοινωνικὰς, ποιμαντικὰς καί πνευματικὰς ἀνάγκας τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μαντινείας καί Κυνουρίας,

4. τήν 78/25.1.2017 Πρότασιν τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Μαντινείας καί Κυνουρίας κ. Ἀλεξάνδρου,

5. τήν ἀπό 7.2.2017 Γνωμοδότησιν τοῦ Νομικοῦ Γραφείου τῆς Νομικῆς Ὑπηρεσίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος,

6. τήν ἀπό 7.3.2017 Ἀπόφασιν τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου,

Ἀποφασίζει

συνιστᾷ εἰς τήν Ἱεράν Μητρόπολιν Μαντινείας καί Κυνουρίας ἐκκλησιαστικόν Ἴδρυμα ὑπό τήν ἑπωνυμίαν «Κέντρον Δημιουργικῆς Ἀπασχόλησης Παίδων (Κ.Δ.Α.Π.) τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μαντινείας καί Κυνουρίας», τό ὁποῖον θά λειτουργῆ ὡς Νομικόν Πρόσωπον Ἰδιωτικοῦ Δικαίου, μὴ κερδοσκοπικοῦ χαρακτῆρος, ἐποπτευόμενον ὑπό τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μαντινείας καί Κυνουρίας καί θά ἐδρεύῃ εἰς τήν πόλιν τῆς Τριπόλεως, ἡ ὀργάνωσις, διοίκησις, διαχείρισις καί λειτουργία τοῦ ὁποῖου θά διέπεται ἀπό τὰς διατάξεις τοῦ ἐπομένου Κανονισμοῦ:

Κανονισμός συστάσεως καί λειτουργίας
Ἐκκλησιαστικοῦ Ἰδρύματος ὑπό τήν ἑπωνυμίαν
«Κέντρον Δημιουργικῆς Ἀπασχόλησης Παίδων
(Κ.Δ.Α.Π.)
τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μαντινείας καί Κυνουρίας»

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

Ἄρθρον 1

Σύστασις - Ἐπωνυμία - Ἔδρα -
Σφραγίδα - Κτιριακές - ἐγκαταστάσεις

Στὴν Περιφέρεια τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μαντινείας καί Κυνουρίας καί ὑπό τήν πνευματικὴ καί διοικητικὴ ἐποπτεία αὐτῆς, συνίσταται Ἐκκλησιαστικὸν Ἴδρυμα, ὑπό τήν ἑπωνυμίαν «Κέντρον Δημιουργικῆς Ἀπασχόλησης Παίδων (Κ.Δ.Α.Π.) τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μαντινείας καί Κυνουρίας», τό ὁποῖο θά λειτουργῆ ὡς Νομικὸ Πρόσωπο Ἰδιωτικοῦ Δικαίου, μὴ κερδοσκοπικοῦ χαρακτῆρα, ἐποπτευόμενον ὑπό τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μαντινείας καί Κυνουρίας, καί θά διέπεται ἀπὸ τῆς διατάξεως τοῦ παρόντος Κανονισμοῦ. Ἔδρα τοῦ Κ.Δ.Α.Π. εἶναι ἡ πόλις τῆς Τριπόλεως.

Τὸ ἐξονομασθέν Κέντρον Δημιουργικῆς Ἀπασχόλησης Παίδων ἔχει ἴδιαν σφραγίδα, φέρουσα εἰς τό μέσον τὸν θυρεὸν τῆς Μητροπόλεως καί κάτωθεν τούτου «2016» καί κύκλῳ ἐσωτερικῶς ἀναγράφονται οἱ λέξεις «ΚΕΝΤΡΟΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΠΑΙΔΙΩΝ», ἐξωτερικῶς δὲ «ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΜΑΝΤΙΝΕΙΑΣ ΚΑΙ ΚΥΝΟΥΡΙΑΣ». Οἱ κτιριακές ἐγκαταστάσεις τοῦ Κ.Δ.Α.Π. πληροῦν τῆς τεχνικῆς προδιαγραφῆς, ὅπως αὐτὲς ὀρίζονται εἰς τὰς κείμενες διατάξεις, ἐξασφαλίζουσι τὴν πλήρη προσβασιμότητα καί σὲ φιλοξενούμενα παιδιὰ ΜΕΑ.

Ἄρθρον 2

Σκοπὸς τοῦ Ἰδρύματος

Τὸ ἐκκλησιαστικὸν τοῦτο Ἴδρυμα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μαντινείας καί Κυνουρίας, ὡς κυρίαρχος χώρος ἀγωγῆς ἀσφαλοῦς διαμονῆς καί δημιουργικῆς ἀπασχόλησης, σκοπὸν ἔχει τὴν δημιουργικὴ ἀπασχόληση τῶν παιδιῶν γιὰ ὀρισμένο χρονικὸ διάστημα τῆς ἡμέρας, ἐκτὸς σχολικοῦ ὥραριου, τῆ σωστῆ ἀξιοποίηση τοῦ ἐλεύθερου χρόνου μὲ ἀτομικὴ ἢ ὀργανωμένη δραστηριότητα ἢ μέσα ἀπὸ ὀργανωμένες ὁμάδες ἐργαστηρίων καί τὴν ἐξυπηρέτησι τῶν γονέων.

Στὸ Ἴδρυμα γιὰ τὴν ἐκπλήρωσι τῶν σκοπῶν του, προβλέπεται νὰ παρέχονται οἱ ἀκόλουθοι ὑπηρεσίαι:

α. Απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων μάθησης (γλώσσα, ανάγνωση, γραφή, φιλιανγνωσία, μαθηματικά, δημιουργική έκφραση: εικαστικά, μουσική, άθλητισμός, φυσικές επιστήμες, τεχνολογίες, κ.λ.π.) οι οποίες είναι χρήσιμες, όχι μόνο για την κοινωνικοποίηση και εξέλιξη των παιδιών, καθώς απαιτείται η εμπλοκή τους, αναφορικά με το πολιτιστικό και το φυσικό τους περιβάλλον, όσο και για την προετοιμασία τους στις επόμενες βαθμίδες εκπαίδευσης.

β. Υγιεινή και ασφαλή απασχόληση και αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου των παιδιών με την ανάπτυξη ατομικής και ομαδικής δραστηριότητας.

γ. Υλοποίηση προγραμμάτων έκφρασης, ψυχαγωγίας, άθλησης, ανάπτυξη δημιουργικότητας και φαντασίας.

δ. Ανάπτυξη φιλικών δεσμών και κοινωνικών σχέσεων.

ε. Ενημέρωση της οικογένειας και παραπομπή σε φορείς που παρέχουν εξειδικευμένες υπηρεσίες, αν αυτό χρειαστεί.

Άρθρον 3

Διοίκηση - Συγκρότηση της Δ.Ε.

α. Τό Ίδρυμα διοικείται υπό πενταμελοῦς Διοικούσης Έπιτροπῆς (Δ.Ε.) ἀπαρτιζομένης ἐκ τοῦ Μητροπολίτου Μαντινείας καί Κυνουρίας ὡς Προέδρου καί τεσσάρων λαϊκῶν (ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν) διοριζομένων ὑπό τοῦ Μητροπολίτου. Στήν πρώτη συνεδρίασή του ἐκλέγεται, κατόπιν εἰσηγήσεως τοῦ Προέδρου, ὁ Ἀντιπρόεδρος καί τά τυχόν ἐκτελεστικά μέλη αὐτῆς.

β. Τόν Πρόεδρον ἀπόντα ἢ κωλυόμενον ἀναπληροῖ ὁ νόμιμος ἀναπληρωτῆς Αὐτοῦ. Τά μέλη τῆς Διοικούσης Έπιτροπῆς διορίζονται ἐπί τριετεί θητεία, μετά τήν λήξη τῆς ὁποίας δύναται νά ἐπαναδιορισθοῦν. Κάθε μέλος ἐκλείπον ἢ παραιτούμενον ἀντικαθίσταται ὑπό τοῦ Μητροπολίτου.

Γ. Ὁσαύτως, κατόπιν αἰτιολογημένης ἀποφάσεως τοῦ Μητροπολίτου δύναται νά ἀντικατασταθῆ μέλος τῆς Διοικούσης Έπιτροπῆς καί πρό τῆς λήξεως τῆς θητείας του, λόγῳ ἀδικοιολογητῶν ἀπουσιῶν ἐκ τριῶν Συνεδριῶν τῆς Διοικούσης Έπιτροπῆς ἢ ὀλιγωρίας περὶ τήν ἐπιτέλεση τῶν ἀνατιθεμένων σέ αὐτό καθηκόντων.

γ. Τό ἀξίωμα τῶν ἐκάστοτε συμμετεχόντων στήν Διοικοῦσα Έπιτροπή τοῦ Ίδρύματος εἶναι τιμητικό καί ἀμισθο, οἱ δέ προσφερόμενες ὑπηρεσίες ὑφ' ἐκάστου τῶν μελῶν παρέχονται δωρεάν ἄνευ ἀντιμισθίας ἢ ἀποζημιώσεως.

Άρθρον 4

Καθήκοντα - Ἀρμοδιότητες τῆς Δ.Ε.

1. Ἡ Διοικοῦσα Έπιτροπή συνέρχεται τακτικῶς μὲν κατὰ μήνα, κατόπιν προσκλήσεως τοῦ Προέδρου ἢ τοῦ

ἀναπληρωτοῦ αὐτοῦ, ἐκτάκτως δέ ὡσάκις ἤθελε κρίνει τοῦτο ἀναγκαῖο ὁ Πρόεδρος ἢ ἤθελε ζητηθῆ ἐγγράφως ὑπό τριῶν τουλάχιστον μελῶν, ἀναφερόντων τά θέματα, γιά τά ὁποία ζητοῦν τή σύγκληση τοῦ Συμβουλίου. Ἡ Διοικοῦσα Έπιτροπή εὐρίσκεται ἐν ἀπαρτία, ὅταν οἱ παρόντες εἶναι πλείονες τῶν ἀπόντων. Οἱ ἀποφάσεις τῆς Διοικούσης Έπιτροπῆς λαμβάνονται κατὰ πλειοψηφία, ἐν ἰσοψηφίᾳ κατισχυούσης τῆς ψήφου τοῦ Προέδρου. Τά πρακτικά τῶν Συνεδριάσεων τῆς Διοικούσης Έπιτροπῆς ἀναγινώσκονται στήν ἀμέσως ἐπομένη Συνεδρίαση καί ὑπογράφονται ὑπό τῶν μελῶν.

2. Ἡ Διοικοῦσα Έπιτροπή ἀποφασίζει περὶ πάσης ὑποθέσεως, ἀφορώσης στήν ὁμαλή λειτουργία τοῦ Ίδρύματος.

Εἰδικώτερα:

α. Ἀσκεῖ, διά τοῦ Προέδρου ἢ τῶν πρὸς τοῦτο ἐξουσιοδοτουμένων μελῶν αὐτοῦ, ἐποπτεία ἐπὶ τῆς καθόλου λειτουργίας τοῦ Κ.Δ.Α.Π.

β. Ἀποφασίζει περὶ τῆς διαθέσεως τῶν πόρων τοῦ Ίδρύματος συμφώνως πρὸς τοὺς ἐν τῷ ἄρθρῳ 2 τοῦ παρόντος ἀναφερομένους σκοποῦς.

γ. Μελετᾷ καί ἐγκρίνει διάφορα μέτρα, ὑπὲρ ὑλικῆς ἐνισχύσεως καί εὐοδώσεως τῶν σκοπῶν αὐτοῦ.

δ. Καταρτίζει τὸν ἐτήσιο Ἰσολογισμό, Προϋπολογισμό καί Ἀπολογισμό τῶν ἐσόδων καί ἐξόδων καί τὸν ὑποβάλλει πρὸς ἔγκριση στό Μητροπολιτικό Συμβούλιο.

Άρθρον 5

Ἐκπροσώπηση τοῦ Κ.Δ.Α.Π.

Ὁ Πρόεδρος τοῦ Ίδρύματος ἐκπροσωπεῖ νομίμως τό Κ.Δ.Α.Π. ἐνώπιον κάθε Δικαστικῆς καί Διοικητικῆς Ἀρχῆς, συμβάλλεται ἐξ ὀνόματος καί γιά λογαριασμό τοῦ Ίδρύματος, κατόπιν προηγουμένης ἀποφάσεως τῆς Διοικούσης Έπιτροπῆς, ὑπογράφει τήν ἀλληλογραφία τοῦ Ίδρύματος καί ἐπικυρώνει τά ἀποσπάσματα πρακτικῶν τῆς Διοικούσης Έπιτροπῆς, δύναται δέ νά ἐξουσιοδοτεῖ εἰδικά ὀριζόμενον πρὸς τοῦτο μέλος τῆς Δ.Ε. γιά τήν ἄσκηση συγκεκριμένων ἀρμοδιοτήτων του.

Άρθρον 6

Καθήκοντα Διευθύνσεως

Ὁ Διευθυντής - Διευθύντρια, ὁ ὁποῖος πρέπει νά εἶναι κάτοχος πτυχίου Α.Ε.Ι. ἢ Τ.Ε.Ι., φροντίζει γιά τήν εὐρυθμὴ λειτουργία τοῦ Ίδρύματος καί τήν ἐφαρμογή τῶν ἀποφάσεων τῆς Δ.Ε. Συνεργάζεται μὲ τὸν Σεβ. Μητροπολίτη γιά τήν πρόσληψη τοῦ προσωπικοῦ, τήν κατάρτιση τοῦ Προϋπολογισμοῦ, τοῦ Ἀπολογισμοῦ καί τοῦ Ἰσολογισμοῦ, εἰσηγούμενος ἐγκαίρως ἐνδεχόμενες ἀναμορφώσεις αὐτῶν. Ἐπίσης, εἰσηγείται τό πρόγραμμα λειτουργίας, τό καθηκοντολόγιο τοῦ προσωπικοῦ, μεριμνᾷ γιά τήν σύννομη λειτουργία του Κ.Δ.Α.Π. καί ἐνημερῶ-

νει για την έν γένει λειτουργία του την Δ.Ε. Ἐπικουρούμενος ἀπό διοικητικοῦ ὑπάλληλου, ἐκτελεῖ καθήκοντα γραμματέως καί ταμίου τοῦ Ἰδρύματος, φυλάττει ἅπαντα τὰ βιβλία διοικήσεως καί διαχειρίσεως τοῦ Κ.Δ.Α.Π., συντάσσει τὰ πρακτικά τῆς Διοικούσης Ἐπιτροπῆς, τὴν ἀλληλογραφία, κρατεῖ τὴν σφραγίδα καί τὸ Ταμεῖο τοῦ Ἰδρύματος.

ἄρθρον 7

Καθήκοντα διοικητικοῦ ὑπαλλήλου

Τὴν διοικητικὴ καί οικονομικὴ ἐργασία ἀσκεῖ διοικητικὸς ὑπάλληλος, κάτοχος πτυχίου Α.Ε.Ι. ἢ Τ.Ε.Ι. ἢ Ι.Ε.Κ. ἀντίστοιχης ειδικότητας.

Ὁ ἀνωτέρω ὑπάλληλος ἀσκεῖ τὰ ἀκόλουθα καθήκοντα, συνεργαζόμενος μετὰ τοῦ Διευθυντοῦ - Διευθυντρίας:

α. Εἶναι ὑπεύθυνος γιὰ τὴν προμήθεια καί τὸν ἔγκαιρο ἐφοδιασμό τοῦ Κ.Δ.Α.Π. μετὰ τὰ ἀναγκαῖα ὑλικά, γιὰ τὴν καλὴ φύλαξη, συντήρηση καί διάθεσίν τους καθὼς καί γιὰ τὴν λοιπὴν ἐν γένει περιουσίαν τοῦ Κ.Δ.Α.Π., συμφώνως πρὸς τὶς ἐκάστοτε ἀποφάσεις τῆς Διοικούσης Ἐπιτροπῆς.

β. Συντάσσει τὶς μισθολογικὰ καταστάσεις τοῦ προσωπικοῦ τοῦ Κ.Δ.Α.Π. καί ὑπολογίζει, σύμφωνα μετὰ τὶς ἰσχύουσες διατάξεις, τυχόν πρόσθετες ἀμοιβές (ὑπερῶρες κ.λπ.) ποὺ προκύπτουν.

γ. Τηρεῖ ὅλα τὰ βιβλία διαχειρίσεως, στὰ ὅποια καταχωρεῖ ὅλες τὶς κατὰ νόμον ἀπαιτούμενες ἐγγραφές.

δ. Εἶναι ὑπεύθυνος γιὰ τὴν τήρηση γενικῶς τῶν λογαριασμῶν, τὴ συγκέντρωση τῶν παραστατικῶν στοιχείων, ὄλων τῶν δικαιολογητικῶν εἰσπράξεων καί πληρωμῶν, ὥστε νὰ εἶναι πάντοτε εὐχερὴς ὁ ἔλεγχος τῶν ἐσόδων καί ἐξόδων.

ε. Ἐκτελεῖ κάθε ἄλλη ἐργασία διοικήσεως καί διαχειρίσεως ποὺ τοῦ ἀνατίθεται.

ἄρθρον 8

Διαχείριση Οἰκονομικῶν

1. Ἡ διοίκηση καί διαχείριση τῆς περιουσίας τοῦ Ἰδρύματος ἐνεργεῖται ὑπὸ τῆς Διοικούσης Ἐπιτροπῆς. Ἡ ἐκμίσθωση ἀκινήτων τοῦ Ἰδρύματος, ὡς καί ἡ ἐκποίηση τούτων ἐνεργεῖται κατὰ τὶς κείμενες ἐκάστοτε διατάξεις «περὶ ἐκμισθώσεως καί ἐκποιήσεως Ἐκκλησιαστικῶν ἀκινήτων».

2. Γιὰ κάθε εἰσφορά εἰς χρῆμα ἐκδίδεται Γραμμάτιο Εἰσπράξεως, ὑπογραφόμενον ὑπὸ τοῦ Προέδρου ἢ τοῦ νομίμως ἐξουσιοδοτημένου ἐκπροσώπου του καί τοῦ ταμίου, γιὰ κάθε δὲ εἰσφορά εἰς εἶδος ἐκδίδεται ἀπόδειξη παραλαβῆς ὑπογραφομένη ὑπὸ τῶν ἰδίων καί ἀκολουθεῖ σχετικὴ καταχώρηση στὰ οἰκεία βιβλία τοῦ Ἰδρύματος.

3. Γιὰ κάθε πληρωμὴ ἐκδίδεται Ἐντάλμα Πληρωμῆς, ὑπογραφόμενον ὑπὸ τοῦ Προέδρου ἢ τοῦ νομίμως ἐξουσιοδοτημένου ἐκπροσώπου του καί τοῦ Ταμίου, γιὰ κάθε δὲ χορηγούμενον εἶδος ἐκδίδεται διατακτικὴ ὑπογραφομένη ὑπὸ τῶν αὐτῶν.

4. Ὁ Προϋπολογισμὸς καί Ἀπολογισμὸς τοῦ Ἰδρύματος καταρτίζεται ὑπὸ τῆς Διοικούσης Ἐπιτροπῆς καί ἐγκρίνεται ὑπὸ τοῦ Μητροπολιτικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μαντινείας καί Κυνουρίας, ἐφαρμοζόμενων ἀναλόγως τῶν κειμένων διατάξεων «περὶ ἐγκρίσεως Προϋπολογισμῶν καί Ἀπολογισμῶν τῶν Ἱερῶν Ναῶν».

5. Τὸ Ἴδρυμα, μετὰ ἀπόφαση τῆς Δ.Ε., δύναται νὰ ἀναθέτει τὴ λογιστικὴ ὑποστήριξή του σὲ ἐξωτερικὸ συνεργάτη, φυσικὸ ἢ νομικὸ πρόσωπο.

ἄρθρον 9

Πόροι τοῦ Ἰδρύματος

Πόροι τοῦ Ἰδρύματος εἶναι:

α) Οἱ ἐκάστοτε ὑπὲρ αὐτοῦ ἐπιχορηγήσεις τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μαντινείας καί Κυνουρίας.

β) Εἰσφορές τῶν Ἱερῶν Μονῶν καί Ἱερῶν Προσκυνημάτων τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μαντινείας καί Κυνουρίας ἐγγραφόμενες στοὺς Προϋπολογισμοὺς ὑπὸ τῶν οἰκείων Συμβουλίων καί νομίμως ἐγκρινόμενες.

γ) Κληρονομίες, κληροδοσίες καί δωρεές ὑπὲρ τοῦ Ἰδρύματος ἢ καί ἀφιερώματα ἐκ μέρους παντός τρίτου ὑπὲρ αὐτοῦ, ὡς ἐπίσης καί τὰ ἐξ αὐτῶν προερχόμενα ἔσοδα.

δ) Κάθε ἐπιχορήγηση ἢ ἐνίσχυση ὑπὲρ αὐτοῦ ἐκ μέρους τοῦ Κράτους, ὡς καί εἰσφορές Δήμων καί Κοινοτήτων ἢ ἄλλων Ὄργανισμῶν.

ε) Πρόσοδοι ἐκ περιφορᾶς δίσκων στοὺς Ἱεροὺς Ναοὺς τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μαντινείας καί Κυνουρίας, τὴ ἐγκρίσει τοῦ Μητροπολίτου.

στ) Πρόσοδοι ἐκ τῶν τροφείων τῶν φοιτούντων εἰς τὸ Κ.Δ.Α.Π. ὀριζόμενες δι' ἕκαστον ὑπὸ τῆς Διοικούσης Ἐπιτροπῆς.

ζ) Κάθε ἄλλο ἔσοδο προερχόμενο ἀπὸ κάθε νόμιμη καί χρηστὴ πηγὴ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄ ΕΓΓΡΑΦΗ ΣΤΟ Κ.Δ.Α.Π.

ἄρθρον 10

Δικαίωμα ἐγγραφῆς

1. Δικαίωμα ἐγγραφῆς στὸ Κ.Δ.Α.Π., ἔχουν ὅλα τὰ παιδιά, συμφώνως πρὸς τὶς σχετικὰ προβλήψεις, ἀπαγορευομένης ἀπολήτους τῆς ἐγγραφῆς παιδιῶν, ἐφ' ὅσον καί γιὰ ὅσο διάστημα πάσχουν ἀπὸ μεταδοτικὰ νοσήματα. Ἐπίσης ἐγγράφονται παιδιά μετὰ ἐλαφρᾶς μορφῆς κινητικὰ

ή αισθητηριακά προβλήματα (ΜΕΑ). Τά έγγραφόμενα παιδιά προέρχονται κατά κύριο λόγο από την περιοχή της Ίερās Μητροπόλεως Μαντινείας και Κυνουρίας, στην οποία ανήκει τό Κ.Δ.Α.Π. χωρίς νά αποκλείεται ή περίπτωση έγγραφής παιδιών πού διαμένουν σέ ὄμορη περιοχή, και ἐφ' ὅσον υπάρχουν κενές θέσεις ή στην περίπτωση πού μέ την έγγραφή ἐξυπηρετεῖται ιδιαίτερα ὀξυμένη κοινωνική ανάγκη τῶν γονέων, ή ὁποία αιτιολογεῖται ειδικά. Εἰδικότερα γίνονται δεκτά παιδιά ἡλικίας 5-12 ἐτῶν.

2. Κατά την έγγραφή προτιμῶνται τά παιδιά ἱερέων, ἐργαζομένων γονέων και τά παιδιά οικονομικά ἀδυνάτων οικογενειῶν, προτιμωμένων ἐκείνων πού ἔχουν ανάγκη φροντίδος ἀπό διάφορα κοινωνικά αἴτια (ὄπως π.χ. παιδιά ὀρφανὰ ἀπό τοὺς δύο ἢ τόν ἕνα γονέα, παιδιά ἀγάμων μητέρων ἢ σέ διάσταση εὐρισκομένων γονέων, παιδιά πού προέρχονται ἀπό γονεῖς μέ σωματική ἢ πνευματική ἀναπηρία, πολυτέκνων οικογενειῶν κ.λπ.) κατά σειράν προτεραιότητας ὑποβολῆς τῶν αἰτήσεων. Γιά την έγγραφή τῶν παιδιῶν ἀπαιτεῖται:

- α) Αἴτηση γονέα ἢ κηδεμόνα.
 - β) Ἱατρική βεβαίωση γιά την κατάσταση ὑγείας τοῦ παιδιοῦ.
 - γ) Κάθε ἄλλο δικαιολογητικό πού ἡ Διοικοῦσα Ἐπιτροπή θεωρεῖ ἀπαραίτητο.
 - δ) Ὅποιοδήποτε ἄλλο ἐγγραφο ἀπαιτηθεῖ ἀπό τόν χρηματοδότη φορέα.
- Αἰτήσεις ἐγγραφῆς ὑποβάλλονται σέ ὄλη τή διάρκεια τοῦ ἔτους, ἐφ' ὅσον υπάρχουν κενές θέσεις. Γιά την ἐπαγγελγραφῆ ἀπαιτοῦνται ὅλα τά παραπάνω δικαιολογητικά.

Ἡ ἐπιλογή τῶν φιλοξενούμενων παιδιῶν γίνεται μέ ἀπόφαση τοῦ χρηματοδότη φορέα ἀλλή και τῆς Δ.Ε., μετά ἀπό εἰσήγηση τοῦ/τῆς Διευθυντοῦ- Διευθυντρίας τοῦ Κέντρου.

ἄρθρον 11

Διακοπή φιλοξενίας παιδιῶν

Ἡ διακοπή τῆς φιλοξενίας τῶν παιδιῶν στό Κ.Δ.Α.Π. πραγματοποιεῖται, ἐφ' ὅσον συντρέχουν οἱ ἀκόλουθες περιπτώσεις:

- α) Ὃταν τό ζήτησον μέ αἴτησή τους οἱ γονεῖς ἢ οἱ κηδεμόνες τῶν παιδιῶν.
- β) Ὃταν ἐμφανιστοῦν σοβαρά προβλήματα στή συμπεριφορά ἢ τήν ὑγεία τῶν παιδιῶν, πού δέν μπορούν νά ἀντιμετωπιστοῦν ἀπό τό Ἰδρυμα, μετά ἀπό προηγουμένη ἐπικοινωνία μέ τοὺς γονεῖς και εἰδικό Ἱατρό.
- γ) Ὃταν δέν καταβάλληται ἀπό τοὺς γονεῖς ἢ οικονομική τους συμμετοχή γιά χρονικό διάστημα πέραν τῶν δύο (2) μηνῶν, χωρίς νά ὑπάρχη σοβαρός πρὸς τοῦτο λόγος και ἀφοῦ προηγουμένως εἰδοποιηθοῦν νά καταβάλλουν τό ὀφειλόμενο ποσό.

δ) Ὃταν κατ' ἐξακολουθήση και παρά τίς σχετικές ἐγγραφές εἰδοποιήσεις πρὸς τοὺς γονεῖς, αὐτοὶ δέν συμμορφώνονται μέ τό Πρόγραμμα και τοὺς ὅρους λειτουργίας τοῦ Κ.Δ.Α.Π.

ε) Ὃταν κατ' ἐξακολουθήση και πέραν τοῦ ἐνός (1) μηνός (συνεχόμενα) τά παιδιά ἀπουσιάζουν ἀδικαιολόγητα ἀπό τό ΚΔΑΠ.

ἄρθρον 12

Μεταφορά παιδιῶν

Τά φιλοξενούμενα παιδιά μεταφέρονται ἀπό τίς οἰκίες αὐτῶν εἰς τό Κ.Δ.Α.Π. και ἀποχωροῦν ἀπ' αὐτοῦ τήν καθορισμένην ὥραν μέ εὐθύνη τῶν οικογενειῶν αὐτῶν. Ἐάν τό Κ.Δ.Α.Π. διαθέτει μέσο μεταφοράς, τότε θά ἐπιβαρύνονται αὐτές μέ τό κόστος μεταφοράς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

ἄρθρον 13

Λειτουργία τοῦ Κ.Δ.Α.Π.

Τό Κ.Δ.Α.Π. προσαρμόζει τή λειτουργία του ἀνάλογα μέ τό ὥραριο λειτουργίας τῶν σχολείων τῆς περιοχῆς. Τό Κ.Δ.Α.Π. διακόπτει τή λειτουργία του κατά τίς ἐπίσημες ἀργίες και κατά τίς ἀργίες λόγῳ ἑορτασμοῦ ἑθνικοῦ ἢ τοπικοῦ γεγονότος καθὼς και κατά τήν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τῶν Πολλιοῦχων τῆς Τριπόλεως Ἁγίων Νεομαρτύρων Δημητρίου και Παύλου, 22αν Μαΐου.

Τό Κ.Δ.Α.Π. μπορεί νά συνεχίσει τή λειτουργία του και κατά τοὺς θερινούς μήνες ἀνάλογα μέ τίς τοπικές ἀνάγκες και κατά τήν κρίση τῆς Διοικήσεως.

ἄρθρον 14

Ἱατρική παρακολούθηση

α) Ἡ παρακολούθηση τῆς ὑγείας τῶν παιδιῶν, ἀποτελεῖ παράλληλην ὑποχρέωση τοῦ Ἰδρύματος, πρὸς τήν ἀντίστοιχη οικογενειακή και ἐνεργεῖται ἀπό Παιδίατρο, εἴτε τοῦ Ἐθνικοῦ Συστήματος Ὑγείας, εἴτε συνεργάτη τοῦ Κ.Δ.Α.Π., ὁ ὁποῖος ἐπισκέπτεται σέ τακτά χρονικά διαστήματα τοὺς χώρους τοῦ Κ.Δ.Α.Π.

β) Γιά κάθε παιδί τηρεῖται Φάκελος Ὑγείας, πού ἐνημερώνεται ἀπό τόν Ἱατρό.

γ) Ἡ περιφρούρηση τῆς ὑγείας τοῦ παιδιοῦ ἀποτελεῖ ἐπίσης ὑποχρέωση και τοῦ λοιποῦ προσωπικοῦ τοῦ Κ.Δ.Α.Π., τό ὁποῖο ἐφαρμόζει πιστά ὅλα τά ἀπαραίτητα μέτρα ὑγιεινῆς και ἀσφαλείας και εὐθύνεται γιά κάθε ἀμέλεια ἢ παράλειψη, πού μπορεί νά ἔχει ἐπίπτωση στήν ὑγεία τῶν παιδιῶν. Τό προσωπικό τοῦ Κ.Δ.Α.Π. ὑποβάλλεται κάθε τρεῖς (3) μήνες σέ προληπτικό ἱατρικό ἔλεγχο, ἐφοδιάζεται δέ μέ εἰδικό ἀτομικό βιβλιῆριο ὑγείας, τό ὁποῖο θεωρεῖται ἀπό τήν ἀρμόδια Ὑγειονομική Ὑπηρεσία.

Άρθρον 15 Ήμερησία άπασχόληση παιδιών

Στό Κ.Δ.Α.Π. εφαρμόζεται ήμερήσιο πρόγραμμα δημιουργικής άπασχόλησης, πού έξασφαλίζει τήν άρμονική ψυχοσωματική άνάπτυξη τών παιδιών.

Στό πλαίσιο του προγράμματος αυτού, τά παιδιά προσεγγίζονται μέ μέσο τή στοργή, τόν διάλογο, τήν έπεξήγηση καί τήν έμπιστοσύνη. Ρητά άπαγορεύεται στό προσωπικό του Κ.Δ.Α.Π. ή καταναγκαστική έπιβολή άπόψεων ή ή έπιβολή σωματικής τιμωρίας, παραβίαση δέ τής άπαγορεύσεως αυτής άποτελεί σοβαρώτατο πειθαρχικό παράπτωμα. Βάση του ήμερησίου προγράμματος άπασχολήσεως είναι ή Χριστιανική διαπαιδαγώγηση, ή κοινωνικοποίηση καί ή όμαλή συναναστροφή τών παιδιών μεταξύ τους, ή ενίσχυση τής έξελικτικής τους πορείας καί ή έμπέδωση κλίματος έλευθερίας καί άσφαλείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΝ ΤΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ

Άρθρον 16

Προσωπικό - Γενικά καθήκοντα προσωπικού

1. Τό προσωπικό άπαρτίζεται άπό τόν Διευθυντή - Διευθύντρια του Κ.Δ.Α.Π., τό παιδαγωγικό προσωπικό, τό προσωπικό καθαριότητας καί τόν συμβαλλόμενο παιδίατρο καί διακρίνεται σέ έμμισθο καί άμισθο έθελοντικό.

Ειδικότερα άποτελείται άπό έξειδικευμένο προσωπικό γιά τή δημιουργική άπασχόληση, άνάλογο μέ τίς δραστηριότητες πού θά άναπτυχθούν. Ένδεικτικά αναφέρονται οι κάτωθι ειδικότητες:

α) Νηπιαγωγός, δάσκαλος, γυμναστής, εκπαιδευτής Μουσικής, εκπαιδευτής Πληροφορικής, εκπαιδευτής Ζωγραφικής, θεατρολόγος, εκπαιδευτής Κεραμικής, έμπυχωτές, χοροδιδάσκαλος κ.λπ.

Οι άνωτέρω δύναται νά είναι κάτοχοι πτυχίων Α.Ε.Ι., Τ.Ε.Ι., ή κάτοχοι άλλων τίτλων σπουδών σχετικών μέ τίς ειδικότητες πού προαναφέρονται γιά τή δημιουργική άπασχόληση, Σχολών τής ήμεδαπής ή ισότιμων τής άλλοδαπής. Ή άναλογία έξειδικευμένου προσωπικού/παιδιών είναι 2 άτομα άνά 25 παιδιά ή όπως άλλοιώς όρίζουν οι εφαρμοζόμενες διατάξεις ή οι φορείς χρηματοδότησης.

β) Προσωπικό καθαριότητας - βοηθητικών έργασιών. Τό προσωπικό καθαριότητας - βοηθητικών έργασιών έκτελεί τίς έργασίες καθαριότητας τών έσωτερικών, έξωτερικών χώρων, καθώς καί κάθε άλλη βοηθητική εργασία πού του άνατίθεται άπό τόν Διευθυντή του Κέντρου.

2. Τό προσωπικό του Κ.Δ.Α.Π. είναι ύποχρεωμένο νά εφαρμόζει τό έγκεκριμένο άπό τήν Δ.Ε. καθκοντολόγιο προσωπικού, νά συμβάλλη μέ όλες τίς δυνάμεις του στόν εύρυθμη λειτουργία του, νά καθλιεργή καί νά άνα-

πτύση περαιτέρω τίς γνώσεις του, παρακολουθώντας τίς έπιστημονικές έξελίξεις καί γενικώς νά έκτελή τά καθήκοντα πού του άναθέτουν εύσυνείδητα καί μέ συνέπεια. Τό προσωπικό πού άπασχολείται στό Κ.Δ.Α.Π. ύποβάλλη πιστοποιητικό ύγείας, τό όποιο άνανεώνεται σύμφωνα μέ τήν ισχύουσα νομοθεσία.

3. Στήν Διοικούσα Έπιτροπή του Ίδρύματος άνήκει ή δικαιοδοσία καί άρμοδιότητα προσλήψεως ή άπολύσεως του προσωπικού, κατά άντικειμενική κρίση καί βάσει τών προσόντων ένός έκάστου τών ύποψηφίων, σύμφωνα μέ τίς κείμενες διατάξεις, καθώς καί ή τροποποίηση του έργασιακού καθεστώτος, τηρουμένων τών διατάξεων του έργατικού δικαίου.

4. Μέ άπόφαση τής Δ.Ε. κατόπιν εισηγήσεως του Προέδρου τής όρίζεται διευθυντής. Ό διευθυντής, πρέπει νά είναι κάτοχος πτυχίου Α.Ε.Ι. ή Τ.Ε.Ι. καί άσκει τά καθήκοντα τής θέσης αυτής πλέον τών κυρίων καθκόντων του. Μπορεί νά όρισθ ή τό έκτελεστικό μέλος τής Δ.Ε. μέ τίς ίδιες προϋποθέσεις. Συνεργάζεται μέ τό έξειδικευμένο προσωπικό, ώστε τά παιδιά νά βοηθηθούν νά άναπτύξουν μέσα άπό τή δημιουργική άπασχόληση, τή φαντασία, τήν όμαδικότητα, τήν αίσθηση του άνήκειν σέ σύνολο, τήν έμπνευση, τό αίσθημα τής άμιλλας, τής έλευθερίας, τής έκφρασης, του συναγωνισμού. Έπίσης συνεργάζεται μέ έξειδικευμένο προσωπικό ή νομική όντότητα, γιά τήν σύννομη τήρηση του λογιστηρίου του Ίδρύματος καί τήν σύνταξη καί ύποβολή πός έγκριση τών οικονομικών καταστάσεων καί τών προϋπολογισμού, άπολογισμού ίσολογισμού καί λογαριασμού άποτελεσμάτων χρήσεως στόν Δ.Ε. καί τό Μητροπολιτικό Συμβούλιο.

5. Τό έξειδικευμένο προσωπικό όφείλει νά έντοπίση καί νά καθλιεργή τίς ικανότητες καί δεξιότητες του κάθε παιδιού, νά συμβάλλη στόν κοινωνικοποίηση καί τήν όμαλή ένταξή του. Άδικαιολόγητη άπουσία του προσωπικού άπό τό Κέντρο κατά τίς έργάσιμες ώρες καί χωρίς άδεια δέν έπιτρέπεται.

Άρθρον 17

Ειδικά καθήκοντα του προσωπικού

Τά καθήκοντα του προσωπικού προσδιορίζονται ως έξής:

1. Παιδαγωγικό Προσωπικό:

α) Φροντίζει γιά τή όρθή Χριστιανική διαπαιδαγώγηση ως καί τή σωστή ψυχοσωματική ύγεία καί ψυχοκινητική έξέλιξη τών παιδιών, μέ έξατομίκευση του ήμερησίου προγράμματος άνάλογο μέ τήν ήλικία καί τίς άνάγκες τους. Άπασχολεί τά παιδιά σύμφωνα μέ τό ήμερήσιο πρόγραμμα άπασχολήσεως.

β) Εισηγείται τίς άνάγκες έφοδιασμού τών αίθουσών γιά τήν εφαρμογή του προγράμματος μέ είδη (παιχνίδια, είδη καθαριότητας κ.λπ.).

γ) Βοηθεί τά φιλοξενούμενα παιδιά γιά τήν ικανοποίηση τών άτομικών τους ανάγκων. Παρακολουθεί τήν καθαριότητά τους ένθαρρύνοντας τήν αυτοεξηγηρητήσή τους.

δ) Ένημερώνει τούς άρμοδίους καί τόν παιδίατρο γιά κάθε ύποπο, σχετικά μέ τήν ύγεία τους, περιστατικό.

ε) Τηρεί βιβλίο παρουςίας τών παιδιών καί ένημερώνει άρμολίως γιά τίς καθυστερήσεις τών παιδιών στήν προσέλευσή τους, είτε γιά τίς άπουσίες τους.

στ) Λόγω τής άμεσης έπαφής του μέ τά παιδιά, προσφέρει σ' αυτά μέ ύπομονή καί στοργή όλλες τίς δυνατότητες γιά νά άναπτύξουν τήν προσωπικότητά τους, επιδιώκοντας συνεχώς νά δημιουργήσουν σ' αυτά ικανότητα συγκεντρώσεως, άυτενεργείας, έμπιστοσύνης στόν έαυτό τους καί στίς προσωπικές δυνατότητές τους. Σέ καμμία περίπτωση καί γιά όποιοιδήποτε λόγο δέν έπιτρέπεται ή κακή μεταχείριση τών παιδιών (έκφοβισμός, σωματική ποινή).

2. Τό προσωπικό καθαριότητος - βοηθητικών έργασιών έκτελεί τίς έργασίες καθαριότητος τών έσωτερικών καί έξωτερικών χώρων, καθώς καί κάθε άλλη βοηθητική έργασία, πού τού άνατίθεται άπό τόν Διευθυντή - Διευθύντρια τού Ίδρύματος. Χρησιμοποιεί ύλικά καθαριότητος, πού παραλαμβάνει άπό τόν διαχειριστή μέ ύπηρεσιακό σημείωμα.

3. Ό παιδίατρος συμβάλλεται μέ τό Ίδρυμα μέ σύμβαση παροχής ύπηρεσιών καί έχει τίς άκόλουθες ύποχρεώσεις:

α) Έξετάζει κατά διαστήματα καί κατ' έλάχιστο όριο μία φορά τόν μήνα όλλα τά παιδιά τού Κ.Δ.Α.Π. καί παρακολουθεί τήν άνάπτυσή τους, σημειώνοντας τίς παρατηρήσεις του στήν άτομική καρτέλα κάθε παιδιοϋ.

β) Παρακολουθεί, συνεργαζόμενος μέ τό λοιπό προσωπικό, τήν ψυχοσωματική ύγεία καί άνάπτυξη τών παιδιών, όταν συντρέχουν ή παρατηρηθούν ιδιαίτερες περιπτώσεις συμπεριφορās.

γ) Εισηγείται τή δυνατότητα έπιστροφής στό Κ.Δ.Α.Π., παιδιοϋ πού άπουσίασε, έξ αίτίας σοβαρής άσθενείας, μέ βάση τό Ίατρικό Πιστοποιητικό πού προσκομίζεται άπό τούς γονείς καί τήν προσωπική του εξέταση.

δ) Υποδεικνύει τά μέτρα πού πρέπει νά ληφθούν γιά τήν ύγιεινή τών παιδιών καί γιά τήν ύγειονομική κατάσταση τού Κ.Δ.Α.Π. Διατηρεί πρόχειρο φαρμακείο καί γιά όποιοιδήποτε έκτακτο περιστατικό πρέπει νά σπεύδη γιά τήν παροχή τών ύπηρεσιών του.

4. Τήν διοικητική καί οικονομική έργασία άσκει ό διοικητικός υπάλληλος, συνεργαζόμενος μέ τόν/τήν Διευθυντή - Διευθύντρια. Πρέπει νά είναι δέ, κάτοχος πτυχίου αντίστοιχης ειδικότητας, ΑΕΙ ή ΤΕΙ ή ΙΕΚ ή ισότιμης Σχολής τού έσωτερικού ή τού έξωτερικού. Ό άνωτέρω

υπάλληλος άσκει τά καθήκοντα πού περιγράφονται στό άρθρο 7 τού παρόντος Κανονισμού.

Άρθρον 18

Είδικοί κανόνες γιά τό προσωπικό

α) Οι ώρες προσελεύσεως καί άποχωρήσεως τού προσωπικού τού Κ.Δ.Α.Π. καθορίζονται μέ άπόφαση τής Δ.Ε. καί είναι άνάλογες μέ τό ώράριο έργασίας καί τίς ώρες λειτουργίας τού Κ.Δ.Α.Π.

β) Άπαγορεύεται ή άπομάκρυνση τού προσωπικού άπό τούς χώρους τού Κ.Δ.Α.Π. κατά τίς έργασίμες ώρες, άπολύτως. Έφ' όσον συντρέχουν ιδιαίτερα σοβαροί προσωπικοί ή ύπηρεσιακοί λόγοι, έπιτρέπεται όλιγώρη άπομάκρυνση τού υπαλλήλου, μετά άπό ειδική άδεια τού/τής Διευθυντοϋ - Διευθύντριας.

Άρθρον 19

Τηρούμενα Βιβλία - Οικονομική Χρήση

Τό Ίδρυμα τού Κ.Δ.Α.Π. τηρεί, μέ τή μέριμνα τού/τής Διευθυντοϋ - Διευθύντριας καί έξειδικευμένου προσωπικού ή νομικής όντότητας, Διπλογραφικό λογιστικό σύστημα, έντασσόμενο στά βιβλία τής Γ' κατηγορίας τού ΚΦΑΣ. Συντάσσει, τίς αντίστοιχες οικονομικές καταστάσεις έκδίδει τά προβλεπόμενα άπ' αυτόν φορολογικά στοιχεία.

Έπίσης τό Ίδρυμα τηρεί, μέ μέριμνα τού/τής Διευθυντοϋ - Διευθύντριας καί τού διοικητικού υπαλλήλου, τά έξης βιβλία θεωρημένα άπό τήν Ίερά Μητρόπολη Μαντινείας καί Κυνορίας:

α) Βιβλίο Πρωτοκόλλου εισερχομένων καί έξερχομένων έγγραφων.

β) Βιβλίο Πρακτικών τών συνεδριάσεων τής Διοικούσης Έπιτροπής.

γ) Διπλότυπα Γραμμάτια Εισπραξέων καί διπλότυπα Έντάλματα Πληρωμών, έκτελεστέα έφ' όσον φέρουν τήν ύπογραφή τού Προέδρου ή τού νομίμως έξουσιοδοτημένου έκπροσώπου του καί τού Ταμίου.

δ) Βιβλίο Περιουσιολογίου, στό όποίο καταγράφονται τά κινητά καί άκίνητα περιουσιακά στοιχεία, πού έχουν διατεθεί σέ χρήση τού Κ.Δ.Α.Π.

ε) Μητρώο έγγεγραμμένων παιδιών.

στ) Φυλάττει καί άτομικούς φακέλους τών φιλοξενούμενων παιδιών, όπου είναι καταχωρημένα τά στοιχεία αυτών.

ζ) Βιβλίο παρουςίας προσωπικού.

η) Βιβλίο ή καταστάσεις δραστηριοτήτων.

Η έκάστοτε οικονομική χρήση ταυτίζεται μέ τό σχολικό έτος, άρχομένη τήν 1η Ίουλίου κάθε έτους καί λήγουσα τήν 30ή Ίουνίου. Έξαιρετικά ή πρώτη χρήση άρχίζει μέ τήν δημοσίευση στό ΦΕΚ τού παρόντος κανονισμού - σύστασης τού Ίδρύματος καί λήγει τήν 30η Ίουνίου 2018.

Άρθρον 20
Δωρητές - Ευεργέτες

Ἡ Διοικοῦσα Ἐπιτροπή μέ ἀπόφασή της δύναται νά ἀνακηρύξη Δωρητές καί Ευεργέτες εἴτε ἐν ζωῇ, εἴτε μετά θάνατον.

Άρθρον 21
Τελικές Διατάξεις

Τό Ἴδρυμα καταργεῖται μέ ἀπόφαση τῆς Ἱερᾶς Συνόδου κατόπιν αἰτιολογημένης ἀποφάσεως τῆς Διοικούσης Ἐπιτροπῆς αὐτοῦ ἡ ὁποία ἐγκρίνεται ἀπό τό Μητροπολιτικό Συμβούλιο, ὅταν δέν ἐκπληρώνη τίς ἐκκλησιολογικές προϋποθέσεις καί τήν ἀποστολή του, ὅταν παρεκκλίνῃ τοῦ σκοποῦ του ἢ καταστῇ ἀνέφικτη ἡ λειτουργία του. Σέ περίπτωση καταργήσεως τοῦ Κ.Δ.Α.Π. κάθε κινητό καί ἀκίνητο περιουσιακό στοιχεῖο αὐτοῦ περιέρχεται αὐτοδικαίως στό Νομικό Πρόσωπο τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μαντινείας καί Κυνουρίας.

Άρθρον 22
Ἰσχύς καί τροποποιήσεις τοῦ Κανονισμοῦ

1. Ὁ παρών Κανονισμός ἰσχύει ἀπό τῆς δημοσιεύσεως αὐτοῦ διά τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως. Ὁ Κανονι-

σμός δημοσιεύεται ἐπίσης καί διά τοῦ ἐπίσημου Δελτίου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «ΕΚΚΛΗΣΙΑ».

2. Κάθε τροποποίηση αὐτοῦ γίνεται ἀπό τήν Ἱερά Σύνοδο κατόπιν αἰτιολογημένης ἀποφάσεως τῆς Διοικούσης Ἐπιτροπῆς, ἐγκεκριμένης ὑπό τοῦ οἰκείου Μητροπολιτικοῦ Συμβουλίου.

Άρθρον 23
Κάλυψις δαπάνης

Μέ τόν παρόντα Κανονισμό οὐδεμία δαπάνη προκαλεῖται σέ βάρος τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ νομικοῦ προσώπου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μαντινείας καί Κυνουρίας. Οἰαδήποτε μελλοντική δαπάνη θά ἐγγράφεται στόν οἰκείο Προϋπολογισμό.

Ὁ παρών Κανονισμός νά δημοσιευθεῖ στήν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως καί στό ἐπίσημο δελτίο «ΕΚΚΛΗΣΙΑ».

Ἀθήναι, 7.3.2017

† Ὁ Ἀθηνῶν ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ, Πρόεδρος

Ὁ Ἀρχιγραμματεὺς
Ὁ Μεθώνης Κλήμης

ΠΡΟΚΗΡΥΞΕΙΣ - ΚΛΗΤΗΡΙΑ ΕΠΙΚΡΙΜΑΤΑ

Ίερά Μητρόπολις Ίερισσοῦ, Ἀγίου Ὑόρους καί Ἀρδαμερίου

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 38 παρ. 2 τοῦ Ν. 590/1977 «Περί Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» καί τῶν ἄρθρων 4-7 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 230/2012 Κανονισμοῦ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου «Περί Ἐφημερίων καί Διακόνων», προκειμένου νά πληρώσωμεν τήν κενήν ὀργανικήν θέσιν τακτικοῦ Ἐφημερίου τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ

Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτήρος Σαρακίνας, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καί ἔχοντας τὰ κανονικά καί νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντός μηνός ἀπό τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ὑποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικά διὰ τήν κατάληψιν τῆς ἀνωτέρω κενῆς θέσεως.

Ἐν Ἀρναίᾳ τῇ 4ῃ Ἀπριλίου 2017

† Ὁ Ἱερισσοῦ, Ἀγίου Ὑόρους καί Ἀρδαμερίου
ΘΕΟΚΛΗΤΟΣ

Ἡ ἹΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΟΝ ΣΥΝΟΔΙΚΟΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΝ ΚΛΗΤΗΡΙΟΝ ΘΕΣΠΙΣΜΑ

Πρός
Τόν Ἱεροδιάκονον
Παρθένιον Τζωρτζῆν
κατά κόσμον Παναγιώτην τοῦ Ἰωάννου
Κληρικόν τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως
Θεσσαλιώτιδος καί Φαναριοφερσάλων
(νῦν ἀγνώστου διαμονῆς).

Καλεῖσαι ὅπως ἐμφανισθῆς αὐτοπροσώπως ἐνώπιον τοῦ Πρωτοβαθμίου Συνοδικοῦ Δικαστηρίου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τοῦ διὰ Πρεσβυτέρους, Διακόνους καί Μοναχοῦς, ἐν Ἀθήναις καί ἐν τῷ Συνοδικῷ Μεγάρῳ, κειμένῳ ἐπὶ τῶν ὁδῶν Ἰωάννου Γενναδίου 14 καί Ἰασίου 1, τήν 6ην Ἰουνίου 2017, ἡμέραν Τρίτην καί ὥραν 5.30 μ.μ., ἵνα δικασθῆς κατηγορούμενος ἐπὶ ἀντικανονικοῖς ἀδικήμασι ἅτινα προσάπτονταί σοι ἐν τῷ κατηγορητήριῳ ἐγγράφῳ καί κρίνεται σκόπιμον ὅπως μὴ ἀναγραφῶσιν

ἐν τῷ παρόντι κλητηρίῳ θεσπίσματι δυνάμει τῶν διατάξεων τῆς παρ. 3 τοῦ ἄρθρου 110 τοῦ Ν. 5383/1932 «Περί Ἐκκλησιαστικῶν Δικαστηρίων καί τῆς πρό αὐτῶν Διαδικασίας».

Προσεπιδηλοῦμέν σοι ὅτι ἐν περιπτώσει ἀπειθείας σου καί μὴ ἐμφανίσεώς σου τῇ ὥσ ἄνω ἡμέρᾳ τε καί ὥρᾳ, θέλεις δικασθῆ ἐρήμην.

Ἀθήνησι, 1ῃ Μαρτίου 2017

Ὁ Πρόεδρος
τοῦ Πρωτοβαθμίου Συνοδικοῦ Δικαστηρίου
† Ὁ Φθιώτιδος Νικόλαος

Ὁ Γραμματεὺς
Ἀρχιμ. Σεβαστιανός Σωμαράκης

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΤΡΙΦΥΛΙΑΣ ΚΑΙ ΟΛΥΜΠΙΑΣ

ΚΛΗΣΙΣ ΕΞΕΤΑΣΕΩΣ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟΥ

Πρός
τόν Αἰδεσιμώτατον Ἱερέα π. Πέτρον Βασιλείου,
Κληρικόν τῆς καθ' ἡμᾶς Ἱερᾶς Μητροπόλεως
(νῦν ἀγνώστου διαμονῆς).

Καλοῦμέν σε ὅπως ἐμφανισθῆς αὐτοπροσώπως ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Πρωτοπρεσβυτέρου Δημητρίου Καραῖσκου, ἐνεργοῦντος ὡς Ἀνακριτοῦ συνφδᾷ τῇ 179/29.3.-2016 σεπτῆ ἐντολῇ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Τριφυλίας καί Ὀλυμπίας κ. Χρυσοστόμου καί δυνάμει τῶν ἄρθρων 109 καί 110 τοῦ Ν. 5383/1932 «Περί Ἐκκλησιαστικῶν Δικαστηρίων καί τῆς πρό αὐτῶν διαδικασίας», ἐν Κυπαρισσίᾳ καί ἐν τοῖς Γραφείοις τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Τριφυλίας καί Ὀλυμπίας τῇ 15ῃ Μαΐου 2017, ἡμέραν Δευτέραν καί ὥραν 12.00 π.μ. ἵνα ἀπολογηθῆς ἐπὶ ἀποδιδομένων σοι κατηγοριῶν, αἵτινες κρίνεται σκόπιμον, ὅπως μὴ ἀναγραφῶσιν εἰς τήν παροῦσαν κλῆσιν.

Ἐν Κυπαρισσίᾳ τῇ 6ῃ Μαρτίου 2017

Ὁ Ἀνακριτὴς
Πρωτοπρ. Δημήτριος Καραῖσκος

**ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ
ΠΟΛΥΑΝΗΣ ΚΑΙ ΚΙΛΚΙΣΙΟΥ**

ΚΛΗΤΗΡΙΟΝ ΕΠΙΚΡΙΜΑ

Πρός

τόν Αιδεσιμώτατον Πρεσβύτερον Γρηγόριον Ἰωσηφίδην,
Κληρικόν τῆς καθ' ἡμᾶς Ἱερᾶς Μητροπόλεως
(νῦν ἀγνώστου διαμονῆς).

Καλοῦμεν σε ὅπως ἐμφανισθῆς ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ
Πρωτοπρεσβυτέρου Σταύρου Σοφοτάσιου, ἐνεργοῦντος
ὡς Ἀνακριτοῦ συνωδᾶ τῆ ὑπ' ἀριθμ. 81/20.2.2017 ἐν-
τολῆ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου κ. Ἐμμανουήλ
καί δυνάμει τοῦ ἄρθρου 110 τοῦ Ν. 5383/1932, ἐν Κιλ-

κίς καί ἐν τοῖς Γραφείοις τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως τῆ 30ῃ
Μαΐου 2017, ἡμέρα Τρίτη καί ὥρα 10.00 π.μ. προκειμέ-
νου ἵνα ἀπολογηθῆς ἐπὶ τῶν ἀποδιδομένων σοι κατηγο-
ριῶν.

Προσεπιδηλοῦμέν σοι ὅτι ἐν περιπτώσει μή ἐμφανίσε-
ως σου θέλει ἐνεργηθῶσι κατά σοῦ τὰ ὑπό τῶν ἄρθρων
62 καί 112 τοῦ Ν.5383/1932 ὡς ταῦτα ἰσχύουσι κατά τὰ
σαφῶς ὀριζόμενα ὑπό τοῦ ἄρθρ. 44 παρ. 1 τοῦ Ν.590/-
1977, διατασσόμενα.

Ἐν Κιλκίς τῆ 13ῃ Μαρτίου 2017

Ὁ Ἀνακριτῆς

Πρωτοπρ. Σταῦρος Σοφοτάσιος

Ὁ Γραμματεὺς

Πρωτοπρ. Σωφρόνιος Σμαραγδάκης

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

Ίερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

Οἱ ἐργασίες τῆς ΔΙΣ τῆς 4.4.2017

Συνήλθε τὴν Τρίτη 4 Ἀπριλίου 2017 στὴν πρώτη Συνεδρία Της γιὰ τὸν μῆνα Ἀπρίλιο ἡ Διαρκὴς Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὑπὸ τὴν προεδρία τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερωνύμου.

Κατὰ τὴν σημερινή Συνεδρία:

Ἡ Διαρκὴς Ἱερά Σύνοδος ἐπεκύρωσε τὰ Πρακτικά τῆς Ἐξουσιοδοτήσεως.

Ἡ Δ.Ι.Σ. κατόπιν ἐνάρξεως δημοσίου διαλόγου περὶ ἀναθεωρήσεως τοῦ ἰσχύοντος Συντάγματος μελετᾷ ἐπισταμένως τὸ θέμα τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας καὶ θὰ προβεῖ λίαν προσεχῶς σὲ ἀνακοινώσεις.

Ἀκολούθως ἀσχολήθηκε μὲ θέματα Ἱερῶν Μητροπόλεων καὶ τῶν Συνοδικῶν Ἐπιτροπῶν: ἐπὶ τῆς Ἀρχιγραμματείας, ἐπὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Τέχνης καὶ Μουσικῆς, ἐπὶ τῶν Δογματικῶν καὶ Νομοκανονικῶν Ζητημάτων, ἐπὶ τῆς Χριστιανικῆς Ἀγωγῆς καὶ τῆς Νεότητος, ἐπὶ τῶν Διορθοδόξων καὶ Διαχριστιανικῶν Σχέσεων καὶ ἐπὶ τοῦ Τύπου, τῶν Δημοσίων Σχέσεων καὶ τῆς Διαφωτισσεως.

Στὶς 11.00 ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερώνυμος καὶ τὰ Μέλη τῆς Διαρκοῦς Ἱεραῦς Συνόδου συναντήθηκαν μὲ τὸν Διευθύνοντα Σύμβουλο τῆς Ἐταιρείας Ὑδροεύσεως καὶ Ἀποχετεύσεως Πρωτευούσης (Ε.ΥΔ.Α.Π. Α.Ε.) κ. Ἰωάννη Μπενίση καὶ τὸ Ἐκτελεστικὸ Μέλος τοῦ Δ.Σ. τῆς Ἐταιρείας κ. Κωνσταντῖνο Βαφειάδη, τοὺς ὁποίους εὐχαρίστησαν γιὰ τὴν ἀποδοχὴ τοῦ αἰτήματος τῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς Κοινωνικῆς Προνοίας καὶ Εὐποιίας νὰ συμπεριληφθοῦν στὰ κοινωνικά τιμολόγια τῆς Ε.ΥΔ.Α.Π. 124 Φιλανθρωπικὲς Δομὲς τῆς Ἱεραῦς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν καὶ τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων τῆς Περιφέρειας Ἀττικῆς.

Οἱ δομὲς αὐτὲς εἶναι οἱ ἑξῆς: 80 συσσίτια, 4 βρεφονηπιακοὶ σταθμοί, 15 στέγες γερόντων, 5 ἰδρύματα, 7 οἰκοτροφεῖα ψυχικὰ ἀσθενῶν, 1 ξενώνας ἀσυνόδευτων προσφύγων, 2 Ἐνοριακὰ Φιλόπρωχα Ταμεῖα, 5 κοινωνικά φροντιστήρια, 3 πνευματικά κέντρα καὶ 2 κοινωνικά παντοπωλεῖα.

Μετά τὸ πέρασ τῆς συναντήσεως ὁ Μακαριώτατος σὲ δηλώσεις του ἀνέφερε, ὅτι ὑποδεχθήκαμε στὴν Ἱερά Σύνοδο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τοὺς ἐκπροσώπους τῆς Ε.ΥΔ.Α.Π., οἱ ὁποῖοι προσέφεραν ἓνα μεγάλο εὐεργέτημα στό κοινωνικὸ ἔργο ἀγάπης τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ κ. Ἰωάννης Μπενίσης ἐπισήμανε ὅτι πάγια θέση τῆς Ε.ΥΔ.Α.Π. εἶναι κανεὶς συμπολίτης μας νὰ μὴν στερηθεῖ τὸ ἀγαθὸ τοῦ νεροῦ γιὰ οἰκονομικούς λόγους, γι' αὐτὸ καὶ ἔχουμε θεσπίσει τὸ κοινωνικὸ τιμολόγιο, στό ὁποῖο καὶ ἐντάξαμε τίς 144 παροχές νεροῦ τῶν δομῶν κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης τῆς Ἐκκλησίας.

Τέλος ἡ Δ.Ι.Σ. ἔλαβε ἀποφάσεις σχετικὰ μὲ τρέχοντα ὑπηρεσιακὰ ζητήματα.

Ἐκ τῆς Διαρκοῦς Ἱεραῦς Συνόδου

Οἱ ἐργασίες τῆς ΔΙΣ τῆς 5.4.2017

Συνήλθε τὴν Τετάρτη 5 Ἀπριλίου 2017 στὴν δεύτερη Συνεδρία Της γιὰ τὸν μῆνα Ἀπρίλιο ἡ Διαρκὴς Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τῆς 160ῆς Συνοδικῆς Περιόδου, ὑπὸ τὴν προεδρία τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερωνύμου.

Κατὰ τὴν σημερινή Συνεδρία:

Ἡ Διαρκὴς Ἱερά Σύνοδος ἐπεκύρωσε τὰ Πρακτικά τῆς προηγουμένης Συνεδρίας.

Ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἔξ ἀφορμῆς τῆς συμπληρώσεως ἑξήντα ἐτῶν ἀπὸ τὴν δημιουργία τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνώσεως, δηλώνει ὅτι στηρίζει τὸ ὄραμα τῆς Ἐνωμένης Εὐρώπης, ὅπως τὸ ἐμπνεύσθηκαν οἱ τρεῖς ἰδρυτές της, ὁ γερμανὸς Κόνραντ Ἀντενάουερ, ὁ γάλλος Ρομπέρ Σουμάν καὶ ὁ ἰταλὸς Ἀλιέρο Σπινέλλι, καὶ τὸ

όποιο στηρίζεται στους τρεις πυλώνες του ευρωπαϊκού πολιτισμού: την αρχαία ελληνική κλασική παιδεία, τό ρωμαϊκό δίκαιο και τις χριστιανικές αξίες του Ευαγγελίου. Ωστόσο επισημαίνει την ανάγκη όπως τά ήδη επιτευχθέντα από την Ευρωπαϊκή Ένωση για χάρη των λαών συνεχίσουν να υφίστανται μέ την περαιτέρω ἐμβάθυνση των σχέσεων των κρατών-μελών, την ανάπτυξη της Δημοκρατίας προς όφελος των πολιτών της Ευρώπης και τόν περιορισμό της απρόσωπης γραφειοκρατίας των Βρυξελλών.

Ἀκολούθως ὑπεβλήθη ἡ Εἰσήγηση τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Πειραιῶς κ. Σεραφεῖμ, διά τῆς ὁποίας προτείνεται ἡ διενέργεια ἐπιστημονικῶν ἡμερίδων ἐνημερωτικοῦ χαρακτῆρος στίς ἔδρες τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος μέ τήν πρόνοια τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου, ἡ ὁποία καί ἐνεκρίθη.

Ἡ Δ.Ι.Σ. ἀσχολήθηκε μέ θέματα Ἱερῶν Μητροπόλεων καί τῶν Συνοδικῶν Ἐπιτροπῶν ἐπί τοῦ Μοναχικοῦ Βίου καί Βιοθικῆς.

Τέλος ἐνέκρινε ἀποσπάσεις κληρικῶν, ἀσχολήθηκε μέ τρέχοντα ὑπηρεσιακά ζητήματα καί ὁλοκλήρωσε τίς ἐργασίες τῆς γιά τόν μήνα Ἀπρίλιο.

Σήμερα ἐπισκέφθηκε τόν Μακαριώτατο Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερώνυμο στά γραφεῖα τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ὁ Σεβασμιώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης κ. Εἰρηναῖος, συνοδευόμενος ἀπό τόν Ἀρχιεπίσκοπο τῆς Ἱερᾶς Ἐπαρχιακῆς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης. Κατά τή συνάντηση δόθηκε ἡ εὐκαιρία ἀνταλλαγῆς ἀπόψεων ἐπί θεμάτων πού ἀφοροῦν στήν Ἐκκλησία. Διαπιστώθηκε γιά ἄλλη μία φορά ἡ πλήρης συμφωνία ἐπ' αὐτῶν.

Ἐκ τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου

Ἱερά Ἀρχιεπισκοπή Ἀθηνῶν

Τό μήνυμα

*τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου
γιά τό Ἅγιο Πάσχα 2017*

Ἀγαπητοί μου ἀδελφοί καί τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά,

Χριστός Ἀνέστη!

Ἀνέστη Χριστός καί ἀνασταίνεται ἡ ἀπονεκρωμένη ἐλπίδα τῆς γῆς, ἐγείρονται οἱ θεοφιλεῖς ἐπιδιώξεις τοῦ Οὐρανοῦ, ἀποκαλύπεται στά μάτια

τῶν ἀνθρώπων καί τῶν Ἀγγέλων τό αἴτημα τῆς Βασιλείας!

Ἀνέστη Χριστός καί ἀνασπλώνεται ἡ ἐρειπωμένη ζωή μέ τά στοιχεῖα τῆς καινῆς κτίσης, μέ ὕλικά πιά ἀνθεκτικά στά βάσανα, στίς διαβρώσεις τοῦ πόνου, τοῦ φόβου καί τῆς ἀπόγνωσης!

Ἀνέστη Χριστός καί ἀνακτᾷ ἡ Ζωή τά δικαιώματά τῆς πάνω στούς νεκρούς, σπᾶνε οἱ ἄλυσίδες στήν πομπή τῶν μελλοθανάτων, δίδεται τέλος στήν αἰχμαλωσία τῆς ἁμαρτίας, ἀπελευθερώνονται οἱ ἡμιθανεῖς δοῦλοι τῆς ἀπό τήν καταδυνάστευση τῆς φθορᾶς καί τοῦ θανάτου!

Ἀνέστη Χριστός καί ἀναδύεται ἡ λάβα τῆς ἀναλλοίωτης Ἀλήθειας, μέσα ἀπό τά ἔγκατα τῶν ἡφαιστειῶν τῆς καρδιάς μας, τῆς καταπλακωμένης ἀπό τά συσσωρευμένα ψεύδη τῶν πονηρῶν πνευμάτων, τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων, τοῦ πονηροῦ ἑαυτοῦ μας!

Ἀνέστη Χριστός καί τό φῶς τῆς Ἀναστάσεως περικέεται στό σύμπαν, ἄπλετο καί κυρίαρχο, διαλύοντας τίς αὐταπάτες γιά τήν αἰώνια ἐξουσία τοῦ «ἀπατεῶνος αἰῶνος», φανερώνοντας τό κίβδηλο καί θνητό περίβλημα τῆς ὑπεροψίας του!

Ἀνέστη Χριστός καί καμμία ἄβυσσος, ἔρβος ἡ σκοτάδι δέν μποροῦν νά ἀναχαιτίσουν τίς ἐλλάμψεις τῆς ἀναστάσιμης χαρᾶς, πού ξιφουλκοῦν τόν καημό καί τό παράπονο. Λαμπαδιάζουν εὐφρόσυνα οἱ παγωμένες καρδιές, ἐνδύονται τόν χιτῶνα τῆς ἀνεξικακίας καί καταυγάζουν μέ τό φῶς τῆς τίς συνειδήσεις τῶν ἀδικουμένων!

Ἀνέστη Χριστός ὄχι μόνο γιά τοὺς Χριστιανούς, ἀλλά καί γιά κάθε ἄνθρωπο. Τό ἀναστάσιμο φῶς θωπεύει τά σφαλιστά βλέφαρα τῶν ἐθελουφλούντων. Μά πῶς νά πιστεύσουν ὅτι ἂν ἀνοίξουν τά μάτια τους θά βρεθοῦν ἐνώπιον τῆς μόνης Ἀλήθειας; Πῶς νά θεωρήσουν ὅτι αὐτό πού θά δοῦν δέν εἶναι ἄλλη μία αὐταπάτη, ἡ ἀπαρχή μίας νέας ματαιώσης; Ὁ ἥχος τῆς καμπάνας πού δονεῖ τίς χορδές στίς καρδιές τῶν Χριστιανῶν εἶναι γι' αὐτούς ξένος καί ἀπόμακρος. Τό κήρυγμα τοῦ Ευαγγελίου ἀκατανόητο, οὐτοπικό, σκανδαλωδῶς ἀνεφάρμοστο. Τό μηδέν μοιάζει πιά οἰκεῖο. Ἡ θεώρηση τῆς ζωῆς ὡς μήτρας θανάτου πιά ρεαλιστική.

Χωρίς Χριστό Ἀναστημένο, ἀναμενόμενη ἡ διαχείριση τῆς ζωῆς ὡς ἐπιθανάτιας ψευδαίσθησης.

Χωρίς Χριστό Ἐναστημένο, ἀναμενόμενη ἡ ἔκπωση τῆς ζωηφόρου χαριτόβρυτης Θείας Λατρείας σέ λαϊκή ἢ ἔθνοφυλετική ἐθιμοτυπία.

Χωρίς Χριστό Ἐναστημένο, ἀναμενόμενη ἡ ἀντιμετώπιση τῆς Ἐκκλησίας ὡς μίας θρησκείας ἀνάμεσα στίς ἄλλες, ἓνα παρηγορητικό βάλσαμο γιά στιγμιαῖες ἀνακουφίσεις ἀπό τήν ὑπαρξιακή ἀγωνία.

Χωρίς Χριστό Ἐναστημένο, ἀναμενόμενη ἡ πίστη ὅτι τό ἄπειρο ἰσοδυναμεῖ μέ τό μηδέν.

Ὁ συνειδητός Χριστιανός δέν ὑπακούει στό φιλοσοφικό ἐπίταγμα τοῦ συμβιβασμοῦ μέ τήν ἰδέα τοῦ θανάτου. Ὅμως, ἡ ἀναστάσιμη χαρά τοῦ μετριάζεται ἐνώπιόν του ἀσύλληπτου πλήθους τῶν ἀνθρώπων πού τήν ἀγνοοῦν καί τήν στεροῦνται.

Μία ἀπέραντη λαοθάλασσα πορεύεται διαχρονικῶς ἐκτός Ἐκκλησίας, στίς παρόδους τῆς λαμπροφόρου πομπῆς πρὸς τή Βασιλεία. Δέν ἀκούει

τήν ἀναστάσιμη καμπάνα, δέν συμφάλλει συναγαλλόμενη τό «Χριστός Ἀνέστη», δέν γνωρίζει τή συγκίνηση τοῦ ἀσπασμοῦ τῆς ἀγάπης.

Τό κάλεσμα τῆς ὄντως Ζωῆς ἀνακλᾶται μόνο μέσῳ ζωντανῶν συνειδήσεων. Ἡ ἀγαθωσύνη, ἡ ἀθωότητα, ἡ ἀγάπη, ἡ πνευματική γαλήνη τῶν ζώντων μετ' ἐπιγνώσεως τήν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ εὐαγγελίζονται τή ζωή τοῦ μέλλοντος αἰῶνος.

Ἀγαπητά μου παιδιά,

Χριστός Ἀνέστη! Νά χαίρεστε πάντοτε ὡσάν νά ἀναστήθηκε μόλις τήν προηγούμενη στιγμή, ὡσάν νά πληροφορηθήκατε τή νίκη ἐπὶ τοῦ θανάτου μόλις τώρα. Νά ζεῖτε μέ ζωντανή μέσα σας τήν ἐλπίδα.

Χριστός Ἀνέστη!

Ἀληθῶς Ἀνέστη!

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος

† Ὁ Ἀθηνῶν ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ

ΔΙΟΡΘΟΔΟΞΑ ΚΑΙ ΔΙΑΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ

Οικουμενικόν Πατριαρχεῖον – Ἱερά Μητρόπολις Γαλλίας

Ἐπίσκεψη τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου σὴν Κοινότητα τοῦ Ταιζέ

Μέ μεγάλη ἐπιτυχία καί πλῆθος κόσμου πραγματοποιήθηκε στίς 25.4.2017 ἡ επίσημη ἐπίσκεψη τοῦ Παναγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Βαρθολομαίου στή χριστιανική Κοινότητα τοῦ Ταιζέ, στήν κεντρική Γαλλία. Τόν Παναγιώτατο συνόδευσαν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Γαλλίας κ. Ἐμμανουήλ καί ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Σηλυβρίας κ. Μάξιμος.

Εἶναι ἡ πρώτη ἐπίσκεψη Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου στήν Κοινότητα τοῦ Ταιζέ καί πραγματοποιήθηκε μετά ἀπό πρόσκληση τοῦ Ἡγουμένου αὐτῆς ἀδελφοῦ Alois. Τόν Παναγιώτατο προσφώνησε ὁ Ἡγούμενος καί ἐν συνεχείᾳ ὁ Οἰκουμενι-

κός Πατριάρχης μίλησε γιά τή συμφιλίωση καί τήν ἀνάγκη προώθησης τῆς χριστιανικῆς ἐνότητας.

Στό τέλος τῆς ὁμιλίας Του ὁ Παναγιώτατος προσέφερε εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου Ἄνδρέα καί ἀκολούθως μετέβη στό Ὁρθόδοξο Παρεκκλήσιο τῆς Κοινότητας, ὅπου τόν ὑποδέχτηκαν Ὁρθόδοξοι νέοι. Ἐν συνεχείᾳ ἐπισκέφτηκε τό κοιμητήριο τῆς Κοινότητας, ὅπου ἀναπαύεται καί ὁ ἰδρυτής τῆς ἀδελφός Roger.

Ἡ Κοινότητα τοῦ Ταιζέ ἰδρύθηκε μετά τόν Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο καί σήμερα ἀριθμεῖ περισσότερους ἀπό ἑκατό ἀδελφούς Ρωμαιοκαθολικῆς καί Προτεσταντικῆς παραδόσεως. Δίδει ἔμφαση στήν ποιμαντική τῆς νεολαίας καί στή μελέτη τῆς Βίβλου. Δέχεται συνολικά περισσότερους ἀπό 100.000 προσκυνητές νέους ἀπό ὅλο τόν κόσμο κάθε χρόνο.